

تورسین غرضات پورانا

ره گدارها پاج

(رومان)

۵۰ صفحہ شائع شدہ

مۇقەددىمە

زەڭگەر ئاسمان بېتىدە يېڭى ئېتىلغان پاخىدەك سۇس چې-
چىلىپ تۇرغان ئاپئاق بۇلۇتلار قۇياش نۇرىدا قاشتېشىدەك چاقنا-
ۋاتاتتى. قۇياشنىڭ كۈچلۈك تەپتىدىن زېمىننىڭ باغرى ئوت
بولۇپ يېنىۋاتقاندەك بىلىنەتتى. تونۇردەك قىزىرىپ كەتكەن بۇ
زېمىننىڭ ئاسمىنىدا نە بىرەر قۇش، تۇپرىقىدا نە بىرەر ئادەمزات
كۆرۈنمەيتتى. پايانسىز تاش ساينىڭ بىر چېتىدىكى قۇمتاش
دۆڭلۈكىنىڭ باغرىدا كۆزگە ئالاھىدە تاشلىنىپ تۇرغان دەريانىڭ
سۈيى ئىسسىقنىڭ تەپتىدىن ھارغان ئادەمدەك جىمجىتلا ئېقىۋا-
تاتتى. مۇشۇ شاۋقۇنسىز دەريالا بۇ سايلىققا ھاياتلىقنىڭ
نام - نىشانىدىن خەۋەر بېرىۋاتقان بىردىنبىر مەۋجۇتلۇقنىڭ
ئۆزىدەكلا بىلىنەتتى. دەرياغا پاراللېل يانداشقان ئەگرى - بۈگرى
ساي يولىدا يىراقتىن بىر ئاق مىنبۇس كېلىۋاتاتتى. دەريا
بويىدا تۇرۇپ يىراقتىن قارىغاندا، بۇ مىنبۇس تاقىرباش سايلىق-
نىڭ ئۈچەيدەك تارچۇق يولىدا قوڭغۇزدەك كۆرۈنەتتى. ھارغىن
ئادەمنىڭ قەدەملىرىدەك ئاستا كېلىۋاتقان مىنبۇس ئېگىز -
پەس كاتاك يولىدىن قىيىپ چىقىپ، كۈنچىقىش تەرەپتىكى
تارام - تارامغا بۆلۈنگەن ئاشۇ دەريانىڭ بويىغا كېلىپ توختىدى.
مىنبۇسنىڭ توختىشى بىلەن كابىنىكىنىڭ سول تەرەپ ئىشىك-
دىن كۆنمەك بۇرۇتلۇق سېمىز شوپۇر يەرگە چۈشتى ۋە مىن-
بۇسنىڭ ئوڭ تەرەپ ئىشىكى ئالدىغا ئۆتتى. مىنبۇسنىڭ چوڭ
ئىشىكىمۇ ئېچىلدى.

— ئاكىلار، بىردەم ھاۋالانغاچ قورسىقىمىزنى ئەستەرلىۋې-

لىپ ئاندىن يولغا چىقساقمىكىن، — شوپۇر مىنبۇسنىڭ چوڭ

ئىشكىدىن ئىچىگە قاراپ شۇنداق دېدى ۋە كابىنكا دېرىزىسىنىڭ يېنىغا بېرىپ ، ئىچىدىن بىر دانە ناننى ئالدى .

— ئوبدان گەپ بولدى ، — دېدى مىنىبۇسنىڭ ئالدى ئورۇندۇقىدا ئولتۇرغان ئۇزۇن ساقاللىق ئەر يېنىدىكى كالتا ساقاللىق ھەمراھىغا قاراپ كۈلۈمسىرەپ .

ئۇلار ئورۇنلىرىدىن تۇرۇشتى ۋە مىنىبۇستىن چۈشۈپ ، بىردىن ناننى كۆتۈرۈشكىنىچە دەريانىڭ ئىچىگە قاراپ مېڭىشتى . — ئاچا ، سىلىمۇ نان يەۋالامدىلا - يا ؟

شوپۇر مىنىبۇسنىڭ ئىشىكى ئالدىغا كېلىپ ، سول يان تەرەپتىكى ئورۇندۇقنىڭ يۆلەنچۈكىگە پېشانىسىنى تىرەپ ئۇخلاپ قالغان ئايالغا قاراپ سورىدى . ئايالنىڭ ئۇزۇن ئۆرۈمە چېچى ئالدىغا ساڭگىلاپ قالغان بولۇپ ، بېشىغا گۆش رەڭ ياغلىق چېگەن ، ئۈستىگە ھال رەڭ كۆڭلەك كىيگەنىدى . ئايال شوپۇر - نىڭ ئاۋازىدىن چۆچۈپ بېشىنى ئىتتىكىلا كۆتۈردى ۋە قىزىرىپ كەتكەن كۆزلىرىنى شوپۇرغا ھودۇققاندىك بىر خىل تەرزىدە تىك - تى .

— ھە ، كەلدۇقمۇ ئۈستام ؟ — ئالدىراپ سورىدى ئايال شوپۇردىن .

— ياق ، تېخى ، باشقىلار ئېقىن بويىغا نان يېيىشكە ماڭدى . سىلىمۇ ئاز - پاز نان يەۋالامدىلىكىن .

ئايالنىڭ يېشى قىرىقلاردىن ھالقىغان بولۇپ ، چىرايى چىلگە قوغۇندەك يۇمىلاق ئىدى . ئايال ھەسرەت ۋە مۇڭ تۆكۈلۈپ تۇرۇۋاتقان كۆزلىرىنى دەريا تەرەپكە تىكتى - دە ، شوپۇرغا بۇرۇ - لۇپ ئېيتتى :

— يەۋالسام يەۋالاي ، قورسىقىم ئاچقاندىكىمۇ قىلىدۇ . ئايال ئاستا ئېڭىشكىنىچە ئوڭ قولىدا قول سومكىسىنى كۆتۈرۈپ ، مىنىبۇسنىڭ ئىشىكىدىن يەرگە چۈشتى . دەريا تەرەپ - كە قاراپ مېڭىۋېتىپ ، كۆڭلى ساپ ھاۋادىن باشقىچە كۆتۈرۈلۈپ

قالغاندەك ئۆزىنى ئازادلىك ئىچىدە ھېس قىلدى . ئۇ سۈپسۈزۈك سۇلىرى يېنىك شىلدىرلاپ ئېقىۋاتقان ئېقىن سۈيىنىڭ بويىغا كەلدى ۋە يەردە زوڭغىزىپ ئولتۇردى ، ئاندىن سومكىسىنى ئېچىپ ، ئىچىدىن بىر دانە ياغ ناننى ئالدى . ناننى قولىدا تۇتۇپ سۇ يۈزىدە بىردەم لەيلىتىپ تۇرغاندىن كېيىن ، ئىككى قىلىپ پارچىلىدى ۋە ئوڭ قولىدىكى بىر پارچىسىنى بىر چىشلەم ، بىر چىشلەمدىن ئۈزۈپ يېيىشكە باشلىدى . ئايال ناننى يەۋاتقان شۇ پۇرسەتنىڭ ئۆزىدە بىردىنلا شەرق تەرەپتىن ھاۋا گۈلدۈرلىگەندەك بىر ئاۋاز كەلدى . ئايال بېشىنى كۆتۈرۈپ ئاسمانغا قارىدى .

ئايالدىن بىرنەچچە قەدەم يىراقلىقتا ئولتۇرغان نان يەۋاتقان ساقاللىق ئەرلەرمۇ ئاسمان بوشلۇقىغا قاراشتى . كۆزگە قۇشچىدەك كۆرۈنگەن كۈمۈش رەڭلىك بىر ئايروپىلان كۆك بوشلۇقىدا ئۇلارنىڭ كۆزىچە يېقىنلاپ كېلىۋاتاتتى .

— توۋا ، مۇشۇ ئايروپىلاندا ئولتۇرىدىغانلارمۇ بىزگە ئوخشاش پۇتى ئاستىدا ، بېشى ئۈستىدە ئادەملەردۇر . ھە ! — دېدى شالاڭ ساقاللىق بىر ئەر يېنىدىكى ھەمراھىغا قاراپ .

— ھەي ئۇكام ۋوي ، سەن ئايروپىلاندا ئولتۇرىدىغانلارنى بوش كۆرمە جۈمۈ . ئۇلار دېگەن چوڭ - چوڭ كاتتىۋاشلار ، پۇلى كۆپ سودىگەرلەر .

— ھەي ... تەڭشەلمىگەن جاھان - دە ، بۇ . باي كەمبەغەل دەپ ئايرىۋاتىمىز بىر - بىرىمىزنى ، ئوخشاش ئادەم تۇرۇپ . يەنە تېخى بەزىلىرىمىز ھاۋادا ئۇچساق ، يەنە بەزىلىرىمىز مانا بىزگە ئوخشاش توپا يولدا ماڭىمىز .

— بىزگە مۇشۇ مىنىبۇسنىڭ نېسىپ بولغىنىنىڭ ئۆزى كاتتا ئىلتىپات دېسەك بولىدۇ . بۇرۇنقى زاماندىكى ئاتا - بوۋىلەر - بىز بۇ يوللارنى تېخى پىيادە بېسىپتىكەندۇق .

يولۇچىلارنىڭ پاراڭلىرىنى ئاڭلاۋېتىپ ، ئايالنىڭ چىرايى مۇڭلىنىشقا باشلىدى . ئۇ بوشلا نەملەشكەن كۆزلىرىنى يىراقلاپ

بارغانسېرى كىچىكلەپ كېتىۋاتقان ئايروپىلاندىن يۆتكىدى ۋە ئۆز- ئۆزىگە پىچىرلىدى : « ئاھ ، سۆيۈملۈك قىزىم ، ماھىرە ! سەن مەندەك تومپاي ياشىمايسەن ، بەختسىز بولۇپمۇ قالمايسەن ، خورلۇق تارتمايسەن . ئاۋۇ كىشىلەر ساڭا ئوخشاش ئادەملەرنىڭ ئايروپىلاندا ئۇچىدىغانلىقىنى دېيىشتى . سەن ئاشۇنداق ئايرو- پىلانغا ئولتۇرۇپ ئالەمنى كېزىپ بەختلىك ياشارسەن ، خۇ- دايىم ... توغرا ، مەن بىر ئايال ، يەنە كېلىپ ئاجىز بىر ئايال . ئەمما مەن ئاجىزلىقىمنى تەن ئالىمدىم . سېنى ياپونىيىدە ئوقۇتۇ- ۋاتىمەن . سېنى ئاشۇنداق يۇقىرى مەلۇماتلىق قىلىپ تەربىيەلەش پۇرسىتىگە ئېرىشتۈرگەنلىكىمدىن خۇشالمەن قىزىم . مەن سەن- دىن سۆيۈنمەن ، چەكسىز پەخىرلىنىمەن ... »

— يۈرۈڭلار ئاكىلار ، ئەمدى يولغا چىقايلى .

ئايال ، شوپۇرنىڭ سۆزىنى ئاڭلاپ خىيالدىن ئۆزىنى يىغدى - دە ، دەرھاللا ئورنىدىن تۇردى . باشقا يولۇچىلارمۇ ئورنىدىن قوزغىلىشىپ ، مىنبۇس تەرەپكە قاراپ مېڭىشتى . ئايال ئەمدى باشقىچە روھلۇق ۋە باشقىچە تېتىك كۆرۈنەتتى . يولۇچىلار مىنبۇسقا چىقىپ ئۆز جايلىرىدا ئولتۇرۇشقاندىن كې- يىن ، شوپۇر مىنبۇسنى قوزغىدى ...

مىنبۇس تۈز يولغا ئۇلاشقاندىن كېيىن ، شامالەك يۈرۈپ كەتتى ۋە شۇ ماڭغانچە يېزىنىڭ قاتناش بېكىتىگە كېلىپ توختى- دى . ئاق ، يۇمىلاق ئايالمۇ باشقىلار قاتارى يۈك - تاقلرىنى ئېلىپ مىنبۇستىن چۈشۈپ ، بېكەتنىڭ ئۆزىگە ناتونۇش قورۇ- سىغا دېلىغۇللۇق ئىچىدە نەزەر تاشلىدى . كىچىك ھەم ئادەمگە قالايمىقان تۇيغۇ بېرىدىغان بۇ قاتناش بېكىتىدە بىر ئاپتوبۇس ۋە بىرنەچچە مىنبۇس توختاقلىق ئىدى . قورۇنىڭ بىر بۇلۇڭىدىكى ئۆزىمە دەرېخنىڭ ئۇدۇلىدا توختىغان چوڭ ئاپتوبۇستىن پاختى- كارلار چۈشۈۋاتاتتى . بېكەتنىڭ قورۇسىدا يۈزگە يېقىن ئادەم نېمىلەرگىدۇر ئالدىراش يۈرۈشەتتى . ئاق ، يۇمىلاق ئايال بېكەت-

نىڭ بىر چېتىگە بېرىپ توختىدى ۋە بېكەتتە بولۇۋاتقان ئالدى-
راشلىقلارغا بىر چەتتە قاراپ تۇردى .

— ھوي ، ئۇزۇن چاچلىق خېنىم ! ...
بۇ ئاۋازنى ئاڭلاپ ، ئاق ، يۇمىلاق ئايال تېزلا ئارقىسىغا
بۇرۇلدى . ئۆزىدىن ئون قەدەم نېرىدا پاكىز بويلۇق ، سېمىزغىنە
كەلگەن ، چىرايى ئاق سېرىقراق ، قوي كۆزلۈك بىر ئايال كۈلۈم-
سىرىگىنىچە كېلىۋاتاتتى .

— ھەي ، تىنچلىقمۇ ؟ — دەپ سالام قىلدى ئۇ ئايال .
— تىنچلىق ، — ئۆزىدىن ئەھۋال سورىغان ئاق سېرىق
ئايالنىڭ سالىمىنى ئىلىك ئالدى ئاق پىشماق ئايال .

— ئىسمىڭىز نېمىكىن ؟

— ھېنىمبانۇ .

— نەدىن كەلدىڭىزكىن ؟

— خوتەندىن .

ھېنىمبانۇ ئاق سېرىق ئايالغا كۈلۈمسىرەپ تۇرۇپ شۇنداق
جاۋاب بەردى ۋە كەينىدىنلا ئۆزىگە ناتونۇش بولغان بۇ ئايالغا
قاراپ نېمىگىدۇر مەڭدەپ قالدى . ئۇنىڭ چىرايىدا بىردىنلا پەيدا
بولغان ھودۇقۇش ئالامىتىنى كۆرگەن ئاق سېرىق ئايال دەرھال
ئۆزىنى تونۇشتۇردى .

— ئىسمىم خاسىيەت . ماڭا يەنە بىر ئايال ئىشلەمچى كې-
رەكتى . كۆرگەنسە ، ئىشلەمچى دېسە شۇنچە كۆپ ، ئەمما ،
نېمىشقىكىن سىز كۆزۈمگە باشقىچىلا ئىسسىق كۆرۈنىدىڭىز .
ئېيتىڭىز ، مېنىڭ پاختىلىقىمدا ئىشلەشنى خالامسىز ؟

ھېنىمبانۇ بىردەم تۇرۇۋالغاندىن كېيىن ئېغىز ئاچتى :
— ئاۋۋال ئىش ھەققىمنى دېيىشەيلى ، ئاندىن بىر گەپ
بولسۇن . ھەر تېرىم پاختىنىڭ كىلوسىغا قانچە پۇل بېرىلا ؟
— بايا سىزگە ئوخشاش خوتەندىن كەلگەن تۆت چوكان بىلەن
كىلو بېشىغا سەككىز مودىن بېرىدىغان بولۇپ كېلىشكەندىم .

سىزچە شۇ بويىچە بولسا قانداق بولار ، ھېنىمبانۇ خېنىم ؟
— ئۇنىڭغىمۇ مەيلى ، باشقىلار بىلەن كېلىشكەندەك بول-
سۇن . بىر يۇرتلۇق ئاياللار بىلەن بىللە ئىشلىسەم ئۆزۈممۇ
خاتىرجەم بولارمەن .

خاسىيەت ئىسمىلىك ئايالنىڭ چىرايى «ۋىلىدە» ئېچىلدى .
— يۈرۈڭ ئەمىسە ، ئۇ ئاياللارنىڭ قېشىغا بارايلى .
ئۇلار يۈك - تاقلىرىنىڭ ئۈستىدە ئولتۇرۇشقان تۆت ئايال-
نىڭ يېنىغا كەلگەندە ، ئۇلار يەنە بىر ناتونۇش ئايالنى باشلاپ
كەلگەن خاسىيەتنى كۆرۈپ ئورۇنلىرىدىن تۇرۇشتى .
خاسىيەت ئىسمىلىك ئايال ئۇلارغا ھېنىمبانۇنى تونۇشتۇر-
دى .

— بۇ خېنىمۇ خوتەنلىك ئىكەن ، ئىسمى ھېنىمبانۇ .
ئۇلار ھېنىمبانۇ بىلەن يۈز يېقىشىپ كۆرۈشتى ۋە ئۆزئارا
ئامان - ئېسەنلىك سوراشتى . خاسىيەت بىر ھېنىمبانۇغا ، بىر
ئالدىدا تۇرغان ئاياللارغا قاراپ قويۇپ ئاياللارنى بىر - بىرلەپ
تونۇشتۇردى :

— بۇ ئېگىز بوي ، قارا قاش چوكان زۇپتۇمە ، ماۋۇ ئوتتۇرا
بويلۇق ، مىغداق چوكان زىۋىدە ، ئاۋۇ غۇنچە بوي ، ئاق سېرىق
چوكان نىۋىيە ، ئاۋۇ بۇغداي ئۆڭ ، قوش قاپاق چوكان ھەمىدە
بولىدۇ .

ھېنىمبانۇ ئاياللارغا قايتىدىن يەنە بىر نۆۋەت قاراپ چىققان-
دىن كېيىن :

— ھەرقايسىلىرى بىلەن تونۇشقنىمغا بەكلا خۇرسەنمەن .
ھەرقايسىلىرىنىڭ ئىسىملىرىنىمۇ بىلىۋالدىم ، — دېدى ئۇ كۈ-
لۈمسىرەپ تۇرۇپ .

خاسىيەت ماشىنا ئۇقۇشۇپ كېلىش ئۈچۈن كېتىپ بىر ئاز-
دىن كېيىن ئاق رەڭلىك ، كوزۇپلۇق ، كىچىك بىر ماشىنىنى
باشلاپ كەلدى .

— خېنىملار ، يۈك - تاقلىرىڭلارنى كوزۇپقا تاشلاپ ئۈستىدە ئولتۇرۇڭلار ، — دېدى خاسىيەت جىددىي قىياپەتتە . ئاياللار بىر - بىرىگە مۇنداقلا بىر قارشىپ قويۇپ ، يۈك - تاقلىرىنى كوزۇپقا تاشلىدى . يۈك - تاقلىرىنى جايلاشتۇرۇپ بولغاندىن كېيىن ئاياللار ئۈستىگە چىقىپ ئولتۇردى . ماشىنا جايىدىن ئاستا قوزغىلىپ ، بېكەتتىن چىقتى ۋە كۈنپېتىش تەرەپكە قاراپ يۈرۈپ كەتتى .

خاسىيەت ماشىنىنىڭ كابىنىكىسىدا شوپۇرغا يول كۆرسىتىپ ئولتۇردى . ماشىنا يولغا چىقىپ ھايال ئۆتمەي سۈپسۈزۈك ئاستا-مان ئۆزگەردى . ئاق بۇلۇتلارنىڭ ئورنىنى تۈتۈندەك قارايدىغان بۇلۇتلار ئىگىلىدى . كوزۇپتا ئولتۇرغان ئاياللار ئەنسىرىگەن ئىش ئاخىر يۈز بەردى ، يەنى ، ھايال ئۆتمەي يامغۇر تامچىلىرى تېمىشقا باشلاپ ، بىردىنلا تاراسلاپ چۈشكىلى تۇردى . كوزۇپتە-كىىلەرنىڭ بەدەنلىرى يامغۇردا ھۆل بولۇشقا باشلىدى ۋە بىردەم-دىلا ئۈستۈن چىلىق - چىلىق بولۇپ كەتتى .

ماشىنا يامغۇر سۈيىدە پاتقاق بولۇپ كەتكەن يولدا بىردەم ماڭغاندىن كېيىن سۈرئىتى بارا - بارا ئاستىلاپ ، تۆمۈر دەرۋازىدىن لىق بىر ئۆيىنىڭ ئالدىغا كەلگەندە توختىدى . خاسىيەت كابىنىكىدىن ئالدىراپ چۈشۈپ :

— قېنى چۈشۈڭلار ، ئۆيگە كەلدۇق . تېز چۈشۈڭلار ! — دەپ توۋلىدى بۇيرۇق تەلەپپۇزىدا .
ئاياللار يۈك - تاقلىرىنى ئالما - تالما ئېلىشىپ ماشىنىنىڭ كوزۇپىدىن چۈشتى . ماشىنا كەلگەن يولچە يەنە قايتىپ كەتتى .

— قېنى ، تېز - تېز بولۇڭلار ، ئۆيگە كىرىڭلار ! — خاسىيەت دەرۋازىنىڭ بىر قانچىسىنى كۈچەپ ئىتتىرىپ ئاياللارنى ئۆيگە باشلىدى . ئاياللار ئۆيگە كىرىپ ئولتۇرغاندىن كېيىن ، ئۆزىگە تامغان يامغۇر تامچىلىرى بارغانسېرى كۈچىيىپ ، پاراس-

لىغان ئاۋازى تېخىمۇ كۈچلۈك ئاڭلىنىشقا باشلىدى .
— ئازادە ئولتۇرۇڭلار ، مەن چاي دەملەپ كىرەي ، —
خاسىيەت ئاياللارنى ئىسسىق ئۆيگە باشلاپ قويۇپ ، سىرتقا چىقىپ
كەتتى ۋە ھايال بولماي چاي ۋە پىيالە كۆتۈرگىنىچە قايتىپ
كىردى .

ئاياللار ئاۋۋال كىيىملىرىنى ئالماشتۇرۇۋالدى ، ئاندىن چاي
بىلەن نان يەۋالدى . يامغۇر ۋە سەپەر ئۇلارنى ھاردۇرۇۋەتكەندى-
دى . شۇڭا ئۇلار بالدۇرلا ئۇخلاپ قالدى .

ئەتىسى ئەتىگەنلىك چايدىن كېيىن ، خاسىيەت ئۇلارغا يې-
تىپ - قوپىدىغان ئۆينى كۆرسىتىپ قويدى . ئاياللار ئۆزلىرى
يېتىپ - قوپىدىغان ئۆينى تازىلاپ بولۇپ ، يۈك - تاقلىرىنى
ئورۇنلاشتۇرۇۋالدى . ئۇلار بىرلىكتە ياتاق ئۆينى بېسىقتۇرۇپ
بولغاندىن كېيىن زۇپتۇمە ھەممەيلەنگە قاراپ :

— ئاداشلار ، مېنىڭ بىر تەلپۈم بار ، ئاڭلامسىلەر-
كىن ، — دېۋىدى ، نۆۋىيە ھەممىدىن بۇرۇن :
— ئەلۋەتتە ئاڭلايمىز ، قېنى ئېيتىڭ ، — دېدى جىددىي
قىياپەتتە .

— قارىغاندا ، بىز ئۆيدە خېلى ئۇزاق تۇرىدىغاندەك قىلد-
مىز . شۇڭا ئۆزىمىزگە ئىش بېشى سايلىۋالساقمىكىن دەيمەن .
— بەلەن گەپ بولدى ، بېشى يوقنىڭ ئىشى يوق ، دەيدىغان
بىر گەپ بار ، شۇنداق بىر ئىش بولۇپ قالالمىسۇن
يەنە ، — بىرەيلەن نۆۋىيەنىڭ گېپىگە قوشۇلدى . ھەممەيلەن بىر-
بىرىگە مەنلىك كۈلۈمسىرەپ قاراپ قويۇشتى .
زېۋىدە زۇپتۇمەگە قاراپ :

— ئۇنداق بولسا ، ئىش بېشى سىز بولۇپ بېرىڭ .
— ياق ، — دېدى زۇپتۇمە بېشىنى چايقاپ ، — مەن بول-
ماي ، سەگەرەك بىرسىڭلار بولۇڭلار ، — دېدى كۈلۈپ قويۇپ .
— مەن بەك ئۇيقۇچى ، — ئۆزىنى قاچۇرۇپ سۆز ئالدى

نۆۋبە ئۇلارغا قاراپ ، — ئۆلۈكتەك ئۇخلايمەن . بىرەرسى ئويغىد-
تىپ قويمىسا ئورنۇمدىن تۇرالمايمەن تېخى .

— ھەي ئاداشلار ، ئىش بېشى دېگەن نەچچە كۈنلۈك گەپقۇ .
كەچكىچە تالاش - تارتىش قىلىپ ئولتۇرمايلى . ئارىمىزدا مەك-
تەپتە ئوقۇغاندا سىنىپ كادىرى بولغانلىرىمىز بولسا ، شۇ بىزگە
ئىش بېشى بولسا قانداق ؟

— دۇرۇس گەپ بولدى .

— راۋۇرۇس پاراڭ قىلىدىڭلار .

— ئىلىپتەك گەپ قىلىدىڭلار .

ئاياللار نۆۋبەنىڭ سۆزىنى بىردەك قۇۋۋەتلىگەندىن كېيىن
سوراشتى :

— ئەمىسە ، قايسىڭلار سىنىپ كادىرى بولۇپ باققان ؟ —
دەپ سوئال قويدى بىر - بىرلىرىگە قاراپ .

— مەن ، — دېدى ھېنىمبانۇ پەس ئاۋازدا ، — شۇنداقتىمۇ ،
باشقا بىرىڭلار...

— بولدى ، بولدى ، — دېدى زۇپتۇمە ئۇنىڭ گېپىنى بېلىد-
دىن ئۈزۈپ ، — بۇرۇنراق مەن بولاي دېسىڭىز بولماسمۇ ؟ قې-
نى ، سايلىدۇق ئەمىسە !

— سايلىدۇق...

باشقىلارمۇ تەڭ قوشۇلۇشتى .

ھېنىمبانۇ كۈلۈمسىرىگىنىچە ھەممەيلەنگە قاراپ قالدى ۋە
بىر ئازدىن كېيىن :

— بىز ھېلىلا پاختا تېرىشنى باشلايمىز . بەلكىم بىزنىڭ
بۇ چاپلىق ئىشىمىز ئۇزۇنغىچە داۋام قىلىشى مۇمكىن . كۈن
بويى ھېرىپ - چارچايمىز ، شۇڭا ئەتىدىن باشلاپ ھەربىرىمىز
بىر كۈندىن نۆۋەتچىلىك قىلايلى ، — دېدى تەمكىن ئاۋازدا .
— شۇنداق قىلايلى .

— جايىدا گەپ بولدى .

ئاياللار ھېنىمبانۇنىڭ گېپىنى بىردەك قۇۋۋەتلەشتى . خا-
سىيەت شۇ كۈنى تاڭ سەھەردىلا ئاياللارنى يۇلتۇزدەك قويۇق
ئېچىلىپ كەتكەن ، ئاپلىرى ئۇزاق - ئۇزاققا سوزۇلغان كەڭرى
پاختىزارلىققا باشلاپ ئاپاردى ۋە :

— بۇ پاختىلىقنىڭ ئورنى يۈز مو كېلىدۇ . شۇڭا زېرىكىپ
قالماي دېسەڭلار تاپ ئارىلىقىغا يېقىن تۇرۇپ ، قىزىقارلىق پاراڭ
بولسا دېيىشكە چ قىلىڭلار ، — دېدى . ئۆزى بولسا ھايال ئۆتمەي
ئېتىز بېشىدىن ئۆيىگە قايتىپ كەتتى .

ئاياللار قوللىرىغا بىردىن خالتا ئېلىشقانىدى . ئۇلار بىر -
بىرىگە يېقىن تۇرۇشۇپ پاختا تېرىشنى باشلاپ كەتتى . ۋاقىتنىڭ
ئۆتۈشى بىلەن ھاۋا بارا - بارا ئىسسىپ جاھان قايناۋاتقان قازان-
دەك قىزىپ كەتتى . قاقىرام ئاپتاپ ئۇلارنىڭ تېرىلىرىنى كۆيدۈ-
رۈشكە باشلىدى . يۈزلىرىدىن تەر قۇيۇلۇشقا باشلىدى .
ئاياللار بىر ئاش پىشىمىدىن ئارتۇقراق ۋاقىت پاختا تەرگەند-
دىن كېيىن زۇپتۇمە قىزىق ئاپتاپنىڭ كۆيدۈرۈشىدىن بىزار
بولۇپ دېدى :

— ۋاي خۇدايىم ، بۇ يەر دوزاخمۇ نېمە ؟
— بۇ يەرنى دوزاخ دېسىڭىز ، دوزاخنى نېمە دەرسىز ئەم-
دى ؟ — دېدى نۆۋبە چىلىق - چىلىق تەرلەپ كەتكەن زۇپتۇمەگە
قاراپ .

— بۇ ئاپتاپنىڭ ئازابى بىلەن ھارغىنلىقنى ئۇنتۇلدۇرىدىغان
بىرەر ياخشى ئامال تاپساق بولاتتى ، — دېدى زېۋىدە پىشانىسىدىن-
كى تەر تامچىلىرىنى سۈرتۈۋېتىپ .
— بۇ ئىشقا يەنىلا ئىش بېشى بىر نېمە دېسۇن ، — دېدى
ھەممىدە زېۋىدەگە قاراپ .

ھېنىمبانۇ پاختا تېرىۋاتقان يەردىن بېشىنى كۆتۈرۈپ ئۇلارغا
قارىدى . ئۇمۇ چىلىق - چىلىق تەرلەپ كەتكەنىدى .
— نۆۋەتلىشىپ چۆچەك سۆزلىشەيلىمۇ - يا ؟ — بىرەيلەن

شۇنداق تەكلىپنى بەردى . ئاياللارنىڭ ھېچقايسىسى بۇنىڭغا ئىندى -
كاس بىلدۈرمىدى . يەنىلا زۇپتۇمە ئېغىز ئاچتى :

— چۆچەكنى ھەممەيلەن بىلىشى ناتايىن . مېنىڭچە ، ھەر
بىرىمىز ئۆز بېشىمىزدىن ئۆتكەن كەچۈرمىشلىرىمىزنىڭ بىرىنى -
مۇ قالدۇرماي سۆزلەپ ئۆتسەك ياخشى ئەمەسمۇ ؟

— توغرا ، ھەممىمىز ئايال بولغاندىكىن ، ھېچقانداق سىر -
لىرىمىزنى يوشۇرماي ئۆزىمىزنىڭ كەچۈرمىشلىرىنى سۆز -
لەپ ئۆتەيلى ، — دېدى زېۋىدە شوخلۇق بىلەن كۈلۈپ تۇرۇپ .
— بۇمۇ ياخشى گەپ بولدى . ئۇنداقتا ، كىم ئاۋۋال سۆزلەپ
ئۆتىدۇ ؟ — سورىدى ھېنىمبانۇ .

— ھەممە ئىش ئىش بېشى بىلەن باشلانمىسا بولماس . سىز
ئىش بېشى بولغاندىكىن ، ئاۋۋال سىز سۆزلىمەيسىز ، — دېدى
ھەممىدە چاقچاق تەلەپپۇزدا .

— سىزمۇ سۆزلىمەي قالمايسىز جۇمۇ .

— مانا - مانا ، توپ ئاخىر ماڭىمۇ ئېيتىلدى - دە !

— سىز ئاۋۋال سۆزلەڭ ، ئۇنىڭدىن كېيىن مەن سۆزلەي .
ئۇلار بىر - بىرلىرى بىلەن چاقچاقلاشتى . زۇپتۇمە ئاسمانغا
قاراپ كۈلۈپ قويدى .

— ھەي زۇپتۇمە ، ھېنىمبانۇنىڭ بىر ئۆمۈرلۈك تارىخى
بۈگۈن نەچچە سائەتتە تۈگىمەس ھەرقاچان .

— توغرا ئېيتتىڭىز زېۋىدە ، ئاخىرلاشماسلىقى ئۇ ئېنىق .
ئاۋۋال سۆزلەپ باقمايلىمۇ . داۋامىنى نەچچە كۈنگە بۆلۈپ ئاڭلى -
ساقىمۇ بولىدۇ ئەمەسمۇ . ئۇلاپ ئاڭلايمىز - دە ، ھېنىمبانۇ
كەچۈرمىشلىرىمىزنى سۆزلىشىمىزگە رەسمىي تەييارلىق قىلسۇن
ئەمەس ، — دېدى يەنە بىرەيلەن .

— ئۇنداق بولسا ئاڭلاڭلار ، سۆزلەشنى ئاۋۋال باشلىۋېتەي .
ھارغىنلىقىمىز يوقاپ كەتسىمۇ ئەجەب ئەمەس ، — دېدى ھېنىم -
بانۇ ھەمراھلىرىغا تولۇق بىر قاراپ قويۇپ ئېغىز بىر ئۆھسە -
نىپ .

ئاپالار پاختىلىرىنى تەرگەچ ھېنىمبانۇنىڭ ھېكايىسىگە قۇلاق سالىدى .

1

مەن رەجەپ ئېيىدا تۇغۇلغانىكەنمەن . مەكتەپ يېشىغا تولغاندا كەنتىمىزدىن ئارىلىقى خېلى يىراقتىكى مەكتەپكە ئوقۇشقا كىردىم . مەكتەپتە يۈزگە يېقىن ئوقۇغۇچى ئۈچ سىنىپقا بۆلۈنۈپ ئوقۇيتتۇق . ياش قۇرامىمىز تەكشىسىز بولۇپ ، ئارىمىزدا ھەتتا توي قىلغان ئەر - خوتۇنلارمۇ بار ئىدى . ئەتىگەندىن چۈشكىچە يا ئېتىزدا ئىشلەيتتۇق ، يا ئوغۇت يىغاتتۇق . چۈشتىن كېيىن ئاندىن ئوقۇيتتۇق . ئۇ چاغدا ھەممە ئىشنى بىر بولۇپ ئىشلىگەچكە ، ئاتا - ئانىمىزنىڭ تامىقى كەنتكە ، بىزنىڭ تامىقىمىز مەكتەپكە ئورۇنلاشتۇرۇلغانىدى . شۇ ۋاقىتتىكى سىياسەت بويىچە شەخسىي ئۆيلەرنىڭ مورسىدىن تۈتۈن چىقىرىشقا رۇخسەت قىلىنمايتتى . ھەممە مۈلۈك ئومۇمنىڭ بولۇپ ، شەخسلەرنىڭ ئىگىدارچىلىق ھوقۇقى يوق ئىدى .

ئىككىنچى ئاينىڭ ئاخىرقى كۈنى قىشلىق تەتىل ئاخىرلىشىپ ، مەكتەپكە يىغىلدۇق . مەكتەپكە كېلىپ قارىساق ، مەكتەپ مەيدانى ئەخلەت - چاۋارلارغا تولۇپ ، بەكلا مەينەتلىشىپ كەتكەنىدى . پات - پات قۇيۇن كۆتۈرۈلۈپ ، توپا - چاغلار تۈزۈپ تۇراتتى . بىز ئاۋۋال تازىلىق قىلدۇق . شۇنىڭ بىلەن مەكتەپ ئىچى باشقىدىن يېڭى تۈسكە كىردى . شۇ كۈنى بىر كۈن دەرس ئوقۇماي ئېتىزغا بېرىپ ئەمگەك قىلدۇق .

ئەتىسى مەكتەپ مەيدانىدا ھەرخىل ئويۇنلارنى ئويناپ دەم ئېلىۋاتساق ، مەكتەپ دەرۋازىسىدىن ئات قوشۇلغان بىر يارىيار ھارۋا غىچىرىلىغىنىچە كىرىپ كەلدى . ھارۋا سۇۋاقلىرى ئاجراپ چۈشكەن پاكار ياتاق ئۆيلەرنىڭ ئالدىغىچە غىچىرلاپ بارغاندىن

كېيىن ، چار ساقاللىق. ھارۋىكەش ئاتنىڭ چۇلۇۋرىنى ئون يەتتە ياشلارنىڭ قارىسىنى ئالغان ئېگىز بويلۇق ، قارامتۇل ، قويۇق قاشلىق ، چوڭ كۆزلۈك چىرايلىق بىر يىگىت بىلەن قىرىق ياشلاردىكى قارامتۇلراق يەنە بىر ئادەم بىز ئوقۇغۇچىلار تەرەپكە قاراپ كېلىۋاتاتتى . يىگىتنى ئاشۇ ناتونۇش ئادەمنىڭ ئوغلى بولسا كېرەك دەپ ئويلىدىم . چۈنكى ، ئۇ يىگىت ئاشۇ ناتونۇش ئادەمگە قۇيۇپ قويغاندەك ئوخشايتتى . بىز ئويۇنلىرىمىزنى تاشلاپ ، ئۇ ئىككىلەننىڭ ئارقىسىدىن توپلىشىپ ماڭدۇق . ئۇلار ئوقۇتقۇ-چىلار بىلەن بىر - بىرلەپ كۆرۈشۈپ چىققاندىن كېيىن ، سىنىپ مەسئۇلىمىز بىزنى كۆرۈپ :

— ئادەم كۆرمىگەندەك ، بۇ ئوقۇتقۇچىنىڭ ئارقىسىغا نېمە دەپ ئەگىشىۋالسىلەر ؟ بېرىپ ئويۇنۇڭلارنى ئوينىڭلار ، — دەپ ئاچچىقلاندى .

ئىش ئايدىڭلاشتى . ئەسلىي ئۇ ناتونۇش ئادەم ئوقۇتقۇچى ئىكەن - دە . ئۇنداقتا ئۇ ياش يىگىتچۇ ، ئۇمۇ ئوقۇتقۇچىمىدۇر ؟ ئەتىسى يىگىتنىڭ سالاھىيىتىمۇ ئېنىقلاندى . ئۇ مەن ئوقۇي-دىغان سىنىپقا قوبۇل قىلىنغانىدى . سىنىپ مەسئۇلىمىز ئۇنىڭ ئىسمىنى بىزگە دانىيال دەپ تونۇشتۇردى . ئويلىغىنىمدەك ھې-لىقى ناتونۇش ئوقۇتقۇچى ئۇنىڭ دادىسى ئىكەن . ئۇ كىشى بۇ مەكتەپتە ئۈچ يىلغىچە ئوقۇتقۇچىلىق قىلىدىكەن .

دانىيال سىنىپقا كىرگەندىن كېيىن ، ئۇنىڭ ماڭا باشقىچە بىر نەزەردە قارىغانلىقىنى سېزىپ قالدىم . شۇڭا كۆزۈمنىڭ قۇيرۇقىدا ئۇنىڭ كۆزىتىشلىرىنى ماراپ قوياتتىم . ئۇنىڭ قاڭ-شارلىق بۇرنى ئاستىدىكى بۇرۇتى خەت تارتقان بولۇپ ، كۆزلىرى ماڭا خۇددى بۈركۈتنىڭ كۆزلىرىدەك ئۆتكۈر ۋە سەزگۈر كۆرۈ-نەتتى .

بىر ھەپتە ئۆتكەندىن كېيىن دانىيال سىنىپ باشلىقى ، مەن ئۆگىنىش باشلىقى بولۇپ سايلاندىم .

شۇنىڭدىن باشلاپ مۇناسىۋىتىمىز بارا - بارا قويۇقلىشىپ باردى. ئۇ ماڭا يۇرتىنى ۋە ئائىلىسىنىڭ ئەھۋالىنى سۆزلەپ بەردى. ئۇ باشقا ۋىلايەتتىن ئىدى. ئانىسى كېسەل بولۇپ تۈگەپ كەتكەن، دادىسى بولسا توي قىلماي ئۆتۈۋاتقانكەن. ئۇ بىر ئوغۇل، بىر قىز ئىككىلا بالا ئىكەندۇق، سىڭلىسى چوڭ ئانىسىدىن ئىككى قېشىدا تۇرىدىكەن. ئۇنىڭ يۇرتىدا قەھەتچىلىك ۋە ئاچارچىلىق يۈز بەرگەچكە، ئاھالىلەر تارقاقلاشتۇرۇلۇپتۇ. ئۇنىڭ دادىسى چېنىقىش باھانىسىدە بۇ يەردە ئوقۇتقۇچىلىق قىلىپ، كۈنىنىڭ سېرىقىنى كۆرۈش ئۈچۈن كۆچۈپ كەلگەنىكەن.

مەن ئۇنىڭ تۇرمۇش ئەھۋالىنى بىلگەندىن كېيىن، ئۇلارنىڭ ئىنتايىن قىيىن كۈندە قالغانلىقىنى ھېس قىلدىم. دانىيالغا بەكمۇ ئىچىم ئاغرىدى. ئارىدىن بىرنەچچە كۈن ئۆتكەندىن كېيىن، ئۇلارنىڭ بۇ يەردىمۇ بىرەر ۋاخمۇ قورسقى تويغۇدەك تاماق يېمىگەنلىكىنى بىلىپ چۆچۈپ كەتتىم. ئۇ: — قەيەرگە بارمايلى قازاننىڭ قۇلقى تۆت ئوخشايدۇ، — دەپ ھەسرەتلىك بىر ئۆھ تارتىۋىدى، ئىچىم بەكلا سىيرىلىپ كەتتى.

دانىيال توغرا ئېيتقاندى. بۇ يۇرتتىمۇ ئادەم تويغۇدەك تاماق يېيىشكە ھەممە شۇنچە بەك ئىنتىزار ئىدى. كىشىلەر ئاشلىقنى ئالتۇندىنمۇ قىممەت ئورۇندا بىلەتتى. چۈنكى، ئال-تۇن-كۈمۈش دېگەننى ۋاقتى كەلسە ئاشلىق ئورنىدا يېگىلى بولمايدۇ - دە. كەنتلەردە بىر ۋاخلىق تاماققا قوناق پوستى قاينىتىلىپ تارقىتىلاتتى. ئەمما مەكتەپلەردە بۇنداق «پوستەك شورپىسى»نى كۆرمەيتتۇق. بىزگە ئۇنىڭدىن ياخشىراق بولغان قاغا جىگدىسىدىن تەييارلانغان بىر ۋاخلىق «مىژمىلاق» بېرىلەتتى. ھەممىڭلار بىلىشىڭلار مۇمكىن، «مىژمىلاق» دېگەن جىگدە بىلەن كەندىر تالقىنىنى ئارىلاشتۇرۇپ تەييارلىنىدىغان بىر خىل يېمەكلىك بولۇپ، تەمى ھەر ھالدا ياخشى ئىدى. بۇنداق تاماقمۇ

ئاسان تېپىلمايتتى . ئېسىمدە قېلىشچە ، شۇ ۋاقىتلاردىكى بىر قىش پەسلىدە تۆت كىشى ئاچارچىلىق دەستىدىن ئۆلۈپ كەتكەندى .

بىزنىڭ يۇرت باشقا يۇرتلارغا قارىغاندا ھەر ھالدا ياخشىمۇ ، قانداق ، شۇ ۋاقىتلاردا «خىزمەت چېنىقىشى» باھانىسىدە ناھىيە - مىزگە كۆچۈپ كەلگەنلەر بارا - بارا كۆپىيىشكە باشلىدى . ئائىلە كېلىپ چىقىشىمىز ئوتتۇرا دېھقانغا تەۋە بولۇپ ، ھال - كۈنىمىز ھەر ھالدا باشقىلارغا سېلىشتۇرغاندا خېلى ياخشى ئىدى . خېلى چوڭ ياشقىچە ئاتا - ئانىمىزنىڭ بىر قىلىقىنى چۈشەنمەي يۈرەتتىم . قايسى قىلىقىنى دېسەڭلار ، ئۇلار مېنى يېرىم كېچىدە «تاماق يەۋال قىزىم» دەپ ئويغىتاتتى . شۇڭا مەن كېچىدە بىر ۋاخ تاماق يېيىشكە ئادەتلىنىپ كەتكەنىدىم . مەن ھەر قېتىم داستىخان ئۈستىدە ھەرخىل گۆش ، ئېسىل تاماق ، مېۋە - چېۋىلەرنى كۆرۈپ ئانامدىن :

— بۇ ياخشى نەرسىلەرنى نەدىن ئەكەلدىڭلار ؟ — دەپ ھەي -

ران بولۇپ سورىسام ، ئانام قوشۇمىسىنى تۇرۇپ تۇرۇپ :

— ئىشقىلىپ ئوغرىلىمىدۇق . سەن ئۈزۈمنى يە ، ساپىقىنى

سوراپ يۈرمە ، — دەيتتى - دە ، قانداقتۇر مەندىن بىر سىرلارنى

يوشۇراتتى . مەن شۇنىڭدىن كېيىن قايتا گەپ كۈچىلاپ يۈرمەيدى -

غان بولدۇم . بىراق «بۇ ياخشى تاماقلارنى نېمىشقا كۈندۈزى

نەييارلاپ يېمەيدىغانىمىز» دەپ ئويلاپ كەتتىم .

يېشىم چوڭايغانسىرى ئەقلىمۇ چوڭايىدى . ماڭا قاراغۇ ۋە

غۇۋا بولغان ئىشلارمۇ ئايدىڭلىشىپ ماڭدى . بارا - بارا بىلىدىم -

كى ، ئۇ ۋاقىتلاردا كىمدە كىم ئۆيىنىڭ مۇرىسىدىن تۈتۈن چىقار -

غۇدەك بولسا ، شۇ كىشىگە ئاسانلىق يوق بولۇپ ، ئۆي - جايى

مۇسادىرە قىلىنغاندىن باشقا يەنە قاتتىق جازالىنىدىكەن .

ئەنە شۇنداق ئېسىل تاماقلارنى يەۋاتقان چاغلىرىمدا : «ئاتا -

ئانىمىزنىڭ ئېچىلىك سۇپرام دېسە ئېچىلىپ ، تاماق ھازىر بولىدۇ -

خان خاسىيەتلىك سۇپرىسى بار ئوخشايدۇ» دېگەن گۇمان - ئوي كاللامدىن نېرى كەتمەيتتى . بۇ تۈگۈنچەكمۇ بىر كېچىسى ئاخىر يېشىلدى .

بىر كېچىسى قورسىقىم ئاغرىپ كېتىپ ، سىرتقا چىقىپ كىرسەم ، يان ئۆيدە چىراغ يورۇقى كۆرۈندى . ئوچۇق تۇرغان يالغۇز قانات ئىشىكنىڭ ئالدىغا كېلىپ قارىغۇدەك بولسام ، دادام پەگاھدا زوڭزىيىپ ئولتۇرۇپ قوي سويۇۋاتقانىكەن . تۇغۇلۇپ زادى كىرىپ باقمىغان ، ھەمىشە قۇلۇپلاقلىق تۇرىدىغان بۇ ئۆيگە ئۈسسۈپ كىرگىنىمدە ، دادامنىڭ قولىدىكى قوي سويۇۋاتقان پە- چىقى ھودۇققىنىدىن يەرگە چۈشۈپ كەتتى . ئانام ئۇ ئۆينىڭ تېگىدىكى گەمە ئۆينىڭ ئاستىدا كىرسىن چىراغنىڭ يورۇقىدا داسقا چوڭ بىر ساندۇقتىن ئاق ئۇن ئېلىۋاتقانىكەن . ئاناممۇ يەر ئاستىدىكى گەمە ئۆي ئىچىدە تۇرۇپ مېنى كۆرۈپ كۆزلىرى چەكچىيىپ كەتتى .

— ماڭە ، ساڭا بۇ ئۆيدە ئىش يوق ، چىقىپ ئۇيقۇڭنى ئۇخلا ! — دادام ماڭا تۇنجى بولۇپ ئاچچىقلاندى . مەن ئارقامغا يېنىپ چىقىپ كەتتىم . ئازراقتىن كېيىن ، ئانام يېتىۋاتقان جايىمغا كېلىپ ، ماڭلاي چاپلىرىمنى تۈزەپ تۇرۇپ :

— قىزىم ، سەن تېخى كىچىك ، نۇرغۇن ئىشلارنى بىلمەي- سەن . ھەر كېچىسى بىر ۋاخ يەۋاتقان غىزادىن بىزلا بەھرىمەن بولۇۋاتىمىز . باشقىلار يەيلى دېسىمۇ قول ئىلكىدە يوق . بىزنىڭ جاڭگالدا دادامدىن قالغان ئوتتۇز - قىرىق تۇياق قويىمىز بار ئىدى . ئۇ قويلارنى ھېچكىم بىلمەيدۇ . بىز شۇ قويلارنىڭ بەرد- كىتى بىلەن كۆكلەپ ياخشى يەپ كېلىۋاتىمىز . شۇڭا قويىمىز بارلىقىنى بىر كىمگە دېگۈچى بولما . ئەگەر بۇ ئىش ئاشكارا بولۇپ قالسا ، ئۇ قويلار مۇسادىرە قىلىنغاندىن سىرت ، بىزنىمۇ كۈرەشكە تارتىدۇ ، — دېگەنلىرىنى ئاڭلاپ ئىشنىڭ تېگىگە يې- تىپ ، ئاتا - ئانامغا قايىل بولغانىدىم .

ئاشۇ تەملىك تاماقلارنى ھۇزۇرلىنىپ يېگەن چېغىمدا مەن بىلەن ئوقۇيدىغان چىرايى سولغۇن ، ئورۇق ، كىيىملىرىگە ئۈس-تى - ئۈستىلەپ ياماق چۈشكەن مىسكىن ساۋاقداشلىرىم كۆز ئالدىمغا كېلىۋېلىپ ، يۈرىكىم ئۇلار ئۈچۈن ئېچىشاتتى . مانا ئەمدى بولسا ، دانىيالىنىڭ سېيماسى كۆز ئالدىمدىن ئازراقمۇ نېرى بولمىدى . ئۆيىمىزنىڭ داستىخانىدىكى نازۇ نېمەتلەرنى كۆرگىنىمدە گېلىم غىققىدە بوغۇلاتتى . «مۇشۇنداق ئېسىل يې-مەكلىكلەرگە دانىيالىمۇ ئېغىز تەگكەن بولسا نېمىدېگەن ياخشى بولاتتى - ھە !» دېگەنلەرنى ئويلاپ كېتەتتىم . نېمىشقىدۇر ، ئۇ شۇ كۈنلەردە كۆزۈمگە ئىسسىق كۆرۈنىدىغان بولۇپ قالغانىدى . ئۇنى كۆرگۈم كېلىپلا تۇراتتى . بىر كۈنى ئۆيىمىزنىڭ كەينىدە-كى باغقا كىرسەم ، بېدە قۇلاق چىقىرىپ خېلىلا ئۆسۈپ قاپتۇ . بۇ يۇمران بېدىلەرنى كۆرۈپ ، بالىلىقىم ئېسىمگە كەلدى . ئۇلاردىن ئىككى - ئۈچ تال ئۈزۈپ ئېلىپ ، ھىدلىدىم ، بۇرۇنۇمغا مەزىلىك كۆكلەم ھىدى گۈپپىدە ئۇرۇلدى . تېنىمدە كۈچلۈك ھايان تاشقىنىلىدى : «ئاھ ، باھارنىڭ تىنىقى بولمىش كۆكلەم ھىدى ، باھار پەسلىدىكى ئەڭ دەسلەپكى تەبىئىي كۆكتات ...» ئالدىمدىن «پۇرىدە» ئۇچۇپ ئۆتكەن بىر سۇندۇك مېنى خىيالىدىن سەگىتتى . كۆكلەم پەسلى دەرھال دانىيالىنى ئېسىمگە سالىدى .

شۇ كۈنى بىر ئېتەك بېدە تەردىم .
دانىيال ھېلىلە ياغلىققا چىگىپ ئاپارغان بېدىنى قولۇمدىن ئېلىپ :

— رەھمەت سىزگە ، كۆكتاتلىرىمىز يوق ئىدى ، — دەپ كۆزىگە لىققىدە ياش ئېلىۋىدى ، ئۇنىڭ چىرايىغا قاراپ يۈرىكىم مۇجۇلدى . مەنمۇ يىغلاپ سالغىلى تاس - تاس قالدۇم .
شۇ كۈندىن باشلاپ ئۇلارنىڭ ئېغىر كۈندە قالغانلىقىنى ئويلاپ ، ئۇنىڭغا ئاتاپ ھەر كۈنى ئۆيىمىزدىن ئۇنى - بۇنى

چىگىگەچ بارىم . دانيال جىگدە ، گۈلە ، قۇرۇق ئۈزۈم ، مېغىز ، گازىر ، ئۇن ۋە بەزى - بەزىدە ئانچە - مۇنچە گۆش دېگەندەك نەرسىلەرنى تاپشۇرۇۋالغاندا ھاياجاندىن قوللىرى تىترەپ كېتەتتى . مەن ئۇ نەرسىلەرنى ئاتا - ئانامغا تۇيدۇرماي ئېلىۋېلىپ يوتقان - كۆرىپلەرنىڭ ئارىسىغا يوشۇرۇپ قويۇپ ، ئەتىسى مەك - تەپكە ئالغاچ باراتتىم .

دانيال ماڭا بەك يېقىنچىلىق قىلاتتى . ئۇنى «ياردىمىدىن مىننەتدار بولغاچقا مۇشۇنداق يېقىنچىلىق قىلىدۇ - دە» دەپ ئويلايتتىم . بىراق ئۇنىڭ زىيادە كۆڭۈل بۆلۈشىنىڭ سىرىنى ئۇزاققا قالماي بىلىدىم ...

باش كۆز كۈنلىرىنىڭ بىرى ئىدى . سىنىپ مەسئۇلىمىز ھەر بىر ئوقۇغۇچىغا ئەللىك جىڭدىن ئوغۇت توپلاش ۋەزىپىسى چۈشكەنلىكىنى ئۇقتۇردى ۋە ئۇ ئەتىسى ئەتىگەندە ئوقۇغۇچىلارنى يېقىن ئەتراپتىكى جاڭگالغا باشلاپ باردى . زومچەك - زومچەك دۆڭلىرى يۇلغۇن ۋە يانتاقلار بىلەن قاپلانغان كەڭرى بىر يېشىللىق قويىنغا يېتىپ كەلگەندە ، ھەممىمىز ئۆۋسىدىن تارىغان ھەرلىرىدەك جاڭگالنىڭ ئىچىرىسىگە ئىككى - ئۈچتىن بۆلۈپ بۆلۈندۈك . مەن تەبىئىيلا دانيال بىلەن بىر گۇرۇپپا بولدۇم . دانيال جاڭگالنى بۈك - باراقسان ئورمانلىق دەپ ئويلىغانىكەن . چۈنكى ، ئۇ جاڭگال دەپ ئاڭلىغىنى بىلەن ، جاڭگال ئىچىگە كىرىپ باقمىغانىكەن . شۇڭا ئۇ بەكلا ھاياجانلىنىپ كەتكەنىدى . بىز باشقىلاردىن ئايرىلىپ خېلى ماڭغاندىن كېيىن ، بىر ئاچال يولغا ئۇلاشتۇق . دانيال ماڭا ئۇنى - بۇنى كۆرسىتىپ ، قەدەمدە بىر سوئال ياندۇرۇپ ماڭاتتى . مەن ئۇنىڭغا ناتونۇش كۆرۈنگەن قوماچ ، قامغاق ، چاكاندا قاتارلىق ئۆسۈملۈكلەر بىلەن كىلە ، كەسلەنچۈك ، پاتىمچۇق قاتارلىق يەر بېغىرلىغۇچى جانىۋا - لارنىڭ ئىسمىنى ئېيتىپ بېرەتتىم . غۇر - غۇر شامال قۇلىقىدىن مېزدىن يېنىك ھۇشقىتىپ ئۆتەتتى . توغراق ۋە يۇلغۇنلارنىڭ

ئەۋرىشىم پۇتاقلىرى ھەريان ئىرغاڭلايتتى . دانىيالىنىڭ قۇندۇز - دەك چاپلىرى شامالدا يېنىك تەۋرىنەتتى . گۈللۈك چىت كۆڭلىدە - كىم بىلەن ئۇنىڭ كىرلەشكەن ، مۈرە ۋە پەۋازلىرىغا ياماق چۈشە - كەن ئاق ماتا كۆڭلىكىمۇ تىنىمسىز لەپىلدەيتتى . بىز ئۈچ داۋادە - دىن ئاشقاندا ، ھېرىپ پۇت - قولۇم سىرقىراپ ئاغرىپ كەتتى . دانىيال مېنىڭ پات - پات ئۇھ تارتىشلىرىمغا خېلى دىققەت قىلغاندىن كېيىن :

— ھېنىمبانۇ ، بىردەم ئارام ئالايلىمۇ ؟ — دېۋىدى ، مەن شۇ ھامان ماقۇللۇق بىلدۈردۈم . بىز پاكىر بىر دۆڭنىڭ يانباغرىغا ئۇلاشقاندا قولۇمدىكى قات - قات ياماق چۈشكەن بوز تاغارنى يەرگە يېيىپ سالىدىم ، ئاندىن ئىككىمىز تاغارنىڭ ئۈستىدە پۇت سۇنۇشۇپ ئولتۇرۇشتۇق . دانىيال ماڭا يەر تېگىدىن بىر ھازا زەڭ سالغاندىن كېيىن :

— ھېنىمبانۇ ، سىزگە نەچچە ۋاقىتتىن بېرى ئېيتالماي يۈر - گەن بىر گېيىم بار ئىدى . بۇ يەردە ئېيتسام بولامدۇ ؟ — دېدى ئۇ قوللىرىغىچە قىزىرىپ ، مەن نېمە ئىش ئىكەنلىكىگە قىزدە - قىپ دەرھاللا :

— قېنى دەڭ ، قۇلىقىم سىزدە ، — دېدىم . ئۇ بوش يۆتە - لىپ قويغاندىن كېيىن :

— سىز ھەم چىرايلىق ، ھەم بەك ئوڭلۇق قىزكەنسىز ، ھېنىمبانۇ . شۇ سەۋەبتىنمىكەن ، سىزنى ئويلماي دېسەممۇ ، كۆز ئالدىمغا كېلىۋالىسىز ... مەن سىزنى بەك ياخشى كۆرىمەن . ئەگەر سىزمۇ مېنى ياقتۇرسىڭىز ، ئىككىمىز توي قىلىپ ، بىرگە ئۆي تۇتۇپ جاپا بىلەن راھەتكە تەڭ شېرىك بولغان بولساق دېگەننى ئارزۇ قىلىمەن ، — دېدى .

دانىيالىنىڭ ئېغىزىدىن تۇيۇقسىزلا چىققان «توي» دېگەن سۆز قۇلىقىمغا ھەم غەيرىي ھەم بەكمۇ يېقىملىق ئاڭلانغاچقىمىدە - كەن ، ئىچىمگە بىر خۇشلۇق سىڭىپ كىردى . تەنلىرىم ھاياجاندەك -

لىنىپ ياپراقتەك تىتىردى . بىر ھازاغچە جىمجىت ئولتۇرۇپ قالدىم . مەن زۇۋان چىقارمىغاندىن كېيىن ، ئۇنىڭ چىرايى سەل ئۆزگەردى .

— مەن سىزنى قەۋەتلا ياخشى كۆرىمەن ، ھېنىمبانۇ . مېنى قىيىنماڭ ، ماڭا ئىشىنىڭ ، مەن بىلەن توي قىلىشقا ماقۇل دەڭ ، — ئۇنىڭ ئاۋازلىرى تىترەپ چىقتى .

— دانىيال ، — دېدىم بېشىمنى كۆتۈرۈپ ، — سىزنى رەت قىلمايمەن ، ئەمما باشباشتاقلق قىلىپ سىزگە مىڭنى ماقۇل دېگىنىم بىلەن ئاتا - ئانام نېمە دەر ؟ ئاۋۋال ئەلچى كىرگۈزۈڭ ، ئەگەر ئۇلار رازىلىق بەرسە ، سىز بىلەن توي قىلغىنىم قىلغان . — ھېنىمبانۇ ، سىز مېنى ئاجايىپ خۇشال قىلىۋەتتىڭىز .

تەكلىپىمنى رەت قىلارمۇ دەپ ، يۈرىكىم دۈپۈلدەپ كەتكەندى . ئەمدى سىزدىن خاتىرجەم بولدۇم . ئالدىدا يەنە بىر ئۆتكەل بار ئوخشايدۇ . مەن چوقۇم ئەڭ ئاۋۋال ئاتا - ئانىڭىزنىڭ رازىلىقىنى ئالاي . مېنىڭچە ، ئۇلار ئىككىمىزنىڭ مۇھەببىتىگە ھۆرمەت قىلالار . شۇڭا ئۆيدىكىلەر ئائىلىڭىزگە دەرھال ئەلچى كىرگۈزسۇن . دانىيالىنىڭ غەم ۋە مۇڭ تۆكۈلۈپ تۇرىدىغان چىرايىنىڭ

ئېچىلىشى مېنى ھەيران قالدۇردى . ئالدىدا ئىنتايىن شوخ كۈلگۈچەك بىر يىگىت گويا كىچىك بالدەك قىن - قىنىغا پاتماي قالغانىدى . ئۇنىڭدىكى شوخلۇق ماڭىمۇ ئۈمىد ۋە ئىشەنچ بېغىشلىدى .

نېمە بولغىنىنى بىلمەيلا قالدىم ، ئۇ ماڭا بىردىنلا ئېيتىلدى . كۆزۈمنى يۇمۇپ - ئاچقۇچە نېمە بولغىنىنى بىلگۈچە بولغان ئارىلىقتا ئۆزۈمنى قويىدىغان كۆردۈم . ئۇنىڭ نەم ھەم قىزىق بەلەكلىرى نازۇك بەدەنلىرىمنى ئامبۇردەك قىسىپ چىڭ قۇچاقلدى . ۋالغان ، قىزارغان يۈزلىرىدىن شوخلۇق ياغدۇرۇپ قىزىق قېلىن لەۋلىرىنى لەۋلىرىمگە بېسىپ سۆيۈۋاتقان مىنۇتلاردا مەن ھەممەنى ئۇنتۇغانىدىم...

دانيال ۋەدىسى بويىچە ئۈچ كۈندىن كېيىن ئاتا - ئانامغا ئەلچى كىرگۈزدى ، ئەمما ئويلىمىغان ئىش يۈز بەردى . دادام ئەلچىلەرنىڭ ئالدىدا تەرسالىق قىلىپ :

— مېنىڭ باشقا يۇرتلۇققا بېرىدىغان قىزىم يوق ، — دەپ تۇرۇۋالدى .

ئارىدىن بىرنەچچە كۈن ئۆتكەندىن كېيىن ، دانيالنىڭ ئەل - چىسى يەنە ئىشىك ئالدىدا پەيدا بولغاندا دادام :

— قىزىمنى سىرتىنىڭ بېگىگە بەرگۈچە ، ئىشىك ئالدىدىكى گادايغا بېرىمەن ، — دېدى ئۇدۇللا ، — ئىشىكىمگە يەنە ئۈچىنچى قېتىم ئەلچى كېلىپ يۈرمىسۇن ، — دەپ گۈرگىرىدى . دادامنىڭ بۇ جاھىللىقى قەلبىمدە تۈگىمەس ئازاب يارىسى پەيدا قىلدى . دادام مېنى شۇ كۈندىن باشلاپ مەكتەپكە ئەۋەتمىدى .

— قىزىڭ ئەمدى دانيال دېگەن بالا بىلەن كۆرۈشىدىغان بولسا ، پۇت - قولىنى چېقىۋېتىپ ، تۇڭلۇكتىن نان تاشلاپ بېرىپ باقمىمەن ، — دەپ ئانامغا ھەيۋە قىپتۇ دادام . مەن دادامدىن زىيادە قورققاچقا دانيالنى سېغىنىپ قالسام ، «ئۇ دېگەن بىر ئۇخلاپلا كۆرگەن شېرىن چۈشۈم» دەپ ئۆز - ئۆزۈمگە تەسەللى بەردىم . يۈرىكىمدىكى ئازاب ۋە دەردىمنى ئىككى كۆزۈمدىكى ياشتىن چىقاردىم . دادام مېنى قونچاق بىلسە كېرەك ، ئۆزى كېسىپ ، ئۆزى تىكىدىغان تىككۈچىدەك ھېچ بىر مەسلىھەتسىزلا مېنى ئۆزىنىڭ تۇغقىنى بولغان كەم سۆز ، ئوتتۇرا بويلۇق ، چىرايى نېگىردەك قارىماتاق كەلگەن قادىر ئىسىملىك بىر يىگىتكە مەجبۇرىي توي قىلىپ قوشۇپ قويدى .

كېيىن ئاڭلىغۇدەك بولسام ، توي كۈنى دانيال بۇ يەردىن ئەلەم بىلەن كېتىپ قاپتۇ . مەن ئۇ خەۋەرنى ئاڭلاپ ، خۇددى يۈرىكىمدىن ئايرىلىپ قالغاندەك ھەسرەتلىك ياش تۆكۈپ ، يۈم - يۈم يىغلىدىم ...

قادىر بەكلا كۈچتۈڭگۈر يىگىت ئىدى . جاڭگالدىن قىش - ياز ئوتۇن كېسىپ كېلىپ نانغا تېگىشىپ كېتەتتى . كوپراتسىيە دەۋرى بولغاچقا ، مەن ئەترەتتە ئېتىز ئەمگىكى بىلەن ئالدىراش ئۆتەتتىم ، ئۆيدىمۇ بىردەم ئارامچىلىق يوق ئىدى . «ئۆي تۇتۇش» ئادەمنى خېلىلا ھاسىرىتىدىكەن ، ئەتىگىنى سەھەر تۇرۇپ ۋەزىپە ئېلىۋېلىشقا ئالدىراپ ، ئەمگەك مەيدانىغا بېرىپ ناشتىنى ئېتىز بېشىدا قىلاتتىم . بەزى ئايلاردا دولقۇن بولاتتى . دولقۇن دېگەن نېمە ؟ دولقۇن دېگەن كەچلىكى ئېلىپ بېرىلىدىغان ، يېرىم كېچە - گىچە داۋام قىلىدىغان ، جىددىي داۋاملىشىدىغان ئەمگەك بولۇپ ، مەن ئەنە شۇ يەر مەيدانلاشتۇرۇش ، ئېتىزلارنى ساللاشتۇرۇش دولقۇنىدا توپا يۈدۈپ ئوڭ مۈرەم ئولتۇرۇشۇپ كەتتى . كۆزلىرىم شامالدا ياشاڭغىراپ ، كۆزۈمنىڭ ئېقى قىزىرىپ تۇراتتى . كۆز چاناقلىرىم گويا ئۇن چېچىۋەتكەندەك چىڭقىلىپ ئاغرىيتتى . چىرايىم شۇمۇۋالغاندەك ئورۇقلاپ كەتكەن بولۇپ ، سارغىيىپ تاتارغانىدى .

بىر كۈنى ئانام مېنىڭ بۇ ھالىمنى كۆرۈپ :
 — توۋا ، يىڭنىدەكلا قاپسەنغۇ ، قىزىم ، — دېدى ئۈستۈپ - شىمغا ھەيرانلىق بىلەن سەپىلىپ .
 — غوجام كۈيغۇغلىڭىزنىڭ خاپىلىقى بولمامدۇ ؟ ئۆي ، ئې - تىز ئىشلىرىغا تولا قاتنىشىۋېرىپ مۇشۇنداق بولۇپ كەتتىم ، — دېدىم . — دە ، «ۋاڭغىدە» يىغلاپ سالىدىم .
 — يىغلىما قىزىم ، — دېدى ئانام مەڭزىمدىكى ياشنى سۈر - تۈپ تۇرۇپ ، — قادىراخۇن ئۆي ئىچىدە يىرىكىلىك قىلامدۇ ؟ — دەپ سورىدى .

— يىرىكىلىك قىلسا ئۇنىڭ ئۆيىدە تۇراتتىممۇ ؟ يۇلغۇن توشۇيمەن دەپ جاڭگالدىن كەلمەي ھەممە ئىشنى ماڭا تاشلاپ

قويدى شۇ .

— قىزىم ، — دېدى ئانام مېھرىبانلىق بىلەن كۈلۈپ تۇ-
رۇپ ، — قادىراخۇن ئوينىغىلى كەتمەپتىغۇ ، ئۇمۇ ئاشۇ ئۆي
ئۈچۈن كۆيۈپ يۈرۈپتۇغۇ ، يۇلغۇنچىلىق قىلسا ئۇنىڭ نەرى يا-
مان ؟ ئۇ توشۇغان يۇلغۇنلارنى نانغا تېگىشىپ كەلسە ، قورسىقىنىڭ
ئاچ قالمىسا شۇ ئەڭ زور بەختنىڭ قىزىم .

دېمىسىمۇ ھەممە ئۆيىنىڭ ئىچىنى قاتتىقچىلىق قاپلىغان ،
ھەتتا بىر نانغا زار ئائىلىلەر خېلى كۆپ ئىدى . قادىر بولسا بۇ
قاتتىق كۈنلەرنى يېڭىۋاتقان ، نان ئۈچۈن كۈرەش قىلىۋاتقان
جىگەرلىك ئەر بولۇشى مۇمكىن دېگەنلەرنى ئويلىدىم .

ئانامنىڭ شۇ قېتىمقى چۈشەندۈرۈشىدىن كېيىن ئۇنىڭدىن
قايتا ئاغرىنىپ يۈرمەي ، يەنە ئەترەت ئايرىپ بېرىدىغان ۋەزىپىنى
ئويلاپ ئېتىزغا يۈگۈردۈم . ئۇزاققا قالماي يەر توڭلىدى . شۇنىڭ
بىلەن تاغار يۈدۈشتىن قۇتۇلدىم .

قىشنىڭ سوغۇقى داۋام ئېتىۋاتقان ۋاقىتلىرى ئىدى .
پۇت - قوللىرىم تۇرۇپ - تۇرۇپ ماغدۇرسىزلىنىدىغان بولۇپ
قالدى ، كۆڭلۈم ئاچچىق - چۈچۈكنى تارتاتتى ، قەدەمدە بىر ھۆ
قىلىشقا باشلىدىم . قىشنىڭ ئۇزۇن كېچىلىرىدە تاڭ ئېتىشتىن
بۇرۇن ئويغىنىپ كەتسەم ، قايتا ئۇيقۇم كەلمەي ، بېھساب ئويلار
بىلەن بولۇپ ، ئالەمنى مىڭ تاسقاتتىم . ئەنە شۇنداق ۋاقىتلاردا
تولساق دانىيال خىيالىمغا كېلىۋالاتتى . ئۇنىڭ كېلىشكەن سېي-
ماسى ، خۇشخۇي مېجەزى مېنى ئىزچىل ئازابلايتتى .

بىر كېچىسى ئۇ چۈشۈمگە كىرىپ قاپتۇ ، ئۇنىڭ ئۈچىسىدا
ياماق چۈشكەن ماتا كۆڭلىكى يوقىمىش ، ئۇ رەختى ئېسىل ئاق
كۆڭلەك كىيگەنمىش ، ئۇ ماڭا ناھايىتى ھەشەم بېزەلگەن كەڭ
بىر ئۆيىنى كۆرسىتىپ :

— بۇ مېنىڭ ئۆيۈم ، چىرايلىقمىكەن ، — دېگۈدەكمىش ،

مەن :

— توۋا، بىزنىڭ يۇرتتا بۇنداق دەر پەردىلىك ياسىداق ئۆيلەردە پەقەت بايلارلا ئولتۇرالايدۇ دېسەم، — ئۇ رەتلىك ئاپئاق چىشلىرىنى كۆرسىتىپ كۈلۈپ تۇرۇپ:

— مەنمۇ بېيىپ قالدىم، — دېگۈدەك. مەن ناھايىتى ھەي-رانلىق ھېس قىلىپ:

— بەك نامرات ئىدىڭىز، قانداق قىلىپ بېيىدىڭىز؟ — دەپ سورىغۇدەكمەن. ئۇ:

— توغرا يول تېپىپ، ھالال كەسىپ قىلىپ بېيىدىم، — دېگۈدەك. شۇ چاغدا يېنىمىزغا قارا قۇمچاق بىر ئايال پەيدا بولۇپ مېنى بىرمۇنچە تىللىغۇدەك ... قورقۇپ ئويغىنىپ كەتتىم. ئۈستۈبېشىم تەرلەپ كېتىپتۇ. چۈشۈم ئىكەنلىكىنى بىلگەندىن كېيىن يۈرىكىم ئىزىغا چۈشتى. شۇ كېچىسى ئۈنسز ئىدا قىلدىم: «نەلەردە يۈرۈيدىغانسەن؟ پېشانىمىزگە پۈتۈلگىنى شۇ ئىدەكەن، ئارمانلىرىمىز ئەمەلگە ئاشمىدى. توي قىلىشمۇ نېسىپ بولمىدى، بۇ جەھەتتە ھەر ئىككىمىز ئاجىز كەلدۇق. بولۇپمۇ قىز بالا دېگەن ھەممىدىن بەك ئاجىز كېلىدىكەن، دادامنىڭ ئاچچىقىدىن بەكلا قورققاچقا جۈرئەتلىك بولالمىدىم. شۇنداق قىلىپ ھەر ئىككىمىز بىر ئۆمۈر ئارماندا ئۆتىدىغان بولدۇق. مېنى كەچۈرگىن دانيال، شۇ تاپتا يۈرىكىم سەن ئۈچۈن زەردە گۆش بولماقتا ...» سەھەرگە يېقىن كۆزۈم يۇمۇلغاندەك تۇرۇپتۇ. دەرھال ئورنۇمدىن چاچراپ تۇرۇپ، ناشتىلىق تەييارلىدىم. بىراق، گېلىمدىن بىر چىشلەممۇ نان ئۆتمىدى، ئىشتىھايىم يەنىلا ئاچچىق - چۈچۈك، سوغۇق بىر نەرسىنى تارتاتتى. ھويلىنى سۈپۈرۈۋاتسام قېيىنانام پەيدا بولدى. ئۇنىڭ بىلەن سالاملاشقاندىن كېيىن:

— چىرايىڭىز بۆلەكچىلا تۇرىدۇ، بىرەر يېرىڭىز ئاغرىمىدۇ؟ — دەپ سورىدى قېيىنانام چىرايىمغا قاراپ. مەن ھالسىز ئۆھ تارتىپ دېدىم:

— كۆڭلۈم ئېلىشىپلا تۇرىدۇ، — بۇ گېپىمنى ئاڭلاپ قېيىنانامنىڭ چىرايىغا ۋىلىدە كۈلكە يۈگۈردى .
— خۇشاللىق ئوخشايدۇ ، سىز چوقۇم قورساق كۆتۈرۈپ-سىز ، — دېدى ۋە ، — شۇنداق بولغاي خۇدايىم ، — دەپ قوشۇپ قويدى .

مەن قېيىنانامنىڭ سۆزىدىن كېيىن قىزىم ماھىرەدىن كېيىن ئىككىنچى بالىمىزغا قورساق كۆتۈرگەنلىكىمنى بىلدىم . بۇ خە-ۋەرنى كەچقۇرۇن قېيىنانام قادىرىغا دېگەندە ، ئۇمۇ شۇنچىلىك خۇشال بولدىكى ، ھەتتا ھۇجرىغا كىرگەندىن كېيىن ، مېنى ھە-دەپ سۆيۈپ كەتتى .

ھامىلىدار بولغانلىقىم راست بولۇپ چىققاندىن كېيىن ، ئەترەت مېنى ئەمگەكتىن ئازاد قىلىۋەتتى . ئۆيدە ئارام ئالدىم . تۇغۇت ۋاقتىم ئىككى ئۆيىنىڭ ئارىلىقىدا بېرىپ - كېلىپ دېگۈ-دەك ئۆتتى .

تۇغۇت قارايمىز كۈز ۋاقتىغا توغرىلىنىپ ، پاقلىنىدەك بىر ئوغۇل تۇغدۇم . قادىر بەك خۇشال ئىدى . ئۇ بازاردىن ھەرخىل مېۋە - چېۋە ، ئاتلىق - تۇرۇملەرنى ئەكىلىپ مېنى ياخشى ئوزۇقلاندۇردى . داداممۇ بىر قارا پاقلىنى سويۇپ تېرىگە ئالدى . گۆشنى شورپا قىلىپ يېگۈزدى . تەشكىلدىن يىگىرمە جىڭ ئاق ئۇن بەردى . بۇ نورمىنى قادىر ئىشكىتىن كۆتۈرۈپ كىرگەندە ، ھەممىمىز بەك خۇشال بولدۇق ، ئوغللىمىزغا ئەلى دەپ ئىسىم قويدۇق . ئۇ ماڭا قۇيۇپ قويغاندەك ئوخشايتتى . قادىر بالىغا شۇنداق ئامراق ئىدىكى ، بىر - ئىككى كۈن كۆرمىسە ئۇچىنچى كۈنى نەدە بولمىسۇن ئۆيگە ئۈنەتتى . ئۇ خاماندىن كېيىن يۇلغۇن-چىلىق قىلىمىدى . ئۇ ئەمدى جاڭگالدىن قىزىرىپ پىشقان ئالقات-لارنى قېقىپ چىقىپ ، شەھەر بازارلىرىغا ئاپىرىپ سېتىپ پۇل قىلىشقا باشلىدى . مەن ئۇنىڭ قولىدىن پۇل ئېلىپ خەلپەيدىغان بولدۇم . ئۇ بىر كۈنى كەچتە :

— خوتۇن ، ھازىر ئالقات يامان ئەمەس پۇل بولۇۋاتىدۇ ،
مەن يېتىشەلمەي قالدىم ، ئەتە مەن بىلەن جاڭگالغا بىللە بارغان
بولساڭ ، — دېۋىدى ، مەن :

— قىزىمىز ماھىرەغۇ چوڭ بولۇپ قالدى ، ئۇ ئاتا - ئانا -
نىڭ ئۆيىگە ئوبدان كۆندى . ئەمما ئەلنى قانداق قىلىمىز ، ئۇ
تېخى ئېمىۋاتسا ؟ — دەپ سورىدىم ئۇنىڭغا قاراپ .

— بالىنى ئېلىۋالايلى ، — دېدى ئۇ پەرۋاسزلىق بىلەن .
— ھاۋا بەك ئىسسىق تۇرسا ، بالىغا ئىسسىق ئۆتۈپ قالارمى -
كىن ، — دېدىم مەن دېلىغۇل بولۇپ .

— مەن تۇرسام ، نېمىدىن ئەنسىرەيسەن ، — دېدى ئۇ ئەنە -
سىرەشلىرىمنى پەرۋايىغا ئالماي .

بىز ئەتىسى سەپەرگە تەييارلاندىق . قادىر ئەتىسى ناشتىدىن
كېيىن ، ئاق ئېشىكىمىزنى رېزىنكە چاقىلىق ھارۋىغا قوشتى .
شۇنداق قىلىپ بىر ئائىلە كىشىلىرى جاڭگالغا قاراپ يۈرۈپ
كەتتۇق . بىز لېيىغىنىچە ئۆركەشلەپ ئېقىۋاتقان دەريا بويىدا
ئىككى - ئۈچ سائەت ماڭغاندىن كېيىن ، ئېگىز - پەس دۆڭلۈك
جاڭگال قوينىغا بارا - بارا كىرىپ كەتتۇق . كۆزۈمگە قىزارغان
يۇلغۇنلار ، ھەيۋەت - ھەيۋەت توغراقلار ، كۆكۈچ يانتاقلار چېلىق -
قىلى تۇردى . بىز كۈن بىلەن بەسلەشكەندەك خېلى ئىلدام يول
يۈرۈپمۇ ئالقاتلىققا يورۇق نامازشام بىلەن يېتىپ كەلدۇق . قادىر
لاقا - لۇقىلارنى بىر تۈزلەڭلىككە قويدى . ئېشەكنى ھارۋىدىن
چىقىرىپ ئارقىنىنى ئۇزارتىپ ئوتقا قويۇۋەتتى . مەن تاتلىق
ئۇخلاۋاتقان ئەلنى يەرگە ياتقۇزۇپ قويۇپ لاقا - لۇقىلارنى
چۇۋۇدۇم ۋە ئەدىيالىنى ئېلىپ ، پاكىر بىر دۆڭنىڭ ئۈستىگە
يَايدىم . بىز دۆڭنىڭ ئۈستىدە ئورۇن تۇتۇپ ئولتۇرۇشتۇق .
قورساقنى ئوبدان تويغۇزۇپ بولۇپ ئۇخلاشقا يېتىشتۇق .

ئەتراپ گۆرۈستەندەك قاراڭغۇلاشماقتا ئىدى . كۆزۈمگە ئۈي -
قۇ كېلىدىغاندەك ئەمەس . كۆزۈمنى زورلاپ يۇمسام ، يەنىلا قور -

قۇنچ ۋە ۋەھىمە تۇيغۇسىدا كۆزۈم يىرتىلغاندەك يەنە ئېچىلىپ كېتەتتى . ئوڭغا ئۆرۈلۈپ ، سولغا ئۆرۈلۈپ ئۇخلىيالمىدى دېگۈدەك يېرىم كېچە بولدى . بىر چاغدا بىردىنلا قۇلىقىمغا غەلىتە بىر ئاۋاز ئاڭلاندى . كەينىدىنلا يەنە قانداقتۇر بىر نەرسىنىڭ ھۇۋلاشقان ۋە چىرقىراشقان ئاۋازى ئاڭلاندى . مەن ئۆمرۈمدە ئۇنداق ئاۋازنى ئاڭلاپ باقمىغاچقا ، يۈرىكىم ئەنسىز سوقۇپ كەتتى . قادىرنى ئاستا ئوقۇپ ئويغاتتىم . ئۇ ئاران تەستە كۆزىنى ئاچتى .

— نېمە بولدى ھېنىمبانۇ ، نېمىشقا ئۇخلىمىدىڭىز ؟ — دەپ سورىدى ئۇ غۇلجى - غۇلجى ئاۋازدا .

— سىز ئاڭلاڭ ، يېقىنلا يەردە غەلىتە ئاۋازلار ئاڭلىنىۋاتىدۇ . ئۇ نېمىلەرنىڭ ئاۋازى ؟ — دېدىم ئۇنىڭغا .

ئۇ ئاۋاز چىققان تەرەپكە بىردەم قۇلاق سالغاندىن كېيىن :
— قاۋان بىلەن بۆرىلەر ئوخشايدۇ . ئۇلار يا ئاچ ، يا بولمىسا كۈچۈكلىرىنى قوغداش ئۈچۈن ، شەپە بېرىۋاتسا كېرەك . خاتىرەم بولۇڭ ، ئۇلارنىڭ چىشىغا تەگمىسەك ، بىزگە خىرىس قىلىمايدۇ . مەن ئۇلار بىلەن كۆنۈشۈپ قالغانمەن . ئۇخلاۋېرىڭ ، بىز ئۇلارنىڭ دۈشمىنى ئەمەس ، شۇڭا ئۇلار بىزگە چېقىلمايدۇ ، — دېدى .

— توۋا ، سىزنىڭ نېمە دېگىنىڭىز بۇ ؟ ئۇ يىرتقۇچ ھايۋانلارغا شۇنچە ئىشىنىپ بۇ يەردە قانداقمۇ ئۇيقۇم كەلسۇن ، ئۇلار دېگەن ھايۋان ، يەنە كېلىپ ياۋايى يىرتقۇچ ھايۋان . ئۇلارنى ئادەمگە چېقىلمايدۇ دەپ سىزگە كىم ئېيتقان ؟ — دېدىم قادىرغا كايىپ . ئۇ شۇ چاغدا :

— ھازىرغىچە ئۇ ھايۋانلار بىرەر ئادەمنى يەپ كېتىپتۇ ، دەپ ئاڭلاپ باقمىدىم . مېنىڭ نەچچە يىلدىن بېرى ئۆيگە ساق - سالامەت قايتىپ بارغانلىقىمنى بىلىسىزغۇ ، — دېدى .
— سىز بۇرۇنمۇ مۇشۇنداق بەخىرامان ئۇخلايتىڭىز ؟ — دەپ سورىدىم ئۇنىڭدىن . ئۇ :

— ھەئە ، — دەپلا جاۋاب بەردى .
— توۋا ، يەككە - يېگانىمۇ ؟ — دەپ سورىدىم مەن جىددىيە -
لىشىپ .

— ھەئە ، — دەپ جاۋاب بەردى ئۇ . مەن تېخىمۇ ھەيرانلىق
ھېس قىلىپ دېدىم :

— توۋا ، سىزنى غەپلەت بېسىپ كېتىپتۇ . سىز بەك بىغەم
بولۇپ كېتىپسىز . بۇ جاڭگالدا يالغۇز يېتىپ ئۇخلاش تۈگۈل ،
كۈندۈزى يول يۈرۈشكىمۇ ئەيمەنگۈدەك كىشى .

— مەن نەچچە يىلدىن بېرى كۆنۈپ قاپتىمەن . ھېنىم -
بانۇ ، — دېدى ئۇ گېپىمگە پەرۋاسىزلا قاراپ . مەن ئاۋازىمنى
يەنىمۇ كۆتۈرۈپ ئېيتتىم :

— سىز بەكلا قاپ يۈرەككەنسز . يا سىزگە ئوخشاش ئەر -
لەرنىڭ يۈرىكى شۇنداق چوڭمىدۇر . قاراپ تۇرۇپ بۆرە ، قاۋان ،
توڭگۇزلارنىڭ ئارىسىدا خورەك تارتىپ ئۇخلىيالايدىغىنىڭىزغا تو -
ۋا دەيمەن !

ئۇ گېپىمنى پەرۋايىغا ئالمىدى :

— بۇنىڭغا توۋا قىلىش كەتمەيدۇ ھېنىمبانۇ . سىز ئۈچۈن
بۇ تۇنجى جاڭگال سەپىرى ھەم جاڭگالدا تۇنجى قېتىم قونۇشىڭىز
بولغاچقا سىزگە شۇنداق قورقۇنچلۇق بىلىنىپ كەتكەن گەپ .
قورقماڭ ، مەن يېنىڭىزدا سىزگە ھەمراھ بولۇپ تۇرۇپتىمەنغۇ ،
— دېدى قادىر .

— ئەگەر سىز بولمىغان بولسىڭىز يۈرىكىم ئاللىبۇرۇن
قېپىدىن چىقىپ كېتىرگەن . بۇنداق ھۇۋلاش ، چىرقىراشلار قۇ -
لاق تۈۋىمىدىن كەتمەي ، كۆزۈمگە يا ئۇيقۇ كەلتۈرمىسە ، — دېدىم
پەس ئاۋازدا .

ھېلىقى ئاۋازلار توختىمايۋاتاتتى . ئۇ ئىشەنچلىك قىلىپ
ئېيتتى :

— خاتىرجەم بولۇڭ ، ئەمدى ئەتە ئاخشامدىن تارتىپ بەھۇ -

زۇر ئۇخلايدىغان بولۇپ كېتىسىز ، — دېدى . مەن يەنىلا خاتىرە -
جەم بولالماي :

— بۇ قورقۇشۇمدا قانداق بولار كىن . بايا تېخى سىز يەنە
قاۋان ، توڭگۇز ۋە بۆرىدىن باشقىمۇ ھايۋانلارنىڭ بارلىقىنى ئەس -
لىتىپراق ئۆتكەندىڭىز . قارىغاندا ، بۇ يەر راستتىنلا ھايۋانلار
دۇنياسى ئوخشىمامدۇ ؟ — دەپ سورىدىم ئۆزۈمنى قاماللاپ تۇر -
غان قورقۇنچىنى بېسىپ .

— يەنە بىر قېتىم دەي ، قورقۇپ كەتمەڭ . بۇ يەر دېگەن
جاڭگال . شۇڭا ئۇنىڭ قوينىدا ھەممە نەرسە بولۇشى مۇمكىن .
ئۇنىڭ قوينىدىكى ھايۋانات ، ئۇچار - قۇش ۋە ھاشارلارنىڭ
سانىنى مەنمۇ بىلىپ بولالمايمەن . ئەمما سىزدە شۇنداق ئېنىق
بىر چۈشەنچە بولسۇن : بۇ يەردە قاۋان ، توڭگۇز ، بۆرىدىن باشقا
يىرتقۇچ ھايۋانلاردىن يەنە تۈلكىمۇ بار بولۇشى مۇمكىن . قالغان -
لىرى كېيىنكى ، بۇغا ، توشقان دېگەندەك ئۆزى ياۋاش ، ئادەملەرگە
خەتەر يەتكۈزمەيدىغان ھايۋانلار . گۆشخورلىرى ئوتخورلىرىنى
ئوۋلاپ يېسە ، ئوتخورلىرى جاڭگالدىكى ئوت - چۆپنى ئوزۇقلۇق
قىلىپ ياشايدۇ ، — قادىر ماڭا شۇنداق چۈشەندۈردى .

مەن قادىرنىڭ چۈشەندۈرۈشلىرىنى ئاڭلاپ خاتىرجەم بول -
دۇم . چۈنكى ، ئۇنىڭ بۇ جاڭگاللىق ئىچىنى نەچچە يىلدىن بېرى
كېزىپ چىققانلىقىغا ، ھايۋانلارنى تۇر - تۈرى بويىچە كۆرۈپ
ئۇلارنىڭ خەتىرى بار - يوقلۇقىغا توغرا ھۆكۈم چىقىرالايدىغان -
لىقىغا كۆزۈم يەتتى .

بىز ئەتىسى سەھەردىلا قويۇق چاتقاللار ئارىسىدا بولۇق قە -
زىرىپ پىشقان ئالقاتلارنى پالاس ئۈستىگە قېقىپ چۈشۈرۈشكە
باشلىدۇق . ئالقاتلار بەكمۇ تەس تۆكمە بولۇپ چۈشەتتى ، قادىر
ياغاچ كالتەكنى شۇنچە كۈچەپ تەكرار - تەكرار ئۇرسىمۇ
ئانچە - مۇنچە تۆكۈلەتتى - يۇ ، تولۇق تۆكۈلمەيتتى . ئۇ قېقىۋې -
رىپ ھېرىپ كەتكەندى . يۈزىدىن تەپچىرەپ تۆكۈلۈۋاتقان تەرلە -

رىنى سۈرتۈۋەتكەندىن كېيىن ، قولىغا كىچىك پالتىنى ئالدى .
ئۇ غول پۇتاقلىرىنى تۈۋىدىن كېسىپ تاشلاشقا باشلىدى ۋە
بىردەمنىڭ ئىچىدە بىرنەچچە پۇتاقنى كېسىپ تاشلىغاندىن كېيىن :

— ھېنىمبانۇ ، بۇ پۇتاقلارنى سۆرەپ ئاپىرىپ پالاس ئۈستىدە
دە بىر - بىرلەپ شېخىدىن ئاجرىتىڭ ، — دېدى ماڭا قاراپ .
ئالقاتلارنى شېخىدىن ئاجرىتىشنىڭ بەكلا تەسلىكىنى شۇ چاغدا
ئاندىن تولۇق ھېس قىلدىم . پۇتاقلارنىڭ تىكەنلىرى بارماقلىرىمغا
ساغىنىلىپ ئالغانلىرىمنى قانغا بويىۋەتتى . ئىككىمىز بەكلا
جاپالىق ئىشلەپ ، خېلى كۆپ ئالقات قاقىتۇق .
مەن ئۈچىنچى كۈنى ئەتىگەندە قادىرغا :

— بۈگۈن خۇپتەنگىچە ئىشلىسەكمۇ مەيلى ، يەنە بىر ئاز
ئالقات قېقىۋېلىپ ئەتە يولغا چىقايلى ، ئوغللىمىز ئەلىمۇ بەك
خاپىلىق تارتىپ كەتتى . ئۇ بىر ئاز قىزىپ قالغاندەك قىلدۇ ،
— دېدىم . قادىر گېپىمگە ماقۇللۇق بىلدۈردى .
شۇ كۈنى كەچقۇرۇن ئەلىنى بىر تۈپ چاتقاللىقنىڭ تۈۋىدە
ئۇخلايتىپ قويۇپ ، قادىرنىڭ يېنىغا قايتىپ كەلگەندىم ، كىممۇ
ئويلىغان دەيسىلەر ؟ ئارىدىن ئالاھىزەل بىرەر سائەت ئۆتسىغۇ
دەيمەن ، ئىككىمىز قايتىپ كەلسەك ئەلى مەن ئۇخلايتىپ قويغان
ئورنىدا يوق . بىز جىددىيلىشىپ ئەتراپنى تولۇق بىر نۆۋەت
ئاختۇرۇپ چىقتۇق . ئەمما ئوغللىمىز تېپىلمىدى . شۇ بىر كېچە
ئەلىنى ئىزدەش بىلەن تاڭ ئاتقۇزدۇق .
تاڭ ئېتىشى بىلەن قادىر بىر نەرسىنى ئىككى قوللاپ كۆرۈپ .
تۈرگىنىچە چىرايى تاتارغان ھالدا يىغلاپ كەلدى ۋە بېشىنى تۈۋەن
سېلىپ دېدى :

— ۋاي ئىست ! ئەلىنى بۆرە يەپ كېتىپتۇ !
ئۇنىڭ بۇ گېپىنى ئاڭلاپ بىردىنلا كۆز ئالدىم قاراڭغۇلدى .
شىپ كەتتى . قانداق ۋاقىتتا ھوشۇمغا كەلگىنىمنى بىلمەيمەن .

كونىلار «بالاڭنى كۆر ، جېنىڭنى كۆر» دەپتىكەن . قادىر بىلەن بىر قىش ئىچ ئاغرىقى تارتتىم . ئورۇقلاپ يېڭىندەك قال-دىم . قادىر ئوڭايسىز يۈرەتتى . جۈدەپ كەتكەندى . چىرايدىن خاپىلىق تۆكۈلەتتى . «ئەلنى بۆرە يەپ كېتىشكە مەن سەۋەبچى بولدۇم ، ئالدىڭىزدا يۈزۈم يوق» دەپ ئېسەدەپ يىغلايتتى . ئۆز-ئۆزىنى ئەيىبلەيتتى .

ھاۋا بارا - بارا ئىسسىقلىققا باشلىدى . قۇرت - قوڭغۇزلار ئۇۋىسىدىن تىرىلىپ چىقتى . باھار ئىللىق ھىدىنى پۇرتىتىشقا باشلىدى . كۆكلىم ھىدىگە تەلپۈنگەن قۇشلار باشقىچە خۇشال سايراشقا باشلىدى . دېمەك ، جىمى مەۋجۇدات باھارنىڭ خۇشالىد-قىغا چۆمۈپ كەتتى . ئەمما ، مېنى يىغا بېسىشقا باشلىدى . ئىچ ئاغرىقىم باھار بىلەن تەڭ يېڭىلاندى . كىچىك بالىلارنى كۆرسەم ئوغلۇم ئەلى ئېسىمگە كېلىۋېلىپ ، ئۈنىسىز ياش تۆكەتتىم . بۇ-لۈپمۇ ئوغلۇمنىڭ پاجىئەلىك ئۆلۈمى مېنى چىدىغۇسىز ئازابلاي-تى .

قادىر ئۆزىنىڭ ئىشلىرى بىلەن بەند بولۇۋاتاتتى . مەن ئۆي-نىڭ يېنىك ئىشلىرى بىلەن مەشغۇل بولۇۋاتاتتىم . ئارىدىن بىر مەزگىل ئۆتكەندىن كېيىن يەنە بويۇمدا قالغانلىقى مەلۇم بولدى . سېزىكىم بۇرۇنقىدەك قاتتىق ئەمەس ئىدى .

قادىر بىر كۈنى ئەتىگەندە :

— بىز بىر بوتكا ئاچساقمىكىن ، سىز نەرسە - كېرەك ساتسىڭىز ، — دېدى .

مەھەللىمىزدە ئۇششاق - چۈششەك نەرسە ساتىدىغان بىرەر دۇكان بولمىغاچقا ، مەھەللىدىكىلەر ئۇزاق يول يۈرۈپ يېزا مەر-كەزىدىن ئەكىلىشەتتى . قادىرنىڭ ئويى بويىچە بوتكا ئاچساق بىر بوشلۇقنى تولدۇرغان ھەم كىشىلەرگە قۇلايلىق يارىتىپ بەرگەن بولاتتۇق ، مەن بىر ھازادىن كېيىن :

— شۇنداق قىلايلى . ئەمما ، دۇكانغا مالنى سىز ئەكىلىپ

بېرىڭ ، — دېدىم . ئۇ سۆزۈمنى ئاڭلاپ ناھايىتى خۇشال بولدى .
ئەتىسى قاق سەھەردە ئۆيىمىزگە قادىرنىڭ ئىنىسى باھادىر كىردى
ۋە :

— ئاكا ، يولغا چىقايلىمۇ ؟ — دېۋىدى ، قادىر :
— ناشتا قىلىپ بولۇپ ئاندىن ماڭايلى ، — دېدى .
باھادىر سۇپىدا ئولتۇردى . ئۇ ئالدىنقى يىلى تولۇق ئوتتۇرا
مەكتەپنى پۈتتۈرگەندىن بېرى بىرەر ئىشنىڭ بېشىنى تۇتمىغانىدى .
ئۇ باھادىر قادىرنىڭ ئەكسىچىلا چوڭ بولغان بالا ئىدى . ئۇ
ئېگىز بوي ، يۈزى سوزۇنچاقراق كەلگەن ، ئاق پىشماق ، قويۇق
قاش يىگىت بولۇپ ، گەپكە تازا ئۇستا ئىدى . تەرسالىقى تۇتقاندا
كۆزىگە ھېچنەمە كۆرۈنمەيدىغان تەلۋىلىكى بار ئىدى . ئەمما ،
ئۇرۇق — تۇغقانلار ئۇنى ياشتا چوڭايغانى بېسىقپ ئوڭشىدى .
لىپ قالدۇ ، دېيىشەتتى . ئۇلار ئازراق ناشتا قىلىپ بولۇپ مال
ئەكەلىشكە ماڭدى .

ئەتىسى دۈكان قىلىنغان ئۆيىنىڭ ئىچىنى ۋە پوكەي ئۈستىدە
نى سىيرىپ سۈپۈردۈم ، سۇ چېچىپ قاتۇردۇم .
قادىر بىلەن باھادىر تراكتورنىڭ كوزۇپىغا بېسىپ ئۈچ تاغار
مال ئەكەلدى . تراكتور شوپۇرى ئۇلارنى ئۆي ئالدىدا چۈشۈرۈپ
قويۇشىغا ئۇلارنىڭ كەلگەنلىكىنى كۆرۈپ قېيىنا نام يېتىپ كېلىپ
ھاردۇق سورىدى . بىز ئۇششاق — چۈششەك نەرسىلەرنى پوكەيگە
تىزىۋاتقاندا ، قوشنا — قولۇملارمۇ يىغىلىشتى . كەينىدىنلا يىدە
راق — يېقىندىن خېرىدارلار كېلىشكە باشلاپ ، سوپۇن ، سەرەڭ
گە ، قەنت — گېزەكلەرنىڭ سودىسى باشلىنىپ كەتتى . بىز
شۇنىڭ بىلەن ناھايىتى ئالدىراش بولۇپ كەتتۇق . ئەتىسى كەچكە
چە مالنىڭ تەڭ قىسمى سېتىلىپ بولدى . شۇنداق قىلىپ دۈكەن
نىمىزنىڭ سودىسى ئويلىمىغان يەردىن بىراقلا سۈدەك ئېقىپ
كەتتى .

مالنى كۆپ چاغلاردا قادىر ، بەزى چاغلاردا باھادىر ئەكەلەتەتتى .
بىر كېچىسى يىغا ئاۋازىدىن چۆچۈپ ئويغىنىپ كەتتىم ۋە

كۆزۈمنى ئېچىپ قارىسام ، يېنىمدا قادىر ھۆركىرەپ يىغلاۋېتىپ-
تۇ .

— ئۆلتۈرۈۋېتىمەن ، سەن مەلئۇنلارنى ئېنىپ تاشلاي-
مەن ! — ئۇنىڭ ۋارقىراپ ئېيتقان بۇ گېپىنى ئاڭلاپ چاچراپ
ئورنۇمدىن تۇردۇم - دە ، شامنى ياندۇردۇم . قادىر ماڭا قاراپ
جىمپىلا قالدى .

— سىزگە نېمە بولدى قادىر ؟ بىرەر يامان چۈش كۆردىڭىز-
مۇ ؟ — ئۇنىڭ نېمە ئۈچۈن ھەم يىغلاپ ، ھەم نامەلۇم بىرسىگە
ۋارقىراپ سۆزلىگىنىگە ھەيران بولۇپ سورىدىم .

— ئەلى چۈشۈمگە كىردى ، ئۇنى نەچچە يۈز بۆرە قورشىۋال-
غۇدەك . ئۇ ئانا ! ... دادا ! ... دەپ توۋلىغۇدەك ، — ئۇ بوغۇق
ھەم ئازابلىق ئاۋازدا شۇنداق دەپ جاۋاب بەردى .

— ۋاي ، شۇنداقمۇ ؟ — دېدىم ئوغلۇمنىڭ گېپى چىقىشىغا
جىددىيلىشىپ ، بىردىنلا ئىچىمگە يىغا تولۇپ كەتكەندەك بولۇپ
كەتتى . ئۆزۈمنى تۇتۇۋالالمىدىم .

بىر ھازا يىغلاپتىمەن . يىغلاۋاتسام ، قادىر پەپىلەپ ئېيتتى :
— يىغلىماڭ ، مەن ئوغلۇمنىڭ قىساسىنى چوقۇم ئالماي
قويمايەن ، — دېدى ماڭا تەسەللى بەرگەندەك قىلىپ .

ئۇنىڭ سۆزىنى ئاڭلاپ بېشىمنى كۆتۈرۈپ ، ئۇنىڭغا قارىدىم
ۋە :

— بالىمىزنىڭ ئۆلۈپ كېتىشىدە ئىككىمىز بىخەستەلىك
قىلدۇق . ئۇنىڭغا ئوبدان قارىماي بۆرىگە يەم قىلىۋەتتۇق ، —
دېدىم يىغلامسىراپ . قادىر شۇ چاغدا :

— ئانىسى ، ئىككىمىز دەپ خاتا ئېيتتىڭلار . ئوغللىمىز ئەل-
نىڭ ئۆلۈپ كېتىشىگە مەنلا سەۋەبچى . نېمىشقا دېسەڭلار ، سىلى
قورقۇپ ئۇخلىيالمىغان شۇ كېچىسى ئالدىڭلاردا پو ئېتىپ ئۇ
يىرتقۇچلارنىڭ ئادەمگە چېقىلمايدىغانلىقى ھەققىدە ناھايىتى ئ-
شىنىپ سۆزلەپ كېتىپتىمەن . ئەمەلىيەتتە ، ئاشۇنداق يامان ئا-

قەۋەتنىڭ پەيدا بولىدىغىنىنى ھەرگىز ئويلىماپتىمەن . ئۇ مەخلۇقلارنىڭ بۇنچە ۋەھشىلىكىنى بىلگەن بولسام ، شۇ كۈنى كەچكىچە ئالقات قېقىپ يۈرمەي ئەلگە ئوبدان قارار ئىدۇق . مانا ئەمدى پۇشايماينى ئالىدىغانغا قاچا تاپالماي يۈرۈيمەن . ئالدىڭىلەيدىمۇ بەك خىجىلمەن ، — دېدى . مەنمۇ ناھايىتى ئەپسۇسلىنىپ : — ھېلىغۇ يىرتقۇچ ھايۋانكەن . ئادەمگىمۇ ئىشەنچ قىلغىلى بولمايدۇ بۇ جاھاندا ، — دېدىم . ئۇ گېپىمگە بېشىنى لىڭشىتتى . — توغرا ئېيتىڭلار ، شۇڭا مەن ئىنتىقام ئېلىش قارارىغا كەلدىم ، — دېدى .

— قانداق ئىنتىقام ئالىسىز ؟ — دەپ سورىدىم ئۇنىڭدىن . ئۇ ماڭا ياشقا تولغان كۆزىنى تىكىپ تۇرۇپ : — ئوۋ مىلىتىقىم بىلەن ئېتىپ ئۆلتۈرىمەن ، — دەپ جاۋاب بەردى .

— ئۇ جاڭگالدا نۇرغۇن بۆرە بولۇشى مۇمكىن . سىز قايسى بۆرىنىڭ يەپ كەتكەنلىكىنى بىلەمسىز ؟ — دەپ سورىدىم ئۇنىڭ ئىنتىقام ئېلىش ھەققىدىكى گېپىگە ھەيران بولۇپ ، ئۇ ھەسرەتلىك تىنىپ قويۇپ جاۋاب بەردى :

— ئەلنىڭ ئىنتىقامىنى ئېلىش ئۈچۈن بارلىق بۆرىلەرنى قويماي ئۆلتۈرىمەن ، — دېدى قادىر ماڭا . ئۇنىڭ بۇ سۆزلىرى غەلىتە ئاڭلاندى .

— سىز نۇرغۇن بىگۇناھ بۆرىلەرنى ئۆلتۈرسىڭىز ناھەق بولمامدۇ ؟ — دېدىم ئۇنىڭ كۆزلىرىگە تىكىلىپ تۇرۇپ . ئۇ ئاچچىقىدا ئورنىدىن سەكرەپ تۇردى ۋە ئېيتتى :

— نېمە دەيدىغانسىلە . بۆرە دېگەن ئۇ مەخلۇقلار كۆزۈمگە شۇنداق سەت كۆرۈنىدۇكى ، دۇنيادىكى بارلىق بۆرىلەرنى ئۆلتۈر-سەممۇ پۇخادىن چىقمايمەن ، — دېدى .

مەن قادىرنىڭ غەزەپلەنگەنلىكىنى بىلىدىم . ئۇنىڭغا تەسەللى بېرىشىم كېرەك ئىدى .

— بولدى ، بەك ئاچچىقلانماڭ . ئاۋۋال تاڭ ئاتسۇن ، قالدى گەپلەرنى شۇ چاغدا دېيىشەيلى ، — دېدىم ئۇنىڭغا مېھرىم بىلەن . ئۇ گېپىمنى ئاڭلاپ ئۇن - تىنىسىز ھالدا پۇشۇلدىغىنىچە جايىدا ياتتى .

ئېرىم قادىرىنى كىشىلەر «قادىر پالۋان» دەپ ئاتىشاتتى . ئۇ كۆپ ۋاقىتلاردا جاڭگالدا يۈرگەچكە ئۆيدە بىر دانە ئوۋ مىلتىقىنى ساقلاپ كېلىۋاتاتتى . ئەتىسى ئەتىگەندە تاڭ ئاتقاندا ئۇ ھېلىقى ئوۋ مىلتىقىنى سۈرتۈپ تازىلىدى . مىلتىقىنى تەييارلاش بىلەن بىر كۈن دېگۈدەك ئۆتۈپ كەتتى . قارىغاندا ، ئوغلۇمىز ئۈچۈن بۆرىلەردىن قىساس ئالماي قويمايدىغاندەك قىلاتتى .

قادىر ئارىدىن بىر كۈن ئۆتكۈزۈۋېتىپ ، ئۆزىنىڭ دېگىنىنى قىلدى . يەنى ، ئۆزى يالغۇز جاڭگالغا كەتتى . ئۇ ئاشۇ ۋەھشىي بۆرىلەرنى ئۆلتۈرۈۋەتمىگىچە كۆڭلى ئارام تاپمايدىغاندەك قىلاتتى . ئۇنىڭغا ئىشىك ئالدىدا ئاق يول تىلەپ ئۆزىتىپ قالدۇم . ئارىدىن ساقمۇ ساق ئالتە كۈن ئۆتتى . بۇ ئالتە كۈندە ئۇنىڭدىن ئەنسىرەپلا چىقتىم . ئالتىنچى كۈنى ئوتتۇرا ياشلاردىكى كوسا يۈز بىر ئادەم دۇكان ئالدىغا پەيدا بولدى ۋە مەن بىلەن بىرگە پاراڭلىشىپ تۇرغان قېينانام ۋە قادىرنىڭ ئىنىسى باھادىر - غا سالام قىلدى . ئۇ ئادەمنىڭ چىرايىدىن جىددىيلىك چىقىپ تۇراتتى .

— دېسەم - دېمىسەم ئۆزلىرى قادىر پالۋاننىڭ ئايالىغۇ دەيمەن؟ — دەپ سورىدى ئۇ مېنىڭدىن . مەن بېشىمنى لىگىشتىم . ئۇ كوسا ئادەم بىزگە سالام بەرگەچ بىردە قېينانامغا ، بىردە ماڭا كۆز يۈگۈرتۈپ چىقتى - دە ، ئۇھ تارتقانچە ئېيتتى :

— مەن ھازىر جاڭگالدىن كەلدىم . قادىراخۇن توغرۇلۇق بىر خەۋەر ئېلىپ كەلدىم .

— نېمە ؟ ئاكامغا بىر ئىش بولمىغاندۇ ؟ — باھادىر ئالدىراپ

سورىدى . كوسا ئادەم :

— بىردەم تەخىر قىلىپ تۇرۇڭلار ، مەن ئاۋۋال ئەھۋالىنى دەپ ئۆتەي : مەن كۆمۈرچىلىك قىلىدىغان ئادەم . ھەمىشە جاڭ-گاڭغا كېلىپ ھۆل يۇلغۇن كېسىپ كۆمۈر ياسايتتىم . بۇ يىلمۇ بىر چولاق دۆڭدە يۇلغۇن كېسىۋاتقىنىمغا بەش كۈن بولغانىدى . دۆڭنىڭ ئالدى تەرىپى پايانسىز كەتكەن يۇلغۇنلۇق ، ئارقا تەرىپى ھەيۋەتلىك توغراقلىق ئىدى .

تۈنۈگۈن سەھەر تۇرۇپ ئوغلۇم بىلەن بىرگە يۇلغۇن چاپ-تۇق . چۈشتىن كېيىن يۇلغۇنلارغا ئوت ياقىتۇق . يۇلغۇنلار كۆ-يۈشكە باشلاپ راسا چۈچۈلە بولغاندا ئۈستىگە سۇ چاپتۇق . بىز ئىس يىتكۈچە بىردەم ئارام ئالايلى دەپ ئولتۇرساق ، يېقىنلا يەردىن ئوق ئاۋازى ئاڭلاندى . مەن نېمە ئىش بولغاندۇ دەپ ، خاتىرجەمسىزلىنىپ ئوغلۇمنى كۆمۈرنى بىر تەرەپ قىلىشقا قال-دۇرۇپ ، چاتقاللىقلارنى يېرىپ ئۆتۈپ دۆڭنىڭ قارشى تەرىپىگە ئۆتسەم ، قادىر پالۋان قان ئىچىدە يېتىپتۇ . ئۇنىڭ كىيىملىرى تىتما - تىتما بولۇپ ، يوتا ۋە بەدەنلىرى تىلىم - تىلىم يارىلىنىپ-تۇ . قان جاراھەت ئېغىزلىرىدىن تەپچىرەپ ئېقىۋاتقانىكەن . مەن قان ئىچىدە ياتقان قادىراخۇننىڭ يېنىغا يۈگۈرۈپ كېلىپ :

— ئۆزىڭىز كىم ، سىزگە نېمە بولدى ؟ — دەپ سورىسام ، ئۇ بوش تىنىپ تۇرۇپ :

— ئىسىمىم قادىر پالۋان ، مېنى ئاۋۇ قاۋان يارىلان-دۇردى ، — دېدى . مەن ئارقامغا بۇرۇلۇپ قارىسام ، ناھايىتى چوڭ بىر قارا قاۋان يانپىشنى سۈرگىنىچە خېلى بىر يەرگە كېتىۋاتقانىكەن . مەن دەرھال قادىراخۇنغا بۇرۇلۇپ :

— جاراھىتىڭىزنى تېڭىپ قويماي ، كۆپ قان چىقىپ كېتىپ-تۇ ، — دېدىم . ئۇ تەستە :

— ھا ... ھاجىتى يوق . مە ... مە ... مەھەللەمگە بى ... بېرىپ دەپ قو ... يۇڭ دېيەلدى ۋە ھايال ئۆتمەيلا نەپەس

ئۈزدى ، — دەپ تۇرۇشىغىلا قېينانام :
— ۋاي ئوغلۇم ، ئەمدى مەن قانداق چىداي ! ... ۋاي ئوغ-
لۇم ، مەن قانداق چىداي ! ... ، — دېگىنىچە ھوشىدىن كەتتى .
بىزمۇ ئۆزىمىزنى تۇتالماي يىغلاپ كەتتۇق .
قولۇم - قوشنىلار يىغىلىشتى . ئۇلار ئەھۋالنى ئۇققاندىن
كېيىن ، كۆمۈرچى بوۋاينىڭ يول باشلىشى بىلەن نەق مەيدانغا
يېتىپ باردۇق .
شۇنداق قىلىپ ، «كۆتۈرەلمىسەڭ ساڭگىلىتىۋال» دېگەندەك
تېخىمۇ ئېغىر دەرد - ئەلەمگە قالدىم .

4

ئۈچىنچى تۇغۇتۇمنىڭ ئاي - كۈنى يېقىنلاپ قالغاچقا ئاتا-
ئانامنىڭ ئۆيىدە ئىدىم . ماھىرە باشلانغۇچ مەكتەپنىڭ يۇقىرى
يىللىقىدا ئوقۇيتتى . ئۇنىڭ ئوقۇشى ناھايىتى ياخشى ئىدى . ئۇ
ياشىنىپ قالغان ئاتا - ئانامنىڭ يېنىدا تۇرۇپ ، ئۇلارغا ھەمراھ
بولۇپ تۇرۇۋاتقانىدى . ماھىرە ماڭا قۇيۇپ قويغاندەك ئوخشايت-
تى . ئۇ دادىسى قادىر ، ئىنىسى ئېلى ئۈچۈن چوڭلار بىلەن تەڭ
ياش تۆكتى . بىر كەچلىكى تولغىقىم تۇتتى . ياشىنىپ قالغان
ئانام جىددىيلىشىپ قالدى . بالا ھېچبىر تۇغۇلىدىغاندەك ئەمەس .
ئانام باشقىلارغا تۈيدۈرماي چىقىپ تەجرىبىلىك بىر تۇغۇت ئاند-
سىنى باشلاپ كەپتۇ . ئۇ ئايال مېنى بىردەم ئوڭ - تەتۈر
يۇمىلاتسا ، يەنە بىردەم ماڭدۇراتتى . تولغىقىم بەكلا بىئارامچە-
لىق ئىچىدە داۋاملاشتى . ئۇيقۇنىڭ دەستىدىن كۆزۈمنىمۇ ئاچال-
مايتتىم . تۇغۇت ئانىسى مېنى ھەر خىل ئاماللارنى قىلىپ ئىز-
جىقلىتاتتى . دادام ئۆگزىگە چىقىپ بىر - ئىككى قېتىم ئىزان
ئوقۇدى .

ئانام مەن ئەڭ ياخشى كۆرىدىغان ، ياقتۇرۇپ كىيىدىغان
كۆڭلىكىمنىڭ بىرىنى تۇغۇت ئانىسىغا كىيىدۈرۈپ قويدى . نۇر-

غۇن پەرۋىش ۋە تىرىشچانلىق بىلەن جېنىم تۇمشۇقىمغا يەتكەندە ئاخىر يەتگىدىم . بالا قىز ئىدى . قېينانام ئەتىسى كۆزلىرىگە ياش ئالغان ھالدا باھادىر بىلەن ئۆيگە كىردى .

— مۇبارەك بولسۇن بالام ، — قېينانام ئۆكسۈپ - ئۆكسۈپ يىغلىغىنىچە يېنىمغا كېلىپ زاكىدىن بوۋاقتىنى قولغا ئالدى . بۇ بالا ھەممىمىزگە قايتىدىن بىر خۇشاللىق ئاتا قىلغان بولدى . بىر ئايدىن كېيىن بالىنىڭ ئات توي مەرىكىسىنى قىلىدىغان بولدۇق . مەرىكە كۈنى ھالىسىز ياتاتتىم . يېنىمدا ئولتۇرغان ئىككى ئايال پاراڭلىشىپ ئولتۇراتتى . ئۇلارنىڭ توڭگۇز ھەققىدىكى پارىڭى قۇلىقىمغا كىرىپ قالدى .

— رىۋايەت قىلىنىشىچە ، — دەپ سۆزىنى داۋام قىلدى پاكىر بويلۇق ئايال ئېگىز بويلۇق ئايالغا قاراپ ، — توڭگۇز ئەسلى ئادەم بولۇپ ، قاسساپلىق قىلىدىكەن . ئەگرى چىشى ئۇ ئادەم ئۆلتۈرۈشكە ئىشلەتكەن پىچىقى ئىكەن .

بۇ گەپنى ئاڭلاپ «ئەسلىدە توڭگۇز قادىرنى ئاشۇ پىچىقى بىلەن يارىلاندىرۇپتىكەن - دە» دېگەنلەرنى خىيالىمدىن ئۆتكۈز - دۇم . بوۋاققا مەسۇمە دەپ ئىسىم قويدۇق . تويچىلار خېلى كەچ تارقاشتى . قېينانام ھەپتىدىن كېيىن پەيدا بولۇپ كەلدى . ئۇ داستىخاندا ئولتۇرۇپ چايغا ئېغىز تەگكەندىن كېيىن ئاتا - ئانىمغا مۇنداق دېدى :

— قىزىم ھېنىمبانۇ ئۆز ۋاقتىدا قادىراخۇن بالام بىلەن ئىناق ، ئىتتىپاق ئۆتكەندى ، ئوغلۇم خۇدانىڭ تەقدىرى بىلەن ئۇ ئالەمگە كەتتى . بىز ئىككىمىز قېينانا بىلەن كېلىن مۇناسىۋىتىدە بىر - بىرىمىزنىڭ كۆڭلىنى چىگىتچىلىك ئاغرىتىپ باقمىدىغان . بۇ ئاق كۆڭۈل ، مېھرىبان ، ئەقىللىق كېلىنمىگە ھەرگىز چىدىمايمەن . يەنە كېلىپ ئۆزلىرىدەك ئوڭلۇق قۇدىلىرىمغىمۇ

قىيالىمىمەن . شۇڭا ئالدىلىرىدا ئوچۇق دەي ، قادىراخۇن بالامنىڭ قىزىلىگۈلدەك ئىككى قىزى ھايات تۇرۇپتۇ . ئۇنىڭ ئۆيىنى چۇۋۇ - مىساق . بۇ بالامنىڭ ئۇۋىلىقىمۇ بۇزۇلمىسا ، ئىككى بالا باشقا ئۆگەي دادىنىڭ قولىدا يېتىملىك دەردىنى تارتىمىسا . شۇڭا مۇمكىن بولسا كېلىنىمنى ئوغلۇم باھادىرغا چېتىپ قويساق دېگەن مەقسەتتە ئالدىلىرىغا كەلدىم . ئەلۋەتتە قۇدىلىرىم ، ھېنىمبانۇ قىزىم بۈيۈك ئارزۇيۇمنى يەردە قويماي لەۋزىمنى قايتۇرماس دەيمەن .

دادام ئانامغا لەپپىدە بىر قاراپ :

— بۇ ئىشىنىغۇ ئوبدان ئويلاپلا ، ئەمما باھادىراخۇن قىزىم - دىن ئون بەش ياش چامىسىدا كىچىك ، ئەرلەر ئۆزىدىن كىچىك قىزلارغا ئۆيلىنىۋاتقان بۇ دەۋردە بۇ ئىش باھادىراخۇنغا يا - قارىمۇ ؟ — دېۋىدى ، قېينانامنىڭ چىرايى كۈلكىدىن نۇرلىنىپ كەتتى ۋە ماڭا بىر قاراپ قويغاندىن كېيىن :

— بۇ يەرگە كېلىشتىن بۇرۇن سىلى ئويلىغان بۇ تەرەپنىمۇ باھادىراخۇن بىلەن پاراڭلاشقانىدىم . ئۇ دەسلەپتە ياش جەھەتتە مەن خېلىلا كىچىك تۇرسام ، دېگەن گەپنى دېيىشى دېگەن . ئەمما مەن ئۇنىڭغا : «چوڭ بولسا نېمە بوپتۇ ، سەن مۇھەممەد ئەلەي - ھىسسالامدىنمۇ كاتتىمىدىڭ . ئۇ زات ئۆزىدىن يىگىرمە ياش چوڭ كېلىدىغان خەدىجەنى ئۆز نىكاھىغا ئالغانغۇ ، سەن ھېنىمبانۇ بىلەن توي قىلساڭ ئۇلۇغ بىر سۈننەتنى ئادا قىلىسەن . ئاكاڭ قادىرنىڭ ئىككى بالىسىغا دادا بولۇپ بىر ئۆيدە باقىسەن . دۇكان - نى ئوبدان باشقۇرۇپ قادىر ئاكاڭ ھايات ۋاقتىدىكىدەك سودىنى ئاڭلىتىشقا ئىمكانىيەت يارىتىپ بېرەلەيسەن » دېگەنىدىم ، ئۇ ماقۇل بولدى ، — دېدى . بۇ گەپنى ئاڭلاپ ئاتا - ئانامنىڭ چىرايىغا كۈلكە يۈگۈردى .

مەنمۇ شۇ چاغدا «ئوتتۇرا يولدا قالغۇچە ، باھادىر بىلەن بىر ئۆيدە بولۇپ ، بالىلارنى يېتىم قىلماي باقسام بۇمۇ بولىدىغان

گەپكەن» دېگەن ئويغا كېلىپ ، ئۇلارنىڭ تەلىپىگە قوشۇلدۇم .
تۇغۇتۇمدىن سالامەت ئەسلىمگە كەلگەندىن كېيىن ، بۇ ئۆيىدە
يەنە باھادىر بىلەن نىكاھ - تويۇم بولدى . باھادىر مەندىن كىچىك
بولغاچقا ، تۇرمۇشتىكى بەزى ئىشلاردا خام ئىدى . ئۇ ئېتىز ،
ئۆي ئىشلىرىغا قولىنى ئەگرى قىلمايتتى ، دۇكاندا ئولتۇرۇپ
مال سېتىشقا بەكرەك قىزىقاتتى . ئۇ بىر كۈنى ماڭا :
— ئۇششاق ماللاردا پايدا بەك ئاز قالدىكەن ، شۇڭا كىيىم -
كېچەك دۇكىنىغا ئۆزگەرتسەك ئاقارمۇ ؟ — دېۋىدى ، مەن قو -
شۇلدۇم . ئۇنىڭ قولىدىن باشقا ئىشلارنى قىلىش كەلمىسىمۇ ،
ئۇ تىجارەت جەھەتتە مەندىن پىششىق ئىدى . شۇڭا مەن ئۇنىڭغا
ئىشىنىپ :

— ئەمىسە دېگىنىمىزدەك قىلايلى . دۇكاندىكى قالدۇق مال -
نى تارقىتىش دۇكىنىغا ئۆتكۈزۈپ بېرىپ ، يېڭى مال
ئەكېلىڭ ، — دېدىم يېڭى ئىشنى باشلاشقا ئالدىراپ .
ئۇ كىچىك بالدەك خۇشال بولۇپ كەتتى . مالغا كېتىپ ئۈچ
كۈندىن كېيىن قايتىپ كەلدى . پۈتۈنلەي مودا كىيىم - كېچەك -
لەردىن ئەكەلگەنىدى . ئەتىسىدىن باشلاپ يېڭى ماللار خېرىد -
دارلارنى جەلپ قىلىشقا باشلىدى . مودا كىيىم - كېچەكلەرگە
ئامراق دېھقان ئايال ۋە قىزلىرى دۇكان ئىچىدىكى ماللارنى
قىزىقىپ كۆرۈشۈپ ، ئاغزى - ئاغزىغا تەگمەي ماختىشىپ كەت -
تى . بەزىلىرىگە ئەرلىرى ، بەزىلىرىگە ئاتا - ئانىلىرى كە -
يىم - كېچەكلەرنى ئېلىپ بېرىشتى . يانچۇقىدا پۇل بارلىرى
نەق پۇلغا ، نەق پۇلى يوقلىرى نېسىگىمۇ ئالدى . مەھەللىمىزدە -
كى ئاياللار بەكلا مەنمەنچى ئىدى . بىر قېتىمدىلا ئەكەلگەن ھاۋا
رەڭلىك ياغلىق بىلەن كۈل رەڭلىك سارچا پەلتو ئىككى كۈن
ئىچىدىلا سېتىلىپ تۈگىدى . جىمى قىز - چوكانلارنىڭ ، ھەتتا
چوڭ ياشلىق ئاياللارنىڭ بېشىدا ھاۋا رەڭلىك ياغلىق ، ئۈچىسى
كۈل رەڭلىك پەلتو بولۇپ كەتتى . سودا نازا قىزىق داۋاملىشىۋات -

قان كۈنلەرنىڭ بىرىدە مۈكچىيىپ قالغان ، بېشى يەتمىشلەردىن ئاشقان بىر موماي دوڭغاقلاپ دېگۈدەك دۇكان ئىچىدە پەيدا بولدى . ئۇ باھادىر بىلەن ماڭا كۈلۈپ سالام قىلغاندىن كېيىن : — مەن كۈل رەڭ پەلتودىن بىرنى سېتىۋالاي ، دەپ كېلىۋەتتىم ، ماڭا ئوبدان كېلىدىغىنىدىن بىرنى تېپىپ بەرسەڭلار بالەلىرىم ، — دېدى . مەن ئۇ مومايغا : — چوڭ ئانا ، سىلى دېگەن رەڭدىكى پەلتو سېتىلىپ بولغانىدى ، دۇكانغا يەنە بىر مەزگىلدىن كېيىن ئاندىن سالىمىز مەككىن ، — دېدىم كۈلۈپ تۇرۇپ . گېپىمنىڭ ئاخىرى تۈگىمەي تۇرۇپ ، موماينىڭ چىرايى شۇ زامان تۇتۇلدى ۋە : — ھەي ... بەكلا چاتاق بوپتۇ ئەمەسمۇ ، — دېگىنىچە جىم بولۇپ قالدى . موماينىڭ بۇ ئۈمىدىسىز ھالىتىنى كۆرۈپ باھا-دەر :

— چوڭ ئانا ، ئەگەر مۇۋاپىق كۆرسىلە باشقا رەڭگىنى ئېلىپ كىيەمدىلا - يە ! — دېگەندى ، موماي بېشىنى چايقاپ : — ياق بالىلىرىم ، باشقىلار كىيگەننى كىيەم بولاتتى ، — دېمەسمۇ ھەسرەتلىك بىر ئۆھ تارتىپ ، باھادىر موماينىڭ ئۈمىدىسىزلىنىشىگە چىدىمىدى بولغاى :

— چوڭ ئانا ، بىر ھەپتىگە قالماي مال ئەكىلىمەن . شۇ چاغدا كۈل رەڭ پەلتودىن بىرنى ئالغاي كېلەي ، — دېۋىدى ، موماينىڭ كۆزلىرى بىردىنلا نۇرلىنىپ كەتتى ۋە خۇشاللىقىدا : — مۇمكىن بولسا شۇنداق قىلغىنە بالام ، — دەپ مىننەتدارلىقىنى بىلدۈردى .

بىزنىڭ مەھەللىدىكىلەر كىيىم - كېچەك كىيىشتە بىر - بىرى بىلەن ئەنە شۇنداق بەسلىشەتتى .

باھادىر ھەپتىدىن كېيىن يەنە مال ئېلىپ كەلدى . ئۇ بۇ قېتىم ئەكەلگەن پىياز كۆكى سارچا بىلەن ، يۇلغۇن چېچىكى رەڭلىك ئەتلەس بىر كۈن ئىچىدە سېتىلىپ بولۇندى . ئۇ يەنە

ئەتىسى باشقا مال ئەكىلىشكە كەتتى . باھادىرنىڭ كىيىم - كېچەك سودىسىدىكى پەم - پاراسىتىگە قايىل بولدۇم . ئەگەر ئۇ مودا كىيىم - كېچەك دۇكىنى ئاچىلى دېگەن تەكلىپنى بەرمىگەن بولسا ، يەنە كونا يوسۇن بويىچە ئۇششاق - چۈششەك مال سېتىپ موچەن ساناپ ئولتۇرار كەنمىز . ئۇنىڭ تەكلىپى بويىچە ئىش تۇتۇۋېدۇق . مال توختاپ قالمايلا تولۇق دېگۈدەك سېتىلىپ تۇردى . پايدىمۇ بىر ھەسسە دېگۈدەك قاتلاندى . بىر ئاي ئىچىدە خېلى كۆپ پايدا ئاپتۇق . مەن خېرىدارلارغا ھەيران قالدۇم . «كىيگەن - نىڭ كىيگۈسى كېلەر» دېگەندەك ئۆيلىرى سىرتتىن قاراشقا كوزۇپتەك چوڭ ھەم ھەشەم كۆرۈنىدىغان ، ئەمما ئىچى تولىمۇ ۋەيرانە تۇتۇلغان ئۆيلەردىكى ئاياللار ئەرلىرى بىلەن جېدەللىشىپ ، ھەتتا يامانلىشىۋېلىپ دېگەندەك ئۇسۇللار بىلەن ئەرلىرىگە بۇغداي ، قوناق ساتقۇزۇپ بولسىمۇ ، بەس - بەستە كىيىم سېتىۋېلىپ كىيىشكە باشلىدى .

بۇ يەرلىك كىشىلەر كىيىم كىيىشتە بەسلىشىپلا قالماي ، ھەممە ئىشنىڭ ھەممە تۈرىدە بەسلىشىپ كەلمەكتە ئىدى . بىرسى سىرتتىن ئاق باش قوي سېتىۋېلىپ كەلسە ، باشقىلارمۇ شۇندىقدىن ئەكىلىپ باقاتتى ، ئالا كالا ئەكىلىپ باقسا ئالا كالىدىن ، سېرىق كالا ئەكىلىپ باقسا سېرىق كالىدىن موزايلىتاتتى . بىر ئادەم چېپار كەپتەر بېقىۋىدى ، بۇ يۇرتنىڭ ھەممە ئۆيلىرىگە چېپار كەپتەر يېغىپ كەتتى . يەنە شۇنىڭ كەينىدىن بىرى قارا چۈجە سېتىۋېلىپ ھويلىسىغا قويۇپ بېرىۋىدى ، ھەممە ئادەمنىڭ ھويلىسىغا قارا چۈجە پەيدا بولدى . جۈپ ۋاسىلىق ئۆي ئېتىش بولۇۋېدى ، ھەممە ئادەم ئاشۇ نۇسخىدا ئۆي ئېتىشتى . كەينىدىن يەنە بىر ئەخمەق ئۈچ يىل بولمىغان بىر ئۆينى چېقىۋېتىپ خىشلاپ ئۆي ئەتسە ، ئۇ ئەخمەقنى ھەممە ئەخمەق دوراپ ئۆيلىرىدىن خىشلاپ ئېتىشتى . يەنە بىرى قىزىنى پاكىستانلىققا ياتلىق قىلىۋېدى ، ئارقىسىدىن بەش باي ئىزدەپ سوراپ يۈرۈپ قىزىغا

پاكستانلىق لايىق تېپىپ چەت ئەلگە ياتلىق قىلىشىپ كېرىلىپ يۈرۈشتى . يەنە بىر قىسىملىرى ئاشۇلارنى دوراپ باققۇسى كەلگە . نىدى ، ئەمما لايىق چىقماي قېلىپ ئۆز مەھەللىسىگە ياتلىق قىلىشقا مەجبۇر بولۇشتى . يەنە بىر زامان ، باينىڭ ئوغۇللىرى ئەتىۋار بولۇپ كېتىپ ، نامراتلار چىرايلىق قىزلىرىنى نەچچە خوتۇندىن چىققان ، ئىككى - ئۈچتىن بالىسى بولغان بايۋەچچە - لەرگە ياتلىق قىلىش دولقۇنى كۆتۈرۈلۈۋېدى ، ھەممەيلەن شۇ ئىشلارنى قىلىشقا تۇتۇشۇپ كېتىشتى . كېيىن پايدا - زىياننى دەڭسەپ كۆرگەن ئەقىللىقراق بىر ئادەم : «بايلار ھېچكىمگە مال - دۇنياسىنى بۆلۈپ بەرمەيدىكەن ، ئۇنىڭ ئەكسىچە تېخى سىقىپ يالايدىكەن . بايلار دېگەن قوناق مەدىكىنى يېرىپ قالايدى . خان پىخسىقلار ئىكەن . نامرات دېگەن كەڭرى يەپ ئىچكەچكە ۋە خەجلىگەچكە نامرات بولىدىكەن . نامرات مەرد - سېخى ، ئادەم - گەرچىلىكى يۇقىرى ، ھالال نىيەتلىك كېلىدىكەن» دەپ قىزىنى ئۆزى كۈچتۈڭگۈر ، ئەقىللىق ، ئىشچان بىر نامرات يىگىتكە ياتلىق قىلىۋېدى ، شۇنىڭ بىلەن نامرات ئائىلىنىڭ قىز - ئوغۇل - لىرى باشقىدىن ئەتىۋار بولۇپ كېتىشتى ھەمدە توي نامراتلارنىڭ ئۆيىدە قايتا قىزىپ ناغرا - سۇناي چېلىنىشقا باشلىدى .

جەمئىيەتتە مۇھەببەت بۇرۇنقى ۋاقىتلاردىكىدەك ساپ بولمى - غاچقا ، ئادەملەرنىڭ بىر - بىرىنى ئالدىشى كۆپىيىپ كەتتى . كىشىلەر ئارىسىدا شامالنىڭ چىقىشىغا ، سۇنىڭ ئېقىشىغا قاراپ ئىش تۇتىدىغان ، ئەمەل ، يۈز - ئابروۋى ۋە ئۆي - زېمىننى يۇقىرى بىلىدىغان ھالەت شەكىللىنىشكە باشلىدى . شۇنىڭ بىلەن كىشىلەر ئارىسىدا توي قىلغان بولسىمۇ بەختلىك بولالمىغان كىشىلەر كۆپىيىشكە باشلىدى . ئاڭلاپ تۇردۇق : بازارلاردىكى كادىر ئەرلەر ئىچىدە ناھايىتى ياۋاش ، بوزەكلەر كۆپەيگەچكە ، ئاياللار ئىرىكىلىشىپ كېتىدىغان ھالەت شەكىللەندى . بۇنىڭ بىلەن ئۇلارنىڭ تۇرمۇشى كۈندىن - كۈنگە سوغۇقلىشىپ كەتتى .

ەرلەر ھاراقكەش بولسا ، ئاياللار ئويۇن - تاماشىغا ئامراق بو-
 لۇپ ، ئائىلىدە جېدەل - ماجىرا كۆپىيىپ كەتتى . كۈنداشلىك
 يۇقىرى پەللىگە چىقىپ ، ئاجرىشىش نىسبىتى يۇقىرىلاپ ماڭدى .
 ناھىيە بازاردىكى ئەنە شۇنداق ئەھۋاللارغا ياندىشىپ دېھقانلار
 ئارىسىدا مەنمەنچىلىك يەنىلا توختىماي داۋام قىلماقتا ئىدى . بىر
 دېھقان كىچىك تراكتوردىن بىرنى سېتىۋالغانىدى ، نۇرغۇن كى-
 شىلەر شۇنداق تراكتوردىن قىزىلى بولمىسا يېشىلىدىن دېگەندەك
 سېتىۋالدى . چوڭ تراكتور ، ھەتتا كېلىپ ئاپتوبۇس سېتىۋېلىش
 قىزغىنلىقى پەيدا بولۇشقا باشلىدى . تراكتورلارنىڭ كۆپلۈكىدىن
 كىراغا ئىشلىتىدىغانغا ئادەم يوق بولۇپ كەتتى . ئاپتوبۇسلارمۇ
 كۆپ بولغاچقا ، دەسلەپتە قولۇم - قوشنىلارغا يالۋۇرۇپ يۈرۈپ
 ئۇلارنى كىرا قىلىپ يۈرگەن بولسا ، كېيىنچە قوشنىلار كىچىك
 مىنىبۇسقا ئولتۇرۇشنى ئەلا بىلگەچكە ئۇلارنىڭ ئورنى بوش قې-
 لىپ ، ئۇرۇق - تۇغقانلىرىنى توشۇپ يۈردى .
 مانا ئەمدى بىز قىلغان سودىنى ئون نەچچە كىشى دورىدى .
 ئۇلار ئىلگىرى بىزگە ئوخشاش ئۇششاق مال ساتاتتى . ئەمدى
 ئۇلارمۇ دۈكىنىنى مودا كىيىم - كېچەك دۈكىنىغا ئۆزگەرتىپ ،
 يېڭى ۋېبۇسكىلارنى ئاستى . دېمەك ، ھەممە ئەنە شۇنداق ئۆزگە-
 رىپ بېرىۋاتاتتى .

5

مودا كىيىم - كېچەك دۈكىنىمىز كۈندىن - كۈنگە بازار
 تېپىپ ، سودىمىز سۈدەك ئېقىشقا باشلىغاندا ئەنە شۇنداق نۇرغۇن
 ئۆزگىرىشلەر يۈز بەردى . كىشىلەر بىر - بىرلىرىنى دوراپ
 بېقىۋاتقان بولسىمۇ ، ئەمما بىزنىڭ سودىمىز يەنىلا يامان ئەمەس
 ئېقىۋاتاتتى . بارا - بارا دۇكان كىچىكلىك قىلدى . شۇنىڭ بىلەن
 دۇكاننى باشقىدىن كېڭەيتىۋالدۇق . باھادىر ئىچكىرىدىن مال

ئاچقىمەن ، دەپ ئىككى - ئۈچ ھەپتىدە بىر قېتىم پەيدا بولاتتى .
باھادىر مەھەللىمىز بىلەن ئىچكىرىنىڭ ئارىسىدا يۈرۈۋاتقاندا -
دا ، مەن دۇكاندا سودىنى يۈرۈشتۈرۈپ يۈرۈۋاتاتتىم . بىر قىسىم
ماللار سېتىلىپ تۈگىگەندە باھادىرنىڭ ئىچكىرىدىن كېلىشىنى
ساقلاپ ئولتۇرماي مال ئېلىپ كېلىپ تولۇقلايتتىم - دە ، كىمدە
كىم كىرىپ «پالانى مال بارمۇ» دەپ سورىسا «بار» دەپ ،
خېرىدار قۇرۇق قول قايتىمىغۇدەك شارائىتتا سودا - سېتىق
قىلغاچ تۇراتتىم . بىز شۇ كۈنلەردە تاپقان پايدىغا شەھەر ئىچىدىن
سەكسەن مىڭ يۈەنگە ئۆي - زېمىن سېتىۋالدۇق . ئۇ ئۆينىڭ
ئاچقۇچىنى باھادىر بىلەن بىر يۈرۈشتىن ساقلاپ كېلىۋاتاتتۇق .
مەن مالغا بېرىپ كەچ قالغۇدەك بولسام ئاشۇ ئۆيگە بېرىپ قوناد -
تىم . باھادىرمۇ ئىچكىرىدىن ھېرىپ - ئېچىپ كەلگەندە ئاشۇ
ئۆيدە قونۇپ ھاردۇقىنى چىقارغاندىن كېيىن ئەتىسى مالنى
ئېلىپ قايتىپ كېلەتتى . بۇ ئۆي ھەر ئىككىمىزگە ئوبدانلا قونال -
غۇ بولۇۋاتاتتى . باھادىر يەنە ئىچكىرىگە كېتىپ تۆت كۈن ئۆتكەندە -
دە دۇكاندىكى ماللارنىڭ بىر قىسمى ئاخىرلىشىپ قالدى . خېرىدە -
دارلارنىڭ بىر نەچچىسى ئاشۇ مالنى سوراپ قۇرۇق قول يېنىش -
تى . خېرىدار بۇنداق يېنىپ كېتىۋەرسە دۇكاننىڭ ئىستىقبالىغا
تەسىر يېتەتتى . كونا چۆپقەتلەردىن ئايرىلىپ قالاتتۇق . ئۇلار
باشقا كىشىلەرنىڭ دۇكانىغا يۈزلىنىپ كېتەتتى .

بىر كۈنى مەن دۇكاننىڭ ئاشۇ كەم ماللىرىدىن تولۇقلاش
ئويىدا ، شەھەر بازىرىغا قاراپ يولغا چىقتىم . مەنزىلگە يېتىپ
كەلگەندە كەچ كىرىپ كەتكەندى . ئاۋات ئاشخانىنىڭ بىرىگە
كىرىپ ئوبدان غىزالانغاندىن كېيىن ، ئەتىسى سەھەردىن باشلاپ
مال سېتىۋېلىشنى ئويلاپ شەھەردىكى ئۆيىمىزگە قاراپ ماڭدىم .
ئۆيىمىزنىڭ دەرۋازىسىغا تەنھا كىرىپ - چىقىشىمىزغا ئەپلىك
بىر قانات ئىشىك ئورنىتىلغانىدى . مەن دەرۋازىنىڭ چوڭ قانىتىدە -
دىكى مۇشتۇمدەك قارا قۇلۇپنى ئېچىپ دەرۋازىنى ئىتتىرىپ

ھويلىغا كىرگەندىن كېيىن ، دەرۋازىنى ئىچىدىن ئەتىتىم . ھويلىدا
 مىزدا تېخىچە ھاجەتخانا بولمىغاچقا ، سىرتقا ھاجەتكە چىقىشقا
 توغرا كېلەتتى . بۇ يەردىكى ئۈچ ئېغىز ئۆيىمىزنىڭ ئىككى
 ئېغىزى ئانچە - مۇنچە جابدۇلغانىدى . يەنە بىر ئېغىز ئۆيىنى
 ئۇششاق - چۈششەك نەرسىلەرنى ساقلايدىغان ئامبار قىلىۋالغانىدى .
 دۇق . ئوڭ تەرەپتىكى جابدۇلغان ئۆيىنىڭ ئىشىكىنى ئېچىپ
 كىرىپ لامپۇچكىنى ياندۇردۇم . سۈتتەك يورۇقلۇق ئۆي ئىچىنى
 كۈندۈزدەك يورۇتتى . ئۆي ئىچى بىر ئاز قالايمىقاندى . بىر بۇ-
 لۇڭدا زىلچا گىلەمنىڭ ئۈستىدە باھادىرنىڭ بىر قانچە قۇر كىيى-
 مى رەتسىز چېچىلىپ توراتتى . مەن ئۇ كىيىملەرنى قولۇمغا
 ئېلىپ قارىغۇدەك بولسام ، كىرغا پىشىپ كەتكەنكىن . يۇيۇۋې-
 تەي دەپ كىيىملەرنى سىرتقا ئېلىپ چىقتىم . ھويلىدىكى لام-
 پۇچكىنى ياندۇرۇپ ، قولىتۇقۇمدىكى كىيىملەرنى سۇ جۈمىكىدە-
 نىڭ ئالدىغا بىردەم چىلاپ قويماي دەپ ، ئالدى بىلەن كۆڭلەكلەر-
 نى سۇغا بېسىپ بولۇپ كاستۇمنى قولۇمغا ئېلىپ قېقىشتۇرۇۋ-
 شۇمغا ئىچ يانچۇقىدىن ئىككى سۇڭلۇق بىر پارچە سۈرەت لەيلىدە-
 گىنىچە يەرگە چۈشتى . مەن كاستۇمنى داسقا تاشلاپ قويۇپ ،
 سۈرەتنى قولۇمغا ئالدىم . قارىدىم - يۇ ، ھەيران قالدىم . سۈرەت-
 تىكى بىر ناتونۇش ئايال ئىدى . باھادىر بۇ ناتونۇش ئايالنىڭ
 سۈرىتىنى يانچۇقىغا سېلىپ قانداق قىلىدىغانىدۇ ؟ باھادىر بۇ سۈ-
 رەتنى يېنىدا ساقلاپ يۈرۈپتۇ . بۇ قانداقسىگە ... كالامدىن بىر-
 بىرىدىن غەلىتە ۋە خىلمۇ خىل خىياللار ئۆتۈشكە باشلىدى .
 ئەمما ، ھەممىنى قۇرۇق خىياللارغىلا چىقاردىم ۋە «بۇ سۈرەتنى
 ئاۋۋال ساقلاپ قويۇپ ، ئۇ ئايالنىڭ كىملىكىنى باھادىرنىڭ ئۆزىدە-
 نىدىن سوراپ باقاي» . مەن ئەنە شۇنداق خىياللار بىلەن بەكلا
 ئارىسالدى بولۇپ ، كىيىملەرنى خېلى ئۇزۇن ۋاقىتتا يۇيۇپ ياي-
 غاندىن كېيىن ئاندىن ئۆيگە كىرىپ يېتىپ قالدىم .
 ئەتىسى ئەتىگەندە شەھەر ئىچىدىكى توپ مال بازىرىغا يېتىپ

كەلدىم . بۇ يەردە بىز مۇناسىۋەت قىلىۋاتقىلى نەچچە يىل بولغان شەھىدە ئىسىملىك بىر چۆپىتىمىز بار ئىدى . نەق شۇنىڭ يېنىغا كېلىپ توختىدىم .

— ۋاي ، قەدىمىڭىزگە مۇبارەك بولسۇن ، كېلىشىڭىز بەك سەھەرغۇ ، كېچىچە يولغا چىققانىمىڭىز ؟ — ئەللىك ياشلاردىن ھالقىپ كەتكەن ئالتۇن چىشلىق بۇ ئايال بەكلا ۋات - ۋات ئىدى . ئېھتىمال ئۇ تىجارەتكە كىرىشكەندىن بېرى ، سودا - سېتىق ئىشلىرىدا كۈندىن - كۈنگە سۆزمەن ۋە كاپ - كاپ بولۇپ قالغان بولسا كېرەك . مەن ئۇنىڭغا كۈلۈمسىرەپ تۇرۇپ :

— ئىككى ئاي ئالدىدا مۇشۇ شەھەر ئىچىدىن ئۆي سېتىۋالغان . ئاخشام شۇ ئۆيدە يېتىپ شۇڭا ئەتىگەندە كېلىشىم .

— ۋاي ، ئۆي سېتىۋالدۇق دەڭ تېخى . قېنى ، دۇكان ئىچىگە كىرىڭ ، بىردەم پاراڭلىشىپ ئولتۇرايلى ، — ئۇ مېنى ناھايىتى قىزغىنلىق بىلەن دۈكىنىڭغا باشلىدى .

مەن ئۇنىڭ ئارقىسىدىن دۇكانغا كىردىم ۋە بىر ئورۇندۇقتا ئۇنىڭغا قاراپ ئولتۇردۇم .

— قانداق ، دۈكىنىڭىزنىڭ تىجارىتى ياخشىمۇ ؟ — دەپ سورىدى ئۇ .

— ياخشى ، — دېدىم ئۇنىڭغا يېنىك باش لىڭشىتىپ .

— باھادىر ئىچكىرىدىن قايتىپ كەلگەندۇ ؟ — ئۇ كۆزۈم .

نىڭ ئىچىگە قاراپ دېگۈدەك سورىدى .

— كەلمىدى ، — دەپ جاۋاب بەردىم ئۇنىڭغا .

— ھېنىمانۇ ، — دېدى ئۇ بىردەمدىن كېيىن ، — ئېرىڭىز

ئۆتكەندە ئىچكىرىگە مېڭىشتىن ئىلگىرى بىر ئايالنى باشلاپ بۇ دۇكانغا كەپتىكەن ، مەن ھەيران قالدىم .

— قانداقراق ئايال كەن ، — دەرھاللا سورىدىم ئالدىم .

راپ ، — كېچىچە سۈرەتتىكى ئاشۇ ئايالنىڭ كۆرۈنۈشى كۆز ئالدىمغا كېلىۋېلىپ مېنى ئۇزاققىچە ئۇيقۇسىز قويغانىدى . ئۇنىڭ

ئېيتقانلىرىغا قىزىقىپ قالدىم ، — سوراپ باقتىڭىزمۇ ، ئۇ ئايال
ئۇنىڭ نېمىسىكەن ؟

— قاراپ تۇرۇپ نېمىڭىز ئۇ دەپ سۈرۈشتۈرۈشكە خىجىل
بولدۇم ، — دەپ جاۋاب بەردى ئۇ .

مەن يېنىمدا ئېلىۋالغان ھېلىقى ناتونۇش ئايالنىڭ سۈرىتىدە
نى شەھىدەگە كۆرسىتىپ تۇرۇپ سورىدىم :

— قاراپ بېقىڭە ، مۇشۇ ئايالمۇ ؟

ئۇ كۆزلىرىنى چەكچەيتىپ تۇرۇپ :

— توغرا ، دەل مۇشۇ ئايال ، — دېدى ماڭا لەپىدە بىر

قاراپ قويۇپ :

— بۇ سۈرەت قولىڭىزغا قانداق چۈشۈپ قالدى ؟ — دەپ

سورىدى . مەن ھەسرەتلىك بىر ئۆھ تارتىپ :

— ئاخشام ئۇنىڭ كىيىملىرىنى يۇغىلى تەمىشلىۋاتسام كاسە .

تۈمىنىڭ ئىچ يانچۇقىدىن تۆكۈلدى ، — دېدىم . ئۇ :

— ۋاي توۋا ، بۇ سۈرەت مۇشۇ شەھەردىكى ئۆيىڭىزدە ئۈچ .

رىدىمۇ ؟ — دەپ سورىدى . مەن باش لىڭشىتتىم .

— ئاپلا ، ئېرىڭىز باھادىر ئىچكىرىدىكى بىرەر ئايال بىلەن

ئىش - پەش تارتىشىپ تاپتىن چىققان ئوخشىمامدۇ ؟ — ئۇ بىر

خىل ئەنسىز ئاھاڭدا شۇنداق دېدى . ئىككىمىزنىڭ كۆزلىرى بىر

نۇقتىدا قايتا ئۇچراشتى .

— تېخى شۇنداق ئىشىمۇ بولارمۇ ؟ — مەن ئەنسىزلىك ئىچىدە .

دە سورىدىم . شەھىدە كۆزۈمنىڭ ئىچىگە قاراپ :

— بۇنىڭغا ھېچنېمە دەپ بولغىلى بولمايدۇ . بۇ دېگەن

مۇرەككەپ جاھان . ئادەملەر دېگەن بەكلا مۇرەككەپ بولۇپ كەتتە .

تى . بىر - بىرىنى ياخشى كۆرۈشكەن قىز - يىگىتلەر ئۆزئارا

سۈرەت سوۋغا تەقدىم قىلىشى ئومۇملاشقان بىر ئادەتتۇر ، — دېدى

ئۇ ماڭا ناھايىتى ئەستايىدىللىق بىلەن . بۇ گەپلەرنى ئاڭلاپ

كۆڭلۈم باشقىدىن بىئارام بولۇپ كەتتى . قەلب ئاسمىنىمدا چاق .

ماق چېقىلغاندەك بىر تۇيغۇ يالت قىلىپ ئۆتتى . شۇنداقتىمۇ ئۆزۈمنى بېسىۋېلىپ ئېيتتىم :

— بىراق شەھىدە ، باھادىر دېگەن ئۇيغۇر ، ئۇ ئايال باشقا مىللەتتەك تۇرىدۇ .

— بۇ نېمە دېگىنىڭىز ، مۇھەببەت دېگەننىڭ دۆلەت ۋە مىللەت ئايرىمىسى بولمايدۇ - دە ، ئۇلار بىر - بىرىنى ياخشى كۆرۈشۈپ ...

— توۋا ، شۇنداق ئىشمۇ بولارمۇ ؟ — شەھىدەنىڭ سۆزى ئاخىرلاشمايلا ئالدىراپ ئېيتتىم .

— بۇ دۇنيا ۋە بۇ تۇرمۇش بەكلا سىرلىق ھەم مۇرەككەپ بولىدۇ ، بۇنى ئويلىمىدىڭىزمۇ ؟ باھادىر ئۆزى بىر راۋۇرۇس ئەركەك تۇرۇپ بىر ئايال كىشىنىڭ سۈرىتىنى نېمىشقا يېنىدا ساقلايدۇ ؟ مۇشۇنىڭ سەۋەبىنىمۇ ئويلاپ باقمىدىڭىزمۇ ؟ — دەپ سوئال قويدى مېنىڭ دېگەنلىرىمگە .

— راست دەيسىز ، سۈرەت ئۇنىڭ يانچۇقىدىن ئۇچۇپ چىقتى . قاندىن كېيىن مەنمۇ سىزگە دېگەندەك ئويغا كەلگەن بولساممۇ ، سۈرەت بىلەن ئۇنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى مۇناسىۋەتنىڭ سىزنىڭ ئېيتقىنىڭىزدەك بولۇشىنى ئەسلا پەرەز قىلماپتىمەن .

— سىزگە شۇ نىشان ئېنىق بولسۇنكى ، دۇنيادا بەزى يېمەيدىغان مۈشۈك يوق جۇمۇ ، — ئۇ ماڭا باشقىچە بىر نەزەردە مەنىلىك قاراپ قويۇپ شۇنداق ئېيتتى .

— بەكلا توغرا ئېيتىسىز ، يېقىنقى مۇشۇ ئايلاردا ئۇ مەندىن ئۆزىنى قاپچۇرغاندەك تويۇلۇۋاتىدۇ . سەپەر ۋاقتىنى بۇرۇنقىدىن ئۇزۇنغا سوزىدىغان بولۇۋالدى ، — كۆڭلۈمدىكىنى ئېنىقلا ئېيتتىم . يۈرىكىمنى تاتلاپ تۇرغان بىئاراملىقنى دەۋەتسىمەن ئىچىم بوشاپ قالدىغاندەك بىر خىل روھىي ھالەتتە ئىدىم .

— قارىسام ئىككى قاتتەك قىلىسىز ، ئوتتۇرا يولدا قالماڭ . مۇشۇنداق ۋاقىتتا ئېرىڭىزگە ئوبدانراق كۆز - قۇلاق بولغىنىڭىز

ھەممىدىن ياخشى، — ئۇ مەن ئۈچۈن مەن ئويلىمىغان ئىشلارنى ئويلىغانىدى. ئۇنىڭ ماڭا بۇنداق كۆيۈنگىنىگە كۆڭلۈمدە سۆيۈ-
نۇپ، رەھىمىمنى ئېغىزىمدىن چىقىراي دەپ تۇرۇشۇمغا شەھ-
دەنى مال سېتىۋالغۇچىلار چاقىرىپ قالدى. كۆڭلۈم بەكلا بىئا-
راملىق ئىچىگە چۈشۈپ قالدى. بويۇن قىسىپ ئولتۇرۇپ قال-
دىم. ئۇنىڭ دۈكىنىدا بىردەم ئولتۇرغاندىن كېيىن شەھىدەنىڭ
دۈكىنىدىن لازىملىق ماللارنى سېتىۋالغاندىن كېيىن كۆڭۈلىسىز-
لىك ۋە غەشلىك ئىچىدە يولۇمغا راۋان بولدۇم. شەھەردىكى
بارلىق ئىشلىرىمنى تۈگىتىپ بولۇپ يېزىغا قاراپ يولغا چىقتىم.
شۇ كۈنى ئۆيگە قايتىپ كېلىپ، كەچ كىرگۈچە شەھەردىن
ئەكەلگەن يېڭى ماللارنى پۈكەيگە تىزىپمۇ ئولگۈردۈم.

باھادىر ئون كۈندىن كېيىن قايتىپ كەلدى. ئۇنى كۆرۈپ
ئىلگىرىكىدەك تازا ئوچۇق چىراي ئاچمىدىم. ئۇنىڭ چىرايىغا
قارىساملا كۆڭلۈمگە ھەرخىل گۇمان چۈشىدۇ. ئۇ بۇنىڭدىن بەك
غەلىتىلىك ھېس قىلغان چېغى، ياتار چاغدا:

— نېمە بولدى سىزگە؟ چىرايىڭىز بەكلا سۆرۈنگۈ؟ — دەپ
سورىدى. ئۇنىڭ چىرايىمۇ سۆرۈن بولۇپ، مېنىڭ ئوچۇق چىراي
ئاچمىغىنىم ئۇنىڭ كەيپىنى ئۇچۇرغىنى ئېنىق ئىدى.

— بۇ كىمۇ؟ — دەپ سورىدىم كارىۋاتقا چىقىپ بىردەم
يانتاندىن كېيىن ئىچىمگە سىغدۇرالمىغان ئازابىنى ئاشكارىلاش
ئۈچۈن ھېلىقى سۈرەتنى ياستۇق ئاستىدىن ئېلىپ ئۇنىڭغا كۆر-
سىتىپ. ئۇ قولۇمدىن سۈرەتنى ئىتتىك ئالغاندىن كېيىن چىرا-
يىدىكى سۆرۈنلۈكتىن ھېچبىر ئەسەرمۇ يوق، تېزلا ھىجايىدى:
— چىرايىڭىز شۇڭا تۇتۇلۇپتىكەن — دە؟ كاستۇمۇمنى ئاڭ-
تۇرغانىمىڭىز؟ — دەپ سورىدى ئارقىدىن. مەن زەردە بىلەن
ئېيتتىم:

— كاستۇمۇڭىزنى ئاڭتۇرۇپ يۈرۈشكە نەدىكى ۋاقىتىم مې-
نىڭ. كىرلىشىپ كېتىپتىكەن يۇيۇپ قويماي دەپ قولۇمغا ئېلىد.

شىم ئىچ يانچۇقىدىن تەسلىم بولۇپ يەرگە چۈشتى .
— ھە ، تەسلىم بولدى دېگىن ! بۇ سۈرەت ئالدىڭدا قول
كۆتۈرگەن بولسا پۇخادىن چىقىپسەنغۇ ، مانا ئەمدى نېمىشقا پۇش-
قىيىپ ئولتۇرسەن ؟ — ئۇ مېنى بەزىدە سەنلەپ ، يەنە بەزىدە
سىزلەپ سۆزلەيتتى . مانا ئەمدى سەنلەپ گەپ قىلىۋاتاتتى . مەن-
مۇ ئۇنىڭغا قاراپ سەن دېيىشكە ئادەتلەنگەنىدىم .
— توۋا خۇپسەنلىك قىلمىسىڭىزچۇ . بۇ ئايال زادى كىمۇ ؟
ماڭا بىر دەپ بېرىڭ ، — مەن ئۆزۈمنى شۇنچە تۇتۇۋالاي دېسەممۇ
تۇتۇۋالالىمىدىم . ئاۋازىم بارغانسېرى قاتتىقراق چىقىشقا باشلى-
دى . ئۇ خېلىلا پەسكويغا چۈشكەنىدى . ئۇ مۇرەمگە قولىنى
قويۇپ دېدى :

— بۇنچە چېچىلما ھەم ئالدىرىمىساڭمۇ مەن ھازىرلا ساڭا
دەپ بېرىمەن . سېنى ھەرخىل ئوي ۋە ھەرخىل كويلارغا سالغان
بۇ ئايال بولسا پەقەتلا ئىچكىرىدىكى بىر چۆپقىتىم . خالاس ،
چۆپقەت دېگەن بۇ ئۇقۇمنى ئوبدان بىلىسەنغۇ ؟ — ئۇنىڭ كۆزلى-
رى كۆزۈمگە قادالغانىدى . چىرايىدىن سۇس كۈلكە چىقىۋاتاتتى .
— راستتىنلا باشقا غەيرىي مۇناسىۋىتىڭلار يوقمۇ ؟ — مەن
شۇنداق بولۇشنى ئارزۇلاپ شۇنداق سورىدىم ۋە لەسسەدە يۈم-
شاپ قالدىم .

— چىشىمنىڭ ئېقىنى كۆرسىتىپ قويسام ئەزۋەيلەۋېرىد-
كەنسەن . ئۇ دېگەن ئېرى بار ھەم بىر قىزى بار ئايال . ئەگەر
غەيرىي مۇناسىۋەتتە بولاي دەپ نىيەت قىلسام ، ئانىسى سۆيىمگەن
بۇلماقچەك قىزلار ئازىمىدى بۇ جاھاندا ؟ — ئۇ كەينىدىنلا شۇنداق
دېدى . ئۇنىڭ سۆزلىرىگە ئىشىنىپ جىم بولدۇم . ئەمما كاللام-
دىن گۇمان تولۇق چىقىمىغانىدى . ئۇ مېنى يالغانمۇ ياكى راست-
تىنمۇ ، ئىشقىلىپ شوخلۇق بىلەن باغرىغا باستى .
بۇ ئىش شۇنىڭ بىلەن بېسىققان بولدى . ئارىدىن بىر ئاي
ئۆتكەندىن كېيىنكى ۋاقىت ئىدى . بۇ چاغدا باھادىر ئىچكىرىگە

كەتكەندى . مەن بىر قىسىم ماللارنى شەھىدەنىڭ دۈكىنىدىن سېتىۋېلىش ئۈچۈن يەنە شەھەرگە قاراپ يول ئالدىم . بۇ كۈنى شەھەرگە خېلى كەچتە ئاندىن يېتىپ كەلدىم . ئاپتوبۇس بېكىتىگە كېلىپلا شەھەردىكى ئۆيدە قونۇپ دۇكانغا ئەتىسى ئەتىگەن ئاندىن باراي دەپ ئويلىدىم .

ئۆيىمىزنىڭ دەرۋازىسى ئالدىغا كەلسەم ، يان ئىشىك قىيا ئوچۇق تۇرىدۇ . يۈرىكىم ئەنسىز سوقۇپ كەتتى . ئىشىكتىن ئاۋاز چىقارماي ئۆيگە پەم بىلەن كىردىم . ھويلىغا كىرىپ ئۆي ئىچىدە . كى لامپۇچكا نۇرىنىڭ دېرىزە كۆزنەكلىرىدىن سىرتقا تۆكۈلۈپ ھويلىنى گىرىمىسەن يورۇتۇپ تۇرۇۋاتقانلىقىنى كۆرگىنىمدە بىر . دەم جايىمدا قاققان قوزۇقتەك تۇرۇپ قالدىم . باھادىرنىڭ ئىچىدە . رىدىن قايتىپ كەلگەنلىكىنى جەزملەشتۈردۈم . ئۆينىڭ ئىشىكى تەرەپكە يېقىنلاپ كەلدىم - يۇ ، يەنىلا جايىمدا جىملا تۇرۇپ قالدىم . ئۆي ئىچىدىن بىر ئايال زاتىنىڭ باھادىرنىڭ كۈلكىسىگە جور بولۇۋاتقان ۋىلىقلاشلىرى قۇلقىمغا ئاڭلانغانىدى . كۆڭلۈم بىر ئىشنى تۇيۇپ ، يۈرىكىمنىڭ سېلىشىغا قارىماي دېرىزە تۈۋىگە يېقىنلاشتىم . ئاھ خۇدا ، نېمە كەلگۈلۈك بۇ ماڭا ! ... باھادىر كىچىككىنە بىر قىزنى قوينىغا ئېلىپ قۇچاقلاپ سۆيۈۋاتاتتى . ئۇلار ئىككىسى ئىنتايىن خۇشال ھالەتتە بولۇپ ، قىز بەكلا چىرايلىق ئىدى . چىرايىنىڭ سۈزۈكلۈكىگە قارىغاندا ئون سەككىز - ئون توققۇز ياشلاردا دەپ پەملىدىم . مەن ئۇلارنىڭ ھەرخىل يېقىنچىلىق ئارىلاشقان قىلىقلىرىنى كۆرۈپ بېشىمغا بىر چېلەك سۇ قۇيۇلغاندەك ئەندىكىپ كەتتىم . ئۇلارنىڭ پارىغى قىيا ئېچىقلىق تۇرغان دېرىزىدىن سىرتقا ئېنىق ئاڭلىنىپ تۇر . راتى . قىز باھادىرنى قۇچاقلاپ نازلىنىپ شۇنداق دەيدى :

— بۇرۇتتىڭىز مەڭزىمنى ئېچىشتۇرۇۋەتتى ، ئەمدى بولدى قىلىڭ ، باھادىر .

باھادىر بولسا خۇش كەيپ ئىچىدە :

— ئەمىسە ئۆزىڭىز سۆيۈپ قويۇڭ ، — دېگىنىچە مەڭزىنى تەڭلەپ تۇردى . قىز بولسا ئۇنىڭ مەڭزىگە ھەم لەۋلىرىگە ناھايىدە تى خۇيلىنىپ سۆيۈپ قويدى .

— قەدىرىيە ، بىز مەڭگۈ ئايرىلمايلى ، بولامدۇ ؟ — باھادىر قىزغا مېھرىلىك كۆز تاشلاپ شۇنداق دېدى . قىز ئۇنىڭغا جاۋابەن :
بەن :

— ئاشكارىمۇ يا يوشۇرۇنمۇ ؟ — دەپ سوئال قويدى . باھا-
دىر بىردەم تۇرۇۋالغاندىن كېيىن :

— ھازىرچە مۇشۇنداق ئۆتۈپ تۇرايلى بولامدۇ ؟ —
دېگەندى ، قىزنىڭ خۇشاللىقى يوقالدى . ئۇنىڭ ئېغىزىدىن :

— ئۇ قېرى خوتۇنۇڭىزدىن نېمىشقا قورقىدىغانسىز ؟ نې-
مىشقا ئۇنىڭدىن ئايرىلىپ سىزنى ئالىمەن دېمەيدىغانسىز ؟ —
دېگەن گەپ چىقتى . باھادىر ئۇنىڭغا جاۋابەن دېدى :

— قورققىنىم ئەمەس ، مەن ئاۋۋال دۇكاننى چاڭگىلىمغا
تولۇق ئېلىپ بولاي ، ئاندىن بىر گەپ بولمىسۇنمۇ !

— دۇكانغا تولۇق ئىگە بولغاندىن كېيىن ئۇنى ھەيدىۋېتە-
لەمسىز ؟

— ھەيدىۋەتمەي !

— ئاندىن كېيىن مەن بىلەن توي قىلامسىز ؟

— ئەلۋەتتە .

— ئەمىسە ، دۇكان ئىلىڭىزگە قاچان ئۆتىدۇ ؟

— ئاز قالدى .

— بىز توي قىلساق سەھرادا تۇرمايلى ، بولامدۇ ؟

— ئەلۋەتتە سەھرادا تۇرمايمىز — دە . ھەممە ئىش سىز

دېگەندەك بولىدۇ . مۇشۇ ئۆيدە ئىككىمىز بەختلىك ياشايمىز
ئامرىقىم .

— ئەمىسە ، ئىشنى پاتراق پۈتكۈزۈڭ .

— ماقۇل ، ئازراق چىداپ تۇرۇڭ .

ئۇلار يەنە بىردەم قىلىقسىزلىق قىلىشتى . مەن چىشىمنى چىشلەپ ئۇلارنىڭ پارىڭىنى تولۇق ئاڭلاش ئۈچۈن ئۆزۈمنى بېسىۋېلىپ جىم تۇردۇم .

قىز بىردەمدىن كېيىن باھادىرغا ئېيتتى :
— ھە راست ، يېقىندىن بېرى كۆڭلۈم چۈچۈمەل نەرسىلەر-
نى تارتىدىغان بولۇپ قالدى . قورساق كۆتۈرۈپ قالدىمىكەن
دەيمەن ، — دېۋىدى ، بۇ گەپنى ئاڭلاپ باھادىر بىردىنلا جىددىي-
لىشىپ كەتتى :

— بۇ گېپىڭىز راستمۇ ؟
— شۇنداق گەپنىمۇ يالغان دەمدۇ كىشى ، — دېدى ئۇ قىز
ئەركىلەپ . باھادىر جىم بولۇپ قالدى .

— نېمە بولدى ؟ — قىز سورىدى باھادىردىن . ئۇ بېشىنى
بىردەم قاشلىغاندىن كېيىن :

— ئىككى پۈتۈم بىر ئۆتۈككە تىقىلغاندەك ئىش بولامدۇ
نېمە ؟ — دېدى . قىز ئۇنىڭ گېپىنى ئاڭلاپ جىددىي تەلەپپۇزدا
سورىدى :

— قورساق كۆتۈرۈشۈمنى خالىمامسىز ؟
باھادىر قىزغا قاراپ ئېيتتى :
— خالايمەن . ئەمما ھازىر ئەمەس .
— ئەمەس ، پۇل بېرىڭ قىردۇرۇۋېتەي . تۇغار قورسىقىم
بولغاندىكىن رەسمىي توي قىلغاندا تۇغۇۋالارمەن .

— ياخشى ، ھازىرلا سىزگە پۇل بېرەي ، — باھادىر ئورنىدىن
تۇرۇپ ، ئىچ كىيىم بىلەنلا كارىۋاتتىن يەرگە چۈشتى .
«ئەگەر ئۇ سىرتقا چىقىپ قالسا ئۇچرىشىپ قېلىپ جېدەللىشىپ
قالماي ، ئۆزۈمنى بېسىۋالاي . بىكاردىن بىكار ئۆزۈمگە ئاۋارىچى-
لىك تېپىۋالماي . ئۇلارنىڭمۇ كۆرىدىغانلىرى باردۇ » دېگەنلەرنى
ئويلاپ تېزلا ئارقامغا ياندىم ۋە مېھمانخانىغا بېرىپ قونۇش ئۈچۈن
ھويلىدىن چىقىپ كەتتىم . ئەمما ، ئازاب ۋە خورلۇقتىن كۆز

ياشلىرىم چانقىمىدىن چىقىشقا باشلىدى .
مېھمانخانغا كەلگۈچە دانىيالىنى ئويلاپ كەلدىم . ئۇنىڭ سېمىسى كۆز ئالدىمدىن داۋاملىق كەتمەيتتى . نېمە ئامال ، مەن بىر ئاجىز ئايال كەنمەن . ئۇنى ئىزدەشكە ، بىرەر قېتىم ئۇچرىشىپ سىردىشىشقا مېنىڭ چامىم قەيەرگە يېتەتتى . ھەتتا ئۇنىڭ ئېنىق تۇرار جايىنى ، ئادرېسىنىمۇ بىلمەيتتىم . توۋا دەيمەن ، مېھمانخا-
نىغا ئورۇنلىشىپمۇ بىر كېچە كۆزۈمگە پەقەت ئۇيقۇ كەلمىدى . ئەتىسى ئورۇنۇمدىن كاللام گاراڭ ھالدا تۇردۇم . ئىشلىرىمنى تۈگىتىپ بولۇپ ، ھېچ ئىش بولمىغان قىياپەتتە يېزىغا قايتتىم . باھادىر ئۈچ كۈندىن كېيىن پەيدا بولدى . ئۇ ھېچنەمىدىن غەمىدە يوقلا پاراڭ قىلدى :

— خوتۇن ، چىرايىڭ باشقىچە تۇرىدۇ ، دوختۇرغا ئاپىراي-
مۇ- يا ! — دېدى كۈلۈپ تۇرۇپ . مەن ئۇنىڭغا :

— ئۈچ كۈن ئىلگىرى كېچىدە قورقۇنچلۇق بىر چۈش كۆرۈپ ئويغىنىپ كەتكەندىم . شۇ بىر كېچە تاڭ ئاتقۇچە ئۇخلا-
يالىدىم . تا ھازىرغىچە بىئارام بولۇۋاتىمەن ، — دېدىم قەس-
تەن ، ئەمما ئۇ چىرايىنى قىلچە ئۆزگەرتىمەي تۇرۇپلا :

— كارىۋاتتا نان ئۇۋىقى بار ئۇخلاپ قالغان ئوخشايسىلە .
بۇنىڭدىن كېيىن ئوبدانراق سىيرىپ - سۈپۈرۈپ جاي سېلىپ
يېتىڭلا ، — دېۋىدى ، غۇژىدە ئاچچىقىم كەلدى .

— مەن كىم بىلەن ياتىمەن ؟ سەن كىم بىلەن ياتى-
سەن ؟ — ئېغىزىمدىن بۇ گەپ قانداق چىقىپ كەتكىنىنى بىلمەيلا
قالدىم . ئۇ بۇ گېپىمنى ئاڭلاپ ماڭا قاراپ قېتىپلا قالدى ،
چىرايى شۇ زامان تاتاردى ۋە ئۇنلۇك ئاۋازدا سورىدى :

— ھە ، دېگەنە ، مەن كىم بىلەن يېتىپتىمەن ؟

— ھېلىقى بويىدا قالغان شەھەرلىك سەتەڭچۇ ، — ئۆزۈمنى
تۇتۇۋالماي ۋارقىرىۋەتتىم . ئۇنىڭ چىرايى گاھ ئاقارسا ، گاھ
قىزىرىشقا باشلىدى .

— نېمە؟ شۇ كېچىسى ئۇ ئۆيگە سەن پەيدا بولغانىدىڭ؟
ھەي، كەڭ قورساق بولساڭ بولمامدۇ؟ سەن مەندىن ئون نەچچە
ياش چوڭ. شۇنداق بولسىمۇ ساڭا يىرىكلىك قىلماي، كۆڭلۈڭنى
چەكمەي كېلىۋاتىمەن. مەن ئۆزۈمدىن كىچىك قىزلار بىلەن
كۆڭۈل ئاچسام نېمە بولىدۇ؟ سەن مېنىڭ ھېسسىياتىمنى چۈشەن-
سەڭ بولمامدۇ؟ بۇنچە شەخسىيەتچى بولۇپ كەتمىسەڭمۇ بولىدۇ.
ئەگەر كۈنداشلىك قىلىۋەرسەڭ ماڭا ئۇۋال قىلغان بولىسەن.
— ئۇۋالىمىش! بوپتۇ، كۆڭلۈڭنى قانداق ئاچقۇڭ كەلسە
شۇنداق ئاچ. مەنمۇ كۈنداشلىك قىلىمىغان، كەڭ قورساق بولغان
بولاي. ئەمما مەن سىلەر دېيىشكەن ھەممە گەپ - سۆزلەرنى
ئاڭلىدىم: ئۇ قىزمۇ ماڭا ئوخشاش قورساق كۆتۈرگەنلىكىنى
ساڭا دېدى، يەنە سەن رەزىل ۋاسىتىلەرنى پىلانلاپ، دۇكاننىمۇ
يۇتۇۋالماقچى بولدۇڭ. بۇنى قانداق چۈشەندۈرسەن ئەمدى؟
ئىچ - ئىچىمدىن ئاچچىق بىر تۇيغۇ پارتلاپ چىقىۋاتقاندەك،
ۋۇجۇدۇم غەزەپتىن لەرزىگە كېلىۋاتاتتى. ئەمما، نېمىشقىدۇر
يەنىلا كۆڭلۈمنىڭ بىر يەرلىرىدە ئۇنىڭ بۇ ئائىلىنىڭ تۈۋرۈكى
بولۇشىدىن ۋاز كەچمەسلىكىنى ئۈمىد قىلىۋاتقاندەك ئىدىم. ئۇ-
نىڭ بىلەن يەنە داۋاملىق زاكونلىشىشنى كۆڭلۈم تارتمايۋاتاتتى.
ئۆكسۈپ - ئۆكسۈپ يىغلاشقا باشلىدىم. ئۇ پۇشۇلدىغىنىچە يەنە
ئېغىز ئاچتى:

— ئۇ قىزنىڭ كۆڭلىنى ياساپ يالغاندىن شۇنداق دەپ قويدى-
دۇم. مەن ئاكام رەھىمىتى بىنا قىلغان، ئائىلىمىزنىڭ بايلىقى
بولغان بۇ دۇكاننى سەندىن يۇتۇۋېلىپ قانداقمۇ قىلارمەن؟ ماڭا
ئىشەنگىن، مەن ئۇ قىزغا يالغان ئېيتىپ قويدۇم. گېپىڭگە
قارىغاندا، مېنىڭ ھەممە سۆزلىرىمنى تىڭشايمەن دەپ كۆپ ئاۋارە
بوپسەن. ئويلاپ باققىنە، ماڭا ئۇ ھامىلىدار بولۇپ قالدىم دەپ
بويىدا قالغانلىقىدىن شەپە بەرگەندى، شۇ زامان سېنىڭ بويۇڭدا

بارلىقى ئېسىمگە كېلىپ ، ئۇنىڭ تۇغسا بولمايدىغانلىقىنى ئېيت-
مىدىمۇ ؟ چۈنكى ، مېنىڭ سەن تۇغقان بالىغا دادا بولغۇم بار ،
ھەم شۇنداق قىلىمەن . شۇڭا سەن بۇنداق ئىشلاردا يەنىلا كەڭ
قورساق بولغىنىڭ تۈزۈك . ئادەم دېگەن پەرىشتە ئەمەس ، شۇڭا
ھەرقانداق بىر ئادەمنىڭ ھەرخىل شەكىللەردە ئۆزى بىلىپ ياكى
بىلمەي ، خاتالىق ۋە سەۋەنلىك ئۆتكۈزۈپ قويىدىغان ۋاقىتلىرى
بولىدۇ . شۇڭا مېنىڭ بۇ سەۋەنلىكلىرىمگە ئۇنچىۋالا تەگەپ كەت-
مە ، خوتۇن .

مەن ئۇنىڭ سۆزلىرىدىن بىر ئاز تەسەللى تاپقاندا ك بولۇپ ،
سەل يۇمشىدىم . راست ئەمەسمۇ ، دېمىسىمۇ مەن ياش جەھەتتە
ئۇنىڭدىن خېلىلا چوڭ . شۇڭا بەزى ئىشلاردا ھەددىدىن زىيادە
بەك زىغىرلاپ كەتسەم ، ئىككىمىزنى ھەم ئائىلىمىزنى بىر -
بىرىگە چىڭ باغلاپ تۇرغان ئەر - خوتۇنلۇق رىشتى بىرلا ئۈزۈ-
لۈپ كەتسە ، ئۇنى قايتا ئۇلاشقا مۇمكىن بولماي قالىدۇ . قورساق-
تىكى بالا بىلەن ئۇنىڭ كەلگۈسىنى ئويلىغىنىمدا بۇ ئىشلارغا
قاتتىق تەگەپ كېتىشىمنىڭ ئانچە زۆرۈرىيىتى يوق . مەن شۇلار-
نى ئويلاپ جىمىپ قالىدىم .

مەن تۇرمۇشتا ئۆيىنىڭ بارچە ئېغىر يۈكىنى كۆتۈرۈپ كەل-
دىم . ئەمما ئۇ بۇنى تولۇق چۈشىنىپ كېتەلمىگەنلىكى ئېنىق .
چۈنكى ، ئۇنىڭ باشتىن كەچۈرگەن تۇرمۇش سەرگۈزەشتىلىرى
ئاز ، يەنە كېلىپ مەندىن ياش جەھەتتە خېلى پەرقلىنىدۇ - دە .
ئۇنىڭغا يەنىلا ۋاقىت بەرگىنىم تۈزۈك . مەن ئەنە شۇلارنى تېخىمۇ
ئىچكىرىلىگەن ھالدا ئويلاپ ، ئاخىر تۇرمۇشتا سوغۇق قان بو-
لۇشنى ئويلاپ قالىدىم . يەنە بىر قېتىم تۈل - يېتىم قېلىشنىڭ
ئالدىنى ئېلىشقا يېنىكلىك قىلسام بولمايدىغانلىقىنى بارغانسېرى
چوڭقۇر چۈشىنىپ يەتتىم .

كۈنلەرنىڭ ئۆتۈشى بىلەن باھادىر بارا - بارا مېنى ئۇنتۇپ كېتىۋاتاتتى . ئۇنىڭ ئۆيىدە تۇرىدىغان ۋاقتى بارغانسېرى ئازىيىپ كېتىشكە باشلىدى . ئۆي بىلەن كارى بولمايدىغان بولۇپ قېلىۋا- تاتتى . ئۇ شۇنداق قىلغانسېرى ، كۆڭلۈم ئۇنىڭدىن سوۋۇپ ، كۆزۈمگە تىكەندەك كۆرۈنىدىغان بولۇپ كەتتى . كۈنلەر شۇنداق داۋاملاشقانسېرى ، مەھەللىنىڭ قاشاڭ ئاياللىرى ئۇنىڭغا كۆز قىرىنى سالىدىغان بولۇۋالدى . مەن بىر ئايال بولۇش سۈپىتىم بىلەن بۇنى ئاستىرتتىن بىلىۋالدىم . ئۇنىڭ بەزى قىلىقسىزلىقلار- رىمۇ ئانچە - مۇنچە قۇلىقىمغا كىرىشكە باشلىدى . ئەمما مەن يەنىلا دەردىمنى ئىچىمگە يۇتۇپ يۈرۈۋەردىم . قىلىقسىز ئاياللار ئۇنىڭغا نېمىشقا ئامراقلىق قىلىدىغاندۇ ؟ ئۇ نېمىشقا ئەنە شۇنداق قىلىقسىزلىق قىلىپ يۈرىدىغاندۇ ؟ مەن نېمىشقا قاراپتۇق بولۇپ قالدۇم ؟ مەن بۇلار ھەققىدە ئويلىنىشقا باشلىدىم . ھەر تەرەپتىن ئەستايىدىل ئويلاش ۋە ئەتراپىمدىكى ئىشلارنى كۆزىتىش ئارقى- لىق شۇنى بىلىپ يەتتىمكى ، ئۇ ھېلىقىدەك قىز - چوكانلارغا بازارلىق مودا كىيىملەرنى بېرىپ ئۇلارنىڭ كۆڭلىنى مايىل قىل- لىۋاپتۇ . مودا كىيىنىشكە ئامراق قىز - چوكانلار باھادىر بىلەن ئىچ - پەش تارتىشىپ يۈرۈپتۇ . باھادىرنىڭ رەسۋالىقلىرى بارغان- سېرى كۆپىيىشكە باشلىدى . ئۇنىڭ تۇرمۇشىدا يېڭى - يېڭى قىز - چوكانلار پەيدا بولۇۋاتاتتى . ئۇنىڭ كۆزۈمگە كۆرسىتىپ تۇ- رۇپ قىلغان بەزى پەسكەشلىكىگە چىدىماي بىر نەرسە دېگۈدەك بولسام ، ئۇ :

— سەن مەندىن چوڭ ، خوتۇن قاتارىدا كۆرگىنىمگە شۈكرى قىلىپ بالىلارنى باق ، سىرتتىكى ئىشلىرىمغا ئارىلاشقۇچى بولما ، — دەپ تەھدىت سالىدىغان بولۇۋالدى . ئۇنىڭ يۈرىكى بارغانسېرى يوغىناپ كېتىۋاتاتتى . قورسىقىمىدىكى پات ئارىدا تۇ-

غۇلىدىغان بالىغا ، قىزىغا تارتىشىپلا ئۇنىڭ بىلەن داۋاملىق بىر ئۆيدە تۇرۇشقا مەجبۇر بولۇپ قالدىم . بىر كۈنى ئىچىمگە پاتمىدىغان دەرد - ئازابلىرىمنى ۋە خورلۇقلىرىمنى ئىلاجىسىز قىيىنچىلىققا تۆكتۈم :

— ئانا ، باھادىر تاپتىن چىقىپ كېتىۋاتىدۇ . ماڭا قاراپ تۇرۇپ ۋاپاسىزلىق قىلىۋاتىدۇ . دۇكاندىكى بەزى مودا كىيىم - كېچەك ھەم پۇل قاتارلىقلارنى بۇزۇق ئاياللارغا بېرىۋاتىدۇ ، شۇڭا دۇكاننىڭ تىجارىتى ئاقساقالدى . قانچىلىك دەسمايە قالدى ، بۇنىڭغا ئېنىق بىر نېمە دېيەلمەيمەن . قىيىنچىلىق ئاغزىغا قارىغىنىچە ھەيران قالدى ۋە بىردەمدىن كېيىن :

— قىزىم ، دېگەنلىرىڭىز راستمۇ ؟ — دەپ سورىدى دېگەندەك لىرىمگە ئىشەنمىگەندەك قىلىپ ياشاڭغىرىغان كۆزلىرىنى ماڭا تىكىپ :

— راست ، ئۇنى دائىم يات - يات ئاياللار بىلەن ئۇچرىتىپ قالمىمەن ، — دېدىم ھەسرەتلىك تىنىپ .
— توسىدىڭىزمۇ ؟ — دەپ سورىدى قىيىنچىلىققا ئاغزىنى ئۈمىد - چەيتىپ تۇرۇپ .

— بىرنەچچە قېتىم توستۇم . ئەمما ، ئۇ ھە دېسىلا سەن قېرى مېنىڭ نامىدا خوتۇن بولۇپ ئولتۇرغىنىڭغا خۇش بول . ئۇششاق گەپنى ئاز قىل . تالا - تۈزدىكى ئىشلىرىمنى كۆرسەڭمۇ كۆرمەسكە سال . بالىلارنى بېقىشنى ، قورسىقىڭدىكى تۇغۇشنى بىل ، دېگەندەك گەپلەرنى قىلىۋاتىدۇ . مەن راستتىنلا بەك قىيىنچىلىق كەتتىم . يا بۇ ئۆيىدىن كەتسەم بولامدەك ، — دېگەندىم ، قىيىنچىلىق شۇ زامانلا :

— ياق بالام ، سىز بۇ ئۆيىدىن كەتسىڭىز قادىر بالامنىڭ روھى قورۇنىدۇ ، خاپا بولىدۇ . باھادىردىن ۋاز كەچسەم كېچىدە مەنكى ، سىزدىن ۋاز كەچمەيمەن . سىز بۇ ئۆيىدىن مەڭگۈ ئايرىلما .

مايسىز . مەن ئۇنىڭغا گەپ قىلىمەن . گېپىمنى ئاڭلىمىسا مەن دېگەن ئۇنىڭ ئانىسى ، ھەرخىل يوللار ئارقىلىق جاجىسىنى بېرىد . مەن . ئۇنىڭ بىلەن ئاجرىشىپ كەتسىڭىز ئۆي چۇۋۇلىدۇ ، بالد . لار تىرىك يېتىم بولۇپ قالىدۇ ، بالام . كۆزۈم ئوچۇق تۇرۇپ بالىلارنىڭ يېتىم بولۇپ قېلىشىنى ھەرگىز خالىمايمەن ، ئاڭلىد . دىڭىزمۇ ؟ — دېدى .

— ئانا دېدىم ، — ئۇنىڭ سۆزى ئاخىرلاشقاندىن كې . يىن ، — باھادىر ئىلگىرىكىدىن بەكلا ئۆزگىرىپ كەتتى . يەنە كېلىپ ئۇ ھازىر ماڭا ئۆچ ، ئەگەر بۇ ئىشنى ئۇنىڭغا دېسە ، ئۇ مېنى ئۇرۇشتىن يانمايدۇ .

— بۇنىڭدىن خاتىرجەم بولۇڭ قىزىم ، بۇ ئىشلارنى باشقىد . لاردىن ئاڭلىدىم دەپ . ئۇنىڭ ئەدەپىنى راسا بېرىمەن ، — دېدى كۆڭلۈمنى كۆتۈرۈپ . ئىككىمىز ئۇزاق مۇڭداشتۇق .

ئەتىسى دۇكاندا مۇڭلىنىپ ئولتۇرسام ، كىچىك قىزىم بىر كونۇپىرتنى كۆتۈرۈپ كىرىپ كىردى . كونۇپىرتنىڭ سىرتىغا قارىد . سام ، خەت مەركىزىي مىللەتلەر ئىنستىتۇتىدا ئوقۇۋاتقان چوڭ قىزىم ماھىرەدىن كەلگەنىكەن ، دەرھال كونۇپىرتنىڭ ئاغزىنى ئېچىپ ئۇنىڭ خېتىنى ئوقۇشقا باشلىدىم . خەتتە مۇنداق دەپ يېزىلغانىدى : «قەدىرلىك ئانا ، ياخشى تۇرۇۋاتامسىز ؟ چوڭ ئا . نام ، باھادىر دادام ياخشى تۇردىمۇ ؟ ئانا ، سىز بىلىسىز ، مەن كىچىكىمدىنلا تىرىشچان ئىدىم . باشلانغۇچ مەكتەپتىن باشلاپ كىتابخۇمار قىز بولۇپ چوڭ بولدۇم ، تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپنى ئەلا پۈتتۈرۈپ ، بۇ مەكتەپكە قوبۇل قىلىندىم . مەن ئۆزۈم تۇغۇ . لۇپ ئۆسكەن يۇرتۇمغا ۋە سىزنىڭ ماڭا سىڭدۈرگەن ئەجرىڭىزگە ياخشى نەتىجىلىرىم ئارقىلىق جاۋاب قايتۇرۇش ئۈچۈن تىرىشىپ ئوقۇۋاتىمەن . ئاساسىم ياخشى بولغاچقىمۇ دەرسلەردە قىيىنلىپ قالمايدىم . سىنىپ ئىچىدە ئالدىنقى قاتاردا تۇرۇپ ئوقۇۋاتىمەن . ئانا ، سىزگە بۇ خەتنى يېزىشتىكى مەقسىتىم شۇكى ، مەن

ئوقۇشنى ئەلا پۈتتۈرۈپ ، چەت ئەلدە ئوقۇشنى قارار قىلدىم .
مەن چەت ئەلدە تىرىشىپ ئوقۇپ ، دوكتور بولىمەن ، ئانا . دوكت-
تور دېگەن خەلقئارالىق كاتتا ئىلمىي ئۇنۋان ھېسابلىنىدۇ .
خەير - خوش ئانا ، سىزگە ۋە باشقا ئۇرۇق - تۇغقانلارغا ،
يۇرتداشلارغا سالامەتلىك ۋە ئۇزۇن ئۆمۈر تىلەيمەن . قىزىڭىز
ماھرەدىن » .

خەتنى ئوقۇپ بولۇپ ھاياجاندىن كۆز چاناقلىرىمغا ئىسسىق
ياشلار يامرىدى ، قىزىمدىن پەخىر ھېس قىلدىم . ئۇزۇنغىچە
قولۇم ئىشقا بارمىدى . ئۇنىڭ خېتى ماڭا خۇشاللىق ، ئۈمىد ۋە
ئىشەنچ بېغىشلىغانىدى .

خەتنى خۇشاللىق ئىچىدە قايتا - قايتا ئوقۇدۇم ، ئوقۇپ
بولۇپ كۈنۈپەرتقا سالغۇم كەلمەي ، ئۇزاققىچە قىزىمنىڭ قولىدا
يېزىلىپ چىققان تونۇش پوچىرىكلارغا تويماي قارىدىم . قىزىم
ھەققىدە نۇرغۇن گۈزەل خىياللارنى سۈرۈپ ئولتۇردۇم ، قىزىم -
نىڭ سېمىمىسى كۆز ئالدىمدا بىر - بىرلەپ نامايان بولغاندا
قايتىدىن روھلىنىپ كەتتىم . كۆڭلۈم باھار پەسلىنىڭ ئىللىقلىق-
قىدىن خۇشاللىق تاپقاندەك ، سۇغا قانغان يۇمران مايسىدەك يا -
شىرىپ كەتكەندەك بولدى . ئەنە شۇنداق تاتلىق خىياللار بىلەن
ئولتۇرغان جايىمدا ئۇزاققىچە ئولتۇرۇپ كەتتىم . ئەنە شۇنداق
خىياللار بىلەن ئولتۇرسام ، ئىشكىنىڭ سىرتىدا تاراقلىغان ئاۋاز
ئاڭلاندى . بۇ ئاۋازنى ئاڭلاپ ، خەتنى كۈنۈپەرتقا سالىدىم ۋە ئىشكاپ -
نىڭ تارتىمىسىغا سېلىپ قويدۇم . ئىشكىنى بېرىپ ئېچىپ بولغۇ -
چە قوپال ئېچىلىپ ، باھادىر دەرغەزەپ بىلەن كىرىپ كەلدى .
ئۇ بوسۇغىدىن پۈتتىمۇ ئالماي ، كۆزلىرىنىڭ پاختىسىنى چىقىد -
رىپ تۈۋلىدى :

— ئېرىڭنى نېمىشقا چاقىسەن ؟

ئۇنىڭ بۇ سوئالى بىلەن قېينانامنىڭ ئۇنىڭغا گەپ قىلغانلىق-
قىنى پەملىدىم . قارىغاندا ، بولغىلىق بولغان ئوخشايدۇ . شۇنداق -

تىمۇ پەرۋاسىزلىق بىلەن سوئال ئارقىلىق جاۋاب بەردىم :

— كىمگە چېقىپتىمەن ؟

گېپىمنىڭ تۈگىشىگە يۈزۈمگە بىر كاچات تەگدى ، بۇ كاچات-
نىڭ قانداق تەگكىنىنى بىلمەيلا قالدىم . شۇ زامان مەڭزىم ئوت
بولۇپ يانغاندەك ئېچىشىپ كەتتى . ئۆمرۈمدە تۇنجى قېتىم تاياق
يېدىم . يەنە كېلىپ يات بىر ئادەمدىن ئەمەس ، بەلكى ئېرىمدىن !
ماڭا نەدىن كەلگەن جۈرئەتكىن ، ئاچچىقىمدا ئۇنىڭ ياقىسىدىن
ئالدىم ۋە غەزەپ بىلەن توۋلىدىم :

— چاقسام - چاقىسام ئوساللىقىڭنى مەھەللىدىكىلەرنىڭ
ھەممىسى بىلىپ بولدى . بۇنى مەندىن كۆرمىي ئۆزۈڭدىن
كۆر ! — دېدىم ئۇنىڭ چىرايىغا غەزەپ بىلەن تىكىلىپ تۇرۇپ .
ئۇ بىر ئاماللارنى قىلىپ يۈرۈپ قولىمنى ياقىسىدىن ئاج-
رىتىۋالدى .

— كۈنلار قېرى خوتۇن چاپلاشقاق كېلەر دەپ راست ئېي-
تىپتىكەن . بۇ گەپنىڭ راستلىقىنى مانا ئەمدى بىلىدىم . ئۆزۈڭ-
دىن بېرى شىللەمگە مىنىپ ، رودىپايدەك چاپلىشىۋالغىنىڭغا
مىڭ لەنەت ! ئىست سەن بىلەن خازان بولغان ياشلىقىم ! —
ئۇنىڭ بۇ گېپى غۇرۇرۇمغا قاتتىق تەگدى .

— ساڭا نېسىپ بولغىنىمىغمۇ مىڭ پەندىيات ... يۈز مىڭ
پەندىيات ! — دەپ ۋارقىراپ كەتتىم ئازابتىن ئۆرتىنىپ . شۇ تاپتا
ئۇ كۆزۈمگە باشقا بىر غەلىتە مەخلۇق بولۇپ كۆرۈنۈپ كەتتى .
مەڭزىمدىكى ئۇنىڭ قولى تەگكەن يەر ئوت ياققانداك ئېچىشىپ
تۇراتتى . مەن مەڭزىمنى سىلاپ تۇرۇپ دېدىم :

— مەنمۇ سەن بىلەن توي قىلغىنىمغا مىڭ بىر پۇشايمان
قىلىۋاتىمەن . سەن بىلەن بىرگە ئۆي تۇتۇشتىن مەنمۇ جاق توي-
دۇم .

ئۇ بۇ گېپىمنى ئاڭلاپ سوغۇق بىر ھالەتتە كۈلۈپ :

— بەك ياخشىغۇ ، ئەمىسە نېمىشقا ئاجرىشاي دېمەيسەن ؟ —

دەپ سورىدى بۇرۇندىن باشلاپ پىلانلاپ كېلىۋاتقان مەقسىتىنى ئېنىق قىلىپ .

— قارا ، مۇشۇ قورسىقىم تومپىيىپ قالمايغان بولسا ، ئاج-
رىشاي دەپ سەندىن بۇرۇن ئېغىز ئاچاتتىم ، — دېدىم مەنمۇ
ئۇنىڭ بىلەن تەڭ تۇرۇپ .

— بالا ھېچنىمىگە تاقاشمايدۇ . ئوغۇل بولسا مەن ، قىز
بولسا سەن ئىگىدارچىلىق قىلسەن . ئارتۇق پەتۋالىرىڭنى قوي
ئەمدى ئاجرىشىمىز ! — ئۇ دەيدىغاننىڭ ھەممىسىنى دېدى .
«ئىش بۇ دەرىجىگە يەتكەن يەردە ئەمدى نېمە قىلغۇلۇق ؟ بۇ بەندە
قاراپ تۇرۇپ بالىنىڭمۇ يۈزىنى قىلمايۋاتسا . بۇ ئۆيدە ئۇنىڭ
ئالدىدا خارلىنىپ نېمىمۇ قىلارمەن ؟ تەقدىر - پېشانەم مۇشۇ
ئوخشايدۇ . سەۋر قىلىشنىڭمۇ چېكى بار . ھېلىمۇ جىق خورلۇق
تارتتىم . ئاجراشماقتىن ئۆزىگە نېمە چارە بار » دېگەنلەرنى ئويلى-
دىم ئىچىمدە ۋە ماڭا مىختەك قادىلىپ تۇرغان باھادىرغا قاراپ :
— بوپتۇ ، سەن خۇش بولىدىغانلا بولساڭ ئاجراشساق ئاج-
راشتۇق . ئىش بۇ دەرىجىگە يەتكەندە مەندە نېمە ئامال بار .
ئاناممۇ توغرا چۈشىنەر . ئىشقىلىپ ئەسكىلىك مەندىن كەلمىدى .
ئىشقىلىپ مەن ۋىجدان ئازابى تارتمايمەن . ئاجرىشايمى ، — دېدىم
ئۆزۈمنى سالماق تۇتۇپ . بۇ سۆزۈمنى ئاڭلاپ ئۇنىڭ چىرايى
كۈلكىدىن بىراقلا نۇرلىنىپ كەتتى . ئۇنىڭ چىرايىدىكى بۇ خۇش-
لۇققا قاراپ ھەم ھەيران قالدىم ھەم بەكلا خورلۇق ھېس قىلدىم .
— بەلەن گەپ بولدى . ئۇنداقتا ھازىرنىڭ ئۆزىدە خېتىڭنى
بەردىم . ئارىمىزدا ئەمدى ئەر - خوتۇنچىلىق دېگەن مەۋجۇت
ئەمەس . دۇكاندىكى ماللار بىلەن ئۆي ئىچىدىكى مال - بىساتلار
ساخا قالسۇن . مەن قۇرۇق قول چىقىپ كېتەي . ئۆيىنى چۇۋۇماي
بالىلارنى بېقىپ قاتارغا قوشقىن ! — ئۇ شۇنداق دېدى ۋە يېنىمدا
ئارتۇق تۇرمايلا كەينىگە ئۆرۈلۈپ چوڭ - چوڭ چامداپ ئىشىك-
تىن چىقىپ كەتتى . مەن سولاشقان يوپۇرماقتەك جايىمدا ئولتۇ-
رۇپلا قالدىم .

ئەتىسى ئەتىگەندە ئورنۇمدىن تۇرۇپ دۇكانغا كەلدىم ۋە دۇكان ئىشكىنىڭ ئوچۇق تۇرغانلىقىنى كۆرۈپ يۈرىكىم سېلىپ كەتتى. بېرىپ قارىسام، دۇكان ئىچى قۇيقۇرۇق تۇرىدۇ. بىلەن دىمكى، باھادىر بالدۇرلا پىلان سوققانكەن. ئۇ دۇكاندىكى بارلىق ماللارنى كېچىلەپ يۆتكەپ كەتكەنىدى. قادىر بىلەن قان - تەر ئاققۇزۇپ تاپقان پۇلنى دەسمايە قىلىپ ئېچىۋالغان بۇ دۇكاندىن ئىشنىڭ قۇيقۇرۇق تۇرغانلىقىنى كۆرۈپ چاچلىرىمنى يۇلۇپ ھۆڭ - رەپ يىغلىۋەتتىم. ئاۋازىمنى ئاڭلىغان قولىم - قوشنىلار، ھەتتا قېنىناناممۇ بىردەمدىلا دۇكان ئالدىدا پەيدا بولدى. ۋەقەنىڭ سەۋەبىنى سوراپ بىلىشتى. مەن ئۇلارنىڭ ئالدىدا ئاچچىق خورلۇقتىن ئۈزۈنغىچە يىغلىدىم.

شۇنىڭ بىلەن تۇرمۇشۇم تامامەن ۋەيران بولدى. ئاتا - ئانىمىنىڭ ئۆيىگە كۆچۈپ بېرىپ، بىر ئايدىن كېيىن يەڭگىدىم. بالا ئوغۇل بولۇپ، ناھايىتى چىرايلىق ھەم چاچلىق تۇغۇلغانىدى. بۇ بالىغا قارىساملا ئوغلۇم ئەلى ئېسىمگە كېلىۋالدى. بالىغا ناھايىتى ئامراق بولۇپ كەتتىم. ئەمما باھادىر ئېسىمگە كېلىپ قالسىلا قۇيغا چېچىم تىك تۇراتتى. بالا تۇغۇلۇپ ئون كۈن بولغاندا بىردىنلا بوشىشىپ كېتىپ، ئۈشتۈمتۈت جان ئۈزۈلدى. ئۆزۈمنى توختىتالماي ئۇزاق يىغلىدىم. توققۇز ئاي، توققۇز كۈن قورساق كۆتۈرۈپ بالا تۇغماق ئاسان ئەمەس ئىدى. باھادىر يېنىمدا يەنە پەيدا بولدى. ئۇ ناھايىتى بىپەرۋا كۆرۈنەتتى. بالىنىڭ نامىزىغا رەسمىيەت يۈزسىدىنلا قاتناشتى. ئۇ ئۆزىنىڭ دۇكاندىكى ماللارنى يۆتكەپ كەتكەنلىكىگە تېنىۋېلىپ قەسەم ئىچتى. بىز ئاجرىشىش رەسمىيىتىنى ئۆتتۇق.

مەن تۈل قالدىم. باھادىر مەن شەھەردىكى ئۆيىدە كۆرۈپ قالغان ھېلىقى قىز بىلەن توي قىلدى. ئۇ ئەمدى شەھەرلىك بولۇپ قالغانىدى. ئۈچ ئايدىن كېيىن ئازغىنا پۇلۇمغا تۇرمۇش لازىمەتلىكلىرى سېتىۋېلىش ئۈچۈن شەھەر بازىرىغا كەلدىم. كۈز

ئېيىنىڭ مول - ھوسۇللۇق بازىرى قاينام - تاشقىنلىققا چۆمۈل -
گەن بولۇپ ، بازار ئىچى بەكلا قىستاڭچىلىق ئىدى . ئادەم كۆپ
بىر رەستىدە كېتىۋاتسام ، قۇلىقىمغا بىرسىنىڭ ئىسمىنى چا -
قىرىغىنى ئاڭلاندى . بۇ ئاۋاز يەر تېگىدىن ئاڭلانغاندەك سۇس
ئىدى .

— ھېنىمبانۇ ... ھېنىمبانۇ !

ئەتراپقا زەن سېلىپ قارىدىم . توپ - توپ ئادەملەرنىڭ
ئىچىدە شەھىدە قول پۇلاڭلىتىپ تۇراتتى . مەن ئۇنى كۆرۈپ
كۈلۈمسىرىگىنىمچە ئۇ تەرەپكە قاراپ ماڭدىم .

ئىككىمىز ئۆزئارا قىزغىن كۆرۈشۈپ ئەھۋاللاشتۇق .

— يۈرۈڭ ، بىزنىڭ دۇكانغا بارىمىز . سىز بىلەن كۆرۈش -
مىگىلىمۇ ئۇزاق بوپتۇ ، — دېدى ئۇ ئالتۇن چىشلىرىنى كۆرسىتىپ
كۈلۈمسىرەپ .

— توغرا ، ئىككىمىز كۆرۈشمىگىلىمۇ خېلى ئۇزاق
بوپتۇ ، — دېدىم ئۇنىڭغا ياندىشىپ مېڭىۋېتىپ .

— ھە ، راست ، ئاڭلىسام بالىڭىز قازا قىلىپ كېتىپ -
تۇ ، — دېدى پاراڭ ئارىلىقىدا .

— ھەئە ، — دېدىم بۇ تۇيۇقسىز سورالغان سوئالغا . ئوغ -

لۇمنىڭ قازا قىلغانلىق ئىشىنى تىلغا ئېلىشنى خالىمايتتىم .

— ئەسلىدە نەزىرگە مەنمۇ باراتتىم ، ۋاقتىدا خەۋەر تاپالماپ -

تىمەن ، — دېدى ئارىمىزدىكى جىمجىتلىقنى ئۇ بۇزۇپ .

بىز شەھىدەنىڭ دۇكىنى تەرەپكە قايرىلىدىغان كوچىنىڭ

بېشىدىكى قىستاڭچىلىق ئىچىدە خېلى ئۇزاققىچە تۇرۇپ قېلىپ ،

شەھىدەنىڭ دۇكىنىغا خېلى تەستە يېتىپ كەلدۇق . شەھىدە ماڭا

ئۇسسۇزلۇق ئەكەلدى . ئۇ قېشىمدا يانمۇيان ئولتۇرۇپ ئېيتتى :

— ھېنىمبانۇ ، باھادىر ھەققىدە يېڭى بولغان گەپلەرنى ئاڭ -

لىدىڭىزمۇ ؟ — دەپ سورىدى شەھىدە سۇدىن بىر يۇتۇم ئوتلىغاچ

مەندىن .

— قايسى گەپنى؟ — دەپ سورىدىم ئەجەبلىنىپ .
— ئاڭلىساق ، باھادىر تازا جاجىسىنى يەپتۈدەك . سىزگە
قىلغانلىرىنىڭ ئۇۋالىنى تارتىپتۇ . ئۇ ئۈلۈشكۈن ئىچكىرىدە قول-
غا ئېلىنىپتۇ .
بۇ گەپنى ئاڭلاپ ئىچىمگە بىر خىل خۇشلۇق ئېقىپ كىر-
دى .

— بولدىلا ، ئۇنىڭ بىلەن بۇرۇنلا ئالاقەم ئۈزۈلگەن . ئۇ
ئاسماندا ئۇچامدۇ ، يەردە يۈرەمدۇ ۋە ياكى ئۆيى ئۆرۈلۈپ ئاستىدا
كۈمپەيكۈم بولامدۇ ، مېنىڭ نېمە چاتىقىم؟ — دېدىم پەرۋاسىز-
لا . شەھىدە بۇ گېپىمگە كۈلدى ۋە ئېيتتى :
— توۋا ، ھەرقانچە ئۆچ بولسىڭىزمۇ ئادەمگەرچىلىك يۈزد-
سىدىن نېمە بولۇپ قولغا ئېلىنىپتۇ ، دەپ سوراپ قويما-
سىز؟ — دېدى . بۇ گەپكە كۈلۈپ سالىدىم .
— ئەمەسمە دەپ بېرىڭە شەھىدە ، ئۇ نېمە جىنايەت ئۆتكۈزۈپ
قولغا ئېلىنىپتۇ؟ — دەپ سورىدىم باھادىرنىڭ تەقدىرىگە ئازراق
قىزىقىپ . شەھىدە دىمىغىنى قىرىپ قويۇپ ئېچىلىپ سۆزلەپ
كەتتى :

— باھادىر يەنە بىرنەچچە يىلدىن بېرى بۇ شەھەر بىلەن
ئىچكىرىنىڭ ئارىلىقىدا «ئۆسمۈر - بالىلارنى ئالداپ ئوغرىلاپ
سېتىش» تىجارىتى بىلەن شۇغۇللىنىپ كەلگەنىكەن . يوقاپ كەت-
كەن نۇرغۇن نارەسىدە بالىلار باھادىرنىڭ قارا قولى بىلەن ئوغرىد-
لىنىپ ئىچكىرىدىكى بەزى بۇلاڭچى ، يانچۇقىنىڭ كاتتىۋاشلىد-
رىغا يۇقىرى باھادا سېتىلىپتۇ . ئوغۇللار قارا نىيەتلەرنىڭ قولى-
دا بۇلاڭچى ، قاتىل ، يانچۇقى بويىتۇ . ئاغزىدىن سۈت پۇراپ
تۇرىدىغان بەزى نارەسىدە قىزلار باسقۇنچىلىققا ئۇچراپتۇ . بەزى
قىزلار ئادەم بېدىكىلىرى تەرىپىدىن سېتىۋېتىلىپتۇ . يەنە بىر
قىسىملىرى كۆڭۈل ئېچىش سورۇنلىرىغا سېتىۋېتىلىپتۇ . باھا-
دىرمۇ قارا نىيەتلەر بىلەن ئوخشاشلا يۇقىرىقىدەك قەبىھ ئىشلار

بىلەن شۇغۇللىنىپ ئۆز كۆڭلىنى خۇش قىلىپ يۈرگەنكەن .
شۇڭا ئۇ بەك تېز ئۆزگىرىپ كەتكەچكە سىزگىمۇ ۋاپاسزلىق
قىلغان گەپ .

— ۋاي خۇدايىم ، — دېدىم مەن كۆكسۈمنى تۇتۇپ ، —
دۇنيادا مۇشۇنداقمۇ قەبىھ ئىشلار بولامدېكەن ؟ بىچارە بالىلار
بىگۇناھ نابۇت بوپتۇ ئەمەسمۇ . زىيانكەشلىككە ئۇچرىغان ئاشۇ
بالىلارنىڭ ئاتا - ئانىسى بالىلىرىنىڭ دەردىدە ساراڭ بولۇپ
كەتكەن بولۇشى مۇمكىن ھەرقاچان ؟

— راست دەيسىز ، — دېدى شەھىدە ماڭا قاراپ ، — سىز
بەلكىم بىلمەيسىز ، بۇ شەھەردىنمۇ بىرمۇنچە بالىلار يوقاپ كەت-
كەن . ئۇلارنىڭ بەزىلىرىنىڭ ئاتا - ئانىسى ھازىر روھىي كېسەل-
لىرى دوختۇرخانىسىدا داۋالىنىۋاتىدۇ .

— ھۇ خۇمپەر ، ھۇ ئادىمىي ھايۋان !!! —
مەن ئىچىمدە قايناق سۈدەك تېشىپ تۇرۇۋاتقان غەزەپ -
نەپرەتتىمنى باسالماي قالدىم ۋە بىر ئازدىن كېيىن شەھىدەگە
قاراپ :

— شەھىدە ، مەن ئۇ مەلئۇن بىلەن ئەر - خوتۇن بولۇپ
بىر نەچچە يىلنى ئۆتكۈزگىنىمگە نومۇس قىلىۋاتىمەن . ئۇنىڭدىن
گويا تاپتىن يىرگەنگەندەك يىرگىنىۋاتىمەن . باھادىر دېگەن
ئىسمىمۇ بەك يېقىملىق تۇيۇلۇۋاتىدۇ . سىزنىڭچە ، قانۇن ئۇنىڭغا
قانداق جازا بېرەر ؟ — دەپ سورىدىم . شەھىدە سۆزۈمگە :

— ئاڭلىدىڭىزغۇ ، ئۇنىڭ جىنايىتى شۇنچە ئېغىر تۇرسا ،
قانۇن ئەلۋەتتە ئۆلۈم جازاسى بەرمەي قالمايدۇ . — دە .

«ئۆلۈم جازاسى» دېگەن گەپنى ئاڭلاپ ئۇنىڭغا بولغان غە-
زەپ - نەپرەتتىم بىر ئاز پەسكويغا چۈشتى . يۈرىكىمۇ ئۆزۈممۇ
بىلىپ بولمايدىغان بىر خىل ئازادە رەتتىمىدە سوقۇشقا باشلىدى .
شۇنداقتىمۇ كۆڭلۈم خېلىلا يېرىم ئىدى . ئەلۋەتتە ، ئۇنىڭ جىنا-
يى قىلمىشىغا ئۆلۈم جازاسىمۇ ئازلىق قىلاتتى .

شەھىدە بىلەن يەنە بىردەم پاراڭ قىلىشىپ ئولتۇردۇم -

دە ، ئۇنىڭ بىلەن خوشلىشىپ ئۇنىڭ دۇكىنىدىن چىقىپ كەت-
تىم . «توۋا ، دۇنيادا مۇشۇنداقمۇ ئەرلەر بولىدىكەن - ھە !»
دەپ شىۋىرلىدىم يولدا قايتىپ كېتىۋېتىپمۇ ئۆز - ئۆزۈمگە .
سىلەرگە دەپ بېرىۋاتقان بۇ ھېكايىلەر بەلكىم بۇ دۇنيادا
مەندەك بىر ئايالنىڭلا بېشىدىن ئۆتكەن ، ئىككىنچى بىر ئادەم
بېشىدىن كەچۈرمىگەن بولۇشى مۇمكىن . مەن ئەنە شۇنداق قىس-
مەتلەرگە دۇچار بولدۇم . كۈنلىرىم ئەنە شۇنداق كۆڭۈلسىزلىك
ۋە بىئاراملىق ئىچىدە ئۆتۈپ بېرىۋاتاتتى . بۇ ۋاقىتتا دادام ياش-
نىپ قالغانىدى . ئۆزۈمگە قالماي ئۇنىڭدىنمۇ ئايرىلىپ قالدىم .
ئۆيدە كىچىك قىزىم بىلەن ئىككىمىز قالدۇق . تەنھالىق ، يوق-
سۈزلۈك مېنى تەرەپ - تەرەپتىن قىيىندى . ئامالسىز ئىش
تېپىپ ئىشلەشنى ، بېيجىڭدا ئوقۇۋاتقان قىزىم ماھىرەگە ئاز-
دۇر - كۆپتۈر خىراجەت ئەۋەتىپ ، ئۇنىڭغا ئائىلىق مېھرىمنى
يەتكۈزۈشنى ئويلاپ ، پۇل تېپىشنى نىيەت قىلىپ يولغا چىققان-
دىم . مانا ئەمدى سىلەردەك سىرداش دوستلارغا ئۇچراپ كۆڭلۈم
خېلىلا كۆتۈرۈلۈپ قالدى .

* * *

ھېنىمبانۇنىڭ ھېكايىسى ئاخىرلاشقانىدى .
ئۇ ئۆزىنىڭ قىسمەت - كەچۈرمىشلىرى بايان قىلىنغان
ھېكايىگە پۈتۈن دىققىتى بىلەن قۇلاق سېلىپ بېشىنى كۆتۈرمەي
پاختا تېرىۋاتقان ئاياللارغا قاراپ :
— زۇپتۇمە ، — دەپ چاقىرىۋىدى ، زۇپتۇمە ئىسىملىك
چوكان بېشىنى كۆتۈرۈپ قارىدى ۋە :
— ھە ، — دېدى .
— ئەمدى نۆۋەت سىزگە كەلدى ، — دېدى ھېنىمبانۇ ئۇنىڭ .

غا .

— ئۇقتۇم ، ئىش بېشى ، — دەپ ئۆزىنىڭ ھېكايىسىنى باشلىدى زۇپتۇمە .

7

مەن بۇ يىل قىرىق تۆت ياشقا كىردىم . ئېسىمدە قېلىشچە ، دادام كەنت مۇدىرى ئىدى . ئۇنىڭ چوڭ - كىچىك ھەممە ئىشلار - غا چات كېرىدىغان مىجەزى بار ئىدى . ئاشۇ ئاپەتلىك يىللاردا تېخىمۇ جاپاكەش بولۇپ كەتتى . 1972 - يىلى مېنىڭ توققۇز ياشقا كىرگەن ۋاقتىم ئىدى . ئۈستىگە بىرمۇنچە كىتابلار يۈكلەندى . گەن ئوتتۇزدىن ئارتۇق ئېشەكنى يېتىلىۋالغان بىرنەچچە ئادەم - نىڭ كەينىگە ئەگەشتۇق . ئېھتىمال ، قەدىمكى كونا كىتابلار بولسا كېرەك ، مەخمەل ، دۇخاۋا ۋە قاتتىق مۇقاۋىلىق بۇ كىتابلار ئادەمنىڭ دىققىتىنى تارتاتتى . ھېلىقى كىشىلەر سوكال قۇيرۇق ئېشەكلەرنى كەنت تەشكىلىنىڭ قورۇسىغا يېتىلەپ كىرگەندە ، ئۇ يەردىكى چوڭ بىر مەيدانغا ناھايىتى ئېگىز قىلىپ دۆۋىلەپ قويۇلغان بىرمۇنچە كىتابلارنى كۆرۈپ تېخىمۇ ھەيران قالدىم . مەن بىلەن بىللە كەلگەن تەڭتۇشلۇرىم خۇددى سېرىك ئويۇنغا كەلگەندەك خۇش بولۇپ كېتىشتى . شۇ چاغدا بىر ئىشخانىدىن دادام ئوتتۇرا ياشلاردىكى ساقاللىق بىر ئادەمنى ئىتتىرگىنىچە چىقىپ كەلدى . ساقاللىق ئۇ ئادەمنىڭ چىرايى تاتىرىپ كەتكەندە - دى .

— ئاتا - بوۋامدىن قالغان تەۋەررۈك كىتابلار ئىدى . ساق - لاي دېگەندىم ، — دېدى ئۇ كىشى تىترەپ تۇرۇپ .
— ئۇ سېسىق كىتابلارنى ساقلامىش تېخى ، ھۇ - بۇ - زۇق ! — دادام ئۇ كىشىنىڭ كاختىغا بىر مۇشت ئۇرۇۋېدى ، ئۇ كىشىنىڭ كۆزلىرىدىن ياشلار تاراملاپ ئاقتى .
— رەھىم قىلسىلا مۇدىر ، ئەنە ئۇ كىتابلارنى ساق تاپشۇ -

رۇپ بەردىمغۇ ، — ئۇ كىشى شۇنداق دېيىشىگە دادام قەھرى بىلەن :

— تاپشۇرۇپ بەرسەملا قۇتۇلمىمەن ، دەپ ئويلىغانىمىنىڭ تېخى ، ئۇنداق ئاسان ئىش يوق ، — دادام بايا باشلاپ كىرىلگەن ئېشەكلەرنىڭ ئۈستىدىكى كىتابلارنى چۈشۈرۈۋاتقانلارغا بۇرۇلۇپ ۋارقىرىدى :

— ئىمىن پاكار ! ھوي ، ئىمىن پاكار !
چىرايى قازان قارىسىدەك قارا ، ئۆزى بەكلا پاكار بىر ئادەم دەرھال دادامنىڭ يېنىدا ھازىر بولدى ۋە :

— نېمە ئورۇنلاشتۇرۇشلىرى باركىن مۇدىر ؟ — دېگىنىچە دادامنىڭ ئالدىدا ئىتائەتمەن قۇلدەك قول باغلاپ تۇردى .

— ماۋۇ كىتاب خالتىسىنىڭ تاپشۇرغان كىتابلىرى قېنى ؟

— ئەنە ئاۋۇ ئالا خۇرجۇندىكى كىتابلار شۇ .

— سانى قانچىكەن ؟

— ئونكەن مۇدىر .

— ھە ، ناھايىتى ياخشى . سەنچۇ قارا ، ئۇ كىتابلارنى ئېلىپ

كەل . ئۇ بۇزۇقنىڭ بويىغا ئېسىپ يولمۇ يول سازايى قىلدۇرۇپ كەل .

— رەھىم قىلسىلا مۇدىر ، رەھىم قىلسىلا ...

ئۇ ئادەم دادامغا قاتتىق يېلىنىپ يالۋۇردى . دادامنىڭ بۇنچە زالىم ئادەم ئىكەنلىكىنى تۇنجى كۆرۈپ تۇرۇۋاتاتتىم ، ئۇ رەھىم-سىزلىك بىلەن قولىنى شىلتىپ :

— نېمانداق غەرەز ئۇقمايدىغان كالۋا ئادەمسەن ؟ تېخى سېنى

ئاپاپ قالدىم . گەپنىڭ چىرايلىقى شۇ ، دېگىنىم بويىچە سازايى بولۇپ كەل ، — دادام ئۇ كىشىگە سىنچى كۆزلىرىنى ئالايىتىپ كىتاب چۈشۈرۈۋاتقانلارنىڭ قېشىغا قاراپ ماڭدى . پاكار بويۇق ھېلىقى ئادەم ئالا خۇرجۇننى كۆتۈرۈپ كېلىپ ھېلىقى ئادەمنىڭ بويىغا ئارتىۋېدى ، ئۇ ئادەمنىڭ بېلى چىۋىقتەك ئېگىلدى ۋە

ئارقىدىنلا يىغلاپ كەتتى . ئەمما ، پاكار بويۇق ئۇ ئادەم ئۇنىڭ كۆز يېشىغا پەرۋا قىلماستىن ، ئۇنىڭ قوللىرىدىن تۇتۇپ سۆردى- گىنىچە سىرتقا ئېلىپ ماڭدى .

ھايال ئۆتمەي بۇ يەرگە يەنە بىرقانچە ئادەم پەيدا بولدى . دادام ئۇلارنىڭ ئىچىدىكى شويىنا بەل بىر ئادەمگە قاراپ :

— شادا غوجا ، تېز بېرىپ بېنىزىنى ئېلىپ كەل ! — دەپ ۋارقىرىدى . شادا غوجا ئىسىملىك ئۇ ئادەم بىر باكنى ئېلىپ دادامغا بەردى . دادام باكنىڭ ئېغىزىنى ئېچىپ دۆڭدەك دۆۋىلەندى- گەن كونا - يېڭى كىتابلارغا تەكشى چاچقاندىن كېيىن ئوت ياقىتى . ئوت يالقۇنلاپ كۆتۈرۈلگەندە ، كىشىلەر قىزغىن چاۋاك چېلىشتى . ئەجدىھادەك تولغىنىپ كۆيگەن ئوت بىرنەچچە مىنۇت- تىن كېيىن پەسىيىپ مەيداننى ئىس - تۈتەك قاپلاپ كەتتى . بارا - بارا ئىس - تۈتەكلەر يوقالدى .

شۇ چاغدا دادامنىڭ جۇدۇنى ئۆرلىدى .

— قەغەز تۇرۇپمۇ ئەجەب شوخ كۆيمەيدىيا بۇ كىتابلار ! — دادام ئۆزىچە غودۇڭشىدى . باكنىڭ ئىچىدە ئېشىپ قالغان بېندى- زىنىنى خىرە قىزىرىپ تۇرغان كىتاب ئۈستىگە چېچىۋىدى ، ئوت يەنە يالقۇنلىدى . دادام شۇ چاغدا كىتاب كۆيدۈرگىچىلەرگە قا- راپ :

— قولۇڭلارغا بىردىن خادا ئېلىپ كېلىڭلار ، كىتابلارنى بۇ ئوت ئۈستىگە ئىتتىرىپ بېرىڭلار ، — دەپ ۋارقىرىغانىدى ، ئۇلار دەرھال قوللىرىغا ئۇزۇن ياغاچلارنى ئېلىپ كىتابلارنى ئوت تەرەپكە ئىتتىرىپ ، بىر مەيدان كىتاب كۆيدۈرۈش جېڭىگە ئاتلى- نىشتى .

دادام ناھايىتى تەستە كۆيۈۋاتقان توم - توم كىتابلارنى ئۇزۇن ياغاچ خادا بىلەن ئوت تەرەپكە ئىتتىرگەچ ، پۇتلىرى بىلەن قاتتىق مۇقاۋىلىق كىتابلارنى تېپەتتى ، يانچىتتى . باشقىلارمۇ دادامنى دوراۋاتاتتى . كىتابلارنىڭ كۆيۈشىدىن ئاجراپ كەتكەن

بەزى ۋاراقلار ھاۋادا ئۇچۇشقا باشلىدى . تۈتۈن بولۇپ كۆيۈۋاتقان كىتابلاردىن چىقىپ دىمىغىغا ئۇرۇلغان ئىس كۆزلىرىمدىن ياش ئاققۇزدى . بىردىنلا مەن بىلەن بىللە كەلگەن دوستلىرىم چاۋاك چېلىپ ئۇسسۇل ئويناپ كېتىپتۇ .

شۇ تاپتا مەن دادامنىڭ قىلمىشلىرىدىن بىزار بولۇپ تۇرغەن-ئىمدا ، ئۇلارنىڭ ئۇسسۇلغا چۈشۈپ قالايمىقان سەكرەشلىرى ئۆچلۈكۈمنى كەلتۈردى . بۇ ئەھۋاللارنى كۆرۈپ كۆڭلۈم چىۋىن يەۋالغاندەك غەش بولۇپ كەتتى . دادام تەرەپكە نەپرەت بىلەن قاراپ قويۇپ ئۆيگە قايتىپ كەتتىم . شۇ كۈنى كەچتە دادامدىن : — دادا ، نېمىشقا بىر ئوبدان كىتابلارنى كۆيدۈرۈۋې-تىسەن ؟ — دەپ سورىسام ، دادام شۇ ھامان كۆزلىرىنى چەكچەي-تىپ :

— سەن نېمىنى بىلىسەن ؟ ئۇ كىتابلاردا ئادەملەرنى زەھەر-لەيدىغان گەپلەر بار .

تېخى نەچچە كۈننىڭ ئالدىدا مەكتەپتە ئوقۇيمەن دېگىنىم ئۈچۈن يۈزۈمگە بىر شاپلاق ئۇرۇپ بۇرنۇمدىن قان ئاققۇزغان بۇ دادامنىڭ ئىلىم - مەرىپەتكە تېگىدىنلا دۈشمەنلىك نەزەر بىلەن مۇئامىلە قىلىۋاتقىنى ئېنىق ئىدى .

دادام بارلىق كىتابلارنى كۆيدۈرۈپ بولغاندىن كېيىن ، پۇ-خادىن چىققاندەك كېرىلىپ تۇرۇپ ئانامغا :

— بۇ بىر مەيدان كىتاب كۆيدۈرۈش جېڭى مۇۋەپپەقىيەتلىك ئاخىرلاشتى . بىزنىڭ كەنت بۇ جەڭدە تولۇق غەلبە قىل-دۇق ، — دېدى ھىجايىغىنىچە .

دادامنىڭ خۇشاللىقى ئۇزۇنغا بارمىدى . پۇت - قوللىنىڭ تىرنىقى يارا بولۇپ بارا - بارا يامانلىشىپ كەتتى ۋە ئاخىر سېسىشقا قاراپ ماڭدى . ھېچقانداق دورا - ئوكۇل مەنپەئەت قىلمىدى . ئاخىر پۇت - قوللىدىن ئايرىلىپ ، بىر يىلدىن كېيىن پۈتۈن بەدىنى سېسىپ ، ئازاپ ئىچىدە ئۆلۈپ كەتتى . ئانام بىلەن

ئىككىمىز يار - يۆلەكسىز قالدۇق . خەق بىزگە نەپرەت بىلەن قارايتتى . تازا بويۇمغا يەتكەن ۋاقىتلىرىم ئىدى . شۇنداقتىمۇ ھېچ يەردىن ئەلچى كېلەي دېمەيتتى . ئويلاپ باقسام ، بىزگە ھەممە كىشى ئۆچ ئىكەن . شۇڭا نۇرغۇن يىگىتلەر مەندىن گويا تېرە كېسىلىم باردەك ئۈرگۈپ يۈرۈپتۇ . بۇنىڭ سەۋەبىنى ماڭا توي تەكلىپىنى قويۇپ ، يەنە ئانچە ئۇزۇن ئۆتمەيلا يېنىۋالغان بىر يىگىتنىڭ سۆزىدىن بىلىۋالدىم .

ھاۋا ناھايىتى ئوچۇق ياز كۈنى ئىدى . مەن سۇۋادان تېرەك-لەر سايە تاشلاپ تۇرغان مەھەللە يولىدا پىيادە كېتىپ باراتتىم . ئارقامدىن ۋېلىسىپىتىگە مىنىۋالغان بىر يىگىت قوڭغۇراق چالغى-نىچە يېتىپ كەلدى . ئۇ ماڭا كىچىك كۆزلىرىدە نەزەر سېلىپ ، سېرىق چىشلىرىنى كۆرسىتىپ ھىجايغاندىن كېيىن :

— قىزچاق ، ۋېلىسىپىتىمگە مىنىۋالامسىز ؟ — دېگەنچە قېشىمدا توختىدى . شۇ چاغدا : «توۋا ، ماڭىمۇ بىرەر يىگىت گەپ قىلىدىكەن ، بۈگۈن كۈن قاياقتىن چىقتىكەن» دېگەنلەرنى ئوي-لىدىم . شۇ تاپنىڭ ئۆزىدە دورداي كالىپۇك ئۇ يىگىت ماڭا ئاچا-يىپ سۆيۈملۈك كۆرۈندى . مەن باش لىڭشىتىپ ماقۇللۇق بىل-دۈرگەندىن كېيىن ، ئۇ يىگىتنىڭ چىرايى نۇرلىنىپ كەتتى . مەن ئۇنىڭ ۋېلىسىپىتىگە مىنىپ ، ئارقىسىدا ئولتۇردۇم . ئۇ ۋېلىسىپىتنىڭ پىدالىنى تەپكەچ مەندىن :

— توي قىلىدىڭىزمۇ ؟ — دەپ سورىدى . ئۇنىڭ ئېغىزىدىن چىققان «توي» دېگەن بۇ سۆزدىن قەلبىمدە گۈزەل بىر تويغۇ تاشقىنىلىدى . يۈرىكىمنىڭ گۈپۈلدېشىنى ئاڭلاۋاتقانداك بولدۇم . شۇنداقتىمۇ ئۆزۈمنى بېسىۋېلىپ تۇرۇپ :

— ياق تېخى ، — دېدىم . شۇ چاغدا يىگىت كەينىگە بۇرۇ-لۇپ ماڭا «لەپپىدە» بىر قاراپ كۈلگەندىن كېيىن :

— ئوھۇي ، سىز تېخى قىز ئىكەنسىز - ھە ! — دېدى .
— ھەئە ، — دېدىم مەن ھاياجان ئىچىدە . يىگىت شۇ چاغدا :

— مەن بىر ساراڭ قېتىش قىز بىلەن توي قىپتىكەنمەن قاراڭ ، بىر ئاي ئاران چىدىدىم . ھەپتە بولدى ، خېتىنى بەردىم . ئەگەر مېنى توي قىلغان دېمىسىڭىز ، تەگكەن بولسىڭىز بوپتەن . كەن .

— ئۈچ كۈندىن كېيىن ئۈچۈرىنى بېرەي ، — دەپ ئۇ يىگىتنى ئۈمىدلىنىدۇرۇپ قويدۇم . يىگىت مېنى ئۆي ئالدىغىچە ئەكىلىپ قويۇپ كەتتى .

راست گەپنى دېسەم ، كۆڭلۈمنى ئۇ يىگىت ئىگىلىۋالغان . لىقتىن ، كېچىلىرى تۈزۈك ئۇخلىيالمىدىغان بولۇپ قالدىم . ئىچىمگە بىر پارچە خۇشلۇق ئېقىپ كىرىپ قېتىقتەك ئۇيۇپ قالغانىدى . ئەتىسى ئەتىگەندە خۇشلۇقۇمنى ئىچىمگە سىغدۇرالا . ماي ئۇ ئىشنى بىرگە مەسلىھەتلىشەرمىز دېگەن ئويدا ئانامغا ئېيتتىم .

ئانام ناھايىتى خۇشال بولۇپ ، پېشانىمگە سۆيۈپ قويغاندىن كېيىن :

— خۇدايىم بەختىڭنى ئوچۇق قىلغاي قىزىم . ئۇ يىگىت بىلەن كۆرۈشسەڭ قوشۇلىدىغانلىقىڭنى دېگىن . ئۇ ئىشنى ئارقىدا . بۇ ئىشقا چىچەك چىقىپ قالمىسۇن ، تېزىرەك ئەلچى ئەۋەتسۇن ، — دېدى .

ئانامنىڭ بۇ سۆزلىرى كۆڭلۈمگە مايدەك ياقىتى . «ئەر كە . شىنىڭ سېتى يوق» دېگەندەك ماڭا توي تەكلىپى قويغان ئۇ دورداي كالىپۇك يىگىتنىڭ سېمىمىسى كۆز ئالدىمدا پۈرەكلەپ ئېچىلغان بىر تال قىزىلگۈلدەك شۇنچە چىرايلىق كۆرۈنەتتى . مېنى تەقەززا قىلغان ، ئۇنىڭ بىلەن دېيىشكەن ئۈچىنچى كۈنى ئاخىر يېتىپ كەلدى . مەن بۇ كۈن ماڭا ئۈچ كۈن ئەمەس ، ئۈچ يىلدەك بەكلا ئۇزۇن بىلىندى . ۋەدىلەشكىنىمىز بويىچە ئۆستەڭ بويىغا باردىم ، ئەمما ئۇ تېخى كەلمىگەنىدى . ئۇنى كۈتتۈم . ھېلى كېلەر ، ھېلى كېلەر بىلەن بىرەر سائەتچە ۋاقىت ئۆتۈپ كەتتى .

ئەمما ، ئۇ يىگىت قارىسىنى كۆرسەتمىدى . كەچمۇ بولدى . شۇ چاغدا ئۇ يىگىتنىڭ يولغا قاراپ تالغان كۆزلىرىمنى يىراق - يىراقلاردىن يۆتكىدىم . ئۈمىدسىزلىك ئىچىدە « ئاھ ، خۇدا ! ئۇ ئالدامچى ئىكەن ئەمەسمۇ . ئۇ مېنى ھۆل خىشقا دەسسەتتۇ . توۋا ، ئۇنى بىر كۈن ساقلىدىم ئەمەسمۇ . مەن نېمىدېگەن ئەخ - مەق ، نېمىدېگەن شور پېشانە قىز - ھە ! ... » دېگەنلەرنى ئويلىدىم . روھىم چۈشۈپ ئۆيگە قايتتىم . ئىشىكتىن كىرىشىمگىلا ئانامنىڭ چىرايى ئوڭىدى .

— نېمە بولدى ، چىرايىڭ خاپا كۆرۈنىدىغۇ ؟ — دەپ سورىدى ئانام جىددىيلەشكەن ھالدا .

— ئۇ لەۋزىدىن يېنىنىڭ ئوخشايدۇ ، — شۇنداق دېدىم - دە ، ئانامنىڭ قوينىغا ئوقتەك ئېتىلىپ بېرىپ ئاۋازىمنى قويۇۋېتىپ يىغلىۋەتتىم .

— بولدى يىغلىما ، ئەر كىشى دېگەن تېپىلماسنىڭ خورمىدەسى ئەمەس . رىزىقنىڭ ھامان بىر يەردە باردۇ . ھە راست ، ئۇ نېمە دېدى ؟ يىغلىماي دېگىنە ، — دېدى ئانام چېچىمنى سىلاپ تۇرۇپ .

— ئۇنى بىر كۈن ساقلىساممۇ كەلمىدى ، — دېدىم پەس ئاۋازدا .

بۇ گەپنى ئاڭلاپ ئانام كۈلۈمسىرەپ ئېيتتى :
— توۋا ، شۇنچىلىك ئىشىمدى ؟ ئۇ سەن بىلەن كۆرۈشۈشكە ۋاقىت چىقىرىلمىغان ئوخشايدۇ . ئائىلىسىدە بەلكىم مۇھىم بىرەر ئىش چىقىپ قالغان چېغى . ئۇنداق بىردەمدىلا بەل قويۇۋېتىدىغان ئىشنى قىلما . تېخى ئۇ يىگىت بىلەن كۆرۈشمەي تۇرۇپ ، نېمە كۆز يېشى ساڭا ؟

ئانامنىڭ دېگەنلىرىنى ئورۇنلۇق دەپ بىلىدىم . چوڭ دېگەندەنىڭ ئەقلى يەنىلا چوڭ بولىدىكەن ئەمەسمۇ . مەندە ئۇ يىگىتكە نىسبەتەن يەنە ئۈمىد پەيدا بولدى . « تېخى ئۇنىڭ بىلەن كۆرۈش -

مەي تۇرۇپ ، ئۈمىد ئۈزگىنىم ئەقىلگە مۇۋاپىق بولماپتۇ » دېگەن .
 نى ئويلاپ خاتىرجەم يېتىپ قالدىم .
 ئەتىسى يەنە ۋەدىلەشكەن ئۆستەڭ بويىغا باردىم . بىرەر سا-
 ئەتتىن كېيىن ئۇ يىگىت يولدا ۋېلىسىپىتىنى مىنگىنىچە ئۇدۇ-
 لۇمغا كەلدى . ئەمما ، مەن تەرەپكە قاراپمۇ قويمىدى . ئۇ نېمىنىد-
 دۇر خىيال قىلغاندەك يەرگە ئېگىشىپ تۇرۇپ پىدالىنى تېپەتتى .
 مەن ئىككى كۈندىن بېرى ئۇنىڭ بىلەن كۆرۈشۈشكە شۇنچە تەقەز-
 زا بولۇپ تۇرغاچقا ئۇنىڭ يىراقلاپ كېتىشىدىن ئەنسىرەپ :
 — ھەي ! ھەي ! ... مەن بۇ يەردە ، — دەپ ۋارقىرىدىم .
 ئۇ يىگىت ئاۋازىنى ئاڭلاپ شۇ ھامان ۋېلىسىپىتىنى توختاتتى .
 بېشىنى كۆتۈرۈپ ماڭا دىققەت قىلىپ قارىغاندىن كېيىن ، ۋېلى-
 سىپىتىنى ياقىراق بىر يەرگە توختىتىپ قويۇپ يېنىمغا كەلدى .
 ئۇنىڭ چىرايىدىن نەچچە كۈننىڭ ئالدىدىكى شوڭلۇق ئەمەس ،
 بەلكى بىر خىل سوغۇقلۇق تۈكۈلۈپ تۇراتتى . شۇنداقسىمۇ مەن
 چاندۇرماي كۈلۈپ تۇرۇپ :
 — مەن تۈنۈگۈن بۇ يەردە سىزنى بىر كۈن ساقلىدىم ، —
 دېدىم نازلىنىپ .
 — ھە ، شۇنداقمۇ ؟ — دېدى ئۇ گېپىم خۇشياقمىغاندەك
 قىلىپ چىرايىنى تۈرگىنىچە .
 — مەن ... مەن ...
 — ھە بولدى ، بولدى . بىز دېيىشكەن گەپ ئەمەلدىن قال-
 سۇن .
 — ئەمەلدىن قالسۇن ؟ نېمىشقا ؟ — مەن ھەيران بولۇپ
 سورىدىم .
 — نېمىشقا ؟ شۇنداق دەپ سوراش كېتەمدۇ ؟ — سىز دېگەن
 ئاۋۇت مۇدىرنىڭ قىزى ئىكەنسىزغۇ ؟
 يۈرىكىم قانداقتۇر بىر شۇملۇقنى تۇيۇپ ، قاتتىق سېلىپ
 كەتتى . مەن ئارانلا :
 — ھەئە ، مەن ، — دېگەندىن باشقا گەپ - سۆز قىلماي

تۇرۇپ قالدىم . ئۇنىڭ چىرايىدىن تەپچىۋاتقان سوغۇقلۇق تېخىمۇ كۈچىيىپ كەتكەندەك بىلىندى .

— قىزچاق ، ئاشۇ كۈنى مەن ئاۋۇت مۇدىرنىڭ قىزى دېسە . ئىز بولماسىدى . مەن ئاغزىمنى ئۇپرىتىپ يۈرمەيتتىم . بولدى ھېلىمۇ ھېچقىسى يوق . يېپىقلىق قازان يېپىلغان پېتى قالسۇن . مەن سىز بىلەن ھەرگىز توي قىلمايمەن ، — دېدى دورداي كالىۋكىنى پۇرۇشتۇرۇپ .

ئۈستۈمگە سوغۇق سۇ تۆككەندەك ئەندىكىپ كەتكىنىمچە :
— نېمىشقا بۇنداق دەيسىز ؟ — دەپ سورىدىم ئۇ يىگىتنىڭ سۆزىنى ئېنىق چۈشىنەلمەي .

— گېپىمنىڭ تېگىگە يەتمەيسىز . ھە ، قىزچاق . سىزنىڭ دادىڭىز بەكلا ناچار ئادەم ئىدى . ئۇ ھايۋاندىك بىر قىلىق قىلماي ، يۇرتىمىزدىكى نۇرغۇن كىشىلەر يىغىپ ئەۋلاددىن ئەۋلاد قىچە ساقلىغان نەۋائىي ، نەۋبەتى دېگەن داڭلىق كىشىلەرنىڭ قىممەتلىك كىتابلىرىنى كۆيدۈرۈۋەتكەن . مەرىپەتپەرۋەر كىشىلەرنى خورلىغان ، ئازابلىغان . تېخى ئۇ ئېشىپ - تېشىپ مۇقەددەس كىتاب — «قۇرئان كەرىم» نى ئۆيمۇ ئۆي يىغدۇرۇپ بېنىزىن چېچىپ ئوت قويغان . كۆيىمگەنلىرىنى دەسسەپ چېلىگەن . دۇد - يادا بۇنداق ئوسال ئادەمدىن ئىككىنچى بىرى بولماس . ئۇنىڭ يامان نامى پۇر كەتكەن تۇرسا ، مەن ئاشۇنداق پەس بىر ئادەمنىڭ پۇشتى بىلەن توي قىلسام خەق ئالدىدا يۈزۈمنى قانداق كۆتۈرۈپ يۈرىمەن ؟

ئۇنىڭ دەۋاتقانلىرىنى ئاڭلاۋېتىپ ، دادامنىڭ سېمىمىسى كۆز ئالدىمغا كەلدى . ئانا - بالا ئىككىمىزنىڭ بېشىغا نۇرغۇن كۆڭۈل - سىزلىكلەرنى تېرىپ قويۇپ ئۇ ئالەمگە كەتكەن دادامنىڭ ئىسى - تۈتەكلەر ئارىسىدىكى ۋارقىراش - جارقىراشلىرى قۇلاق تۈۋىمدە جاراڭلاپ ئۆتتى . مەن ئەلەم بىلەن خۇرسىنىپ بېشىمنى كۆتۈر - گىنىمدە ، يىگىت ئاللىقاچان كېتىپ قالغانىدى . مەن ھەسرەت ئىچىدە يىغلىۋەتتىم .

دادامنىڭ كىتاب كۆيدۈرۈش ۋە ئادەملەرنى جازالاپ ، سازايى قىلىشتەك يامانلىقلىرىنىڭ سورىقى بىز ئانا - بالانىڭ ئىككىمىزگە ئەنە شۇنداق بىئاراملىقلارنى ئېلىپ كەلدى . بىزنىڭ كۆز يېشى قىلىشتىن باشقا ئاماللىرىمىز يوق ئىدى .

دادامنىڭ قىزى بولغىنىمغا مىڭ پۇشايمان قىلدىم . كېچىدە - لىرى ئۇنىسىز ياش تۆكتۈم . «دادام ناۋادا ئاشۇ قىممەتلىك كىتاب - لارنى كۆيدۈرۈپ يۈرمىگەن ، بىگۇناھ كىشىلەرگە ئۇۋال قىلىمەن - غان بولسا ، مەن بۇنداق ئېغىر كۈنلەرگە قالماس ، دەرد - ئەلەم تارتىپ يۈرمەس بولغىنىدىم . ئۇۋالچىلىققا ئۇچرىغانلار ۋە ئۇلار - نىڭ ئۇرۇق - تۇغقانلىرى بىز ئانا - بالانىڭ ئىككىمىزگە بەلكىم بۇنچە سوغۇق كۆزدە قارىماس بولغىنىدى» دېگەنلەرنى ئويلاپ كېتەتتىم .

ئەتىياز مەزگىلى ئىدى . ئانام مېنى تۆت - بەش جىڭ بولسىمۇ نورمىلىق ئۇن ئېلىپ كەل ، دەپ كەتتىڭ ئۇنخانىسىغا ئەۋەتتى . مەن ئۇن خالتىسىنى ئېلىپ تەشكىلنىڭ ئۇنخانىسىغا باردىم . ئامبارچى ئاشلىقنىڭ گېپىنى چىقىرىشىمغا ئۇن ئامبىدە - رىنىڭ قوش قاناتلىق چوڭ ئىشىكىنى كەڭرى ئېچىپ قو - يۇپ :

— مانا قاراڭ ، ئامبار دېگەن قۇپقۇرۇق ، — دېۋىدى ، روھىم چۈشۈپ قايتىپ كەلدىم . ھويلىغا كىرسەم ئانام :
— قۇرۇق قول كەپسەنغۇ ، — دەپ سورىدى .
— ئۇن تۈگەپتۇ ، — دەپ جاۋاب بەردىم .
— ئازراقمۇ يوقمىكەن ؟ — دەپ سورىدى گېپىمگە ئىشەنمە - گەندەك قىلىپ .

— يوقكەن ، — دەپلا جاۋاب بەردىم .
ئانام ئۇلۇغ - كىچىك تىنىپ قويدى . شۇ كۈنى كەچتە

يەيدىغانغا ئاش يوق ، ئاچ يېتىپ قالدۇق . ئەتىسى ئەتىگەندە ئەمدى گالغا نېمە يەرمىز ؟ دەپ ئويلاپ ئولتۇرسام ، ئانام بىر قاچا ئاق قوناق ئېلىپ چىقىپ ، كارىۋات ئۈستىگە قويدى ۋە ماڭا قاراپ :

— قىزىم ، ئىچكىرىكى ئۆيدىكى تەكچىدە ھاۋانچا بار . ئېلىپ چىققىنە ، — دېدى . مەن ئۆيگە كىرىپ ھاۋانچىنى كۆتۈرۈپ چىقتىم . ئانام قولۇمدىن ھاۋانچىنى ئېلىپ ، ھويلغا ئېلىپ چىقتى ۋە ھويلىدىكى سۈپىنىڭ بىر بۇلۇڭىغا قويۇپ ، بىر سىقىم قوناقنى ھاۋانچىغا سېلىپ سوقۇشقا باشلىدى . مەن ئۇنىڭ يېنىغا كېلىپ ھەيرانلىق بىلەن قاراپ تۇردۇم .

دەل شۇ ئەسنادا ھويلىمىزنىڭ دەرۋازىسى غىچىرلاپ ئېچىلدى . ئانا — بالا ئىككىمىز تەڭلا ھويلا دەرۋازىسى تەرەپكە قاراش-تۇق . دادام قازا قىلىپ كەتكەندىن كېيىن قايتا ئەركەك زاتى ئىز باسمىغان بۇ ھويلغا ئۈستىگە قارا نىمكەش يەكتەك ، بېشىغا قارا تاشلىق تەلپەك كىيىۋالغان يىگىرمە بەش ياشلار چامىسىدىكى چىرايى قارىماتاق كەلگەن ، قويۇق قارا قاشلىق ، بويلىرى ئېگىز بىر يىگىت كىرىپ كەلدى . ئۇ ئالدىمىزدا توختىغاندىن كېيىن ئەدەپ بىلەن :

— ئەسسالامۇئەلەيكۇم ! — دەپ سالام قىلدى . ئۇ ئىككى قولىنى مەيدىسىگە قويۇپ سالام قىلغاندا بۇ سالام ئۇنىڭغا بەكلا ياراشقاندەك بىلىندى .

— ۋەئەلەيكۇم ئەسسالام ! — ئانام يىگىتنىڭ سالىمىنى ئىلىك ئېلىپ ئورنىدىن تۇردى . مەنمۇ ئانامغا ئەگىشىپ ئۆرە بولۇپ تۇردۇم . يىگىت كۆزىنىڭ قۇيرۇقىدا ھاۋانچىغا ۋە قاچىدىكى قوناقلارغا قاراپ قويغاندىن كېيىن :

— نېمە خاپىلىق بۇ سىلگە ، يارغۇنچاق يوقىمىدى ؟ — دەپ سورىدى .

— يوقتى ، — دېدى ئانام ناھايىتى ئوڭايسىزلانغان قىياپەتتە .

— بىزنىڭ يارغۇنچاق ئۆيدە بىكار تۇرىدۇ . مەن ئەكېلىپ بەرسەم قانداق ؟ — دېۋىدى ، ئانام ناھايىتى ئوڭايسىزلانغان قىيا . پەتتە پەقەت «رەھمەت» لا دېيەلدى .

— بۇنىڭغا رەھمەت دېيىشنىڭ ھاجىتى يوق ، — دېدى يىگىت كۈلۈپ تۇرۇپ .

مەن يىگىتكە ئوخشاش بازارچىلارنى كۆرگەندىم . ئۇلار يەكشەنبە كۈنلەردىن باشقا ۋاقىتلاردا مەھەللىمىزگە كېلىپ ئۆيۈم ئۆي يۈرۈپ ، ئۆزلىرىگە لازىملىق نەرسىلەرنى سېتىۋېلىپ قايتاتتى . ئەمما ، ئۇ يىگىتنى ئىلگىرى كۆرگەندەك قىلمايتتىم .

— سىلنى ئاۋارە قىلماي ، يارغۇنچاقنى قىزىم بېرىپ ئەكەپ . لىۋالسۇن ، — دېدى ئانام يىگىتكە .

— ئۇنداق قىلساقمۇ مەيلى ، — دېدى يىگىت ئانامغا ۋە ماڭا باشتىن — ئاياغ نەزەر سېلىپ .

ئانامنىڭ بېشى چۆرگىلەپ قالدىمىكىن — تاڭ . بۇ يىگىتنىڭ يا ئىسمىنى ، يا يۇرتىنى سورىمايلا مېنى ئۇنىڭ يېنىغا بېرىپ يارغۇنچاقنى ئەكەل دېگىنى قىزىق بولدى ، دېدىم ئىچىمدە . يىگىت ئەسلىدە ئارپا ئۇنى سېتىۋالماقچىكەندۇق ، بىزنىڭ ئۆيدە ئارپا ئۇنى بولمىغاچقا ، ئۇنى قۇرۇق قول قايتۇرىدىغان بولدۇق . — ئەمىسە ، ھازىر بېرىپ ئەكېلىۋالسۇنمۇ ، — دېدى يىگىت

ئانامغا . ئانام ماقۇل بولدى . شۇنىڭ بىلەن يىگىتنىڭ كەينىدىن ماڭدىم . ئىشىكتىن چىقىپلا ھەرخىل خىياللارغا چۆمدۈم . «ئانام يارغۇنچاق ئۈچۈنلا خۇش بولمىغان بولۇشى مۇمكىن . ئۇ بەلكىم مەندەك ئولتۇرۇپ قالغان تەلەيسىز قىزىنى بۇ يىگىتكە جۈپ بولۇپ قالسا ، دېگەننى ئارمان قىلغان بولۇشى مۇمكىن ...» دېگەنلەرنى ئويلاپ ئۈلگۈردۈم .

— ئىسمىڭىز نېمىكىن ، قىزچاق ؟ — مەن ئۇنىڭ سوئالدىن چۆچۈپ بېشىمنى كۆتۈردۈم . ئۇ چوڭ — چوڭ قەدەملەر بىلەن مېڭىۋېتىپ ، چىرايمىغا قاراپ ئىللىققىنە بىر كۈلۈپ قويدى .

غاندىن كېيىن سۆزىنى داۋام قىلدى ، — بايا ئانىڭىز ئالدىدا تارتىنىپ سوريالىمدىم .

مەن يىگىتكە مۇنداقلا بىر قاراپ قويۇپ ، تەبەسسۇم بىلەن جاۋاب بەردىم :

— ئىسىمىم زۇپتۇمە ، — دەپ جاۋاب بەردىم . گېپىمنى ئاڭلاپ يىگىتمۇ ئوچۇق چىراي ھالدا :

— چىرايلىقكەن ، ھەقىقەتەن چىرايلىق ئىسىمكەن . مېنىڭ ئىسىمىم موللايۇپ ، — دەپ ئۆزىنىڭ ئىسمىنى ئېيتىپ بەردى . مەنمۇ ئۇنىڭغا :

— چىرايىڭىزدىن موللا ئادەمدەك كۆرۈنىسىز ، — دېدىم چاقچاق تەلەپپۇزىدا . يىگىت قاقاقلاپ كۈلۈپ كەتتى ۋە كەينىدىنلا كۈلكىسىنى توختىتىپ :

— شۇنداقمۇ ؟ سىز موللىنى ياقتۇرامسىز ؟ — دەپ سوراپ قالدى . مەن ئۇنىڭ سورىغىنىغا جاۋابەن :

— نېمىشقا ياقتۇرمىغىدەكمەن ؟ ھەممە ئادەم موللىنى ھۆر-مەت قىلىدۇ ئەمەسمۇ ، — دەپ جاۋاب بەردىم .

يىگىت بىردەم جىم ماڭغاندىن كېيىن :
— مېنىڭ ئۆيۈم يىراقراق . بېرىپ - كېلىشتە جاپا تارتىپ قالارسىزمىكىن ، — دېدى ماڭا ياندىشىپ مېڭىۋېتىپ .

— ئۆيىڭىزنىڭ يىراقلىقىنى بايا بىلگەن بولسام ئۇنداق يىراق يەرگە بېرىپ يۈرمەسكەنمەن . ئۆزىڭىزلا ئالغاچ كېلەركەن-سىز . تېزىرەك كەلمىسەم ئانام ئەنسىرەپ قالىدۇ . شۇڭا بەك يىراقتا بولسا يا مۇشۇ يەردىنلا يېنىپ كېتەيىمكىن ، — دېدىم مېڭىشتىن توختاپ . بۇ گېپىمنى ئاڭلاپ يىگىت :

— ئانىڭىز مېنىڭ تۇرقۇمغا قاراپ مېنى ئوبدان يىگىتكەن دەپ ئويلاپ سىزنى ماڭا خاتىرجەم قوشۇپ قويدى . ناۋادا كەينى-ڭىزگە يېنىپ كېتىمەن ، دەپ ئۆيگە قۇرۇق قول قايتىسىڭىز ، ئانىڭىز مېنى چوقۇم ئالدامچىكەن دەپ قارىمامدۇ ؟ ماڭا ئىش-

نىڭ ، مەن دېگەن ئۇنداق ئوسال يىگىتلەردىن ئەمەس ، — دەدى
يىگىت ئۆزىنى چۈشەندۈرۈپ .

— بۇ مېنىڭ سىزگە ئىشەنمىگىنىم ئەمەس . مەن دېگەن
قىز بالا ، ھازىرغۇ سىز بىلەن بىللە ماڭارمەن . بارماقنىڭ يانمى-
قى بار دېگەندەك قايتىشىمدا قانداق يالغۇز كېلەرمەن ؟ — دېدىم
ئۇنىڭغا . موللايۇپ بۇ گېپىمنى ئاڭلاپ قاقاقلاپ كۈلۈپ قويغان-
دىن كېيىن :

— قايتىپ كېتىشتىن غەم قىلمىسىڭىزمۇ بولىدۇ . مەن
سىزنى يەنە ئەكېلىپ قويىمەن ، — دەدى . بۇ گەپ بىلەن بېشىم-
دىكى بىر تاغ يۆتكەلگەندەك ئەرگەن - ئازادلىشىپ كەتتىم ۋە
مېڭىشنى داۋاملاشتۇردۇم .

بىز بىردەم پىيادە ماڭغاندىن كېيىن ، كەينىمىزدىن ئۈستى-
گە يۈك بېسىلغان بىر تراكتور كەلدى . موللايۇپ تراكتورغا بىر
قاراپلا شوپۇرغا قول پۇلاڭلاتتى . ئۇ تراكتورنىڭ شوپۇرىنى تو-
نۇيدىكەن . شوپۇر بىزنى تراكتورغا چىقىرىۋالدى . توپىلىق يولدا
تراكتورنىڭ چاقىدىن ئۆرلىگەن توپىلار ئۈستۈبشىمىزنى توپا -
توزانغا چۈمكەپ ، خۇددى بوراندا قالغان ئادەمگە ئوخشىتىپ قوي-
دى . تراكتورنىڭ كوزۇپىدا ئولتۇرۇپ موللايۇپنىڭ ئۆيىگە كەل-
دۇق .

— قېنى ، ئۆيگە مەرھەممەت ، مۇشۇ ئۆيى بىزنىڭ ، —
موللايۇپ مېنى چوڭ دەرۋازىلىق كەڭ ھويلىغا باشلاپ كىرگەندە
كۆزۈمگە ئىشەنمەيلا قالدىم . ھويلا ئىچى پاكىز ۋە رەتلىك ئىدى .
ئېگىز بويلۇق بىر ئايال ياندىكى بىر ئۆيدىن چىقىپ ھەيران ھەم
خۇشال بولغان ھالدا مېنى قىزغىن قارشى ئالدى .

— ئانا ، بۇ قىزنىڭ ئىسمى زۇپتۇمە ئىكەن . ئانا - بالا
ئىككىيلەن تاماق ئېتىشتە قىيىنلىپ قاپتىكەن . ئۆيدىكى ھېلىقى
بىكار تۇرغان يارغۇنچاقنى بېرەي دەپ باشلاپ كەلدىم ، — دەدى
موللايۇپ ئانىسىغا . موللايۇپنىڭ ئانىسى ناھايىتى قىزغىن ھالدا :

— ئۇ يارغۇنچاق ئۆيىمىزدە نەچچە يىلدىن بېرى توپا بېسىپ
بىكار تۇرغان . ئوبدان قېپسەن ، ئوغلۇم . قېنى زۇپتۇمە قىزىم ،
مېھمانخانىمىزغا مەرھەمەت قىلسىلا ، — دېگىنىچە مېنى ئۆيگە
تەكلىپ قىلدى .

— رەھمەت ، مەن ئۆيگە كىرىپ ئولتۇرسام تېخىمۇ كەچ
بولۇپ كېتەر ، قايتساممىكىن ، — دېدىم ئۇنىڭ تەكلىپىگە جاۋاب
بەن .

— زۇپتۇمە ، — دەپ كايىدى موللايۇپ ماڭا قاراپ ، —
ئىسىمىم موللايۇپ بولغىنىغا قاراپ ، بىزنىڭ ئۆيىنى مەسچىت
كۆرۈپ قالماڭ . يولدا ھاردىڭىز ، شۇڭا ماڭىشىڭىزمۇ ئاۋۋال
بىرەر پىيالە چاي ئىچىپ ماڭارسىز ، — دېدى . ئانىسىمۇ ماڭا
قىزغىن مۇئامىلىدە بولدى .

ئۇلارنىڭ چىڭ تۇتۇشىدىن ئىلاجىسىز مېھمانخانىغا كىردىم .
موللايۇپنىڭ ئانىسى داستىخان سېلىپ ، چاي قويدى . موللايۇپ
يەر تېگىدىن ماڭا كۆز قىسىپ قويدى . داستىخاندىن كېيىن ئۇلار
بىلەن خوشلىشىپ ئۆيگە قايتىشقا تەرەددۇت قىلدىم . موللايۇپ
يارغۇنچاقنى ئۆزى كۆتۈرۈپ ، لەۋزە قىلغىنى بويىچە مېنى بىز-
نىڭ ئۆيىگە ئەكىلىپ قويدى ۋە ئۆيىمىزنىڭ ئالدىغا كېلىپ «ئۆيگە
كىرەيلى» دېگىنىمگە ئۇنىماي قايتىپ كەتتى .

ئۈچ كۈندىن كېيىن ئويلانغان يەردىن ئىشكىمىزنىڭ
ئالدىدا ئۈچ مېھماننى كۆرۈپ ، ئانا - بالا ئىككىمىز ھاڭ - تالڭ
قالدۇق . ئۇلار كىمكەن دېمەمسىلەر ؟ ئۇلار موللايۇپ ئەۋەتكەن
ئەلچىلەر ئىكەن . ئانام ناھايىتى خۇشال بولۇپ ، ئەلچىلەرگە
ئارتۇقچە گەپ - سۆز قىلمايلا ماقۇللۇق بىلدۈردى . ئۇلار ئۆيدىن
چىرايلىق ئۇزاپ كەتكەندىن كېيىن ئانامدىن :

— ئانا ، بۇ چۈشۈمۈ يا ئوڭۇمۇ ؟ — دەپ سورىسام ، ئانام
كۈلۈپ تۇرۇپ :

— ھەي ، ئەخمەق قىز . ئۆز-كۆزۈڭ بىلەن كۆرۈپ ،

ئۆز قۇلىقىڭ بىلەن ئاڭلاپمۇ ئىشەنمەسەن؟ بۇ دېگەن ئو-
ڭۇڭ ، — دېۋىدى ، بېشىم ئاسمانغا تاقاشقاندەك بولدى . چۈنكى ،
مەن موللايۇپنىڭ ئۆيىدە مېھمان بولۇپ داستىخاندا ئولتۇرغاندا :
«مۇشۇنداق يۇقىرى ئىززەت - ئېكرامغا ئېرىشىش بۇنىڭدىن
كېيىن ماڭىمۇ نېسىپ بولارمۇ؟ مۇشۇنداق ياخشى ئائىلىگە ياتلىق
بولالسام ، قانچىلىك خۇشال بولار ئىدىم - ھە...» دېگەنلەرنى
ئارمان قىلغانىدىم . مانا ئەمدى بۇ چۈشتەك بىر ئىش كۆز ئالدىم-
دا نامايان بولغان ۋە رېئاللىققا ئايلانغانىدى .
ئىشلار ئەنە شۇنداق يۈرۈشۈپ ، موللايۇپ بىلەن ياز ئېيىدا
توي قىلىپ ئەر - خوتۇن بولۇپ مۇرادىمغا يەتتىم .

9

«ئەردىن تەلىيم چىقماي قالارمۇ» دەپ دەككە - دۈككىدە
ئۆتۈۋاتقان كۈنلىرىمگە شۇنداق قىلىپ خاتىمە بېرىلدى . ئاتا -
ئانىسى باي ، قول ئىلىكىدە بولغاچقىمىكىن - تاڭ ، موللايۇپ
خەج - خىراجىتىمنى قىسمايتتى . تويۇم بولۇپ ھەپتىدىن كېيىن
قېيىنانام بىر تويغا مېنىمۇ بىللە ئاپىرىدىغان بولدى . نەچچە كۈن-
دىن بېرى ئۆيىدىن سىرتقا چىقماي زېرىكىپ تۇرغاچقىمىكىن ،
تويغا بارىدىغانلىقىمنى ئاڭلاپ ئىنتايىن خۇشال بولۇپ كەتتىم .
كۈن بويى ئۆيىدە ئولتۇرغۇچە ، ئانچە - مۇنچە سىرتلارغا چىقىپ ،
كەڭرى ئالەمنىڭ ھاۋاسىدىن نەپەسلەنسەم ئۆيىدە ئولتۇرۇپ زې-
رىككەندىن كۆپ ياخشى ئىدى . شۇ ۋەجىدىنمىكىن ، ھۇجرا ئۆي-
دىكى تىكلىمە ئەينەكنىڭ ئالدىدا ئالدىراش كىيىم يۆتكەۋاتسام ،
قېيىنانام چاقىردى .

مەن ئەينەككە قاراپ ئۆزۈمگە باشتىن - ئاياغ بىر نەزەر
سېلىۋالغاندىن كېيىن رازىمەنلىك بىلەن ھۇجرىدىن چىقتىم .

قېينانامنىڭ تەييارلىقى پۈتۈپ مېنى ساقلاپ تۇرغانىكەن . مەن ئۇنىڭ بىلەن يانمۇ يان مېڭىپ يولغا چىقتىم . يولدا كېتىۋېتىپ ، قېينانامنىڭ قولتۇقىغا قىستۇرۇلغان بىر تۈگۈنچەك دىققىتىمنى تارتاتتى .

— ئانا ، ياغلىقتىكى نېمە ئۇ ؟ — دەپ سورىدىم تۈگۈنچەككە قىزىقىپ .

— قوناق ، — دېدى قېينانام كۈلۈمسىرەپ .
— نېمە قىلىسىز ئۇ قوناقنى ؟ — دەپ سورىدىم ھەيران بولۇپ .

— تويغا ئادەمگەرچىلىك قىلغىلى ئېلىپ ماڭدىم ، — دېۋىدى ، بۇ گەپنى ئاڭلاپ ھەيران قالدىم .
— توۋا ، بۇ مەھەللىنىڭ قاندىسى ئۆزگىچىمۇ ، قانداق ؟ — دەپ سورىدىم تەئەججۇپ ئىچىدە .
— سىلەرنىڭ مەھەللىدە بۇنداق قائىدە يوقمۇ ؟ — دەپ سورىدى قېينانام .

— يوق ، ئۇ يەردە ئادەمگەرچىلىك ئۈچۈن رەخت ئاپىرىدۇ ، — دېدىم مەن پەخىرلەنگەن قىياپەتتە . يول بويى ئەنە شۇنداق پاراڭلارنى قىلىشىپ ماڭدۇق .

توي بولىدىغان ئۆيگە يېتىپ كەلدۇق . جىمى ئادەم ماڭا قاراپ كېتىشتى . مەن ناتونۇش ئاياللار بىلەن مەڭزىمنى مەڭزىگە بىر - بىرلەپ يېقىشىپ كۆرۈشۈپ چىقتىم . بىزنى باشلىغان ئۆينىڭ ئىچىگە قاراپ چۆچۈپ كەتتىم . ئۆي تۈرىگە ئىككى پارچە بورا سېلىقلىق تۇراتتى . ئۆي ئىگىسى بىزنى بورا ئۈستىگە باشلىدى . كېيىن بۇ ئۆيگە ئاياللار تولۇپ كەتتى . يۈكۈنۈپ ئولتۇر - غاچقا تىزىم ئاغرىپ تۇراتتى . قېينانام بىر ئايال بىلەن ناھايىتى خۇشال پاراڭلىشىپ ئولتۇراتتى . ئۇلار پات - پات مېنى ئىما قىلىپ پاراڭلىشاتتى . ۋارالڭ - چۇرۇڭدىن ئۇلارنىڭ پاراڭلىرىنى ئاڭلىيالمىتتىم . ئۆي ئىچى بارا - بارا تونۇردەك ئىسسىپ ،

دىمم سىقىلىپ كەتتى . «بىردەم شامالداپ كىرەي» دەپ ئور-
 نۇمدىن تۇرۇپ ھويلىغا چىقتىم .
 قارىغۇدەك بولسام ، ھەممە ئادەم ئۆزىنىڭ تويغا ئەكەلگەن
 قوناقلارنى چوڭراق ياشتىكى بىر ئايالغا تىزىملىتىۋېتىپتۇ . ئۇ
 ئايالنىڭ يېنىدىكى يوغان ئۈچ داس قوناققا لىققىدە تولۇپتۇ .
 ئۇنىڭدىن باشقا يەنە ئىككى تاۋاقتا يىگىرمە - ئوتتۇزچە تۇخۇم
 تىزىقلىق تۇراتتى . مەن ھويلىدا بىردەم سەگىدىۋالغاندىن كې-
 يىن ، تويى بولىدىغان قىز بار ئۆيگە كىردىم . بۇ ئۆيۈمۈ بىزنى
 باشلىغان ئۆيدىن قېلىشمايتتى . قىز ئۆينىڭ بۇرجىكىدە يۈزىنى
 قىزىل ياغلىق بىلەن چۈمكەپ ئولتۇراتتى . ئۇنىڭ قولداشلىرى
 ۋە تەڭتۇش قىز مېھمانلىرى ئۆي ئىچىگە تولۇپ كەتكەندى . كۈن
 پېشىندىن ئاشقاندا ، قىزنى يۆتكەيدىغان تويچىلار يېتىپ كەلدى .
 شۇنىڭ بىلەن ئۆيلەر بىردىنلا تىقما - تىقما بولۇپ كەتتى . ھويلا
 ئىچى قىزىق بازارغا ئايلاندى . ئاۋۋال تويلۇقلار سورۇنغا بىر -
 بىرلەپ تىزىلىپ قويۇلدى ، ئاندىن نىكاھ ئوقۇلدى . يەڭگىلەر ۋە
 قىز قولداشلار قىزنىڭ تويلۇق كىيىمىنى كىيىدۇرۇشكە باشلىدى .
 قىز خۇشاللىقىدىنمۇ ياكى ئۆز ئۆيىدىن ئايرىلىشنىڭ ئېغىر كەل-
 گەنلىكىدىنمۇ ئىشقىلىپ مۇڭلۇق يىغلاۋاتاتتى . قىزغا تويلۇق
 پەرىجە كىيگۈزۈلدى . باش - كۆزىگە چۈمبەل ئارتىلدى . بېلىگە
 قىزىل تاۋار باغلاندى . ئاندىن كىرىسىن چىراغ ياندۇرۇلۇپ ، قىز
 كىگىز ئۈستىگە قويۇلۇپ ، چىراغتىن ئاتلاندى . ئاندىن
 تۆت يىگىت كىگىز ئۈستىدە يۈكۈنۈپ ئولتۇرغان قىزنى كىگىز-
 نىڭ تۆت بۇرجىكىدىن تۈتۈپ كۆتۈرگىنىچە سىرتقا ئېلىپ ماڭ-
 دى . قىزنى دەرۋازا ئالدىغىچە ئېلىپ چىققاندىن كېيىن ، يىگىت-
 لەر قىزنى چىلان تورۇق ئاتقا مىندۈردى . بېشىغا يازلىق تەلپەك
 كىيىۋالغان ، بېلىنى قىزىل تاۋاردا باغلىۋالغان بۇرۇتلۇق ۋە
 ئېگىز بويلۇق يىگىتمۇ قارا ئاتقا مىنگەندە تويچىلار تەۋرەپ كې-
 تىشتى . تويى بولغان قىز - يىگىت مىنگەشكەن ئاتلارنى يىگىتلەر

ئاستا يېتىلەپ ماڭدى . توپچىلار ئاتنىڭ كەينىدىن ئەگىشىپ ماڭدى .

مەنمۇ باشقا توپچىلار قاتارىدا ئۇلار بىلەن ماڭدىم . ۋۇجۇدۇم ساپ ھاۋادىن راھەتلەنمەكتە ئىدى . ئاسماندا بىر پارچىمۇ بۇلۇت كۆرۈنمەيتتى . كۈچلۈك كۈن نۇرىدا دەل - دەرەخلەرنىڭ يوپۇر - ماقلىرى كۈمۈش تەڭگىلەردەك يالتىرايتتى . ئېرىق - ئۆستەڭ - لەردىكى سۇپسۇزۇك سۇلار شوخشۇپ ئاقماقتا ئىدى . تويى بول - خان يىگىتنىڭ ئۆيىمۇ ئانچە يىراق ئەمەسكەن . ئىككى ئات يىگىت - نىڭ ئۆيىگە يېتىپ كەلگەندە ، دەرۋازا ئالدىغا تەييارلانغان بىر پەنجە يانتاققا ئوت يېقىلدى . ئوت بىردەمدىلا پاراسلاپ كۆيۈشكە باشلىدى . يىگىتلەر قىز بىلەن يىگىت مىنگەشكەن ئىككى ئاتنىڭ چۇلۋۇرىنى تۇتۇپ ، ئوتنى ئايلاندۇرۇپ چىقتى . قىز - يىگىت ئوت يالقۇنى ۋە تۈتۈندىن ئۆزىنى قاچۇرغان كىرىپدەك بىر يەرگە يىغىلىشتى . يۈزلىرىنى ئالقانلىرى بىلەن توسۇۋېلىشتى . يانتاق كۆيۈپ بولۇپ ، ئوتى پەسەيگەندىن كېيىن يىگىت قارا ئاتنىڭ ئۈستىدە ئۆرە بولغىنىچە قىزنىڭ بېشىدىن ئاتلىدى . يىگىتلەر شۇ ھامان قىيقاس - سۈرەن چىقىرىپ تۇۋلىشىپ كەتتى . يىگىتلەر قىزنى چىلان تورۇق ئۈستىدىن چۈشۈرۈپ ، قىزىل كىگىزنىڭ ئۈستىدە ئولتۇرغۇزۇپ ھويلىغا كۆتۈرۈپ ئەكىرىشتى ۋە ھويلىغا تەييارلاپ قويۇلغان جۇۋىنىڭ ئۈستىگە ئولتۇرغۇزۇشتى . تويى بولغان يىگىت قىزنىڭ ئوڭ تەرىپىدە يۈكۈنۈپ ئولتۇردى . يىگىت - نىڭ ئانىسى بولسا كېرەك ، يارىشمىلىق كىيىنگەن چوڭ ياشلىق بىر ئايال ئۇ قىزنىڭ ئالدىغا كېلىپ چوڭ بىر دانە نان بىلەن قىزنىڭ يۈزىنى ئاچتى ۋە توپچىلارغا قاراپ :

— ئوغلۇمنى ئۈزمىكەن دېسەم ، كېلىنىم ئۇنىڭدىن بەك ئۈزكەن ئەمەسمۇ ، — دەپ كۈلدى ۋە كۈلكىدىن كېيىن كېلىنىگە قاراپ :

— بېشىڭلار باش ، ئايىغىڭلار تاش بولغاي ، — دەپ بولۇپ ،
ئۇلارنىڭ يېنىدىن كەتتى . ئۇنىڭدىن كېيىن يىگىتلەر بىر تاۋاق -
نىڭ ئۈستىدىكى بىر جۈپ يېڭى پىيالىگە چاي قۇيۇپ ، يىگىت
بىلەن قىزنىڭ يېنىغا ئېلىپ كەلدى ۋە :

— كېلىن كەلدى ، شېرىن - شېكەر چاي كەلدى ! — دەپ
ۋارقىراشتى . يىگىت پىيالىدىكى چاينى قىزدىن بۇرۇن ئېلىشقا
ئالدىرىدى ۋە بىر پىيالىنى ئېلىپ كۆزنى يۇمۇپ - ئاچقۇچە
ئىچىپ بولدى . چاي ئىچىشتە قىزنىڭ ئارقىدا قېلىپ يېڭىلىگەنلە -
كىنى كۆرگەن يىگىتلەر قىن - قىنىغا پاتماي يىگىتنى ماختاپ
كېتىشتى :

— يارايىسەن !

— يىگىتتەك ئىش قىلىدىڭ !

— ئوغۇل دېگەن يەنىلا ئوغۇل بالا - دە !
ئارقىدىنلا يىگىتلەر قىزنى چۆرىدەپ ئولتۇرۇشقان ئۈچ يەڭ -
گە ئايالنىڭ ئالدىغا داستىخان سېلىپ :

— داستىخان بىزدىن ، كۆمەچ سىلىدىن ، — دەپ قول
باغلاپ ئولتۇرۇشتى . يەڭگىلەر ئىچىدىن سېمىز بىر ئايال :
— غوجىلىرىم ، داستىخان سېلىپ قۇرۇق ئاۋارە بولدۇڭ -
لار ، بىز كۆمەچ ئېلىپ كەلمىدۇق . سۈت ئالمىدەك قىزغا يەڭگە
بولۇپ كەلدۇق ، — دېدى قاشسىز قاپاقلىرىنى سۈزۈپ .
بۇ گەپنى ئاڭلىغان يىگىتلەردىن بىرى شوخلۇق بىلەن كۈ -
لۇپ :

سۈتتەك كېلىن يېنىدا يەڭگىسى بولۇر ،

يەڭگىسىنىڭ قوينىدا كۆمىچى بولۇر .

دەپ قوشاق توقۇۋىدى ، «پاراققىدە» كۈلكە كۆتۈرۈلدى . كۈلكە -
دىن كېيىن يەڭگىلەرنىڭ ھەممىسى ئورنىدىن تۇرۇپ ، يەكتىكە -
نىڭ قوينىنى ئېچىشىپ ، ئايرىم - ئايرىم سوراشتى :

— ئىشەنمىسەڭلار مانا .
 — قاراڭلار ، قوينۇمدا كۆمەچ بارمىكەن .
 — مانا ، مېنىڭ قوينۇمغىمۇ ئوبدان قاراڭلار .
 ئۇلار شۇنداق دەپ بولۇپ ئورۇنلىرىدا ئولتۇرۇشتى . يىگىت-
 لەردىن بىرى يەڭگىلەرگە قاراپ :
 — نېمە ئىش بۇ ، توي ئىگىسىنىڭ كۆمەچ پىشۇرىدىغان
 قازىنى يوقمىكەن ؟ — دېسە ، يەنە بىرى :
 — قازان سېتىۋالغۇدەك ۋەجى قالماپتۇمۇ — يە ؟ — دەپ
 سورىدى .

يەنە بىرى :
 — ئۇن قاچىلىغان بوز خالتىسى قۇرۇقىدىلىپ ، ماي ئالغان
 قاپىقى تاراقشىپ قاپتۇمۇ ، نېمە ؟ — دېدى .
 — كۆلدە غاز بار ، قىزدا ناز بار دەپتىكەن ، — دېدى بىر
 ئايال ئورنىدىن تۇرۇۋېلىپ .
 يەنە بىرى :

— بوز ياغلىققا چىگىكلىك ، يېشەلمىسىز ؟ يۇپيۇمىلاق نە-
 قىشلىك ، يېپىلەمسىز ؟ — دەپ سورىدى ۋە ياغلىققا ئورلىپ
 قاتمۇ قات چىگىلگەن بىر كۆمەچنى ھويلىنىڭ ئوتتۇرىسىغا كې-
 لىپ ئاتتى . يىگىتلەر «ۋاي ، كۆمەچ ! ئەرەكلەرنىڭ بوغۇزى
 بۇ كۆمەچ ! ...» دېيىشكىنىچە تالىشىپ كەتتى . كۆمەچنى تال-
 شىپ بەزىلىرىنىڭ كىيىم - كېچەكلىرى يىرتىلدى ، چىلىق -
 چىلىق تەرگە چۆمۈلدى . ئۇلار شۇنچە بەك ئاۋارە بولۇپ ، قوۋۇ-
 زىغا بارغۇدەك بىرەر چىشلەم كۆمەچكە ئاران ئېرىشتى . ئۇلار
 كۆمەچنى ئىشتىھا بىلەن چاپناشتى .

مەن بۇ يەردە ئۆز كۆزۈم بىلەن كۆرگەن توي ئەنە شۇنداق
 داۋام قىلدى . قېينانام بىلەن بىرگە تويىدىن خېلىلا كەچ قايتىپ
 كەلدىم . موللايۇپقا بۈگۈنكى تويىدا كۆرگەنلىرىمنى دېسەم :
 — بۇ يەرنىڭ توي ئادىتى شۇنداق بولىدۇ ، — دېدى كۈلۈپ
 تۇرۇپ .

بىر كۈنى قېينانام بىزگە :

— ئەمدى ئالەم خېلى سالقىن بولۇپ قالدى . شۇڭا ھۈنەر قىلىپ كېلەيمىكىن ، — دېدى . «توۋا ، قېينانامنىڭ قولى گۈل ئىكەنغۇ ، ھۈنەر قىلىپ پۇل تاپسا نېمىدېگەن ياخشى» دەپ ئىچ-ئىچىمدىن خۇشال بولدۇم . ئۆز ئۆيىمىزگە كىرگەندىن كېيىن موللايۇپتىن :

— ئانامنىڭ قانداق ھۈنرى بار ؟ — دەپ قىزىقىپ سوردىم .

موللايۇپ بىردەم تۇرغاندىن كېيىن :
— تىلەمچىلىك ، — دېۋىدى ، خۇددى بىراۋ مېنى كۆۋرۈك-تىن شۈرمەل ئېقىۋاتقان ئۆستەڭگە ئىتتىرىۋەتكەندەك چۆچۈپ كەتتىم ۋە :

— قانداق تىلەمچىلىك ؟ — دەپ سورىدىم .
— قانداق تىلەمچىلىك بولاتتى ؟ ئادەتتىكى تىلەمچىلىك شۇ . بۇنداق ھۈنەرگە دەسمايە كەتمەيدۇ . ھۆكۈمەت باج - سېلىق ئالمايدۇ . چىقىمىنى كىرىم قىلغىلى بولىدۇ ، — دېدى ماڭا چۈشەندۈرۈپ .

— ئۇ ھۈنەرنى سىزمۇ قىلالامسىز ؟ — دەپ سورىدىم موللا-يۇپتىن مەن تېخىمۇ ھەيران بولۇپ .
— قىلىمەن . ئۇ دېگەن ئادەمنىڭ چېكىسى تەرلەيدىغان ئىش بولمىسا . كىچىك بالىلارمۇ قىلىدۇ ئۇنداق ھۈنەر دېگەننى ، — ئۇ ماڭا پەرۋاسىزلا شۇنداق جاۋاب بەردى .
— بۇ ئائىلىدىكى ھەممەيلەن قىلامدۇ ؟ — تېخىمۇ كۈچىلاپ سورىدىم .

— بۇ ئائىلىدىكىلەر دېگىنىڭىزنى قاراڭ . بىزنىڭ ئائىلىدە-كىلەر ئەمەس ، بۇ مەھەللىدىكى چوڭ - كىچىك ھەممەيلەن شۇ ھۈنەر بىلەن تىرىكچىلىك قىلىدۇ ، — دەپ جاۋاب بەردى .
— ۋاي تەتۈر پېشانەم ، — دېدىم - دە ، پېشانەمگە «پاققىدە»

بىرنى ئۇرۇپ يىغلاپ كەتتىم . موللايۇپ ئەتراپىدا پەرۋانە بو-
لۇپ :

— يىغلىماڭ زۇپتۇمە ، نېمىشقا يىغلايسىز ؟ يەر تېرىشتىن
ئوڭاي ئىشقۇ بۇ ، دېھقان توققۇز ئاي ئىشلەپ يىغقاننى بىز ھەر
بىرىمىز ئۈچ - تۆت ئايدىلا يىغىۋالىمىز . بىزگە لازىملىقى خالتا
بىلەن ئەسكى چاپان ، — دېدى ماڭا تەسەللى بېرىپ ، مەن خېلى-
دىن كېيىن يىغىدىن پەس بولدۇم ۋە يەنە سورىدىم :
— ئەمدى ئۇ ئىشنى قىلماي باشقا بىر ئىشنى قىلساق
بولمامدۇ ؟ — دەپ سورىسام ، ئۇ :

— مەھەللىدىكىلەر ئاتا - بوۋىسى قىلغاننى قىلىمدى ، ھۇ-
نەرگە ماڭىمدى ، دەپ ئەيىبلەمەمدۇ ئادەمنى ؟ — دېدى .

— توۋا ، — دېدىم ئۇنىڭ گەپلىرىنى ئاڭلاپ ۋە چوڭقۇر
ئويغا چۆكۈپ كەتتىم . «دەسلەپتە مەن بۇ ئائىلىنىڭ ئۆي ئىچىگە
قاراپ زەردار ئائىلە ئىكەن دەپ قارىغانىدىم . ئەمدىچۇ ؟ بۇ دېگەن
'كەسپىي تىلەمچىلەر ئائىلىسى' بولۇپ چىققىنىنى كۆرمىدىم-
غان . چۈشۈمگىمۇ كىرمىگەن بۇ مەخپىيەتلىك مانا ئاخىر ئاشكارا
بولدى . ئەمدى مەن قانداق قىلاي ؟ موللايۇپنى تېگى پەس كۆرۈپ
ئاجرىشىپ كېتەيمۇ ياكى باشقىچە يول تۇتايىمۇ ؟ ئۇنىڭدىن ئاجراش-
سام ماڭا قايتا لايىق چىقارمۇ ؟ ياق ، قىز چېغىمدا چىقمىغان
لايىق چوكان بولغاندا نەدە تۇرۇپتۇ ؟...» بېشىم بەكلا قاتتى .
ئۇيان ئويلاپ ، بۇيان ئويلاپ تەقدىرگە تەن بەرمەكچى بولدۇم
ۋە ئاستا بېشىمنى كۆتۈرۈپ موللايۇپتىن :

— مەن ئۇنداق ھۈنەرگە چىقماسمەن ؟ — دەپ سورىدىم
دېلغۇللۇق ئىچىدە .

— ھازىرچە چىقمايسىز . تەربىيىلىنىپ بولۇپ چىقتى-
سىز ، — دېدى ئۇ پەرۋاسزلىق بىلەن .

— تەربىيىلىنىپ ؟ مېنى كىم تەربىيىلەيدۇ ؟ — دەپ سورىدىم
ھەيران بولۇپ .

— مەھەللىمىزنىڭ ئاقساقلى ، بىزنىڭ پىر ئۇستازىمىز شاھ قەلەندەر يەتتىنچى ، — ئۇنىڭ ئاغزىغا قاراپ ھەيران قالدىم . موللايۇپ غەمىدە يوق كۈلۈپ تۇراتتى . شۇنداق قىلىپ ، «پەكچەشمىنىڭ يۇرتىغا بارساڭ بىر كۆ-زۇڭنى قىس» دېگەن بويىچە بۇ مەھەللىنىڭ ئۆرپ - ئادىتىگە سىڭىپ كەتتىم .

بىر كۈنى مېنى موللايۇپ تەربىيەلەشكە بېرىش ئۈچۈن ، شاھ قەلەندەر يەتتىنچىنىڭ ئۆيىگە ئېلىپ ماڭدى . ئۇ تىلغا ئالغان كىشىنى يول بويى ھويلا - ئاراملىرى ئازادە ، ئۆي ئىچى پاكىز تۇتۇلغان ، يېمەك - ئىچمىكى ئېشىپ - تېشىپ تۇرغان ، توققۇ-زى تەل بولغان ، بۇ مەھەللىنىڭ كاتتا بېيى ، دەپ ئويلىغانىدىم . موللايۇپ بىر ئۆيگە يېقىنلىشىپ كەلگەندە :

— ئاشۇ ئۆي شۇ ، — دېۋىدى ، بايقى خىياللىرىم پۈتۈنلەي يوققا چىقتى . موللايۇپنىڭ «ئۆي» دەپ كۆرسەتكىنى گازىر شې-خى بىلەن قورشالغان كەپتەر خانىچىلىك چوڭلۇقتىكى بىر ئېغىز كەپە ئىدى . بىز كىرلىشىپ قاپقارا پارقۇراپ تۇرغان تار بىر ئىشىك پەردىسىنى قايرىپ كەپە ئىچىگە كىردۇق . كەپە ئىچىنى تۇڭلۇكتىن چۈشكەن كۈن نۇرى يورۇتۇپ تۇراتتى . — ئەسسالامۇئەلەيكۇم ! — موللايۇپ ئۇ پاكىز كەپىدە ئېگى-لىپ تۇرۇپ سالام بەردى .

شۇ چاغدا كۆزلىرىنى چىڭ يۇمۇپ ، ئاغزىنى مېتىلدىتىپ تۇرۇپ ئوڭ قولىدا توختىماي تەسۋى سىيرىپ ئولتۇرغان ، پاخ-پايغان ئاق چاپلىرى مۈرىسىگە چۈشكەن ، ئۇزۇن ئاقساقلى يالڭاچ كۆكسىنى ياپقان ، كىرلەش ئىشتىنىنىڭ ئوتتۇز - قىرىق يېرىگە رەڭگارەڭ ياماقىلار بېسىلغان ، يۈزىنى مەينەتچىلىك باس-قان ، قويۇق قاشلىرى ئۆسۈپ ساڭگىلاپ تۇرغان ، ئاق توپىلاڭ ئۈستىدە ئولتۇرغان بىرسى موللايۇپنىڭ سالىمىدىن كېيىن چاپاق باسقان سىنچى كۆزلىرىنى يېرىم ئېچىپ تۇرۇپ :

— ۋەئەلەيكۇم ، — دەپ قويۇپ يەنە تەسۋىسنى سىيرىشقا باشلىدى .

— ئېھ ، جانابى پىر قەلەندەر ھەزرەتلىرى ، — دەپ سۆز باشلىدى موللايۇپ ئۇنىڭغا ئىززەت - ئېكرام بىلەن ، — مۇنۇ مەزلۇمە ئاجىز قۇللىرىنىڭ ئاخىرەتلىك ھالال جۈپتىدۇر . ئۇ مۇقەددەس شاھى قەلەندەر تەرىقەت يولىدىن بىخەۋەردۇر . شۇڭا مەزكۇرنى ئاشۇ يولنىڭ بىغۇبار مۇخلىسلىرىدىن قىلماق ئۈچۈن ئالدىلىرىغا سالامغا ئەكەلدىم ، — دەپ بېشىنى ئېگىپ قول باغلاپ تۇردى .

شاھ قەلەندەر يەتتىنچى ئىسىملىك بۇ كىشى موللايۇپنىڭ سۆزلىرىگە بىردەم پەرۋاسىز ئولتۇرغاندىن كېيىن سىنچى كۆز - لىرىنى چوڭ ئېچىپ ، سىپايلىك بىلەن ئېغىز ئاچتى :
— ئول مۇقەددەس شاھ قەلەندەر تەرىقىتى ئۇلۇغ يولدۇر . تەرىقەت ئىلمىدىن مۇستەسنا بولغانلارنىڭ روھى ئۆلۈك ، جىسمى خۇنۇك بولۇر . خۇداۋەندە ھەر بىر كۈندە زېمىن ئۈستىگە مىڭ بالا ياغدۇرار . ئۇ بالا - قازالار ئادەم زاتىنىڭ چىن سەدىقىسى بىلەن ، بىز تەرىقەت ئىگىلىرىنىڭ تەسپەئى دۇئاگۇپلۇقىنىڭ ئۇلۇغلىقى بىلەن دەپىن بولغۇسىدۇر .

شاھ قەلەندەر يەتتىنچى يېنىدىكى چىلىمنى قولغا ئېلىپ ، چىلىم ئوچىقىدىكى چوغنى پۇۋلەپ قىزارتقاندىن كېيىن ، قارا بىر نەرسىنى ئاللىقىنىدا ئېزىپ چوغنىڭ ئۈستىگە تاشلىدى - دە ، چىلىمنى كۈچەپ سوراشقا باشلىدى . كۆكۈچ ئىس ئۆرلەپ چىقتى - قاندا ، بەتبۇي بىر پۇراق كۆزۈمدىن باش ئاققۇزدى . ئۇ خۇماردىن چىقىپ ، راھەتلىنىپ كېرىلگەندىن كېيىن ، بۇلۇڭدا تۇرغان ھاۋا رەڭ ماتا كۆڭلەكنى ئالدىمغا تاشلىدى . كۆڭلەكنىڭ ئاز دېگەندە يەتمىش - سەكسەن يېرىگە ياماق سېلىنغانىدى . شۇ چاغدا موللا - يۇپ قۇلاق تۈۋىمگە شىۋىرلىدى :

— شاھ قەلەندەر ھەزرەتلىرى سىزنى تەربىيەلەشكە قوشۇل -

دى . ئۇ تاشلىغان كۆڭلەكنى كىيىڭ .
مەن بىر موللايۇپقا ، بىر شاھ قەلەندەر يەتتىنچىگە قاراپ
قويۇپ ، كۆڭلەكنى قولۇمغا ئالدىم ، كۆڭلەكنى قولۇمغا ئالدىم -
دە ، سىرتقا چىقىپ كىشىلەرنىڭ دىققىتى چۈشمەيدىغان بىر يەردە
تۇرۇپ «قەلەندەرلىك كۆڭلىكى» نى كىيىدىم . شۇنداق قىلىپ
شاھ قەلەندەر يەتتىنچىنىڭ ھۇزۇرىدا «قەلەندەرلىك ئىلمى» بو -
يىچە ئۈچ ئاي شاگىرت بولدۇم .

10

مەن شاھ قەلەندەر يەتتىنچىنىڭ ھۇزۇرىدا دۇئاگۈيلۇقنىڭ
ئاھاڭ ۋە گەپ - سۆزلىرىنى پىششىق يادلاپ ئۆگىنىۋاتاتتىم .
موللايۇپمۇ ئاخشاملىرى مېنىڭ تەكرارلىمىغا ياردەملىشەتتى . بارا -
بارا بىلىدىمكى ، موللايۇپنىڭمۇ ھۈنەرلىرى جىق ئىكەن . ھەتتا
پالمۇ ئاچالايدىكەن . ئۇنى ھەددىدىن زىيادە كۆرگۈم كېلىدىغىنىدە -
نىڭ سەۋەبىنى ئەمدى چۈشەنگەندەك بولدۇم . ئۇنى شۇقەدەر
ياخشى كۆرەتتىم . ئۇنىڭ ئۈچۈن يۈرىكىمدە ھامىنى بىر ئوت
لاۋۇلداپ كۆيەتتى . بەلكىم مېنى ئۆزىگە چەمبەرچەس قىلىۋاتقان
بولسا كېرەك ، دەپ ئويلىدىم . بىر كۈنى موللايۇپ بىلەن ئۆيدە
سىردىشىپ ئولتۇرسام ، قېينانام بەدىنى گۈمبەزدەك سەمىرىگەن
يالاڭباش بىر ئەرنى ئۆيگە باشلاپ كىردى . بىز ئورنىمىزدىن
تۇردۇق . مېھماننىڭ ئاستىغا كۆرپە سېلىپ تۆرگە باشلىدۇق .
ئۇ ناتونۇش مېھمان جايلىشىپ ئولتۇرغاندىن كېيىن :
— ماڭا بىر پال ئېچىپ بەرگەن بولسىڭىز ، — دېگەندى ،
موللايۇپ بىردەم تەسۋى سىيرىپ ئولتۇرغاندىن كېيىن :
— سىزنىڭ دوستىڭىزدىن دۈشمىنىڭىز كۆپ ئىكەن ، —
دېۋىدى ، ئۇ ئادەم ئالدىراپ - تېنەپ :
— راست ... راست دەيلا . تاپتىلا ... جايدا تاپتىلا ... مەن

بەكلا دۈشمەنلىك ئادەم زادى ، — دېدى مەيۈس قىياپەتتە . موللا-
يۇپ ئۇ ئادەمگە قاراپ :

— سىزنى يۇقىرى قوللايدىكەن ، ئەمما تۆۋەن قوللىمايدى-
كەن . پات ئارىدا ئۆتكۈزۈلىدىغان سايلامدا سايلىنىش ئېھتىمالى-
ڭىز بەك تۆۋەن بولىدىكەن ، باشقا بىرىنىڭ يېزا باشلىقى بولۇپ
سايلىنىپ كېتىش ئېھتىماللىقى يۇقىرىدەك قىلىدۇ ، —
دېگەندى ، ئۇ ئادەم چىلىق - چىلىق تەرگە چۆمۈپ كەتتى ۋە
بىردەم جىملا ئولتۇرغاندىن كېيىن :

— ۋەكىللەرنىڭ كۆڭلىنى مەن تەرەپكە مايىل قىلىپ بەر-
سىڭىز بوپتىكەن ، مەيلى قانداق بولۇشىدىن قەتئىينەزەر ، باشقا
بىرى يېزا باشلىقى بولۇپ قالمىسۇن ، بولمىسا مېنىڭ كۆزۈم
بۇ دۇنيادىن ئوچۇق كېتىدۇ ، — دېدى . موللايۇپ ئۇ كىشىنىڭ
گېپىنى ئاڭلاپ تەسۋىينى بىردەم سىيرىغاندىن كېيىن :

— بەش يۈز دانە لامپۇچكىغا ئوقۇپ بېرىمەن . لامپۇچكىلار
سايلام ئاخىرلاشقۇچە قاراڭغۇ بىر ئۆيدە كېچە- كۈندۈز ئۆچۈرۈل-
مەي يېنىپ تۇرسا ، ۋەكىللەرنىڭ سىزگە بولغان كۆڭلى شۇ
لامپۇچكا نۇرلىرىدەك چاقناپ ، ئۆزلۈكىدىن كۆڭلى سىمابەك
ئېرىپ بېلەتتى سىزگە تاشلايدۇ . شۇڭا چارشەنبە كۈنىگىچە بەش
يۈز دانە لامپۇچكىنى قولۇمغا يەتكۈزۈپ بەرسىڭىز ، — دېدى .
بۇ گەپنى ئاڭلاپ ، ئۇ كىشىنىڭ گۈلەقەلىرى ئېچىلغىنىچە ئور-
نىدىن تۇردى . موللايۇپ ئۇ ئادەمنىڭ ئىشىنى ئۈچ كۈن ئولتۇ-
رۇپ پۈتتۈرگەندىن كېيىن ، يەنە بىر ئاخشىمى ئۆيگە تولىمۇ
ئورۇق ۋە ۋىجىك بىر ئايال پەيدا بولدى .

— بىر يىلدىن بېرى تىجارىتىم ئاقمايۋاتىدۇ ، دۇكاننىڭ
تىجارە ھەققىنىمۇ تۆلىيەلمەي كېلىۋاتىمەن . خېرىدار كېلىدۇ -
يۇ ، ئۇنى - بۇنى كۆرۈپ قويۇپلا چىقىپ كېتىدۇ . ئەتىدىن
كەچكىچە سودام كاسات . نېمە سەۋەب باركىن ؟ ئوبدان بىر كۆ-
رۈپ باقسىڭىز ، — دېدى . موللايۇپ تەسۋىينى ئۇزۇنغىچە سىي-

رىپ ئولتۇرغاندىن كېيىن ، يۇمۇق كۆزلىرىنى ئېچىپ :
— سىزنىڭ تىجارەت ئىشلىرىڭىزغا سېمىز بىر ئايال پۇتلىدەك
كاشاڭا بوپتۇ . ئۇ بىر چىشى ئىتىنىڭ كاللىسىغا تىجارەت ئىشلىدەك
رىڭىزنى بەند قىلىپ بەش مېتىر چوڭقۇرلۇقتىكى بىر كونا
ئازگالغا كۆمۈپ دەپنە قىلىۋېتىپتۇ . ئاشۇ توسالغۇنى يوق قىلدەك
ۋەتسەك تىجارىتىڭىز ئېقىن سۈدەك ئاقىدۇ ، — دېۋىدى ، ئۇ
ئايالنىڭ يۈزىدە شۇ ھامان كۈلكە جىلۋە قىلدى .

— مەن سىزگە نېمە دېسىڭىز شۇنى بېرەي . ئۇنىڭ سىرتىدا
ئۆستىڭىزگە تون ياپاي . بېشىمنى ئوبدان بىر ئوڭشاپ ، تىجارەت
يولۇمنى ئېچىپ بەرسىڭىز ، — دېدى ئۇ ئايال ئۆتۈنۈپ .
— زىمات ئىشنىڭ سائىتى دۈشەنبىگە چۈشتى . ماڭا ھەقدەك
قىي ئاق قويىنىڭ يۈرىكىنى يەتكۈزۈپ بېرىڭ . مۇشۇ ھەپتە ئىچىدە
تىجارەت يوللىرىنى ئېچىۋېتەي ، — دېدى موللايۇپ . ئۇ ئايال :
— خاتىرجەم بولۇڭ ، سىز دېگەن يۈرەكنى دەرھال يەتكۈزۈپ
بېرىمەن ، — دەپلا قايتىپ كەتتى .

موللايۇپ بىر يىلغىچە ئەنە شۇنداق ئىشلار بىلەن مەشغۇل
بولدى . كېيىنچە پال ئاچقۇزىدىغانلار بارا - بارا ئازىيىپ ، ھەتتا
كەلمەيدىغان بولۇپ قالدى . ئېھتىمال ، نۇرغۇنلىرىنىڭ ھاجىتى
راۋا بولمىغان بولسا كېرەك . مەن ئاشۇ كۈنلەردە دۇئاگۈيلۇقتا
كامالەتكە يەتكەندىم . موللايۇپ ئۆگەنگەنلىرىنى سىناپ باقسۇن
دەپ ئويلىدىمىكىن ، مېنى ھۈنەرگە چىقىشقا دەۋەت قىلدى .

يانۋار ئېيىنىڭ باشلىرى ئىدى . ئۈستىمىزگە ياماق بېسىلدى .
غان كەسپىي «ئىش كىيىمىمىز» نى كىيىپ ، يۈزىمىزگە كۆمۈر
سۈرۈپ قارايتتۇق - دە ، تىلەمچىلىك يولىغا راۋان بولدۇق .
ئاپتوبۇس بېكىتىگە كېلىپ موللايۇپ يىراق سەھراغا بېرىشقا ،
مەن شەھەر ئىچىدە قېلىشقا دېيىشتۇق - دە ، بىر - بىرىمىزگە
قىيالىماي ئايرىلىشتۇق .

تىلەمچىلەرنىڭ شەھەردىكى مەسچىت دەرۋازىسى ئالدىدا قا -

تارلىشىپ ئولتۇرىدىغىنى ئېسىمدە ئىدى . ئاشۇلارنىڭ سېپىگە قېتىلاي دەپ يولغا چىقتىم . يوللار بۇرۇنقىدىن كېڭەيتىپ ياسالغان بولۇپ ، نۇرغۇن ئىمارەتلەر يېڭىدىن سېلىنىپ ناھايىتى ئېگىز قەد كۆتۈرگەنىدى . ھەرخىل قاتناش ۋاسىتىلىرى ئۇياق-بۇياققا موكىدەك ئۆتۈشۈپ تۇراتتى . كىچىك ماشىنىلار قەدەمدە بىر ئۇچرايتتى . رەڭگارەڭ ، پاسونلىرى ئۆزگىچە ئىدى . پىيادىلىكلەر يولىدا كېتىپ باراتتىم . چوڭ بازار دەرۋازىسىنىڭ ئالدىغا كەلگەندە قاتارلىشىپ ئولتۇرغان تىلەمچىلەرنىڭ ئوتتۇرىسىدىن ئورۇن ئېلىپ ئولتۇردۇم . مېنى كۆرگەن مەينەت چىراي تىلەمچىلەرنىڭ خۇنۇك كۆزلىرىدىن ماڭا غەزەپلەنگەنلىكى چىقىپ تۇراتتى . يېنىمدا ئولتۇرغان ئېغىزىدىن شۆلگەي ئېقىپ تۇرغان بىر تىلەمچى :

— نەدىن كەلگەن پالاندى تىلەمچى سەن ؟ — دەپ ھۈرپەيدى ماڭا . مەن ئۇنىڭ مېنى بۇنداق سەت گەپ بىلەن يەكلىگىنىگە ھەيران بولۇپ قاراپلا قالدىم ، — ماڭ ، نەدىن كەلگەن بولساڭ شۇ يېرىڭگە كەت ! — دەپ قولىدىكى ساپايىنى شىلتىدى ئۇ يەنە . مەن جۇل - جۇل كىيىملىك بۇ تىلەمچىلەرنىڭ ئارىسىغا پاتماي ، ئۇلارنىڭ يېنىدىن كېتىشكە مەجبۇر بولدۇم . ئۇلارنىڭ يېنىدىن قايتىپ بىردەم ماڭغاندىن كېيىن يول بويىدا ئۆزئارا پاراڭلىشىپ تۇرغان ئۈچ يىگىتنىڭ يېنىغا كېلىپ :

— خۇدايىم تېنىڭلارنى ساق ، ئۆمرۈڭلارنى ئۇزۇن قىلار ، بېشىڭلارغا كەلگەن بالا - قازاننىڭ سەدىقىسى ئۈچۈن بىر كوي پۇلۇڭلارغا دۇئا قىلاي ، — دېدىم بوينۇمنى بىچارىلىك بىلەن قىسىپ تۇرۇپ . ئۇلاردىن بىرسى :

— پارچە پۇل يوق ، — دېدى ئاچچىقلاپ . ئۇنىڭ يېنىدىكى پاكارراق بىرى :

— شۇنچە ياش تۇرۇپ تىلىگىنىڭنى قارىمامدىغان ! كۈچۈڭ بولغاندىكىن ئىشلەپ يېسەڭ بولمامدۇ ، — دېگەنىدى ، ئۇنىڭغا

بولۇشۇپ يەنە بىرىمۇ ئەزۋەيلەپ كەتتى :
— كېپەكتە قۇۋۋەت يوق ، تىلەمچىدە ئۇيات ، دەپتىكەن .
بۇ خەقنى پادىشاھ سايلاپ قويىسىمۇ يەنە تىلەمچىلىكتىن باشقىنى
قىلمايدىغۇ دەيمەن .

— شەھەرنىڭ ئىناۋىتىنى چۈشۈرۈپ ، يەر بىلەن يەكسان
قىلىۋەتتى ئەمەسمۇ بۇ پەسكەش تىلەمچىلەر ...

بۇ ئاھانەتكە چىدىماي كېتىپ قالدىم . تىلەمچىلىك يولغا
كىرگەنكەنمەن چىدىشىم كېرەك ، دەپ يەنىلا ئۆز - ئۆزۈمنى
بەزلىدىم . قۇلىقىمغا ئېغىر كېسەللەرنىڭ ۋاپاسلىرى ئاڭلانغان -
دەك بولدى . ئېھتىمال ، ئۇ كېسەللەرنىڭ ئىگىلىرى سەدىقە
بېرىشكە تىلەمچى ئاپالمايۋاتقاندۇ ھەرقاچان ؟ مەن شۇ خىيال
بىلەن تۇيۇقسىزلا بىر كاۋاك تاپقانداك خۇشال بولۇپ كەتتىم ۋە
دوختۇرخانا تەرەپكە قاراپ ماڭدىم . كارىدورغا كىرىپلا :

— مۇساپىر مەزلۇمغا بىرنى بەرسەڭلار ، خۇدا سىلەرگە
مىڭنى بېرەر ، ئېغىر كېسەلنىڭ بېشىغا كەلگەن بالا - قازا
ئۈچۈن ، تېزرەك شىپا تېپىشى ئۈچۈن ، سەدىقە بېرىڭلار ...
سەدىقە بالانى يەر ، توۋا گۇناھنى ، خۇدا ھەرقايسىڭلارنى ئىككى
ئالەم ئەزىز قىلار ، خارلىق يۈزى كۆرسەتمىگەي ، — دېگەن
سۆزنى قايتا - قايتا تەكرارلاپ ، كارىدورنىڭ ئۇ بېشىدىن بۇ
بېشىغا ماڭدىم . كېسەللەرنىڭ ئىگىلىرىنىڭ ھەممىسى دېگۈدەك
كارىدورغا چىقىشتى . ئۇلارنىڭ ئۇزاتقان پۇللىرىنى ئېلىشقا ئۇل -
گۈرەلمەي قالدىم . دىللىرى سۇنغان ، كۆزلىرى ياشقا تولغان
بەزى كېسەللەر ۋە ئۇلارنىڭ ئىگىلىرىنىڭ بەرگەن سەدىقە پۇلى
ئالغىنىمغا لىق تولدى .

بۇ ، بىر ياخشى باشلىنىش بولدى . شۇنىڭ بىلەن شەھەر
ئىچىدىكى دوختۇرخانىلارنى قويماي ئارىلىدىم . دوختۇرخانىلار -
نىڭ ھەممىسى تۈگىگەندە ، بېكەتتىكى يولۇچىلار ئېسىمگە كەل -
دى . خىيالىمدا ئۇلارمۇ ئۆلۈمنى پېشانىسىگە ئېلىپ ، يۈرىكى

دۈك - دۈك ھالدا سەپەرگە ئاتلىنىش ئالدىدا تۇرغان كۆڭلى
يېرىم كىشىلەر ئىدى . مەن ئىككىنچى قەدەمدە ئەنە شۇ يەرنى
نشانلاپ باردىم . ئاپتوبۇس ئىچىنى قويماي ئارىلىدىم . بۇ يەردە -
كى كىشىلەرمۇ كەلگىنىمگە يارىشا قولۇمنى قۇرۇق ياندۇرمىدى .
مەنمۇ ئۇلارنىڭ سېخىلىقىغا يارىشا تېنىگە سالامەتلىك ، ئۇزۇن
ئۆمۈر ، سەپەرگە ئاق يول تىلەپ دۇئا قىلىشقا ئۈلگۈردۈم .
ئاپتوبۇس سىرتقا قاتنىسا ئادەم شالاڭلىشىپ قالاتتى ، بېكەتكە
كىرگۈدەك بولسا تۆكمە بولۇپ كېتەتتى . مەن بۇ قايناق جايدا
ھەربىر يولۇچى ئالدىغا بېرىپ شېرىن - شېكەر سۆزلەرنى قىلىپ
پۇل يىغىۋېلىش كويىدا تىمسىقىلاپ يۈرەتتىم .

كەچ كىردى . ھاۋا بىردىنلا ئۆزگىرىپ ، قار ئۇچقۇنداشقا
باشلىدى . بېكەت ئىچىنى بىردىنلا جىددىيلىك قاپلىدى ...
ئادەملەر ئۆي - ئۆيلىرىگە قايتىشقا ئالدىراۋاتاتتى . ئۇلارنىڭ
جىددىيلىشىشىنى كۆرۈپ مەنمۇ جىددىيلەشتىم . بۇ ئادەملەرنىڭ -
غۇ ئېنىق سەپەر مەنزىلى ۋە ئۆي - ماكانى بار . ئەمما ، مېنىڭ -
چۇ ؟ بۇ يات شەھەردە مېنىڭ نېمە بار ؟ ... ئۆيۈم بولسا يېزىدا ،
موللايۇپ بولسا قايماققىدۇر بىر يېزىغا كەتكەن . مەن بېكەتتە
تۇرۇۋەرمەي ، ئۆزۈمگە قونالغۇ تاپاي ... مەن شۇ خىياللارنى
قىلىپ بېكەتتىن ئالدىراپ چىقتىم . خېلى ئۇزاق يولنى پىيادە
بېسىپ شەھەرنىڭ كىنىدىكى بىر مېھمانخانىغا يېتىپ كەل -
دىم . ياتاق باشقۇرغۇچىغا ياتاق بېرىشنى ئۆتۈندۈم . بىراق ، ئۇ
كىشى ئەپتىمگە قاراپ :

— بۇ ، تىلەمچىلەر ياتىدىغان مېھمانخانا ئەمەس ، — دەپ
چىرايىنى تۈردى . ئۇنىڭ بۇ گېپى بىلەن يۈزۈمگە «لاپىدە» ئوت
ئالغاندەك بولدى . ئەمدى نېمە ئامال ؟ ئارقامغا ئۆرۈلگىنىمچە
قايتتىم . سىرتتا قار تېخىمۇ ئەدەپ يېغىشقا باشلىغانىدى . مەن
توخۇنىڭ كاتىكىدەك بولسىمۇ بىرەر ئىسسىق جايىنى ئىزدەش
ئۈچۈن ئىتتىك كېتىۋاتتتىم . توساتتىن كۆزۈم ناۋايلارنىڭ تونۇ -

رىغا چۈشتى . بۇ يەردە ئون بەش - يىگىرمە تونۇر تۇراتتى . ئوتتۇرىسىدىكى بىر چوڭ تونۇرنىڭ يېنىغا باردىم . تونۇرنىڭ ئىچىدىكى چوڭ پۈتۈنلەي كۈلگە ئايلىنىپ بولغانىدى ، مەن ئۇنىڭ ئىچىنى پاكىز تازىلىدىم - دە ، ئۇنىڭ ئىچىگە ئاستا كىرىپ ئولتۇردۇم . تونۇر ئۆيدەك ئىسسىق ئىدى . مۇزلىغان تېنىم راھەتلەندى . بىردەمدىن كېيىن ئاياغ تىۋىشى يېقىنلاپ كەلدى ۋە ئۇنىڭ ماڭا ۋارقىرىغان ئاۋازىنى ئاڭلىدىم :

— كىم سەن ؟

قاراڭغۇلۇق ئىچىدە بىر قارا گەۋدە كۆز ئالدىمدا تۇراتتى . بۇ ئاۋازدىن ئۇنىڭ ئاياللىقىنى بىلىدىم . مەن تىترەپ تۇرۇپ : — بۇ... بۇ... مەن... مەن بۇ تونۇردا تاڭ ئاتقۇزاي دەپ ... ، — ئاران شۇنداق دېيەلدىم قورققىنىمدىن .

— بۇ دېگەن مەن پاناھلىنىدىغان تونۇر . چىق بۇياققا ! — ئۇ ئايال ماڭا بۇيرۇق تەلەپپۇزىدا شۇنداق دېدى . مەن تونۇردىن ئاستىلا چىقىپ ئۇ گەۋدىگە سەپسالدىم . ئۇمۇ ماڭا ئوخشاش تىلەمچىدەك قىلاتتى .

— ئاۋۇ تونۇرچۇ ؟ ئۇنىڭ ئىگىسى يوقتۇ ؟ — دەپ سورىدىم ئۇنىڭغا بۇ ئايالدىن يېقىنلا يەردىكى بىر تونۇرنى كۆرسىتىپ تۇرۇپ . ئۇنىڭغا بۇ سوئالنىم قىزىق تۇيۇلدىمۇ ياكى باشقا سەۋەب-تىنىمۇ پىخىلداپ كۈلدى .

— سەن بۇ يەرنىڭ شەھەر ئىكەنلىكىنى بىلمەيسەن ؟ شەھەر دېگەندە ئىگىسى يوق نەرسىمۇ بولامدۇ ؟ بۇ يەردىكى تونۇرلارنىمۇ تىلەمچىلەر ئۆزلىرىنىڭ ئۆز ئۆيى دەپ بىلىشىدۇ . ئۇلار ناۋايىلار كۈندۈزى نان ياغقاندا تونۇردىن ئاجرىماي قالغان نان پارچىلىرىنى ئاجرىتىپ ئېلىپ قورساق تويغۇزۇشىدۇ . سەن مېنىڭ بۇ يەردە-كى رىزقىمغا سوغۇق قول تەگكۈزۈپ نان پارچىلىرىنى يەپ بولمىغانسەن ؟ — ئۇ ماڭا ئەنە شۇنداق چۈشەندۈرۈش بېرىپ ، ئاخىرىدا مېنى سوراقلىدى .

— ياق ، مەن تېخى تونۇردىكى نان پارچىلىرىنى يېگۈدەك بولمىدىم .

ئۇ ئايال تىلەمچى گەرچە تونۇرنىڭ ئىچىنى كۆرەلمىسىمۇ بېشىنى تونۇر ئىچىگە بىر ئاز تىقىپ قاراپ قويۇپ دېدى :
— ھە ، خېلى ئىنساپلىق تىلەمچىكەنسەن ، — دېدى ۋە پىخىلداپ كۈلۈپ قوياغۇدىن كېيىن ، گېپىنىڭ داۋامىنى قىلدى ، — ئەمدى بۇ يەردىن كەت ! مەن تونۇرنىڭ ئىچىگە كىرىپ ئۇخلىمىسام بولمايدۇ .

ئۇنىڭ بۇيرۇقى بىلەن تونۇردىن چىقتىم ۋە بۇ يەردىن كەتتىم . شۇ كېچىسى قار توختىماي ياغدى . كېچە جىمجىت ھەم قاتتىق سوغۇق ئىدى . ئاخىر قار ياغقان بۇ كېچىنى ئۇخلىماي مېڭىپ يۈرۈپ تاڭ ئاتقۇزۇشقا مەجبۇر بولدۇم . سوغۇققا پەقەت چىدىمىدىم . ئەزان ئاڭلانغاندا مەسچىت ئىچىگە كىردىم ۋە سوغۇققا چىدىماي مەسچىت قورۇسىنىڭ بۇلۇڭىدىكى مۇئەزرىنىڭ ئۆيىگە كىردىم . مۇئەزرىنىڭ ئايالى مېنى كۆرۈپ ئىچ ئاغرىتتى ۋە مەشتىكى ئوتنى كۈچەيتتى . مەن سوغۇقتىن ئۇيۇشۇپ قالغان پۇت - قوللىرىمنى ئىسسىتىپ ئەسلىمگە كېلىۋالدىم .

بىرنەچچە كۈن ئۆتكەندىن كېيىن بۇ شەھەرگە ئۆزلىشىپمۇ قالدىم . گەرچە شەھەرنىڭ سىرتىدىراق بولسىمۇ ، باشقا تىلەمچىلەرگە ئوخشاش بىر تونۇرغا ئىگە بولدۇم . ئۇ مېنىڭ پاناھلىنىدىغان ئۇۋام بولۇپ قالدى . تونۇر ئىچى گەرچە بەكلا تار بولسىمۇ ، ئەمما ئىچى ئىسسىق بولغاچقا ، قىشنىڭ سوغۇقىدىن پاناھلىنىشتا ئۆيدەك ئىللىقلىق ئاتا قىلدى .

11

ماڭا تونۇردا بىر كېچىنى تۈگۈلۈپ تاڭ ئاتقۇزۇش بارا - بارا ئېغىر كېلىشكە باشلىدى . پۇت - قوللىرىم سىرقىراپ

ئاغرىپ كەتتى . جاھان شۇنچە كەڭرى تۇرۇقلۇق كىچىك قەپەسكە كىرىپ قالغاندەكلا ئىدىم . ھېلىمۇ بۇ تونۇرنىڭ تېپىلغىنىغا ماڭ شۈكرى . ناۋايغىمۇ كۆپتىن - كۆپ رەھمەت . مۇبادا بۇ تونۇر بولمىغان بولسا نەلەردە يۈرەتتىمكىن ، كېچىلەرنى نەلەردە ئۆتكۈ - زەتتىمكىن - تالڭ . «جاپاننىڭ تېگى راھەت» دەپتىكەن . جاپا تارتمىغۇچە ھالاۋەت نەدە دەيسىلەر ؟ كېچىنى تارچۇقتا چالا ئويۇقۇ - لۇق ئۆتكۈزگىنىم بىلەن ، تالڭ ئاتسىلا شەھەرنىڭ ھەممە يېرى مېنىڭ : يولمۇ يول ، كوچىمۇ كوچا ، رەستىمۇ رەستە ، دۇكانمۇ دۇكان ھەممە يەردە قاتراپ يۈرمىەن . ھېچكىم ماڭا ئۇياققا تۇر ، بۇياققا ماڭا دېمەيدۇ . قولۇمغا ئازدۇر - كۆپتۇر پۇل كىرىپ تۇرىدۇ . ئەتىدىن - كەچكىچە ھېچقانداق چىقىم يوق ، كىرىمىملا بار . كۆرۈنۈشتە ئىسكەتىمنىڭ ئىككى پۇللۇقى بولمىسىمۇ ، ئەس - كى جاپاننىڭ ئىچى لىق پۇل . بەلكىم ئۇ پۇللارغا بۇ شەھەردىن ئۆي - زېمىن كېلەر دەپ ئويلايمەن . ھېلىمۇ ياخشى ، ماڭا ھېچكىمنىڭ زەھىرى چېچىلمىدى . كىشىلەرگە يانچۇقۇمدا بىر دۆۋە ئەخەت باردەكلا كۆرۈنىدىغان ئوخشايمەن . مەن بىلەن ھې - كىمنىڭ چاتىقى يوق . ئوغرى - يانچۇقچىلار يانچۇقىدا بىر سە - نىتىنىڭ تايىنى يوق سۆلەتۋاز نوچىلارنىڭ ۋە ياسانچۇق خېنىملار - نىڭ يانچۇقلىرىغا ۋە سومكىلىرىغا قول سېلىپ باقىدۇ - يۇ ، ئۇلارنىڭ مەن بىلەن قىلچىمۇ كارى يوق . بەزىدە تېخى ئۇلارنىڭ قۇلىقىمغا ئاڭلىتىپ تۇرۇپ ئېيتقان : «ھالى ئاسماندەك ئېگىز . ئەمەلىيەتتە ، تىلەمچىدىنمۇ ئۆتە قەلەندەركەن ئەمەسمۇ . ئادەمنى بىكاردىن بىكارغا ئاۋارە قىلىپ ، ۋاقتىمىزنى ئالدى - دە ، بۇ ئەبگارلار» دەپ تىللاشلىرىنى ئاڭلاپ قالغىمەن . مېنىڭ تىلەپ تاپقان پارچە پۇللىرىمنى ئەسكى چاپنىم بىلەن كۆرۈمىسىز چىرا - يىمنىڭ قورقۇنچلۇق سۈر - ھەيۋىسى پاختىنىڭ ئىچىدە چوغىنى ساقلىغاندەك ساقلاپ بېرىدۇ .

بىر كۈنى ، كۈن دەل چۈش بولغان چاغ ئىدى . كۈندىكىدەك

شېپاخانا تەرەپكە قاراپ كېتىۋاتاتتىم . بۇ كۈنى شەھەر مۇھىتى ئۆزگىچە تۈسكە كىرگەنىدى . يوللار پاك - پاكىز تازىلىنىپ سۇ سېپىلگەن ، ئىدارە - ئورگانلارنىڭ دەرۋازىسى ئۈستىگە رەڭگا-رەڭ بايراقلار قادالغان ، لوزۇنكىلار چىقىرىلغان ، تامغا پلاكات شوئارلار چاپلانغانىدى . قاتناش ساقچىلىرى دوقمۇش - دوقمۇشتا تۇرۇپ تەرەپ - تەرەپتىن كەلگەن ماشىنا ، ۋېلىسىپىتلەرنى باش-قۇراتتى . «بۈگۈن شەھەر قىياپىتى باشقىچە بولۇپ ، جاھانغا نېمە بولغاندۇ ؟» دېدىم ئىچىمدە يولدا كېتىۋېتىپ . ھەممە ياق بايرام تۈسىگە كىرىپ كەتكەنىدى .

— ئاۋۇ تىلەمچىنى ، پىيادىلەر يولى ئاۋۇ تۇرسا ... خىيالىم يېپى ئۈزۈلگەن مارجاندەك چېچىلدى . ئاۋاز كەلگەن تەرەپكە قارىغۇدەك بولسام ، ئىككى ئەرنىڭ بىرسى يەنە بىرىگە نېمىلەرنىدۇر سۆزلىگىنىچە كېتىپ باراتتى . باشقا گېپىدىن ئېنىق ئاڭلىيالمىدىم . ئۇلار بەلكىم يولنى خاتا بېسىۋاتقانلىقىمنى ئەيىبلەۋاتسا كېرەك . قاتناش يولىدا كېتىۋاتقانلىقىمنى ھېس قىلىپ ، خىجالەت بولۇپ ، ئاستىلا پىيادىلەر يولىغا ئۆتۈۋالدىم . شېپاخانىغا يېقىنلىشاي دېگەندە ، ئۈستىدە قىزىل چىرىدىغى بار بىر ماشىنا ناھايىتى ئىتتىك كېلىپ يېنىمدىلا توختىدى . تۈلۈمدەك سېمىز ، قاسقان شەپكىلىك ئىككى ئادەم ماشىنىدىن چۈشۈپ ماڭا قاراپ كېتىشتى . يۈزىنى دانخورەك قاپلىغان سېرىق چىراي بىرى :

— قورقماڭ ، قېنى بۇ ماشىنىغا چىقىڭ ، — دېدى قورقۇپ تۇرغان ئەپتىمگە قاراپ ، — ھەممە تىلەمچىلەرنى يىغىۋېلىش ئورنىغا يىغدۇق ، خاتىرجەم بولۇڭ . سىزگە زىيان - زەخمەت يەتكۈزمەيمىز ، — دېدى ئات يۈزلۈك قارامتۇل بىرى . مەن شۇ چاغدا ئاران ئېغىزىمنى ئاچتىم - دە :

— مەن ... مەن ئالدىرايتتىم ، — دېيەلدىم .
— سىز ھەرقانچە ئالدىراش بولسىڭىزمۇ بىزچىلىك ئالدىدۇ .

راش ئەمەسسز . خاتىرجەم ماشىنىغا چىقىۋېرىڭ ، كەچ كىرگۈ -
چە چوقۇم قويۇپ بېرىمىز ، — دېدى ئۇلاردىن بىرى .
— تىلەمچىلەرنى نېمىشقا يىغىۋالسىلەر ؟ — دەپ سورىدىم
مەن ماشىنىغا چىقىپ جايلاشقاندىن كېيىن . دانىخورەك ئادەم
ماشىنىنى ئوت ئالدۇرۇپ ھەيدەپ ماڭغاچ دېدى :
— سەۋەبىنى كېيىن بىلىپ قالسىز .

ماشىنا كونا ۋە ۋەيرانە بىر قورۇغا كېلىپ توختىدى . مېنى
قاسقان شەپكىلىك بىرەيلەن زالدىن كىچىكرەك ، ئۆيدىن چوڭراق
بىر ئۆيگە ئەكىرىپ قويۇپ چىقىپ كېتىشتى . بۇ ئۆيدە يەتتە
ياشتىن يەتمىش ياشقىچە بولغان ، يۈزگە يېقىن تىلەمچى چوڭ بىر
مەشىنى چۆرىدەپ ئولتۇرۇشقانىكەن . ئەر - ئايال ئارىلىشىپ
ئولتۇرۇشقان تىلەمچىلەر مېنى كۆرۈپ ياتىسراش نەزىرىدە قاراپ
قويۇشتى . مەن ئۇلارنىڭ يېنىدىن ئورۇن ئېلىپ ئولتۇردۇم .
تىلەمچىلەر ئۆزئارا پاراڭ سېلىشىپ ئولتۇرۇشاتتى . دەرۋىشكىلا
ئوخشايدىغان ئۇزۇن ساقاللىق بىر تىلەمچى :

— بۈگۈن يۇقىرىدىن كاتتا بىر باشلىق كېلەرمىش ، —
دېدى پاراڭ ئارىلىقىدا يېنىدىكى چاڭگا ساقاللىق تىلەمچىگە قا -
راپ . ئۇ تىلەمچى تازا بىر ئەسنەپ قويۇپ :
— بىز تىلەمچىلىك قىلىپ يۈرسەك بۇ شەھەرنىڭ شەنىگە ،
باشقىلارنىڭ يۈزىگە سەت تۇرارمىش .

— ئامېرىكىدىچۇ ، — دەپ سۆزىنى داۋام قىلدى چاڭگا
ساقال تىلەمچى ، — تىلەمچىلەرنىڭ ھەممىسى پۇزۇر كىيىنەر -
مىش ، ئۇلار ئايرىم مەكتەپتە تەربىيىلەنەرمىش . يۇقىرىدىن تۆ -
ۋەنگىچە تىلەمچىلەر جەمئىيىتى ھەم ئۇنىڭ رەئىس ۋە ئەزالىرى
بارمىش . بۇ گەپلەر زادى راستمىدۇ ؟ ئۇلار مەخسۇس مەكتەپتە
ئوقۇپ ئالىي مەلۇماتلىق گۇۋاھنامە ئالمىسا ، كاستۇم - بۇرۇلكا
كىيىپ ، گالىستۇك تاقاپ مەدەنىي يۈرمىسە خالىغان كىشىلەرنى
تىلەمچىلىك قىلىشقا رۇخسەت قىلماسمىش ، بىزدەك تەربىيە

كۆرمىگەن ، جۇلدۇر كىيىملىك تىلەمچىلەرگە ھۆكۈمەتنىڭ كەڭ قوللۇق قىلغانلىقىغا رەھمەت ئېيتساق بولغۇدەك - ھە !

يەنە بىر تىلەمچى ئۇلارنىڭ پارىڭىغا ئارىلاشتى :

— ئەممازە ، بۈگۈن يۈز كويىدىن قۇرۇق قالدىغان بولدۇق-دە ، بۇ بەك يامان بولغىنى !

— ئۇنداق بەك ھەسرەت چەكمەڭلار . ھەر بىرىمىزگە بىر يۈز يىگىرمە يۈەن تارقىتىپ بېرىدىكەن ، — دېدى يەنە بىر تىلەمچى . — راستمۇ ؟

— راست ، — دەرۋىش سۈپەت تىلەمچى باشقىلارنىڭ سۆزىگە ئۇلاپ شۇنداق دېدى . بۇ گەپنى ئاڭلاپ چاڭگا ساقال تىلەمچىنىڭ چىرايى ئېچىلىپ كەتتى .

چۈش ۋاقتى بولغاندا ھەر بىرىمىزگە بىرىدىن گىردە تارقىتىپ بېرىلدى . دەرۋىش سۈپەت تىلەمچىنىڭ دېگىنىدەك كەچتە ھەر بىرىمىزگە بىر يۈز يىگىرمە يۈەن تارقىتىپ بېرىپ ، قايتىپ كېتىشىمىزگە ئىجازەت بېرىلدى . مەن ئەتىسىدىن باشلاپ يەنە ئەسلى ئورنۇمدا پاناھلىنىپ ، تىلەمچىلىكىمنى بۇرۇنقىدەكلا داۋام قىلدۇردۇم .

تىلەمچىلىكنىڭ يولىدا ئەنە شۇنداق ئۇدا ئۈچ يىل سۈدەك ئاقتىم ، ئوتتەك كۆيدۈم . موللايۇپ بۇ كەسپنىڭ جاپاسىنى ھېس قىلىپ قالدۇم ، قانداق ، بىر كۈنى :

— باشقا بىر ئىش قىلايلى ، زۇپتۇمە ، — دەپ مېنى شەھەردىن قايتۇرۇپ كەتتى . بىز تىلەمچىلىك قىلىپ بىر يۈز يىگىرمە بەش مىڭ يۈەن تاپقاندۇق . بۇ پۇللارنىڭ ھەممىسىنى بانكىغا قويۇۋەتتۇق . شۇ يىلقى سوغۇق ئادەتتىكى يىللاردىن قاتتىق بولغانىدى . يانۋار ئېيىدا ئۇدا بەش قېتىم قار يېغىپ ، جاھان قار ئاستىغا چۈمكەلگەنىدى . موللايۇپ مەش تۈۋىدە ئوت ئىسسىنغاچ ئولتۇرۇپ :

— ھەي زۇپتۇمە ، تىلەمچىلىك قىلىپ جىق جاپا تارتتىڭ .

لار . ئەمدى ئاسانراق بىر ئىش قىلايمىكىن . مېنىڭچە ، يېڭى بىر ھۈنەر ئۆگەنسەك قانداق دەيسىلە ، — دېۋىدى ، مەن بۇنىڭغا قىزىقىپ :

— قانداق ھۈنەر ئۆگەنسەك بولار ؟ — دەپ سورىدىم . ئۇ قولىنى مەشكە قاقلىغاچ :

— كەسپىي يىغىچىلىقنى ئۆگىنەيلى ، ئۇ ھۈنەرنى ئۆگەندى . سەك ھازىدارلارغا يىغلىشىپ بېرىپ ئۆلۈمنى قىزىتىپ پۇل تاپقىلى بولىدۇ . بۇ ، تىلەمچىلىككە قارىغاندا قۇلايلىقراق . كىردى . مېمۇ يامان ئەمەس ، — دېدى بۇ ھۈنەرنىڭ ئالاھىدىلىكىنى چۈشەندۈرۈپ .

— ئۇ ھۈنەر تازا جاپا تارتىپ ئۆگەنگەنگە يارىشا ئاقارمۇ ؟ — دەپ سورىسام ، موللايۇپ :

— ئاقمايدىغان ھۈنەرنى تىلغا ئېلىپ نېمە قىلارمەن ؟ ئانام ئۆتمۈشتە يىغىچىسى يوقلارنىڭ بىر قۇر كېيىمى ئۈچۈنلا يىغلايتتى . ھەر جاي ، ھەر جايدىن تەكلىپ كېلەتتى . ئۇ بىر ھەپتە ياكى ئون كۈن ئىچىدىلا ئۆلۈملۈكلەرنىڭ كىيىمىدىن بىر قۇچاق كۆتۈرۈپ كېلەتتى . ھازىر بولسا ئۇنداق كونا كىيىملەر ئەمەس ، نەق پۇلغا يىغلايدىغان گەپ . ئۇ ھۈنەرنى ئۆگەنسەك جەزمەن جىق پۇل تاپقىلى بولىدۇ . چۈنكى ، ھازىرقى زاماننىڭ تەرەققىياتى شۇنى بەلگىلىدى . پىلانلىق نۇغۇت يولغا قويۇلغاندىن بۇيان كىشىلەرنىڭ بالا - چاقىلىرى ئازلاپ ، ئىككى - ئۈچتە توختاپ قالدى . ھەتتا بەزى ئائىلىلەر بىر بالىلىق بولۇپ شەرەپ گۇۋاھنامىسى ئالدى . ئۇلار ھازىر بولدىمۇ ، ئۇ ئىككى - ئۈچ بالا ئاتا . ئانىسىغا يىغلاپ بولالمايدۇ . بۇلارنىڭ بەزىسىنىڭ جامائەتچىلىكى يار . يەنە بەزىلىرىنىڭ جامائەتچىلىكى يوق . شۇڭا يالغۇز راۋاب . نىڭ ئۇنى ، يالغۇز ئاتىنىڭ دېڭى چىقىمىغاندەك ، ئۇلارنىڭ نامىزدىمۇ قىزىمايدۇ . بۇنى قىزىتىش ئۈچۈن ئاشۇنداق ئائىلىلەرگە كەسپىي يىغلامچىلار لازىم بولىدۇ . بىز بۇ ھۈنەرنى ئۆگەنسەك

نۇرغۇن قىز - يىگىتلەرنى شاگىرتلىققا قوبۇل قىلىپ تەربىيەلەيدى - مىز - دە ، ئوغلى يوقلارغا ئوغۇللاردىن ، قىزى يوقلارغا قىزلار - دىن سەپلەپ بېرىپ ، ئۇلارنىڭ مەرھۇملىرىنىڭ ئۆلۈم نامىزىنى قىزىتىپ بېرىپ ھەق ئالىمىز دېگەن گەپ . مەن يېقىندا بىر - ئىككى ئائىلىنىڭ ئۆلۈم نامىزىغا قاتنىشىپ قالدىم . بىر ئائىلە - نىڭ ئىككى ئوغلى بار ئىكەن . ئۇلار خۇددى تامدەك تۇردى . كۆزلىرىگە چىگىتچىلىك ياش كەلمىدى . مەن ھەيران قېلىپ باشقىلاردىن : «ئۇ بالىلار ئۆگەيمىدى» دەپ سورىسام باشقىلار : «ئۆگەي ئەمەس» دەيدۇ . مەن يەنە ھەيران بولۇپ يەنە باشقا بىر ئادەمدىن كۈچىلاپ سۈرۈشتە قىلسام ، ئۆلۈپ كەتكەن ئۇ كىشى بالىلىرىغا يىغلاشنى ئۆگەتمىگەن ، ئۇلارنى داۋاملىق كۈلكە ۋە ئويۇن - تاماشا بىلەن مەشغۇل قىلىپ چوڭ قىلغانىكەن . شۇڭا ئۇ بالىلارنىڭ يىغلاش دېگەندىن پەقەتلا خەۋىرى يوق ئىكەن . ئۇ بالىلار دادىسىنىڭ مېيىتىنىڭ توختام سۈدەك تىپتىنچىلا ئۆتكۈ - زۈلگەنلىكىگە بەكلا ئېچىنىپتۇ . ئۇلار «بۇ يەردە كەسپىي يىغلا - غۇچىلار بولغان بولسا ، پۇل بېرىپ ئورنىمىزدا تۇرغۇزۇپ قويۇپ يىغلىتار ئىدۇق . دادىمىزنىڭ مېيىتى بۇنداق يىغىسىز ، تىپتىنچ ئۆزىتىلىپ قالماس ئىدى» دەپ ئىچى پۇشۇپتۇ . شۇڭا بۇ كەسپىي ھۈنەرنى ئۆگىنىپ ئادەم تەشكىل قىلىۋالساق تازا پۇل تاپىمىز ئەمەسمۇ ، — دەپ جاۋاب بەردى . ئۇ سۆزلەشتىن توختىغاندىن كېيىن :

— ئۇ ھۈنەرنى قەيەردە ، كىمدىن ئۆگىنىسىز ؟ — دەپ سورىدىم . ئۇ :

— مۇشۇ مەھەللىدە يىغىچىلارنىڭ پىرى ، شاھ ھازىدار بەشىنچىدىن ئۆگىنىمىز ، — دېدى .

مەن شۇ چاغدا «بۇ كەسپنى قانداق ئۆگەنگىلى بولار ؟ خالىغان چاغدا يىغلايمەن دەپ ، ئۇن قويۇپ يىغلىغىلى ۋە ياش تۆككىلى بولمىسا» دېگەنلەرنى ئويلىدىم .

ئەتىسى ئەتىگەندە ئېرىمنىڭ كەينىگە كىرىپ ، شاھ ھازىدار بەشىنچىنىڭ ھۇزۇرىغا قاراپ ماڭدۇق . قار توختىماي يېغىۋاتاتتى . بىز ئۈچىمىزغا جۇۋا ، پۈتمىزغا پىيما كىيىۋالغاندۇق . قار ئايغىمىز ئاستىدا غىرىلاپتتى . تىنىقىمىزدىن ھور چىقاتتى . بىز قارنى كېچىپ ناھايىتى تەستە كېتىۋاتاتتۇق ، بىر چاغدا موللايۇپ ماڭا :

— كەلدۇق ، ئاشۇ ئۆي شۇ ، — دېدى . قارىسام ، ئالدىمىزدا قار بىلەن قاپسىلىپ قالغان پاكارغىنە بىر ئۆي تۇرۇپتۇ . بىز بىر قانات ئىشىكنى ئېچىپ ئۆيگە كىرگەندە بېشىغا ئاق داكا لېچەك سالغان ، ئۇنىڭ ئۈستىگە قارا بۆك قوندۇرۇپ ئۈستىنى چۆمەل بىلەن ياپقان ، قارا پەرىجە كىيىپ ئاق باغلىغان يەتمىش بەش ياشلار چامىسىدىكى سېرىق چىرايى بىر ئايال قوشاق قېتىپ يىغلاپ ئولتۇراتتى . كۆزلىرىنىڭ ئىچى قاندەك قىزارغان بولۇپ ، ياش مەڭزىدە سىرغىپلا تۇراتتى . ئۆينىڭ بۇلۇڭىدىكى تام مەشتە ئوت گۈرۈلدەپ كۆيۈۋاتاتتى . تام — تورۇسلار ئىسلىشىپ سىياھ-تەك قارىداپ كەتكەنىدى .

— ئەسسالامۇئەلەيكۇم ! — مەنمۇ موللايۇپقا ئەگىشىپ تەك سالام بەردىم . شاھ ھازىدار بەشىنچى يىغىدىن توختاپ ، ياش يۇقى كۆزلىرىنى بىزگە تىكىپ تۇرۇپ :

— ۋەئەلەيكۇم ئەسسالام ! — دېدى سىپايە ئاۋازدا .
— ئۇلۇغ بۇۋى مەريەم شاھ ھازىدار پىر ھەزرەتلىرىنىڭ ھۇزۇرىغا پاي قەدىمىمىز يېتىشتىكى مۇددىئا — مەقسەت شۇدۇر . كى ، ئول مۇقەددەس ھازىدارلىق ئىلمىدىن تەلىم بېرىپ ، بۇ يولنىڭ ئىخلاسمەن مۇرتلىرىدىن قىلىپ يېتىشتۈرۈپ چىقىشلىد . رىنى ئارزۇ قىلىپ ، پېقىر — باغرى پۈتۈن قۇللىرى خانلىرىگە ھازىر بولدى .

شاھ ھازىدار بەشىنچى موللايۇپنىڭ سۆزىنى قۇلاق سېلىپ ئاڭلىغاندىن كېيىن :

— ئول ئۇلۇغ ھازىدارلىق ئىلمى مۇقەددەس ئىلىمدۇر . بۇ ھۈنەرگە ئىخلاسمەن مۇرىت بولغۇچىلار زىنھار كۈلمەستۇر . دىلى ھەر ۋاخ غەمناك بولغۇسىدۇر . خۇشاللىق ۋە كۈلكە بۇ تەرىقەتكە ياتتۇر . كۆز ياشلىرىم شۇ سەۋەبتىن سەلدۈركى ، جاھان كىشد-لىرىنىڭ دىلى مۇشۇ كەملەردە تۆمۈردەك قاتتىقلاشتىلەر . ئۇلار-نىڭ كۆڭلى - رايىنى بىغەملىك ۋە خۇشاللىق قاپسىدىلەر . شۇڭا ئاتا - ئانا ، قولۇم - قوشنىلىرىنىڭ ھازىسىدا بىر تېمىم ياش كەلمەس بولۇپ كەتتى . ئول ۋاپاسىزلارغا ئەل - جامائەت قار-غىش ياغدۇردىلەر . شول سەۋەبلىك بۇۋىمەرىم جان تەسەددۇق قىلغۇچىلارغا يېقىن مۇخلىس بولۇپ خالىس ياش تۆكىنلەر . «تويغا ناغرا ، ئۆلۈمگە يىغا» دېگەننى ئۇ ۋاپاسىز شەيتان - ساياقلار تۈزكۈرلۈك بىلەن ئۇنتۇپ كەتتىلەر .

موللايۇپ شاھ ھازىدار بەشىنچىنىڭ سۆزلىرىنى ئاڭلىغاندىن كېيىن يەنە ۋەزمىن ئاھاڭدا :

— ئول سۆزلىرى شەك - شۈبھىسىزدۇر . جاھان رەپتارلىد-رىدا مېھىر - شەپقەت قالمىدىلەر . كىشىلەرنىڭ دىللىرىنى غەپ-لەت ئۇيقۇسى باستىلەر . شۇ سەۋەبتىن بۇ تەرىقەت يولغا جان تەسەددۇق قىلماقچىمىز . يىغىچىسى يوقلارغا يىغلىشىپ بېرىپ ناماز قىزىتىپ ئۇلارنىڭ مېھرىنى ئىلتىماقچىمىز ، — دېدى . شاھ ھازىدار بەشىنچى موللايۇپنىڭ سۆزىنى ئۇنسىز تەستىق-لاپ باشلىشىتتى . ئۇ بىزگە ئاق باغلاپ قويدى . قولىاغلىق تەقدىم قىلدى . بۇ ، ئۇنىڭ بىزنى قوبۇل قىلغانلىقىنى چۈشەندۈ-رىدىكەن . بىز بۇ يەردە شۇ كۈندىن باشلاپ «يىغىچىلىق كەسپى» بويىچە ھازىدارلىقنى ئۆگىنىشكە كىرىشىپ كەتتۇق .

12

شاھ ھازىدار بەشىنچىنىڭ ھۇزۇرىدا يىغىچىلىق كەسپى بو-

يىچە لايىقەتلىك ھۈنەر ئۆگەندۇق . موللايۇپ شەھەرنىڭ كىنىدىكىدىن ۋاقىتىنچە ئىككى دۇكاننى ئىجارىگە ئالدى . ئۇ بانكىدىكى بىر يۈز يىگىرمە بەش مىڭ يۈەننى ئاجراتتى . ئۇنى شىركەتنىڭ چىقىمىغا دەسمايە قىلىدىغان بولدۇق . ئالدى بىلەن دۇكاننىڭ ئۈچىنچى قەۋىتىگە كۆزگە چېلىقىپ تۇرغۇدەك قىلىپ «كەسپىي يىغىچىلار ئەبۇ غەرب مەسئۇلىيەت چەكلىك شىركىتى» دەپ چوڭ خەتلىك ۋېبىسكا ئاستۇق . ياغراتقۇلاردىن «مۇسبەت مۇزد-كىسى» ياغراتتۇق . ئاتا - ئانىسىدىن ياكى بالا - چاقىلىرىدىن ۋاقىتسىز ئايرىلغان باغرى يۇمشاق كىشىلەر شىركەت ئالدىغا يىغىلىپ مۇزىكىغا جور بولۇپ ، قازا قىلىپ كەتكەن ئۇرۇق - ئەۋلادلىرى ئۈچۈن ھازا ئېيتىشتى . بىزمۇ ئۇلارنىڭ ئائىلە - تاۋابىئاتلىرىغا ھەقسىز يىغىلىشىپ بېرىپ پراكتىكا قىلىۋالدۇق . «مۇسبەت مۇزىكىسى» قويۇپ بېرىش ۋە خېرىدار چاقىرىش بىلەنلا چەكلىنىپ قالمىدۇق . كوچا - رەستىلەرگە يىغىنچىلىقتىن خەۋىرى بار كىشىلەرنى قوبۇل قىلىش ، تەربىيەلەش ، شىركەت قانۇندىسى ، ئىش تۈزۈمى ، يىغىنچىلىققا ئائىت تەسىس قىلىنغان تۈرلەر ھەققىدە ئۇقتۇرۇش ۋە ئېلانلارنى چاپلىدۇق . بىرقانچە كۈندىن كېيىن شىركەتكە تىزىمغا ئالدۇرىدىغانلار يىغىپ كەتتى . تىزىمغا ئالدۇرغانلارنىڭ سالاھىيىتىنى ، ئىقتىدارىنى شەرت قىلىپ تىزىملاش ئېلىپ باردۇق . تىزىملانغانلاردىن ئىمتىھان ئېلىش ئارقىلىق دەسلەپكى قەدەمدە ئوتتۇز نەپەر خادىم قوبۇل قىلدۇق . بۇ خادىملار ئىچىدە ياشانغان ئەر - ئايال ، ھەتتا كىچىك بالىلارمۇ بار ئىدى . بىز ئۇلارنىڭ ئېگىز - پاكىزلىق ، چوڭ - كىچىكلىك بوي پەرقىنى ، پۇت - قول ۋە باش قىسمىلىرىنى ئوبدان ئۆلچەتكۈزۈپ تەلپەك ، بۆك ، يەكتەك ، پەرىجە ، ياغلىق ، ئۆتۈك ، چەكمەن ، چۈمبەل ، ئاق بەلۋاغ ، قولىياغلىق قاتارلىقلارنى تىككۈزدۇق . دەسلەپكى قەدەمدە ئۇلارنىڭ «ھازىر-دارلىق كىيىمى» ھەل بولدى . ئۇلارنى جىنسى ، ياش پەرقى ،

ئاۋازىنىڭ يۇقىرى ، ئوتتۇرا ، تۆۋەن چىقىدىغان ئۆزىگە خاس ئالاھىدىلىكى بويىچە ئۈچكە ئايرىپ تەربىيىلەشنى باشلىۋەتتۇق . ئۇلارنى بىر ھەپتە تەربىيىلىدۇق . شۇنىڭدىن كېيىنلا شىركەتنىڭ رەسمىي تىجارەت باشلىغانلىقى ھەققىدە ئۇقتۇرۇش چىقار . دۇق . يىغىنچىسى يوق نۇرغۇن خېرىدارلار مەرھۇمنىڭ ئېڭىكىنى چېتىپ بولۇپلا بىز بىلەن ئالاقە ئىشلىرىنى باشلىۋەتتى . بىز شىركەت قائىدىسى بويىچە مېيىت ئىگىلىرىدىن ئالدى بىلەن مېيىتنىڭ كەسپى ، جىنسى ، يېشى ، قالدۇرغان ياخشى - يامان تەسىرى ، قىسقىچە تەرجىمىھالى قاتارلىقلارنى ئىگىلىگەندىن كېيىن ، كېرەكلىك ئادەم سانى ، يىغىننىڭ مەزمۇنى ، ۋاقتى ، كېيىن تىدىغان ھەق ئۆلچىمىنى بېكىتتۇق . توختامنامىگە قول قويۇش . تۇق .

مەن توختام ماددىسىغا ئاساسەن «يىغا ھەققى» ۋە «ئاۋازنىڭ يۇقىرى - تۆۋەنلىك ھەققى» بويىچە ھەق ھېسابلاپ ئالون كېسىپ بەردىم . كۆزدىن ياش چىقارماي ئاۋاز قويۇپ يىغلاش بىلەن كۆز - دىن ياش چىقىرىپ ئاۋاز بەرمەي ئۈنسەز يىغلاش ئەرزانراق ئىدى . تارام - تارام ياش تۆكۈپ ، بار ئاۋازى بىلەن توۋلاپ يىغلاش ئەڭ قىممەت ، كۆزدىن سىم - سىم ياش تۆكۈپ ئوتتۇرا ئاۋازدا ئۈن قويۇشنىڭ تەننەرخى سەل تۆۋەنرەك ئىدى . بىز يۇقىرىقىدەك باھا جەدۋىلىنى مېيىت ئىگىلىرىنىڭ كۆرۈپ بېقىشىغا سۈناتتۇق . ئائىلىسى باياشات ، چوڭ يەپ ، چوڭ ياشىغانلارنىڭ پۇل - مېلى ئېشىپ تۇرسىمۇ بىر قىز ياكى بىر ئوغلى بولغاچقا ، پەرزەنتلىك بۇرچىنى دەپ قىممەت تۈرىنى زاكاس قىلىپ بۇيرۇشاتتى . ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ يالغۇزلۇقىنى چاندۇرماسلىق ، ئۈن ، ھەتتا يىگىرمە بالىلىق ھازا ئاچتۇرۇپ ئاتا - ئانىلىرىنى داغدۇغا بىلەن ئۆزدە تىشىنى ئارمان قىلىدىغانلار ئىدى . بەزىلىرى بۇنىڭغا چىدىماي ، ئەڭ ئەرزان تۈرىنى زاكاس قىلدۇرۇشاتتى . بىر كۈنى كەچتە سۇ بۇقىسىدەك سېمىز ، يۈزى گەزىندەك چوڭ بىر يىگىت شىركەت

ئىشخانىسىغا كىرىپ مەن بىلەن كۆرۈشكەندىن كېيىن ، ساپاغا ئۆزىنى تاشلاپ :

— دادام بايىلا تۈگەپ كەتتى . ئۆزۈم يالغۇز بىر بالا . ئۆمرۈمدە بىر كىمگە يىغلاپ باققىنىم ئېسىمدە يوق . «ئۆلۈكنىڭ چېھرى سوغۇق» دېگەن گەپ راست ئوخشايدۇ . كۆزۈمگە ھېچ ياش كەلمەيۋاتىدۇ . ئەتە جامائەت ئالدىدا سۆز - چۆچەككە قالىدۇ . غاندەك تۇرىمەن . شۇڭا ئورنۇمدا يىغلاشقا بەش نەپەر خادىم زاكاس قىلاي دەپ كېلىشىم ، — دېگەندى ، مەن ئۇنىڭغا :

— خۇش كەپسىز ، سىز ئۈچۈن ئەلا مۇلازىمەت قىلد . مىز ، — دېدىم . ئۇ ئۈستىدىن چوڭ بىر تاغ غۇلاپ چۈشكەندەك كېرىلىپ قويدى . ئۇنىڭدىن دادىسىنىڭ ئەمەلىي ئەھۋالىنى سو-راپ بىلىۋالغاندىن كېيىن :

— يىغىچى خادىملار ئەتە ئەتىگەن سائەت ئالتىگە بېرىپ ، يەتتە بېرىمىغىچە يىغلاپ بەرسە بولىدۇ . ئاۋۋال يىغلاش ئۈسۈلىد-رىنىڭ بۇ تۈرىنى كۆرۈپ تاللاڭ ، ئۇنىڭدىن كېيىن باھا كېسەي ، — دېدىم بىر جەدۋەلنى ئۇنىڭغا تەڭلەپ . ئۇ جەدۋەلنى باشتىن - ئاخىر كۆرۈپ چىققاندىن كېيىن :

— قىممەت بولسىمۇ چىدايمەن . يۇقىرى ئاۋازدا ئۇن قويۇپ ياش ئاققۇزۇپ يىغلاپ بەرسۇن ، — دېدى جەدۋەلنى ماڭا قايتۇ-رۇپ بېرىۋېتىپ . مەن تالوننى ئۇنىڭغا سۇنۇۋېتىپ :

— ئەمەسە بەش نەپەر خادىمنىڭ يىغىچىلىكىنىڭ ئومۇمىي ھەققىگە ئىككى يۈز يىگىرمە بەش يۈەن كېتىدۇ ، — دېسەم ، ئۇ : — بوپتۇ ، بوپتۇ ، — دەپ يانچۇقىغا قول سالدى . مەن ئۇنىڭدىن پۇلنى ساناپ ئۆتكۈزۈۋالغاندىن كېيىن تالون يېزىپ بەردىم . ئۇ تالوننى قولغا ئالغاندىن كېيىن :

— مەن ئۇيقۇغا بەك ئامراق . دادامنىڭ نامىزىغا ئۈلگۈرۈپ ئويغىنالماي قېلىشىم مۇمكىن . شۇڭا يىغىچىلارغا دەپ قويسىد-ئىز ، يوقلۇقۇمنى چاندۇرمىسۇن ، — دەپ ئورنىدىن تۇردى .

مەن :

— خاتىرجەم بولۇڭ ، يىغىچىلار سىز ئۈچۈن ئەللىك ئوغۇل .
دەك يىغلاپ بېرىپ ناماز قىزىتىدۇ . جامائەتلەر «توۋا ، ئوغلىدە-
مىزمۇ بىز تۈگەپ كەتكەندە ئاشۇنداق ئادەم ياللاپ نامىزىمىزنى
قىزىتالىسىدى ، باققان ئەجرىمىز قالمايتتى» دېمەي قالمايدۇ ، —
دەپ ئۇنىڭ كۆڭلىنى تىنىدۇردۇم . ئۇ شۇنىڭدىن كېيىن خاتىر-
جەم بولۇپ ، كۈلۈپ قويۇپ ئىشخانىدىن چىقىپ كەتتى .
ئەتىسى يىغا يىغلاپ ناماز قىزىتىشقا كەتكەن بالىلار قايتىپ
كەلدى . ئۇلارنىڭ بىرى ماڭا :

— راست ئېيتىپتىكەنسز ، ئۆلگۈچىنىڭ ئوغلى بىز ئۇنىڭ
دادىسىنىڭ دەپنىسىدىن قايتىپ كەلگەندە ئاندىن ئۇيقۇسىدىن ئوي-
غىنىپ بىر ئۆيدىن چىقتى ۋە «تازا ئوبدان يىغلىدىڭلارمۇ ؟ ئىش
ئاخىرلاشتىمۇ ؟» دەپ ئەسنىگىنىچە كېرىلىپ قويدى . بىز پىد-
خىلداپ كۈلۈۋېتىشكە تاس - تاس قالدۇق ، — دېگەندى ، مەنمۇ
«توۋا» دەپ باش چايقاپ قويدۇم .

بۇ ئىش بولۇپ ، ئۈچ كۈندىن كېيىن ئوتتۇرا ياشلىق بىر
ئادەم ئىشخانىدا پەيدا بولدى . ئۇ ئالدىغا كەلگەندىن كېيىن :
— بىر مېيىتنىڭ يىغلايدىغان يىغىسى بار ئىدى ، لېكىن
ئۆزى يالغۇز كېلىپ قالدى ، يىغلىشىپ بەرگەن بولساڭلار ، —
دېدى . مەن كۈلۈمسىرەپ تۇرۇپ :

— خوش كەپسىز ، ئەلۋەتتە يىغلىشىپ بېرىمىز ، — دېدىم .
ئۇ ئادەم مېيىت ھەققىدە چۈشەنچە بېرىپ :

— ئۆلۈپ كەتكۈچى كۈيئوغلۇم بولاتتى . ئۇ ھاراقنى كۆپ
ئىچىپ قويۇپ جان ئۈزگەن ، — دېدى . مەن بىردەم ئويلىنىۋې-
لىپ :

— ئۆلۈمى بەك قەدىرسىز بوپتۇ . يىغلىغۇچىلار ماختاپ
يىغلامدۇ ياكى سۆكۈپمۇ ؟ — دەپ سورىسام ، ئۇ كىشى :

— ئەلۋەتتە ماختايدۇ - دە ، — دېدى .

— ئۇنداقتا باھاسى تەڭگە تەڭ قىممەت ، پۇلغا چىدىسىلا

ماختاپ يىغلاشقا مۇمكىن بولار ، — دېدىم . ئۇ كىشى دەرھال يانچۇقىدىن بىر سىقىم پۇلىنى ئېلىپ :

— پۇل دېگەن مانا ، قانچىلىك دېسەڭلار بېرەي ، يىغىچىلار ئۇنىنى تازا كۆككە كۆتۈرۈپ قوشاق قېتىپ يىغلاپ بەرسۇن ، — دېدى ئۇلۇغ — كىچىك بىر تىنىپ قويۇپ ، مەن كۈلۈپ قويۇپ : — بولىدۇ ئەمەس ، قانچە ئادەم بارىدۇ ؟ — دەپ سورىدىم . ئۇ كىشى :

— ئون ئادەم بارسا ، — دېدى . مەن : — ئەمەس ھەر بىر ئادەمگە يۈز يۈەندىن مىڭ يۈەن كېتىدۇ ، — دېسەم ئۇ ئادەم ناھايىتى خۇشال بولۇپ كەتتى . — دە :

— مانا مىڭ يۈەن ، — دەپ قېچىقىزىل پۇلدىن ئون تالنى ساناپ بېرىپ تالوننى ئېلىپ چىقىپ كەتتى . ھاراقكەشكە يىغلاپ بەرمەكچى بولۇپ كەتكەن ئون نەپەر خادىم ئەتىسى قايتىپ كەلگەندە بىرى :

— بىز بۇ قېتىم جامائەتنىڭ ئەيىبلىشىگە ئۇچرىدۇق ، — دېدى . مەن ئۇلارنىڭ كۆڭلىنى ياساپ :

— كۆڭلۈڭلارغا ئالماڭلار ، سىلەر ۋاكالىتەن يىغلىغۇچىلار ، بىزگە پۇل جىق كىرىم بولسا بولدى . شۇ چاغدا شىركەت روناق تېپىپ تەرەققىي قىلالايدۇ ، — دېدىم . موللايۇپ بۇ ئىشنى ئاڭلىغاندىن كېيىن ، ئۇ مېنى قوللاپ :

— ياخشى قىپسىز ، بۇنىڭدىن كېيىنمۇ ھەرقانداق خېرىدار كەلسە ، قانداق بولۇشتىن قەتئىينەزەر ، پۇلىنى ئۇبدان بەرسىلا تالون كېسىپ بېرىۋېرىڭ ، — دېدى .

موللايۇپ سىرتتا چېپىپ يۈرۈپ شىركەتنىڭ تەرەققىياتى ئۈچۈن ئۇچۇر ئىگىلىكەيتتى . ئۇ كەسپىي ئىشلارنى ماڭا تۇتقۇزۇپ قويغانلىقتىن كۆپ خۇرسەن ئىدى . ئۇ مېنى شىركەتنى باشقۇرۇشتا ئىقتىدارلىق ، ھەرگىز چاتاق چىقارمايدۇ ، دەپ ماختايتتى .

بىر كۈنى ئىشخانىغا يەنە بىر ئادەم كىردى . ئۇ ئىشكىتىن كىرىپلا :

— مەن ئۆلۈش ئالدىدا تۇرغان بولغۇسى مېيىتنىڭ نەۋرە ئاكىسى ، ئۇنىڭغا ئۆلۈم جازاسى بېرىلمەكچى ئىدى . شىركىتىڭلار بىلەن توختاملىشىپ قوياي دەپ كېلىشىم ، — دېدى ھاسىراپ تۇرۇپ . مەن ئۇ كىشىدىن :

— ئۇ قانداق جىنايەت ئۆتكۈزۈپتىكەن ؟ — دەپ سورىدىم . ئۇ كىشى دەرھال :

— ئۇ خوتۇنىغا سادىق بولمىمەن دەپ ، ئانىسىنى ئۆلتۈرۈۋەتكەن ، — دېگەندى ، تېنىم «جۇغىدە» قىلىپ ئەندىكىپ كەتتىم ۋە بىردەمدىن كېيىن :

— ئۇنىڭ ئۆلۈمى نېمىدېگەن قەدىرسىز - ھە ! — دېدىم پەس ئاۋازدا . ئۇ كىشى چىرايمىغا قاراپلا قالدى ۋە بىردەمدىن كېيىن :

— ياخشى - يامىنىنى خۇدا سۈرۈشتە قىلىۋالسۇن دېدۇق . ئۇنىڭ ئۆلۈمىنىڭ يىغىسىز ، داغدۇغىسىز بولۇپ قېلىشىنى خالىماي ئۇدۇل بۇ يەرگە چېپىپ كېلىشىم ، — دېدى ئۇ كىشى قاتلىغا يان بېسىپ . مەن «توۋا ، بۇ دۇنيا نېمانچە مۇرەككەپ - ھە ، ئەگەر بۇ شىركىتىمىز بولمىغان بولسا ، يىغلىغۇچىسى يوق - لار قانداق قىلاتتىكەن ؟ ئەمدى بىز يىغلاپ بەرمىگەن ئانىسىنى ئۆلتۈرگەن قاتىل قالدۇمۇ ؟ قانداق قىلسام بولار ؟ ياق دەيمۇ ياكى ماقۇل دەيمۇ ؟ ئەگەر ھەقىقىنى تازا يۇقىرى بەرسە مەيلىمىدەكەن - يا ... » مەن شۇلارنى خىيالىمدىن ئۆتكۈزۈپ ئۇ كىشىگە بېشىمنى كۆتۈرۈپ قارىدىم .

— بۇ شىركەت قۇرۇلۇپ قاتلىنىڭ ئۆلۈمىگە يىغلىشىپ بەرمىگەندۇق . بۇ ، يېڭى بىر ئىشكەن ، ئەگەر ھەقىقىنى يۇقىرى بەرسىلە يىغلىشىپ بەرسەك بېرەيلى ، — دېدىم ئوچۇقلا . ئۇ ئادەم پېشانىسىنى سىلاپ قويۇپ :

— قانچە پۇل كېتىدۇ؟ — دەپ سورىدى .
— بىر يىغىچىغا ئىككى يۈز كوي كېتىدۇ ، — دېسەم ، ئۇ
ئادەم بىردەمدىلا تېتىكىلىشىپ ، چىرايىغا كۈلكە يۈگۈرتۈپ تۇرۇپ :
رۇپ :

— ئەرزانكەن ، ئەرزانكەن ! مۆلچەرىمدىكىدىن خېلى ئەرزاندا-
كەن ، — دېگەندى ، ھالڭ - تالڭ بولۇپ تۇرۇپ قالدىم . «توۋا ،
يۇقىرى دېدىم دەپ ، تۆۋەن باھا قويدۇممۇ ، نېمە» دەپ ئويلىدىم .
ئەمما ئاغزىمدىن چىقىپ كەتكەن باھانى قايتۇرۇۋېلىپ باھا قو-
يۇش مۇمكىن بولمىغاچقا ، ئاغزىمدىن كەتكەچكە پۇشايمان قىلدى-
ۋاتساممۇ لېكىن چىرايىمنى قىلچە ئۆزگەرتەي تۇرۇپ :
— قانچە ئادەم كېرەك ؟ — دەپ سورىدىم . ئۇ :

— ئون ئادەم ، — دەپ جاۋاب بەردى . مەن ئون ئادەم
ئۈچۈن ئىككى مىڭ يۈەنگە تالون كەستىم . ئۇ ئادەم تالوننى
قولغا ئېلىپ ئىككى مىڭ يۈەننى ساناپ بېرىپ بولغاندىن كې-
يىن :

— ئەمەس ، يىغىچىلار ئەتە چۈشتىن كېيىن بارسۇن . جۈ-
مەدىن كېيىن نامىزى چىقىرىلىپ دەپنە قىلىنىدۇ ، — دېدى -
دە ، چىقىپ كەتتى .

ئەتىسى موللايۇپ بىلەن شىركەت ئىشخانىسىدا ئولتۇرسام ،
يىغىلىشىپ بېرىشكە كەتكەن خادىملار ئىچىدىن بىرسى ھېچبىر
ھالى يوق ھالدا كىرىپ كەلدى - دە ، ئىشخانىغا كىرىپلا «گۈپ»
قىلىپلا يىقىلدى . ئۇنىڭ يۈز - كۆزى كۆكرىپ ئىششىغان ،
بېشىنىڭ ئىككى يېرى يېرىلغان بولۇپ قان تەپچىرەپ چىقىپ
تۇراتتى . ئۇنىڭدىن گەپ - سۆز سورىمايلا جىددىيلىشىپ دەرھال
بېشىنى تېخىۋالدۇق . قان توختىغاندىن كېيىن موللايۇپ :

— سەن يىغىلىشىپ بېرىشكە كەتسەنمۇ ؟ ئېيتتە ، سېنى
كىم ئۇرۇپ بوزەك قىلدى ؟ — دەپ سورىغانىدى ، ئۇ ھاسىراپ
تۇرۇپ :

— بىز ئانىسىنى ئۆلتۈرگەن ئۇ قاتىلنى تازا ماختاپ يىغلىدى .

غاندۇق ، جامائەت بىزگە غەزەپلىنىپ كەتتى . جامائەت ئىچىدىن
بىرسى : «پۇلغا تويمىغان بۇ ئاچ كۆز مەلىۇنلارنى ئۇرۇڭلار !
ئۇلار نېمىشقا ئانىسىنى ئۆلتۈرگەن بۇ قاتىل مۇناپىق ئۈچۈن ھازا
ئېچىشىپ ، كۆزلىرىنىڭ يېشىنى چىقىرىپ ماختاپ كۆككە كۆتۈرۈشۈدۇ ؟ ! بۇ ساختىپەزلىرىدە ۋىجدان دېگەن نەرسە يوقكەن ،
قېنى جامائەت ، ئۇلارنى كالتەكلەڭلار ! » دەپ ۋارقىرىدى . بىز
شۇ گەپ بىلەن تاياق ئاستىدا قالدۇق ۋە بىر ئاماللارنى قىلىپ
تەرەپ - تەرەپكە قېچىپ كەتتۇق . ئەگەر قاچمىغان بولساق ،
ئۇلار بىزنى ئۆلتۈرۈۋېتەركەن ، — دېدى .

بىز ئۇنىڭ سۆزىگە ھەيرانلىق ئىچىدە قاراپلا قاپتىمىز . شۇ
چاغدا يەنە قانچىلىك ۋاقىت ئۆتتىكىن ئېسىمىزدە يوق ، موللايۇپ
بىلەن ئىشخانا ئەينىكىدىن سىرتقا قارىغۇدەك بولساق ، بىرنەچچە
يۈز ئادەم قوللىرىدىكى چالما - كېسەكلەرنى ۋېۋىسكىمىزغا قارىدە
تىپ ئېتىشقا باشلىدى ۋە بىردەمدىلا ۋېۋىسكا پەسكە غۇلاپ تاراق-
شىغىنىچە چۈشۈپ كەتتى . شۇ چاغدا موللايۇپ سىرتقا چىققاچى
بولۇۋىدى ، مەن ئۇنى توسۇپ :

— سىرتقا چىقماڭ ! ئۇلارنىڭ پەيلى يامان تۇرىدۇ ، —
دېسەم ، ئۇ :

— ياق ، مەن چىقىپ ئۇلارغا يالۋۇرۇپ ئەھۋالنى چۈشەندۈرۈپ-
رەي ، — دەپ چىقىپ كەتتى ۋە ئەمدىلا ، — جامائەت ...
جامائەت ... ! — دەپ گېپىنىڭ بېشىنى چىقىرىشىغىلا كىشىلەر
ئۇنىڭ ئەتراپىغا يوپۇرۇلۇپ كەلدى ۋە قىيقاس - چۇقان كۆتۈرۈش-
رۇشتى :

— بۇ شىركەت دەل مۇشۇ كاساپەتنىڭ ! ... ئۇنى ئۇرۇپ
دەردىمىزنى ئالايلى ! ئۇ يامانلارنى ماختاپ يۈرىدىغان يىغىنچىلىق
شىركىتى ئاچقىنىغا تويىسۇن ... ، — دېيىشىپ ، ۋارقىراش -
جارقىراشلار ئىچىدە موللايۇپنى قورشىۋېلىپ ئۇرۇپ كېتىشتى .
مەن قورقۇپ دىر - دىر تىترىگىنىمچە ئۈستەلنىڭ ئاستىغا مۆكۈ-
ۋالدىم .

بىر ئازدىن كېيىن ۋاراڭ - چۇرۇڭ بېسىقتى . يوشۇرۇنغان
يېرىمدىن تۇرۇپ ئەينەكتىن قارىسام ، موللايۇپ قان ئىچىدە
يېتىپتۇ . ئۇنىڭ ئەتراپىغا بىرنەچچە ساقچى ۋە بىرنەچچە كىشى
يىغىلىپ قاپتۇ . ھېلىقى بىر توپ ئادەمنىڭ ھېچقايسىسى كۆرۈن-
مەيتتى . يۈرىكىم ئەنسىز سوقۇپ ئىشىكتىن ئوقتەك چىقتىم -
دە ، بېرىپ جايىدا قىمىر قىلماي ياتقان موللايۇپنىڭ ئۈستىگە
تاشلاندىم . ئۇ ئاللىبۇرۇن تىنىقىدىن قالغانىكەن .

شۇنداق قىلىپ «كەسپىي يىغىنچىلار ئەبۇ غەرب مەسئۇل-
يەت چەكلىك شىركىتى» ۋەيران بولدى . موللايۇپنىڭ قىرىق
نەزىرىسىدىن كېيىن ئانامنىڭ ئۆيىگە قايتىپ كەتتىم . بىر ئۆي-
نىڭ خەج - خىراجىتى يامان ئىكەن . ياشىنىپ قالغان ئانامنى
ئوبدان يېگۈزۈپ ماغدۇرلاندۇراي دەپ بۇ يەرگە پاختا تېرىپ پۇل
تاپقىلى كەلگەنىدىم . مانا ئەمدى سىلەر بىلەن دىدارلىشىپ تۇرۇپ-
تىمەن ...

زۇپتۇمەنىڭ ھېكايىسى ئاخىرلاشتى . ھېنىمبانۇ باش كۆ-
تۈرمەي پاختا تېرىۋاتقان ئاياللاردىن بىرىگە قاراپ :

— زىۋىدە ! — دەپ چاقىرىۋىدى ، زىۋىدە ئىسىملىك چوكان
بېشىنى كۆتۈرۈپ :

— لەببەي ، — دەپ جاۋاب بەردى .

— ئەمدى نۆۋەت سىزگە كەلدى ، — دېدى ھېنىمبانۇ ئۇنىڭ-
غا قاراپ .

— بولىدۇ ، ئىش بېشى . ئۇنداقتا مەن ھېكايەمنى
باشلاي ، — دېدى ئۇ ئەتراپتىكىلەرگە قاراپ قويۇپ .

مەن بىر موللا ئائىلىسىدە تۇغۇلدۇم . مەن بۇ ئۆيدە ھەم
ئوغۇل ، ھەم قىز ئورنىدا پەقەت بىرلا بالا ئىدىم . دادام كەنتتىكى

مەسچىتىنىڭ خاتىپىلىقىنى قىلاتتى . ھەريىلى قىشتا مەھەللىدىكى چوڭ - كىچىك بالىلار ئۆيىمىزگە يىغىلىپ قىزلار ئايرىم ، ئوغۇللار ئايرىم بولۇپ ئوقۇيتتى . مەن قىزلارنىڭ باشلىقى ئىدىم . دادام پات - پاتلا ناھىيە ئاتلاپ نە - نەلەرگە كېتىپ قالاتتى . شۇ قېتىمىمۇ ئۇ سىرتتا بىرنەچچە كۈن تۇرۇپ قايتىپ كەلدى . كىممۇ ئويلانغان دەيسىلەر ، ئادەمنىڭ خىيالىغىمۇ كىر - مىگەن مۇنداق بىر ئىش بولدى : بىر كۈنى سىرتتىن كىرسەم ، ئۆيىنىڭ سۈپىسىنىڭ تۆرىدە ئون ئىككى ياشلاردىكى چىرايلىق بىر ئوغۇل بالا يۈكۈنۈپ ئولتۇرۇپتۇ . دادام ئانامغا قاراپ دەۋاتقاندا - كەن :

— بۇ بالا قارا يېتىم ئىكەن . بالىچىلاپ باقايلى ، دەپ باشلاپ كەلدىم .

ئانام دادامنىڭ گېپىنى ئاڭلاپ ئۇ بالىغا قاراپ خۇش چىراي ھالدا :

— بەك ئوبدان قىپلا ، بۇ ئىككى بالا بىر جۈپ چوڭ بولغۇ . دەك ، ئوغللىرىمۇ يوق ئىدى ، — دېدى .

ئۇ بالا شۇ چاغدا بېشىنى يەردىن كۆتۈرمەي دېگۈدەك ئول - تۇردى . دادام يەنە بىزگە :

— ئۇ بالىنىڭ ئىسمى ئابدۇغاپپار ، — دەپ تونۇشتۇرغاندا - دى ، ئۇ بالا ھەممىمىزگە «لەپپىدە» قاراپ قويدى .

ئاتا - ئانام ماڭا قانچىلىك ئامراق بولسا ، ئابدۇغاپپارغىمۇ شۇنداق كۆيۈنۈپ ، ئۆز بالىسىدەكلا كۆردى . بىزمۇ گويا ئاكا - سىڭىللاردەك ئىناق ئۆتتۇق . دادام ئابدۇغاپپارغا ئىمان ئۆگىتىد - مەن دەپ خېلى كۈچىگەن بولسىمۇ ، ئەمما ئۇنۇمى بولمىدى . دادام ئاخىر ئىلاجىسىز :

— بۇ بالىنىڭ دىلى قېتىپ قاپتۇ ، — دېدى ئۇنىڭغا ئىمان ئۆگىتىشتىن ئۈمىدسىزلىنىپ .

ئابدۇغاپپار بىر كۈنى ناشتىدىن كېيىن :

— موللا دادا، مەن مال باقسام قانداق؟ — دەپ قالدى.
ئوت - چۆپلەر تازا ئۆسكەن ياز پەسلى بولغانلىقتىن، ئۇنىڭ
ئۇ گېپى دادامغا بەكلا خۇشياقتى. ئۇ ھەركۈنى ئەتىگەن ۋە
كەچلەردە يايلاققا مال ھەيدەپ بېرىپ ئوتلىتىپ كېلىشكە باشلىدى.

ھەر ئىككىمىز بارا - بارا بوي تارتتۇق. قىشنىڭ بىر كۈنى
ئىدى. بۇ قىش قار ناھايىتى قېلىن ياغقاندى. ئاتا - ئانا يىراق
تۇغقانلارنىڭكىگە پەتلىپ كېتىپ، قاراڭغۇ چۈشكۈچە قايتىپ
كەلمىدى. ئابدۇغاپپار ماللارغا ئوت - سامان بېرىپ ئۆيدە پەيدا
بولغاندا، مەن ئەتكەن چۆچۈرمىۇ قايناپ تۇراتتى.
— ۋاي، نېمانچە مەزىلىك پۇراق بۇ؟ — ئابدۇغاپپار شوخ-
لۇق بىلەن ئاغزىنى چاكىلدەتتىپ قويدى.

— پېننە سالغانىدىم، — دېدىم كۈلۈمسىرەپ.
مەن ئوچاقنىڭ يېنىدا ئولتۇرغانىدىم. ئابدۇغاپپار يېنىمغا
كېلىپ باداشقان قۇرۇپ ئولتۇردى. مەن ئۇنىڭغا بىر قاچا چۆچۈ-
رە ئۆسۈپ بەردىم. بىز بىر - بىرىمىزگە قارىشىپ ئولتۇرۇپ
چۆچۈرە ئىچتۇق. بارغانسېرى كەچ بولدى. ئۆيدىكىلەرنىڭ كې-
لىشىنى ساقلىمايلا يېتىپ قالماقچى بولدۇق. مەن ئۇنىڭغا ئو-
رۇن راسلاپ بېرىۋاتقىنىمدا، نېمە بولغىنىنى تۇيمايلا قالدىم،
ئۇ بىردىنلا مېنى چىڭ قۇچاقلىۋالدى. ئۇنىڭ شەھۋەت چاقىناپ
تۇرغان قاپقارا كۆزلىرىنى كۆرۈپ ھەم قورقتۇم، ھەم گويا ئوت
ئۈستىگە يىقىلىپ كەتكەندەك بىئارام بولۇپ كەتتىم.

— سۆيۈپ قويۇڭ، — دېدى ئۇ مېنى قۇچاقلاپ تۇرۇپ.
— ئاكا، بۇ قانداق گەپ بولدى؟ سىز ...، — شۇ گەپنىلا

دېيەلدىم.

— ھا - ھا - ھا! ...، — ئۇ ماڭا تېخىمۇ چىڭ يېپىشىپ
كۈلگەچ دېدى، — زىۋىدە، سىز نېمە دەۋاتىسىز! مېنى ئاكا
دېمەڭ، بۇنداق دېسىڭىز غەلىتىلا تۇرىدىكەن. مەن سىزنى بەك

ياخشى كۆرىمەن . مەن سىز بىلەن توي قىلاي دەيمەن ، — دېدى .
دە ، لېۋىمگە چوڭۇلدېتىپ سۆيۈپ كەتتى .
ئۇنىڭ قۇچىقىدىن بوشىنىشقا شۇنچە كۈچىگەن بولساممۇ
بوشىنالمىدىم . بوشىنىشقا ھەرىكەت قىلىۋېرىپ ، بىردىنلا لەس-
سىدە يۈمشىدىم . ئۇنىڭ ئوماق سۆيۈشى بىلەن تىنىقىدىن گۈپۈل-
دەپ ئۆرلەۋاتقان ئىسسىق ھىد مەندە ئوتلۇق ھاياجان پەيدا قىل-
دى .

شۇ كېچىسى ئۇنىڭ بىلەن بىرگە ياتتىم ...
شۇنىڭدىن كېيىن ئابدۇغاپپار كۆزۈمگە بەكلا ئىسسىق كۆ-
رۈنىدىغان بولۇپ قالدى .

بىر كۈنى ئۇ يايلاققا مال ھەيدەپ كېتىپ چۈشلۈك تاماققا
كەلمىدى . ئۇ كەلمىگەندىكىن ، مېنىڭ گېلىمىدىنمۇ تاماق ئۆتمە-
دى . شۇنىڭ بىلەن تاماق كۆتۈرۈپ يايلاققا باردىم . يايلاقتىكى
پادىلار توپ - توپ بولۇپ ئوتلاۋاتاتتى . يازنىڭ ئىللىق مەيىن
شامىلى پۆپەكلىك قىياقلارنى تەۋرىتىپ تۇراتتى . چەكسىز سو-
زۇلۇپ ياتقان كۆپكۆك شىۋاقلار گويا دېڭىز سۈيىدەك كۆرۈنەت-
تى . يايلاق ئاسمىنى شېشىدەك چاقنايتتى . قۇشلار ئۇيان - بۇيان
ئۇچۇشۇپ يۈرەتتى . مەن ئۇ پادا باققان جايىنى تېپىپ كەلگىنىم-
دە ، ئابدۇغاپپار بىر گەمىنىڭ ئالدىدا ئاغىنىلىرى بىلەن تاماكا
چېكىشىپ ئولتۇرۇشاتتى . ئۇ مېنى كۆرۈپ چۆچۈپ كېتىپ ،
تاماكىسىنى يېڭىنىڭ ئىچىگە يوشۇردى ۋە ئورنىدىن تۇرۇپ كۆ-
لۈمسىرىگىنىچە ئالدىغا كەلدى . مەن شۇ چاغدا قاپاق تۇرۇپ :
— تاماكا دېگەن شەيتاننى چىقىرىڭ ! — دېدىم زەردە بى-
لەن .

ئۇ يېڭىدىكى تاماكىنى يەرگە تاشلاپ يانچىغاندىن كېيىن ماڭا
يالۋۇرۇپ :

— ئاغىنىلەر تەڭلىۋىدى ، يۈز كېلەلمەي شوراپ سالدىم .
خاتىرجەم بولۇڭ ، ئەمدى ھەرگىز تاماكا چەكمەيمەن ، — دېدى .

بۇ گەپ بىلەن سەل ئاچچىقىم يانغاندەك بولدى :
— ئەمىسە ، بۇنىڭدىن كېيىن لەۋزىڭىزدە تۇرۇڭ ، بولام-
دۇ ، — دېدىم ئۆزۈمنى بېسىۋېلىپ . ئۇ شەيتانلىق قىلىپ ھە-
جاينىچە ماڭا يوشۇرۇن قاش ئېتىپ قويدى .

شۇ ئىش بولۇپ ئۈچ كۈندىن كېيىن ماڭا يىراق بىر جايدىن
ئەلچى كەلدى . بۇ ئىش بەك تۇيۇقسىز يۈز بەرگەچكە ، بېشىم
قېتىپ نېمە قىلارمىنى بىلەلمەي قالدىم . ئاتا - ئانام ئەلچىلەرگە
ماقۇللۇق بىلدۈرۈپ ئۆزىتىپ قويدى . بۇ چاغدا ئابدۇغاپپار يايلاق-
تا مال بېقىۋاتقاچقا ئەلچى كەلگەندىن خەۋەرسىز ئىدى . ئەلچىلەر
كەتكەندىن كېيىن مېنى قىزلىق نومۇسى توسۇپ تۇرغاچقا ئاتا-
ئانامغا ئابدۇغاپپار بىلەن توي قىلىدىغانلىقىمنى ئاغزىمدىن چىقتى-
رالماي ، ئىلاجىسىز ئۆيىنىڭ بىر بۇلۇڭىغا كىرىپ يىغلاپ سالىدىم .
يىغلاۋېتىپ ئابدۇغاپپارنى تېزرەك كەلسەكەن ، دەپ ئارزۇ قىلىپ
كەتتىم . ئۇنىڭ يولغا قاراپ كۆزۈم تېشىلەي دېدى . ئۇ خېلى
كەچتە ئاندىن ماللارنى ھەيدەپ كەلدى . ئۇ ماللارنى قوتانغا كىر-
گۈزۈپ بولغاندىن كېيىن ، ئۇنى ئاستىلا ياتاق ئۆيۈمگە چاقىرىپ
ئەكىردىم .

— ئابدۇغاپپار ، — دېدىم مەن ناھايىتى تەستە ئېغىز
ئېچىپ ، — بۈگۈن ماڭا ئەلچى كەپتۇ .
— ھە ، شۇنداقمۇ ؟ ئاتا - ئانام نېمە دېدى ؟ — ئۇ بەكلا
جىددىيلىشىپ سورىدى .

— ئۇلار ماقۇل دېدى ، — دېدىم مەن يىغلامسىراپ .
— خاتىرجەم بولۇڭ ، مەن كىرىپ ئىككىمىزنىڭ ئىشىنى
دەيمەن ، — دەپ ئابدۇغاپپار ئارقىسىغا ئۆرۈلدى - دە ، چوڭ-
چوڭ قەدەملەر بىلەن ياتاق ئۆيىدىن چىقىپ كەتتى .
ئەتىسى ئەتىگەندە ھويلىنى سۈپۈرۈۋاتسام ، ئابدۇغاپپار يې-
نىمغا كېلىپ :

— ئىش پۈتتى ، زىۋىدە . ئەمدى سىز مېنىڭ بولىڭىز ، —
دېدى .

مەن ئۇنىڭغا قاراپ خۇشاللىق بىلەن كۈلۈپ قويدۇم . ئۇ ماڭا ئىشنىڭ تەپسىلاتىنى سۆزلەپ بەردى . ئابدۇغاپپار تونۇگۈن مېنىڭ ياتقان ئۆيۈمدىن چىقىپلا دادام بىلەن ئانامنىڭ يېنىغا كىرىپتۇ ۋە مەن توغرىلىق ئېغىز ئاچقاندا ، ئۇلار ھاڭ - تاڭ بولۇپ تۇرۇپلا قاپتۇ .

— نېمىشقا بۇ ئەقىل بىزنىڭ كۆڭلىمىزگە كەلمىگەن-
دۇ ، — دەپ ، ئابدۇغاپپارغا ئىچ كۆيەرلىك بىلەن قاراپ كېتىپتۇ
ھەمدە ، — بۇ ئىككى بالىنىڭ بېشىنى بىرگە ئوڭلاپ قويساق ،
بۇنىڭ نەرى يامان ؟ ئەجەب بۇنى ئويلىماپتۇق ، — دەپ ئۆز -
ئۆزىنى ئەيىبلەپتۇ ۋە ئابدۇغاپپاردىن قاتتىق سۆيۈنۈپتۇ ، خۇشال
بوپتۇ . تويىمىزنى ئەل - جامائەت ئىچىدە داغدۇغىلىق ئۆتكۈزۈپ
بېرىدىغانلىقىنى بىلدۈرۈشۈپتۇ . ئابدۇغاپپارنىڭ ئېغىزىدىن ئاتا -
ئانامنىڭ رازىلىق بەرگەنلىكىنى ئاڭلىغاندىن كېيىن شۇ كېچە
خۇشلۇق ئىچىدە شېرىن چۈشلەرنى كۆرۈپتىمەن .

ئاتا - ئانام تۆمۈرنى قىزىقىدا سوقتى . ئابدۇغاپپار ئۈچۈن
ماڭا ئاتاپ نۇرغۇن تويۇقلارنى ئېلىپ تويىمىزنى ھەشەمەتلىك
ئۆتكۈزۈپ بەردى . تويىدىن كېيىن ئابدۇغاپپار بىلەن ئۆزىمىزنىڭ
ھويلىسىدىكى ئايرىم بىر ئۆينى يېڭى ئۆي قىلىپ تۇتتۇق . باشتا
كۈنىمىز ياخشى ئۆتتى . ئەمما توي قىلىپ ئالتە ئايدىن كېيىن
ئابدۇغاپپار ھاشار باھاندەسى بىلەن ئۆيگە كەمدىن - كەم
كېلىدىغان بولۇۋالدى .

ھاشارغا كېتىپ بىرنەچچە كۈن ئۆتكەندىن كېيىنكى بىر
كۈنى كېچىسى ئۇ ئۆيگە قايتىپ كەلدى ۋە ئىشكتىن كىرىشكە
قاڭشىق بىر پۇراق ئۆينى بىر ئالدى . مەن جايدا دەلدەڭشىپ
تۇرغىنىچە شوخلۇق بىلەن كۈلۈپ تۇرغان ئابدۇغاپپاردىن :

— نېمە پۇراق بۇ ؟ — دەپ سورىدىم . ئۇ :

— دادامغا تىنىمىغىن خوتۇن ، ئازراق ئىچىپ قويدۇم ، —

دېۋىدى ، بېشىمدىن تۇتۇن چىقىپ كەتتى .

— بۇ قورۇ موللىنىڭ قورۇ - جايى تۇرسا . ئەمدى بۇ پاك

ئۆيىنى بۇلغاپ ... نېمە سەتچىلىك بۇ؟ — دېگىنىمچە باش —
كۆزۈمگە ئۇرۇپ يىغلاشقا باشلىدىم . ئۇ يېنىمغا كېلىپ يالۋۇ-
رۇشقا باشلىدى .

— سېكرېتار زورلاپ تۇرۇۋېلىۋىدى ، ئازراقلا ئىچىپ سال-
دىم . كەچۈر ، بىر قېتىم كەچۈر بولامدۇ؟ — دەپ يالۋۇرۇشقا
باشلىدى .

مەن بىر ھازادىن كېيىن يىغىدىن پەس بولۇپ :
— ئۆتۈنۈپ قالاي ، ئەمدى بۇنىڭدىن كېيىن بۇنداق ئەسكى
ئىشنى قىلماڭ ، — دېدىم ئۇنىڭغا .

— ماقۇل . ھاراق دېگەن نەرسىدىن ئۆزۈمنى تارتىمەن ،
ئەمدى ئىچمەيمەن ، — دېدى ئۇ دېگەنلىرىمگە جاۋابەن .
مەن قايتا بىر نەرسە دېمىگەندىن كېيىن ، ئۇ ھاراق پۇراپ
تۇرغان پېتى يوقانغا كىردى ...

ئەتىسى ئاخشامقى ئىشلار ئېسىمدە يوق . ئابدۇغاپپارنى چە-
رايلىق ئۆزىتىپ قويدۇم . ئۇنىڭ ھاراق ئىچكىنىنى ھېسابقا
ئالمىغاندا ، ئۇ قەلىمىدە نۇقسانسىز ئەر ئىدى . ئۇ بىر كۈنى ئۆيگە
ناھايىتى خۇشال كىرىپ :

— خوتۇن ، ساڭا خۇش خەۋەر ، تەشكىل مېنى ئۆس-
تۈردى ، — دېدى . مەن ئۇنىڭ سۆزىنى تازا چۈشىنىلمەي :
— زادى نېمە ئىش بولدى؟ — دەپ سورىدىم . ئۇ ناھايىتى
روھلۇق ھالدا :

— مەن ئەترەتكە بوغالتىر بولدۇم ، — دېدى ماڭا چۈشەندۈ-
رۈپ ، مەن شۇ چاغدا كۈلۈپ :

— مۇبارەك بولسۇن ، — دەپلا قويدۇم .
ئۇ بۇ گېپىمدىن كېيىن يېنىمغا كىچىك بالىدەك ئەر كىلەپ
كېلىپ :

— مېنىڭ تېخىمۇ ئۆسۈشۈمگە دۇئا قىلىپ قويۇڭ ، —
دېۋىدى ، مەن ئۇنىڭ بۇ سۆزىگە ئۇنىسىز ماقۇللۇق بىلدۈرۈپ باش

لىڭشىتىم . ئۇ شۇ ھامان بويىنۇمغا گىرە سېلىپ پېشانەمگە سۆيۈپ قويدى ...

مەن ئىككى بالىلىق بولغان يىللىرى خۇسۇسىي ئىگىلىك يولغا قويۇلۇپ يەرلەر شەخسلەرگە تەڭ بۆلۈپ بېرىلدى . شۇ چاغدىكى جاھاننىڭ ئىشلىرىغا توۋا دەپ كەتتىم . قارىسام ، كۈم - مۇناغا ئىشلەشتىن قېچىپ ھەرخىل باھانىلەر بىلەن يېتىۋالغان تەييارتاپ كىشىلەر ، ھەتتا خېلى ئېغىر كېسەل بولۇپ يېتىپ قالغانلارمۇ ئەمدى قوللىرىغا كەتمەن ئېلىپ ئۆز ئائىلىسىگە تەق - سىم بولغان يەرلىرىگە ئىشلەش ئۈچۈن ئاڭ يورۇماستا ئېتىزغا قاراپ كېتىۋاتاتتى . يۇرتىدىن ۋاز كېچىپ ياقا يۇرتلاردا ئاققۇن بولۇۋالغانلار ئاتا - بوۋامنىڭ چىرىغىنى ياندۇرسەن دەپ قايتىپ كېلىشكەندى .

ئۆتمۈش ئۆتمۈش پېتى كەتتى . ئېتىزلاردا قايتىدىن ئەمگەك قىزغىنلىقى يۇقىرى دولقۇنغا كۆتۈرۈلدى . ئەمدى توقچىلىق باش - لىناي دېگەندە ، ئاتا - ئانام ئارقا - ئارقىدىن ئاخىرەتكە سەپەر قىلىپ كەتتى . ئابدۇغاپپار مېنىڭ بىردىنبىر يۆلەنچۈكۈم ئىدى . ئۇنىڭ مەنسىپى ئۆسۈپ كەنت باشلىقى بولدى . ئۇ كۈن بويى ئالدىراش بولغاچقا كەنت خىزمىتىدىن باش كۆتۈرەلمەيتتى . بەزى چاغلاردا ئىشخانىسىدا قونۇپ قالاتتى . بىزگە تەقسىم بولغان سەككىز مو يەرنى ئۆزۈم يالغۇز باشقۇراتتىم . ئابدۇغاپپارنىڭ ئۆي ۋە ئېتىز ئىشلىرىغا قارىغۇدەك ۋاقتى يوق ئىدى . خىزمەت - نىڭ ئالدىراشلىقىدا بەزى ۋاقىتلاردا ئۆيگە تاماققىمۇ كېلەلمەيتتى . ئۇ ئېتىز - ئېرىق ئىشلىرى ۋە يول ياساش ، كۆۋرۈك سېلىش ، ئېرىق - ئۆستەڭ چېپىش دېگەندەك يېڭى - يېڭى ئىشلار بىلەن ئىنتايىن ئالدىراش ئىدى . ئۇ بىر كۈنى چۈشلۈك تاماققا كەلگەندە ، ماڭا ئۈزۈندىن - ئۈزۈن قاراپ كېتىپ :
— خوتۇن ، نېمانچە قارىداپ كەتتىڭلار ؟ — دەپ سوراپ قالدى .

— ئېتىزنىڭ ھەممە ئىشى يالغۇز بېشىمغا قالغان تۇرسا قارىدىماي ئاقىراتتىم ئەمەسە ، — دەپ بىر ماي تارتىۋېدىم ، ئۇ كۈلۈپ كېتىپ :

— راستتىنلا يەتكۈچە جاپا تارتتىڭلار ، ئەمدى ئېتىزغا چىق-
مايسىلەر . بىرەيلەننىڭ سىرتقى چىقىمىنى كۆتۈرۈۋەتتىم . ئۇ
مەخسۇس بىزنىڭ يەرلىرىمىزگە ئىشلەيدۇ ، — دېدى .
ئۇ ئېيتقىنىدەك ئەتىسى ئوتتۇرا ياشلىق مۆمىناخۇن ئىسىم-
لىك ، نامرات بىر ئادەمنى باشلاپ كەلدى . ماڭا ئېتىزنى كۆرسى-
تىپ قويۇشنى بۇيرۇدى . شۇنىڭدىن كېيىن مەن ئېتىز ئىشلىرىد-
ىن ئازاد بولدۇم .

بىر كۈنى ئۇ يېنىمغا كەلگەندە ، ئاغزىدىن تاماكنىڭ پۇرىقى
پۇرىدى . مەن شۇ چاغدا :

— نېمە ؟ يەنە تاماكا چەكتىڭىزمۇ ؟ ماڭا بەرگەن ۋەدىڭىز
ئېسىڭىزدىن چىقتىمۇ ؟ — دەپ سورىسام ، ئۇ غېمىدە يوق كۈ-
لۈپ :

— رەھبىرىم ماڭا تاماكا چەكمىگەن ، ھاراق ئىچمىگەن ئادەم
ياخشى كادىر بولالمايدۇ دەۋاتسا مەندە نېمە ئامال ؟ — دېدى .
بۇ گەپنى ئاڭلاپ جۇدۇنۇم ئۆرلىدى :

— بىلەمسىز ، بىز دېگەن موللىنىڭ ئەۋلادى . كەيپ قىلغۇ-
چە بولدى كادىرلىق قىلماڭ ، — دېسەم ، ئۇنىڭ چىرايى بىردىنلا
تاتاردى .

— مەن كادىر ئەمەس بەلكى ھوقۇقدار ، شۇڭا بىر كەنتنى
ئۆرۈپ - چۆرۈپ تۇرىمەن . بۇنداق ئامەت نەچچە مىڭ ئادەمنىڭ
ئىچىدىن بىر ماڭىلا تەۋە بولۇۋاتسا . دۇنيادا ھوقۇقنىڭ ئالدىغا
ئۆتىدىغان نەرسە يوق ، ھوقۇق بولسا ھەممە بولىدۇ . تارىختا
دۆلەتلەر ئارا ، رايونلار ئارا ئېلىپ بېرىلغان ئۇرۇشنىڭ مەقسىد-
تىمۇ ھوقۇق تارتىۋېلىش ئۈچۈن ، پادىشاھ ، بەگ بولۇش ئۈچۈن
ئەمەسمىدى ؟ ئوبدان خوتۇن ، جاھانغا كۆزۇڭنى يوغان ئېچىپ

قاراپ باق . ھازىر دۇنيادا مەندىنىمۇ ، سەندىنىمۇ بەختلىك ياشىغان .
لار بارمۇ ؟ كەنتتىكى مىڭغا يېقىن ئادەم ماڭا شۇنداق ئىتائەت
قىلىۋاتىدۇ . ئاغزىمدىن چىققان ھەر بىر سۆز سىياسەت ، ئەگەر -
ئۇلارغا ئوتقا كىرىڭلار دەپ بۇيرۇق قىلسام ، ئوتقا كىرىدۇ ، سۇغا
كىرىڭلار دېسەم سۇدا ئاقىدۇ . مەن بىرەر جەڭگە قاتناشماي ،
بىرەر تامچە قېنىمنىمۇ بىھۈدە ئاققۇزماي موككىدە ئېرىشكەن بۇ
مۇقەددەس ھوقۇقنى سەن چەكلىگەن ئاشۇنداق يوقىلاڭ بىر ئىش -
لار ئۈچۈن ۋاز كېچىپ تاشلىۋەتسەم ، خەق مېنى ئۇچىغا چىققان
ساراڭكەن ، ئەخمەككەن دەپ تازا مەسخىرە قىلىپ كۈلمەمدۇ ؟ —
دېۋىدى ، ئۇنىڭ ئېغىزىغا قاراپ ھاڭ - تاڭ قاپتىمەن .

مەن ئادەتتە ئۇنىڭ بىلىمىنىڭ بۇنچە كۆپلۈكىنى بىلىمگەچكە
ئۇنىڭ چۈشەندۈرۈشلىرىدىن ئېرىپ كەتتىم . مەن تاش سانسام ،
ئۇ قۇم سانائىدىكەن ئەمەسمۇ ؟ ئۇنىڭ ئەقىل - پاراسىتىگە قول
قويدۇم . مەن ئابدۇغاپپارنىڭ سۆزىگە قولاق سېلىپ بولغاندىن
كېيىن ، سۈكۈتكە چۆمدۇم . ئۇ بىردىنلا شوغلىشىپ مېنى سۆ -
يۇپ قويدى . ئۇ مېنى ئۆزىنى چۈشەندى ، ئاخىر قايىل قىلدىم
دېگەنلەرنى ئويلىغان بولسا كېرەك ، شۇنىڭدىن تارتىپ ئوچۇقتىن
ئوچۇق كەيپ - ساپاغا بېرىلىپ كەتتى . ئەر - خوتۇنلارنىڭ خۇي -
پەيلى بىز - بىرىگە ئۆتۈشىدۇ ، ئۆزلىشىپ كېتىدۇ ، دېگەن سۆز
راست بولسا كېرەك ، مەن ئاغدۇغاپپارنىڭ ھەممە ئىشىنى يۈزدە
يۈز توغرىغا چىقىرىپ كېلىۋاتاتتىم . ئەسلىدە ئۇ مېنى بەتبۇي
پۇرايدىغان ئاغزى بىلەن سۆيگەندە يىرگىنچىلىك ھېس قىلغان
بولسام ، مانا ئەمدى تاماكا بىلەن ھاراق تەڭلا پۇراپ تۇرىدىغان
ئاشۇ ھىدقا مەنمۇ ئۆزلۈكۈمدىن خۇمار بولۇپ قالغانىدىم . ئۇنىڭ -
دىن كېلىدىغان بۇ پۇراق ماڭا خۇش پۇراق بىلىنىپ ، ئۆزۈمچە
راھەتلىنىپ كېتەتتىم . ئابدۇغاپپارغا كۈندىن - كۈنگە مېھرىم
ئۇلغىيىپ قەۋەتلا ئامراق بولۇپ كەتتىم . ئۇنىڭ ھەرقانداق بۇي -
رۇتمىلىرىنى ئۇن - تىنسىز ئىجرا قىلاتتىم .

مەن ئۆزگىرىشكە باشلىدىم . ئىلگىرىكى ئەقىدەممۇ سۇسلاپ كەتتى . ئابدۇغاپپار بىر كۈنى چۈشتە سىرتتىن كىرىپ :
— خوتۇن ، رەھبىرىم كەچتە ئۈچ - تۆت دوستى بىلەن مېھمان بولغىلى كېلىدۇ ، نان - پان يېقىپ تەييارلىق قىلىپ قويۇڭ ، — دېدى . مەن ئۇنىڭ دېگەنلىرىگە دەرھال ماقۇللۇق بىلدۈرۈپ خېمىر يۇغۇرۇشقا باشلىدىم . ئابدۇغاپپار ئۆيدىن دەر- ھال چىقىپ كېتىپ ، مەھەللىمىزدىكى قاسساپنى باشلاپ كەلدى . ئۇ يۈگىمەچ مۇڭگۈزلۈك بىر ئېرىكنى بوغۇزلاتتى . كۈن ئولتۇر- غان مەھەلدە سىڭار كۆز بىرەيلەن ئۆيىمىزگە كىرىپ كەلدى . بىزدىن ئامانلىق سوراپ ئولتۇرا - ئولتۇرمايلا ئۇنىڭ ئارقىسىد- دىن بەش ئايال بىلەن تۆت ئەر كىرىپ ئالدىدا كىرگەن سىڭار كۆز ئادەمنىڭ ئىككى يېنىدا تۆردىن ئورۇن ئېلىپ ئولتۇرۇش- تى . ئەرلەرنىڭ قولىدا بىردىن داپ ، دۇتار ، راۋاب ، دېگەندەك چالغۇلار بولۇپ ھەممىسى ئۆزىنىڭ ئالدىغا قويۇپ قويدى . مەن ئۇ چالغۇ ئەسۋابلارغا قاراپ كېتىپ : «توۋا ، قانداق جاھاندۇر بۇ ، ئەسلىدە ساپايى چېلىپ ھۆكەت ئوقۇلىدىغان بىر ئۆيدە ئەمدى نەغمە قىلىپ ناخشا ئوقۇلارمۇ ؟ » دېگەنلەرنى ئويلاپ تۇرۇ- ۋاتسام ، سىرتتا مېنى ئابدۇغاپپار چاقىرىپ قالدى . ئۇزۇن ئۆت- مەي مېھمانلارنىڭ قولىغا سۇ بېرىپ داستىخان تارتتۇق . ئۇلارغا ئالدى بىلەن چاي ، ئۇنىڭ ئارقىسىدىن قورداق كەلتۈرگەندىن كېيىن ھورلىرى كۆتۈرۈلۈپ تۇرغان پولۇ كەلتۈردۇق . ئارقىد- دىنلا كاۋاپ ، مېۋە - چېۋە دېگەنلەر بىلەن داستىخان ئۈستىنى موللاشتۇرۇۋەتتۇق .

ئابدۇغاپپار نازۇ نېمەتكە ئۇلاپلا بىر بوتۇلكىنىڭ ئاغزىنى ئېچىپ ئىككى رومكېغا تەڭ نىسبەتتە ھاراق قۇيىدى ۋە بىر روم- كىنى قولىغا ئېلىپ بېشىنى كۆتۈردى :

— با شۇجى ، ئۆزلىرى مېنىڭ ياخشى رەھبىرىم ، باشپانا- ھىم . بۇ يېزىدا ئەڭ يېقىن تۇغقىنىمدەك يار - يۆلەك بولۇپ كېلىۋاتىلا ، بىراق مەن لايىقىدا جاۋاب قايتۇرالمىدىم ، مېنى ئەپۇ

قىلىسلا . بۇنىڭدىن كېيىن ھەرقانداق ئىشلىرى بولسا ، مەن قۇللىرى جان دەپ بەجا كەلتۈرىمەن . شۇڭا ئۆزئارا ياردەمدە بولۇشىمىز ئۈچۈن مۇنۇ بىر قەدەمنى بىللە ئىچىشسەك ، — ئابدۇغاپپار سىڭار كۆز ئادەمگە بىر رومكا ھاراقنى ئەدەپ بىلەن تەڭلىۋىدى ، ئۇ كىشى ئابدۇغاپپارنىڭ قولىدىكى ھاراق رومكىسىدىن ئاستا ئېلىپ :

— ئەلۋەتتە ، ئەلۋەتتە ، — دېدى ۋە بېشىنى گىلىدىڭشىتىپ قويۇپ سۆزىنى داۋام قىلدى ، — سىزنى بۇرۇن كەنت باشلىقى قىلىپ سايلاپ قويغانلىقىم يېقىندا سېكرېتارلىق نامزاتىغا كۆر- سەتكىنىم ئاغزىمنىڭ يېلى ، خالاس . بۇ ئىشنى ئانچە چوڭ ئىش دەپ كەتكىلى بولمايدۇ . سىز كۆپ يىللاردىن بۇيان ئوبدان ئىش- لىدىڭىز . يېزىلىق پارتكوم سىزدىن رازى ، شۇنداق ئىكەن سىز- نىڭ ئىستىقبالىڭىز پارلاق ، بۇنىڭدىن كېيىن تېخىمۇ تىرىشىپ ئىشلەڭ .

— تىرىشىمەن ، تېخىمۇ ياخشى ئىشلەيمەن ، — دېدى ئابدۇ- غاپپار كۈلكە چىراي ھالدا .

— ناھايىتى ياخشى . ھە ، يەنە بىر ئىشنىمۇ سەمىڭىزگە سېلىپ قويماي ، ئامما بىلەن بولغان ئىتتىپاقلىقىڭىز ياخشى بول- سۇن ، خاتالىق ئۆتكۈزۈشتىن قەتئىي ساقلىنىڭ ، — ئۇ كىشى بۇ گەپنى ئالاھىدە ئۇرغۇلۇق ئېيتتى .

ھاراق رومكىلىرى سوقۇشتۇرۇلدى . ئۇلار ھاراقنى «گۈپ- پىدە» كۆتۈرۈۋەتتى . ئابدۇغاپپار قۇرۇغداغان رومكىلارغا يەنە ھاراق تولدۇرۇپ نۆۋەت بىلەن مېھمانلارغا تۇتۇپ ساھىبخانلىقىدىن رەسمىي باشلىۋەتتى . ئىككى بوتۇلكا ھاراق قۇرۇقدالغاندىن كېيىن ، ئۇلارنىڭ يۈزلىرىگە قىزىللىق يۈگۈردى .

— قېنى ، ئەمدى مەشرەپىمىزنى باشلايلى ، — ئابدۇغاپپار سازەندىلەرگە قاراپ شۇنداق دېگەندى ، ئۇلار سازلىرىنى قولغا ئېلىشىپ سازلاشقاندىن كېيىن ئات يۈزلۈك بىر ئادەم يېنىدىكى-

لەرگە ئىشارەت قىلدى . شۇنىڭ بىلەن ئۆي ئىچى سازنىڭ ئاۋاز-
لىرىدىن تىترەپ كەتتى . ئات يۈزلۈك ئادەم دۇتار بىلەن ناخشا
باشلىدى .

تۈتۈن چىقماس موراڭدىن ،
شامال چىقماس شوراڭدىن .

ئازدىن كېيىن مۇزىكىنىڭ رېتىمىدا ئۆزگىرىش بولدى .
بۇنىڭ بىلەن ئىككى ئايال ئورنىدىن تۇرۇپ ئۇسسۇلغا چۈشتى .
ناخشا يەنە باشلاندى :

چالۇ چۈمبەل ،
تاختا ئەمبەل ،
ئۇزۇنى لەڭمەن ،
سوقۇسى سامسا ،
گۈللۈكى مانتۇ ،
يۈمىلاق خوشاڭ ،
قىسقىسى پولۇ ،
قىزىلىسى چاي ،
ئىچمەي ، ھاي ... ھاي !...
قانداق چىداي !...

مەشرەپ ئوتتۇرا كېچىگىچە داۋام قىلدى . يا ئانام ، يا دادام
كۆرمىگەن ئۇ شەيتان سىياق مېھمانلار تويغۇچە ئىچىشىپ ،
مەست بولۇشۇپ ئۆيلىرىگە تارقاپ كېتىشتى . ئابدۇغاپپار ئاشۇ
مېھماندارچىلىقنىڭ يۈزىدىنمۇ ئەيتاۋۇر ، ئۇزۇن ئۆتمەي كەنتكە
سېكرېتار بولۇپ سايلاندى .

ئابدۇغاپپارنىڭ سېكرېتارلىق خىزمىتىنى ئىشلەۋاتقىنىغا يەتتە يىل بولدى .

ئىككىنچى ئاينىڭ بىر ئەتىگىنى كەنت تەشكىلىنىڭ قورۇ-سىدا ئەزالار چوڭ يىغىنى ئېچىلدى . ئۇ يىغىنغا مەنمۇ قاتناشقان-دىم . ئابدۇغاپپار يېڭى يىللىق ئىشلەپچىقىرىش توغرىسىدا سۆز-لەشكە باشلىدى . ئۇنىڭ مىكروفوندا قىلغان سۆزلىرى كاناپىدىن بەكلا جاراڭلاپ ئاڭلىناتتى . ئۇ بىرمۇنچە خىزمەت ئورۇنلاشتۇر-غاندىن كېيىن ، سۆزىنىڭ ئاخىرلاشقانلىقىنى جاكارلىدى . ئۇ چاي ئوتلاپ ئولتۇرغاندا ، ئىمىن قۇۋان دېگەن ئادەم ئەزالار ئارىسىدىن لىككىدە ئورنىدىن تۇرۇپ :

— سېكرېتار رۇخسەت قىلسىلا ، مېنىڭ ئازراق پىكرىم بار ئىدى ، — دېگەندى ئابدۇغاپپارنىڭ «غۇچىدە» ئاچچىقى كەل-گەندەك بولدى - يۇ ، ئەمما چىرايىغا پاساللىق بىلەن كۈلكە يۈگۈرتۈپ تۇرۇپ :

— قېنى ، سۆزلەڭ ، — دېدى .
ئىمىن قۇۋان كالتە يۆتەلدىن كېيىن دىمىغىنى قىرىپ قو-يۇپ :

— بايا سىلى باغۋەنچىلىكنى تەرەققىي قىلدۇرۇش توغرىسىدا سۆزلىدىلە . يەنە ئۈچىنچى ئاي ئىچىدە كۆچەتلەرنى كېسىپ تاش-لاپ ، ئۇنىڭ ئورنىغا ئانار كۆچىتىنى تىكشىمىزنى ئۇقتۇردىلا . ئەسلىرىدە باردۇر ، ئالتە يىلنىڭ ئالدىدا يۇرتنىڭ قايسىدۇر بىر يېرىدىن يۆتكەپ ئەكەلگەن ياڭاق كۆچىتىنىڭ ھەر تۈپىنى ئون يۈەندىن سېتىپ بېرىپ بېغىمىزغا تىكشىنى مەجبۇرلىغان ئىدىلە . تۇپراققا ماس كەلمەي ئەي بولمىدى . ئۇنىڭ ئارقىسىدىن شۇ باغقا ئۈزۈمنىڭ يېڭى بىر سورتىنى تىكتۇق . ئۇمۇ ئۈنۈم بەرمىدى . ئۇنىڭ ئارقىسىدىن ئالما تىكتۇق . ئۇ تۇپراققا ماس كېلىپ ، بۇلتۇر مېۋە كۆرگەندۇق . ئەمدى ئۇنىڭ يىلتىزىدىن قومۇرۇپ

ئېلىۋېتىڭلار ، ئانار كۆچتى سېتىۋېلىپ ئۇنىڭ ئورنىغا تىكىڭلار دېسە ، بۇ قانداق بولغىنى ؟ ئۇنىڭ ئۈستىگە بىزنىڭ مەھەللە ھۆلچىلىك . ئاتا - بوۋىلىرىمىزمۇ ئانار تىكىپ مېۋە كۆرۈپ باقمىغان . يەنە كونسىلاردا : «ئانارنى چۆلگە تىك ، ئەنجۈرنى كۆل-گە» دەيدىغان گەپ بار . ماڭا ئەنجۈر كۆچتى ئەكېلىپ بەرسە تىكەي ، ئەمما ئانار كۆچتىنى تېڭىپ بەرسىلىمۇ تىكمەيمەن ، — دېدى . ئۇنىڭ گېپى تۈگىشى بىلەن ئابدۇغاپپار چىرايىنى تۈرۈپ :

— مەن ئالما كۆچتىنى ئېلىۋېتىپ ئورنىغا ئانار كۆچتى تىكىش ئىشنى ئىچىمدىن چىقىرىپ دېمىدىم . ناھىيە يېزىغا ، يېزا كەنتكە ئورۇنلاشتۇردى . ئۇ دېگەن سىياسەت ، — دېۋىدى ، مەسۇم ئىسىملىك دېھقان ئورنىدىن قوپماي تۇرۇپ :

— سىياسەت دېگۈچە ، بىر باشلىقنىڭ كۆچتى دېگەنلىرى تۈزۈكمىكەن ! تۆت - بەش يىل بولدى . ھەرىپىلى ئەتىيازدا بىر باشلىقنىڭ كۆچتىنى مەجبۇرىي پۇل قىلىپ بېرىۋاتىمىز ، — دېدى .

— كىم شۇنداق دەيدۇ ؟ — دېدى ئابدۇغاپپار ئورنىدىن تۇرۇپ . چىرايى بۆلەكچىلا تاتىرىپ كەتكەن بوغالتىر ئۇنىڭ يېشىدىن تارتىپ ئورنىغا ئولتۇرغۇزۇپ قويدى . يىغىن كۆڭۈل-سىزلىك ئىچىدە ئاخىرلاشتى .

كەچتە ئابدۇغاپپار چىرايى ئوڭىگەن ھالدا ئۆيگە قايتىپ كەلدى .

— نېمە قىلسام قىلىپ ئۆسمىسەم ! ھېلىقى ئىمىن قۇۋان ، مەسۇم دېگەنلەرنىڭ يەتمىش پۈشتىغىچە ئۆچ ئالمىسام خەپ ! — دېدى ئۇلۇغ - كىچىك تىنىپ .

— نېمە ، يەنە ئۆسۈپ نەگە باراي دەيسىز ؟ — دەپ سورىدىم مەن ئۇنىڭدىن .

— يېزىغا ، ناھىيىگە ، ۋىلايەتكە ، ھەتتا ئاپتونوم بىلەن مەر-كەزگىچە ...

— مەركەزگە بارغۇچە قومىچىڭىز قېتىپ قالارمىكىن ؟ —
دېدىم كۈلۈپ تۇرۇپ .

— سىز راست موللىنىڭ قىزىغۇ . ئۆمرۈمنىڭ ئۇزۇن بولۇشىغا ، پەللىمۇ پەللە ئۆسۈشۈمگە بەش ۋاخ دۇئا قىلىڭ ، —
دېدى ئۇ ئۆز گېپىدە چىڭ تۇرۇپ .

شۇ پاراڭ بولۇنۇۋاتقاندا نوساتتىن ئىشىك غىچىرلاپ ئېچىد .
لىپ ، ھويلىغا كەتتىڭ بوغالتىرى كىرىپ كەلدى . ئۇنىڭ قولىدا بىر دۆۋە دەپتەر تۇراتتى .

— سېكرېتار ، ناھىيىدىن ئۆگۈنلۈككە مۇپەتتىش كېلىپ كەتتەرنىڭ ئۆتكەن يىللىق ھېسابلىرىنى تەكشۈرگۈدەك ، —
دېدى ئالدىراپ سۆزلەپ .

— ھە ، كەلسە كەلمەمدۇ . يەنە شۇ ئاۋۋالقى يىلقىدەك بۇرىنىڭ ئاستىدا ئاغزى بار ئادەملەر كېلەر شۇ . سىز بەش پاقلاننىڭ كويىغا چۈشۈڭ . مەن بىر يەشكىتىن ھاراق - تاماكا تەييارلاپ قويماي ، — ئابدۇغاپپار ئۇنىڭغا شۇنداق ئەقىل كۆرسەتتى .

— داستىخان ئىشىغۇ ئوڭاي گەپ . دېمەكچىمەنكى ، ئەزالار - دىن يىغقان چام ھەققى ، مائارىپ ھەققى ، سۇ ھەققى ، تۇياق بېجى ، يېزا يىغىمى ، ۋاكسىنا پۇلى ، تۈرلۈك جەرىمانە ئۈچۈن يىغىۋالغان پۇل ئىچىدىن ئىككى يۈز ئەللىك تۆت مىڭ يۈەننىڭ ئورنى يوق . ھە ... دېمەكچىمەنكى ، بىر يۈز ئەللىك مىڭ يۈەننى سىلى ، ئەللىك تۆت مىڭ يۈەننى دادۇيچاڭ ، ئەللىك مىڭ يۈەننى مەن ، ئىشقىلىپ ھەممىمىز چۆنتىكىمىزگە سېلىشقان . ئەمدى مۇشۇ پۇلغا قانداق ئىسپات يازساق بولار كىن دەپ ، بېشىم قېتىپ ئالدىلىرىغا كېلىشىم ، — بوغالتىر خېلىلا جىددىيلەشكەندەك كۆرۈنەتتى .

ئابدۇغاپپار بىر كېرىلىۋېلىپ ئەسنىۋالغاندىن كېيىن :
— شۇنچىلىك پۇلنىڭ ئىشىمىدى ؟ ھە ، ماي ساتىدىغان

ياسىن دەجالنىڭ چۆنتىكىگە ئىككى - ئۈچ مىڭ يۈەن تىقىپ قويۇپ بىرەر يۈز مىڭ يۈەنگە تراكتورغا ماي قاچىلىغانلىق توغرىدا سىدا ھۆججەت ئېلىڭ . يەنە باشقا پۇلغا ئۇ تەكشۈرۈشى ، بۇ تەكشۈرۈشى ، ئۇ مېھمان ، بۇ مېھماننىڭ قېتىم سانىنى تەڭگە تەڭ كۆپەيتىپ ، مال سېتىۋالغانلاردىن راستلىق ئۈچۈن ھۆججەت ئېلىڭ . شۇنداق قىلىشىڭىز ھېسابىڭىز ئىلىپتەك توغرىلىنىدۇ . بوغالتىرنىڭ چىرايىغا سەل كۈلكە يۈگۈردى ۋە ئېيتتى : — كۆرسەتمە بەرگەنلىرىگە رەھمەت . مەن بېرىپ باشقا ھېساب ئىشلىرىنى ئۇدۇللاشتۇرۇۋالاي .

— ھە يەنە بىر كېچە جاپا چېكىدىغان بولىدىڭىز ، بىز كادىرلار خەلق مەنپەئىتى ئۈچۈن جاپا ئالدىدا ، راھەتتە ئارقىدا تۇرىمىزغۇ ، — ئابدۇغاپپار ئۇنىڭ روھىنى كۆتۈرىدىغان گەپتىن قىلدى .

— ھە ، شۇنداق ... شۇنداق ! — بوغالتىر شۇنداق دېگىنىچە كەينىگە ياندى .

ئابدۇغاپپار بوغالتىرنى ھويلىدىلا ئۇزىتىپ قويدى .

بوغالتىر كەتكەندىن كېيىن ئۇ ماڭا بۇرۇلۇپ :

— سانىيە بىلەن ئالىمجان كۆرۈنمەيدىغۇ ؟ — دەپ سورىدى .

دى .

— سىرتتا ئويناۋاتامدىكىن ، — دەپ جاۋاب بەردىم .

— ئويۇننى ئاز ئويناپ ، دەرسنى ئوبدان تەكرار قىلسۇن .

— نۇرغۇن قېتىم دېدىم ، گىيىم قۇلىقىدا تۇرمامدى .

كىنە ، — دېدىم مەنمۇ خاپا بولغاندەك تەلەپپۇزدا .

— مەن ئوبدانراق بىر ئەدەپلەپ قويىمىسام بولىمىغۇدەك .

ئارىلىقىمىزدا ئاشۇ پاراڭلار بولۇنۇۋاتقاندا بالىلار كىرىپ

كەلدى .

بىر كۈنى ئابدۇغاپپار :

— كەنتىنىڭ زاپاس قالدۇرغان بىر يۈز ئون بەش مو يېرىنى
 ھۆددە ئالدىم ، — دەپ كەلدى . مەن ئۇنىڭدىن :
 — ئۆزۈم يالغۇز قانداق باشقۇرىمەن ؟ — دەپ سورىسام ،
 ئۇ ئاسمانغا بېقىپ بىر كۈلۈپ قويغاندىن كېيىن :
 — خاتىرجەم بولۇڭ . غول ئىشقا بىرىنچى ئەترەتنىڭ ئەزا-
 لىرىنى سالىمەن . ئوتاپ سۇغىرىشنى ئورمانچى ، ئازمىچى دېگەن-
 دەكلەرگە قىلغۇزىمەن ، — دېدى .
 ئابدۇغاپپار ھۆددىگە ئالغان يەرلەرگە كېۋەز تېرىدۇق . مەن
 ئەمگەكچىلەرگە تاماق ئېتىپ بەردىم . ئۇلار پات - پات كېلىپ
 ئۇ يەرنىڭ پەرۋىشىنى قىلاتتى . ئابدۇغاپپار ئۇ يەردە بولۇق بول-
 غان پاختىنى بىر يۈز ئىككى مىڭ يۈەنگە ساتتى . بۇنىڭ بىلەن
 بانكىدىكى ئاماننىمىز بەش يۈز مىڭ يۈەندىن ئېشىپ كەتتى .
 شۇ كۈز كۈنلەردە قايسدۇر بىر گېزىتنىڭ مۇخبىرى ئابدۇغاپ-
 پارنى زىيارەت قىلغىلى كەلدى . ئابدۇغاپپار ماڭا مۇخبىرنىڭ
 كېلىدىغانلىقى توغرىسىدا ئالدىن خەۋەر قىلىپ قويغاچقا ، مەن
 ئاز - تولا تەييارلىق قىلىپ قويغانىدىم . بىز ئۇ مۇخبىرنى ئوبدان
 مېھمان قىلدۇق . ئون نەچچە كۈندىن كېيىن ئابدۇغاپپار بوغالا-
 تىر بىلەن بىر گېزىتنى كۆتۈرۈپ خۇشال ھالدا ئۆيگە كىردى .
 بوغالتىر بىزگە ئابدۇغاپپارنىڭ ئىش - ئىزلىرى تونۇشتۇرۇلغان
 خەۋەرنى ئوقۇپ بەردى . خەۋەردە ئابدۇغاپپارنىڭ كوپىراتسىيىلە-
 شش دەۋرىدە كاسسىر بولغاندىن تارتىپ ھازىرقى سېكرېتارلىق-
 قىچە قەدەر خىزمەتلىرىنىڭ ھەممىسى يېزىلغان بولۇپ ، ئابدۇ-
 غاپپارنىڭ يېزا ، ناھىيە تەرىپىدىن ئىلغار بولۇپ تەقدىرلەنگەنلى-
 كى قاتارلىق بىر قاتار ئىش - ئىزلىرى تونۇشتۇرۇلغانىدى .
 ئابدۇغاپپار خەۋەرنى ئوقۇتۇپ ئاڭلىغاندىن كېيىن ، بىزدىن
 خىجىل بولۇپ قىزارغىنىچە ئولتۇرالماي قالدى . بوغالتىر كەت-
 كەندىن كېيىن ئۇ ماڭا :

— زېۋىدە ، توۋا دەيمەن . ئۇ مۇخبىر بىلەن شەھەر ئىچىدە .
كى ئاشخانىدا تونۇشۇپ قالغانىدىم . بىز ئوبدان ئەھۋاللاشقاندىن
كېيىن ، ئۇ مېنى ماختاپ خەۋەر يازمەن دېگەندى . راست دېگەن .
دەك ، ئۇ بۇ يەرگە كېلىپ ئازراق يوقلاڭ ئىشلارنى شۇنچىمۇ
كۆپتۈرۈۋەتكەن بارمۇ ، ھەي ، ... ، — دەپ پۇشايمان قىلغاندەك
ئەپسۇسلىنىپ قويدى .

ئۇنىڭ ئىلغارلىق ئىشلىرى گېزىتتە تونۇشتۇرۇلۇش بىلەن
توغتاپ قالمىدى . يەنە ئون نەچچە كۈندىن كېيىن تېلېۋىزىيە
ئىستانسىسىدىن يەنە ئادەم كېلىپ كەنت بىلەن ئۆيىمىزنىڭ
ئارىلىقىدا ئابدۇغاپپارنى ماڭغۇزۇپ ، ناھايىتى جاپالىق خىزمەت
قىلىۋاتقان ، ھۆكۈمەتنىڭ بىر تىيىن پۇلىغا خىيانەت قىلمىغان ،
بىر تىيىن پارا ئالمىغانلىق ھەققىدە دېھقان ۋەكىللىرىنى گۇۋاھ .
لىق ئۈچۈن سۆزلىتىپ سۈرەتكە ئېلىپ كېتىشتى — دە ، بىر
ھەپتىدىن كېيىن تېلېۋىزوردا كۆرسەتتى . ئابدۇغاپپار ئۆزىنى
تېلېۋىزوردا كۆرۈپ قىن — قىنىغا پاتماي قالدى . ئۇ شۇ ئاخشە .
مى مېنى چوڭلىتىپ سۆيۈپ قويۇپ :

— زېۋىدە ، مەن سىزنى كەنتنىڭ ئاياللار مۇدىرلىقىغا تەيىن .
لىمەكچىمەن ، — دېگەندى ، مەن ھاڭ — تاڭ بولۇپ :
— مەن ئۇنداق ئىش قىلالمايمەن ، — دېسەم ، ئۇ تېرىككەن .
دەك قىلىپ :

— بۇ نېمە دېگىنىڭىز ؟ مەن بۇرۇندىن خىزمەت قىلىشنى
بىلمەيتتىم . مانا ھازىر مۇخبىرلار تەرىپىدىن ھەممىنى بىلىدىغان
بولۇپ كۆرسىتىلىۋاتىمەنغۇ ؟ — دېدى ۋە ، — ئەتە ئىشقا چۈ .
شۇڭ ، — دەپ قوشۇپ قويدى .

مەن ئۇنىڭ ئاشۇ بىر ئېغىز گېپى بىلەنلا كەنتنىڭ ئاياللار
مۇدىرى بولۇپ قالدىم . ئابدۇغاپپارغا يېزا ۋە ناھىيە رەھبەرلىرى
ئوڭ كۆزىدە قارايتتى . ئۇ ئۇزۇن ئۆتمەي ھۆكۈمەت شتاتىغا

ئۆتۈپ ، رەسمىي دۆلەت كادىرى بولدى . يەنە شۇ يىل ئاخىرى ئېلىپ بېرىلىدىغان يېزا باشلىقىنى سايلاش تىزىملىكىگە كىرگۈزۈلدى . سايلامغا مەنمۇ ۋەكىل بولۇپ سايلانغانىدىم . سايلام ئېلىپ بېرىلغان تۇنجى كۈندە ئورنىمىزدىن سەھەر تۇرۇپ چىرايەلىق كىيىملىرىمىزنى كىيىپ يېزا يىغىن زالىغا يۈرۈپ كەتتۇق . ئۇ سوغۇق كۈنلەر بولغاچقا ، دەل - دەرەخلەرنىڭ يوپۇرمىقى تۆكۈلۈپ يالىڭاچلىنىپ قالغانىدى . ئەمما ، ھاۋا ناھايىتى ئوچۇق بولۇپ ، كىشىگە جۇشقۇنلۇق بېغىشلايتتى . ئىككى قاسساپ يېزا قورۇسى ئىچىدىكى ئاشخانا ئۆيىنىڭ ئالدىدا ئىككى كالىنى سويۇۋاتاتتى . بۇ ھەر قېتىم سايلام ئۆتكۈزگەندە بولىدىغان ئىش بولۇپ ، بۇ ئارقىلىق ۋەكىللەرنىڭ ئاغزى مايلىناتتى . ئاشخانىنىڭ ئالدىدىكى چوڭ ئوچاققا ناھايىتى چوڭ ئىككى داش قازان ئېسىلغان بولۇپ ، ئاستىدىن ئىس - تۈتەك قارىيىپ ئۆرلەۋاتاتتى .

ۋەكىللەر قىزىل ۋە سېرىق رەڭلىك پەتىلىرىنى مەيدىسىگە تاقىشىپ ، يىغىن ئېچىلىدىغان زالغا كىرىپ ئولتۇرۇشتى . سائەت سەككىز بولغاندا بىزنىڭ ئۆيدە مېھمان بولغان ھېلىقى سىڭار كۆزلۈك ئادەم يىغىننىڭ باشلانغانلىقىنى جاكارلىدى .

شۇ كۈندىكى يىغىن ئۆزىنىڭ تەرتىپلىرى بويىچە داۋاملاشتى . ئۈچىنچى كۈنى ئەتىگەندە گۈرۈپپىلارغا ئايرىلغاندا سىڭار كۆز ئادەم بىزنىڭ گۈرۈپپا ئايرىلغان ئىشخانىغا ئالدىراش ھالدا كىرىپ :

— ھۆرمەتلىك ۋەكىللەر ، ئېسىڭلاردا باردۇ . چۈشتىن كېيىن بېلەت تاشلاش ئېلىپ بېرىلىدۇ . ساندۇقتىن چىقىدىغان يېزا باشلىقى چوقۇم شتاتلىق دۆلەت كادىرى بولۇشى ھەم ئاساسىي قاتلامدا ئۇزۇن مەزگىل چېنىققان كەنت سېكرېتارى بولۇشى ، ئىش - ئىزلىرى گېزىتلەردە يېزىلىپ ، تېلېۋىزوردا كۆر-

سىتىلگەن بولۇشى كېرەك ، — دەپ ئەسكەرتىش بەرگەندىن كېيىن چىقىپ كەتتى .

مەن ئۇنىڭ دېگەنلىرىنى ئاڭلاپ : «توۋا ، نىشان ئېنىق بولدىغۇ ، بۇ ئابدۇغاپپارغا يۈزدە يۈز بېلەت تاشلاڭلار دېگەنلىك ئەمەسمۇ ؟» دەپ ئويلاپ قالدىم .

چۈشتىن كېيىن بېلەت تاشلاش ئېلىپ بېرىلدى . سىڭار كۆز ئادەم بەلگە بەرگەندەك ، مەن ئويلىغىنىمدەك ئابدۇغاپپار ساندۇقتىن چىقىپ يېزا باشلىقلىقىغا ئېلان قىلىنغاندا زال ئىچىدە - نى گۈلدۈراس ئالقىش ساداسى تىترىتىۋەتتى . ئابدۇغاپپار خۇ - شال بولغىنىدىن ئاغزىنى يۇمالماي قالغانىدى .

16

بەلكىم ، ئابدۇغاپپار تۇغما مەرتىۋىلىك بولسا كېرەك ، ئۇ يېزىغا يۆتكىلىپ بىر ئايدىن كېيىن تېخىمۇ ئىناۋەتلىك بولۇپ كەتتى . چالا ساۋات بولسىمۇ گەپ - سۆزى مەن - مەن دېگەن نوچىلاردىن ئېشىپ چۈشەتتى . ئۇنىڭ يىغىندىكى نۇتقى ھەممىنى قايىل قىلاتتى . ئۇ تىرىشتى ، ئاخشاملىرى ئېلىپبەنى قولغا ئېلىپ خەت يېزىشنى ، ئوقۇشنى مەشىق قىلىۋىدى ، ئۈچ ئاي ئىچىدىلا كاتىپ يېزىپ بەرگەن يىغىن نۇتۇقلىرىنى راۋان ئوقۇيا - لايىدىغان ، ھۆججەت ۋە خەت - چەكلەرگە ئىسمىنى يازالايدىغان قابىلىيەتنى يېتىلدۈردى . ئۇ ئەمدى بىر يېزىنى ئالقىنىغا ئېلىپ ئۆرۈپ - چۆرۈپ باشقۇرۇۋاتاتتى . نۇرغۇن كىشىلەرنىڭ تەقدىرى ئۇنىڭ بىر ئېغىز سۆزى بىلەن بەلگىلىنىدىغان ھالەت شەكىللەندى . دېمەك ، ئۇنىڭ ئايىغى يارىشىپ ، شۇ يىلى يېزىنىڭ مول - ھوسۇلى ئاشتى .

ئابدۇغاپپارنىڭ كىيىملىرىدىن ئەمدى ئەتىرىنىڭ ھىدى تار-
قىلىپ تۇرۇشقا باشلىدى. ئۇ چېچىنى بۇدۇر قىلدۇرۇپ ياسى-
شىشقا ئامراق بولۇپ قالغان بولۇپ، ناس رەڭ كاستۇم - بۇرۇلكا
بىلەن قارا رەڭلىك شىبلىتى قەددىگە يېڭىچە ئىسكەت بېغىشلىغا-
ندى. چىرايىدىن بولسا خۇش تەبەسسۇم كەتمەيتتى. ئۇ دائىم
روھلۇق كۆرۈنەتتى.

ئۇ يېزا باشلىقى بولۇپ يېرىم يىل ئۆتكەندە ئۇنى ئىزدەيدى-
غانلار كۆپىيىپ كەتتى. ئابدۇغاپپار تولراق ناھىيە بىلەن يېزا
ئارىلىقىدا يىغىنغا قاتنىشىمەن، يېزىنىڭ ئىشلىرىنى ھەل قىل-
مەن دەپ، يېزىغا كەلسە كۈندە بىر يىغىن ئاچمەن، تۆۋەنگە
چۈشۈپ خىزمەت قىلىمەن، تەكشۈرىمەن، يۇقىرىدىن تەكشۈرۈش-
كە كەلگەنلەرگە ھەمراھ بولىمەن، تۈرلۈك ئۆمەكلەرنى، مۇخ-
بىرلارنى كۈتۈۋالىمەن دېگەندەك بىر قاتار مۇھىم خىزمەتلەر
بىلەن بەكلا ئالدىراش ئۆتەتتى. نۇرغۇن كىشىلەرنىڭ ئۇنىڭ
بىلەن كۆرۈشمىكى مۈشكۈل ئىدى. نۇرغۇنلىرى ئاخشاملىرى
بىزنىڭ ئۆيگە كېلىپ مەن بىلەنلا كۆرۈشۈپ كېتىشكە مەجبۇر
بولاتتى. ئابدۇغاپپارنىڭ ھەپتە - ھەپتىلەپ قارىسىنى كۆرسەت-
مەيدىغان چاغلىرىمۇ كۆپ بولاتتى. ئۇ چاغلاردا ئۇ ھەر كۈنى
ئۆيگە تېلېفون بېرىپ تۇراتتى. ئابدۇغاپپارنىڭ خاس شوپۇرى
ئۇنى سۈت رەڭلىك سانتانا بىلەن ئەتىگەن - كەچلەردە توشۇپ
يۈرەتتى. ناھىيىگە بارسىمۇ، تۆۋەنگە چۈشىسىمۇ ئاشۇ ماشىنىدا
باراتتى. بىر يىلدىن كېيىن بىر قۇرۇلۇش ھۆددىگىرى ئۇنىمى-
غانغا ئۇنىماي تېخى پۈتكىنىگە ئۈچ يىلمۇ بولمىغان، سېكرېتار
چېغىدا ئەتكەن سەككىز ئېغىز ئۆي بىلەن، بىر جۈپ ئايۋاننى
چىقىپ تاشلىۋېتىپ، ئورنىغا پىششىق خىش بىلەن كۆركەم،
ئازادە ۋە يورۇق بولغان يېڭى بىر يۈرۈش ئۆيىنى پۈتتۈرۈپ،
ئازغىنە كۆڭۈل سوۋغىسى سۈپىتىدە تەقدىم قىلدى. ئۇ بۇ كىشە-
دىن كۆپ مىننەتدار بولدى ۋە بۇ قۇرۇلۇش ھۆددىگىرىگە يېزا

ئىچىدىكى چاقىدىغان ھەم يېڭى بىنا قىلىدىغان پۈتۈن قۇرۇلۇش ئىشلىرىنى ئاشۇ ھۆددىگەرگە بەردى . ھۆددىگەر ئابدۇغاپپارنىڭ ئۇ ياخشىلىقنى مەڭگۈ ئۇنتۇپ قالمايدىغانلىقىنى ، پايدىنىڭ بىر قىسمىنى ئۇنىڭغا بۆلۈپ بېرىدىغانلىقىنى ۋەدە قىلدى .

ئۇ سېكرېتار چېغىدا يۈز مودىن ئارتۇق يېرىمىزنى بىر ئەترەتنىڭ ئەللىك ئادىمى باشقۇرغان بولسا ، ئەمدى بەش يۈز مودىن يېرىمىزنى بىر كەنتنىڭ مىڭدىن ئارتۇق ئەمگەكچىسى باشقۇرۇپ بېرىۋاتاتتى . جاڭگالدا يۈز تۇياق كالىمىز بىلەن ، ئىككى يۈز تۇياقتىن ئارتۇق قويىمىزنى ئۈچ پادىچى بىلەن بەش چوپان قىش-ياز بېقىپ بېرىۋاتاتتى . ئامەت كەلسە ئىشىك - تۈڭلۈكتىن ئېشىپ ، پاتىمىغانلىرى يوقۇقتىن كىرىپتۇ دېگەندەك ، ئاخشاملىرى ئۆيىمىزگە بايلىق تۆكۈلۈشكە باشلىدى .

بىر كۈنى ئابدۇغاپپار بىلەن تاماق يەپ بولۇپ ، تېلېۋىزور كۆرۈپ ئولتۇرساق ئىشىك چېكىلدى .

— كىرىڭ ، — دېدى ئابدۇغاپپار دىمىغىنى قىرىپ قويۇپ . ئىشىك ئېچىلدى . ئىشىكتىن قارامتۇل بىر ئادەم ئېگىلىگەنچە سالام قىلىپ كىرىپ كەلدى .

— قېنى ، بۇ ساپادا ئولتۇرسىلا ، — دېدىم ئۇ كىشىگە . ئۇ ئادەم ساپاغا ئولتۇرۇۋېتىپ ئۆي ئىچىگە تەكشى قاراپ چىقتى . — ئا شاڭجىڭ ، مەن خېلى - خېلى باشلىقلارنىڭ ئۆيىگە بارغان ، ھېچكىمنىڭ ئۆيى ئۆزلىرىنىڭ بۇ كاتتا ئۆيىگە يەتمەيدىكەن . بۇ ساپا ، ئاۋۇ كۆركەم گىلەملەرچۇ تېخى ... چەت ئەلنىڭ ئوخشايدۇ ، ھە شاڭجىڭ ؟ !

ئابدۇغاپپارنىڭ ھېچكىمگە ئوخشاشمايدىغان بىر مىجەزى بار بولۇپ ، نەرسىلەرنىڭ قانداق بولۇشىدىن قەتئىينەزەر ماختاپ كۆككە كۆتۈرىدىغان ئادەمگە بەك ئامراق ئىدى . بۈگۈنمۇ ئۇنىڭ گۈلقەللىرى ئېچىلىپلا كەتتى .

— شۇنداق ، ئۇ قىممەت گىلەملەرنىڭ بىر دانىسىنى ئىرادە-

دىن بەش مىڭ يۈەندىن سېتىۋېلىپ ئەكەلدۈرگەن ، — دېدى ناھايىتى ئېچىلىپ كۈلۈپ .

— ئاشاڭچاڭ ، بۇ ئاغىنىدارچىلىقىمىز ئۈچۈن ... ، — ئۇ كىشى يانچۇقىدىن بىر باغلام يۈز كويلۇق پۇلنى ئابدۇغاپپارنىڭ ئالدىغا قويدى .

— نېمە قىلىق بۇ ، بىز ئۆز ئادەملەر تۇرساق بۇنچە ئاۋارە بولۇپ يۈرگەن بارمۇ ؟ — دېدى ئابدۇغاپپار بىردە ئۇ ئادەمگە ، يەنە بىردە پۇلغا قاراپ .

— ئارانلا ئون مىڭ يۈەن ، لايىقىدا ئەمەس ، كۆپنىڭ ئورنىدا قوبۇل قىلىسلا .

— ھە ، ئۇنداق بولسا كۆڭۈللىرىنى قايتۇرماي ... خوتۇن بۇ پۇلنى ئېلىپ قويۇڭلار ، — ئۇ ماڭا قاراپ شۇنداق دېدى . مەن ئۇنىڭ قولىدىن ماڭا ئۇزاتقان پۇلنى ئالدىم — دە ، ھۇجرا ئۆيىمىزگە چىقىپ ، ئۇ ئۆيدىكى تۆمۈر ساندۇققا سېلىپ قويدۇم . بىردەمدىن كېيىن قايتىپ كىرىۋىدىم ، ئابدۇغاپپار ئۇ ئادەمگە قاراپ :

— قېنى ئېيتىسلا ، نېمە قىيىنچىلىق بىلەن كەلدىلە ؟ — دەپ سورىغىنىنى ئاڭلىدىم . ئۇ ئادەم :

— ئۈچ مۈشكۈل ئىشىمنى ھەل قىلىپ بېرەرمىكىن ، دەپ كېلىۋىدىم ، — دېدى ئۇ ئادەم باشقىدىن ئېچىلىپ ئولتۇرۇپ . — قېنى دەپسەلە ، ئاڭلاپ باقاي ، — دېدى ئابدۇغاپپار ئۇ كىشىگە .

ئابدۇغاپپارنىڭ سوئالىدىن كېيىن ئۇ كىشى سەل تارتىنىپ- راق ئېغىز ئاچتى :

— ئىككى يۈز مو بوز يەر ئاچقاندىم . ئۇ يەرگە ئېرىق - ئۆستەڭ ئېلىشتا قىيىنلىپ قالدىم . سىرتتىن ئەمگەك كۈچى ئەكەلدۈرەي دېسەم ، ھەربىر ئادەمنىڭ بىر كۈنلۈكىگە ئوتتۇز يۈەن بەرسەم بولىدىكەن . ئېشىكىدىن توقۇمى ئۇزۇن دېگەندەك ،

تېخى بىرەر تال دان بەرمىگەن ئۇ يەرگە ئارتۇق پۇل خەجلەشكە ئىچىم ئاغرىدى . شۇڭا يېزىدىكى ئەمگەك كۈچىنى ئاجرىتىپ ، ئۈچ - تۆت كۈن ئاشۇ ئەششىغا سېلىپ بېرىمىدىكىن ، دېگەندە . دىم ، — ئۇ كىشى سەل توختىۋېلىپ يەنە ئېغىز ئاچتى ، — يەنە بىر تەلپىمنى ئېيتسام ئەيىبكە بۇيرۇمىسىلا . ئوتتۇراڭچى ئوغلۇم بۇلتۇر ئوقۇتقۇچى تولۇقلاش ئىمتىھانىغا قاتنىشىپ رەسمىيەت-لەشكەندى . يول مېڭىپ يۈرۈپ يېزىمىزنىڭ ئوتتۇرا مەكتىپىگە تەقسىم قىلدۇرغاندىم . ئۇ بالىنىڭ شۇ مەكتەپكە مۇددىر بولغۇسى بار ئىكەن . شۇڭا مائارىپ ئىدارىسى رەھبەرلىرىگە دەپ ئۇنى ئاشۇ ئارزۇسىغا بىر يەتكۈزۈپ قويغان بولسىلا سىلىدىن كۆپ خۇرسەن بولغان بولاتتىم . يەنە بىرى ، چوڭ ئوغلۇمنىڭ ئايالى بەشىنچى بالىغا قورساق كۆتۈرۈپ قاپتۇ . ئۇ ھازىر پىلانلىق تۇغۇت خادىم-لىرىدىن قېچىپ ، شەھەردە مۆكۈنۈپ يۈرىدۇ . ئۇنىڭ ئاشۇ بالد-سىنى بىر ئامال قىلىپ قوغداپ قېلىشقا ياردەمدە بولۇپ بەرگەن بولسىلا تولىمۇ بەلەن بىر ئىش بولغان بولاتتى .

بۇ كىشىنىڭ بۇنچىۋىلا كۆپ تەلەپ - ئارزۇلىرى بارلىقىغا ھەيران قالدىم . ئابدۇغاپپار ئۇ كىشىنىڭ ئېيتقانلىرىنى تولۇق كۆڭۈل قويۇپ ئاڭلىغاندىن كېيىن :

— خاتىرجەم بولسىلا ، ھازىر قولۇمدا بىر يېزىمنىڭ جىمىكى ھوقۇق - ئىمتىيازى بار . ياخشى ئىشنى يامانغا ، يامان ئىشنى ياخشىغا ئۆزگەرتىۋېلىش قولۇمدىن تامامەن كېلىدۇ . بۇنىڭغا يۈچۈك دېگەن جىق . بىرىنچى تەلەپلىرىگە قىش ئېيى چىقىپ كەتسۇن ، توك ئېرىگەن ھامان قىلدۇرۇپ بېرى . ئىككىنچى ئىشلىرىنى تېلېفون بىلەن جايلاپ بەرسەملا بولىدۇ . مائارىپ ئىدارىسى يېزىمىزنىڭ مەكتەپ مۇدىرىنى تەيىنلەشتە ئاغزىغا قارايدۇ . ئۈچىنچى ئىشلىرىغا كەلسەك ، مەن كۆرمىگەن بولاي ، كېلىنلىرى ئىچكىرى ئۆلكىگىمۇ ياكى باشقا بىر يەرگە بېرىپ شۇ يەردە تۇغۇپ چىقسۇن ، قالغان ئىشلارغا مەن كېپىل

بولاي، — دېدى. ئۇنىڭ ھەممىگە ئەنە شۇنداق كاپالەت بەرگىنىگە تېخىمۇ ھەيران قالدىم.

ئابدۇغاپپارنىڭ جاۋابىنى ئاڭلىغان ئۇ كىشىنىڭ چىرايىدا دەرھال خۇشال تەبەسسۇم پەيدا بولدى.

— رەھمەت شاڭخاڭ ئۆزلىرىگە، كۆپتىن — كۆپ رەھمەت، — دېدى ھاياجان بىلەن ئابدۇغاپپارنىڭ چىرايىغا باشقىدەك چەھۋرەت بىلەن تىكىلىپ.

ئۇ كىشىگە ئوخشاش ئادەملەر ئۆيىمىزگە كۈندە دېگۈدەك كېلىپ — كېتىپ تۇرىدىغان بولدى. ئەلۋەتتە، ئۇلار ھەرگىزمۇ قۇرۇق قول كەلمەيتتى، شۇنداقلا مەقسەتسىزمۇ كەلمەيتتى. ئابدۇغاپپار ئۇلارنىڭ دەرەنى كۆڭۈل قويۇپ ئاڭلاپ، ھەربىرىنىڭ تەلىپىنى ئوخشاشمىغان ئۇسۇل بىلەن ھەل قىلىپ بېرىشكە ۋەدە بېرەتتى ۋە شۇ ئارقىلىق ئۇلارنىڭ كۆڭلىنى گۈلدەك ئېچىپلا دۇرۇپ ئۆزىنى قوياتتى.

بىر كۈنى كەچتە ئۇ ئۆيگە ناھايىتى خۇشال ھالدا قايتىپ كەلدى.

— تاتلىق خوتۇن، ئۆز ۋاقتىدا مەھەللىدىكى ئىمىن قۇۋان، مەسۇم دېگەن پايتىمىلار ئەزالار ئالدىدا پىكىر بېرىپ يۈزۈمنى تۆكۈپ، خىزمىتىمگە پۇتلىكاشاڭ بولغىنى ئېسىڭلدا بارمىكىن. مانا ئەمدى ئۇنىڭدىن ئۆچۈمنى ئالىدىغان پەيت يېتىپ كەلدى. ئۇلارنىڭ ئىككى پۇتى بىر ئۆتۈككە تىقىلدى، — دېدى ئۇ خۇشال ھالدا. ئۇنىڭ چىرايىدا باشقىچە بىر خىل خۇشاللىق ئەكس ئەتتى تۇراتتى. مەن ئۇنىڭ ئاداۋىتىنىڭ قاتتىقلىقىنى بىلگەچكە، بىرەر يامانلىقنى سەزدىم — دە:

— ئۇلار بەك نامرات كىشىلەرغۇ؟ ئۇلارنى زىيانغا ئۇچراتماستىن ياخشى بولماسمىكىن. سىز ئۇلارنى يۆلىمەكتە يوق، ئۇلارنىڭ ئىككى پۇتىنى بىر ئۆتۈككە تىقاي دېگىنىڭىزنىڭ ئۆزى نېمە گەپ ئەمدى؟ — دەپ سورىدىم.

— ئەمدى تېخىمۇ نامراتلىشىپ ئۆلسۇن ئۇ كاسكىلار . ئاڭ-
لىمىدىڭ تېخى ، ئۇ نىجىسلارنىڭ كېلىنلىرى مۇددەتتىن بىر -
ئىككى ئاي بۇرۇن تۇغۇپ قويۇپتىكەن ، ھەربىرىگە ئۈچ مىڭ
يۈەندىن جەرىمانە قويدۇم ھەمدە ئۆيىنى جاڭگالغا كۆچۈرۈۋېتىشنى
بۇيرىدىم . شۇنداق قىلىپ دەردىمنى ئالدىم دېگەن ، — دېدى ئۇ
ئېچىلىپ كۈلۈپ . ئۇنىڭ بۇ گېپىنى ئاڭلاپ :

— ئۈچ ئېلىشىڭمۇ چېكى بولاتتى ، ئابدۇغاپپار . بەك
ئاشۇرۇۋەتتىڭىزمۇ قانداق ؟ — دەپ سورىسام ، ئۇ ھەسرەتلىنىپ
ئېغىر بىر ئۆھ تارتىپ قويدى . — دە :

— بۇنىڭلىق بىلەن تېخى ئاچچىقىم چىقمايۋاتىدۇ . يىللار-
دىن بېرى ئۇلارنىڭ قۇيرۇقىنى قانداق تۇتارمەنكىن دەپ ئۇلارنىڭ
پېيىدىلا يۈرگەندىم ، يا چوڭراق بىرەر چاتاق تېرىمدى ، ئۇ
كاسكىلار . ئەگەر تۇتامغا چىققۇدەك بىرەر ئەسكىلىك قىلغان
بولسا بىراقلا قولغا ئالغۇزۇۋەتكەن بولسام تامامەن پۇخادىن چى-
قاتتىم ئەمەسمۇ ، — دېدى .

مەن ئابدۇغاپپارنىڭ يېزا باشلىقى بولغاندىن بېرى كۈندىن-
كۈنگە ئۆزگىرىپ كېتىۋاتقانلىقىغا بەكمۇ ھەيران قالدىم . ئۇ
دېھقانلارنى قىلچىلىكمۇ كۆزگە ئىلمايتتى ، ئۇنىڭ ئەكسىچە ، باي
ئادەملەر بىلەن قويۇق ئالاقە باغلىغانىدى . ئۇنىڭ گەپ - سۆزلى-
رى كۈندىن - كۈنگە باشقىچە بولۇپ قېلىۋاتاتتى . ئاق بىلەن
قارىنى ، ھەق بىلەن ناھەقنى ئايرىماي ، ئۆز نەپسىگە تېخىمۇ بەك
چوڭ تارتىدىغان بولۇپ كېتىۋاتاتتى . ھەتتا بەزى كۈنلىرى مەست
بولۇپ قالغاندا ، ئۆزىنىڭ ئىچ كۈيۈغۇلۇقىنى ئۇنتۇپ ، «تالا
مۈشۈكى ئۆي مۈشۈكىنى قوغلاپتۇ» دېگەندەك ماڭا : «ئۆيدىن
چىق ، مەن ياش قىزلارنى ئالىمەن» دەپ ۋارقىرايدىغان چاغلىرىد-
مۇ بولاتتى . مەن ئۇ چاغدا ئۇنىڭ بىلەن تەڭ بولماي دەپ جىم
بولاتتىم . ئۇ ئەتىسى مەستلىكىدىن يېشىلگەندە ، ئاشۇنداق گەپلە-
رىگە پۇشايمان قىلىپ ، مەندىن ئەپۇ سوراپ تۇرۇۋالاتتى .

ماي ئېيىنىڭ ئوتتۇرىلىرى ئىدى . شۇ كۈنلەرنىڭ بىر يەك-
شەنبە كۈنى باشقا بىر يېزىدا ئوقۇتقۇچىلىق قىلىۋاتقان ئالىمجان
ئاسماندىن چۈشكەندەك پەيدا بولۇپ كەلدى . ئۇنىڭ خىزمەتكە
چىققىنىغا ئەمدىلا بىر يىل بولغانىدى . بىز ئۇنىڭ قولىدىكى لاقا-
لۇقلارنى كۆرۈپ ھەيران قالدۇق .

— كۈدە - كۆرپەڭنى كۆتۈرۈپ كەپسەنغۇ ، بىرەر ئىش
بولمىغاندۇ ؟ — دەپ سورىدى ئابدۇغاپپار ئالدىراپ .

ئالىمجان قولىدىكى نەرسىلەرنى يەرگە پاققىدە تاشلىغاندىن
كېيىن ، چىرايىنىمۇ ئاچماستىن :

— مەن ئەمدى ھەرگىز ئەپەندىچىلىك قىلمايمەن ، — دېدى .

بۇ گەپنى ئاڭلاپ ئىككىمىز ھەيران قالدۇق . مەن :

— بالام شۇنچە يىل ئوقۇدۇڭ ، ئەمدى بۇ نېمە گەپ ؟ —

دەپ سورىدىم جىددىيلىشىپ . ئابدۇغاپپارمۇ سورىدى :

— بىرەر چاتاق تېرىمىغانسەن - ھە ؟ !

ئالىمجان ئۇلۇغ - كىچىك تىنىپ قويۇپ :

— سىلەرگە ھەممە ئەھۋالنى ئېيتىمىسام بولمايدىغان ئوخ-

شايدۇ . ھازىرقى جاھاندا ئوقۇتقۇچى بولغۇچە دېھقان بولغان

ياخشىكەن . ئوقۇتقۇچىلىق دېگەننىڭ مەھەللە مۇدىرىچىلىكىمۇ ئىد-

ناۋىتى يوق بىر خىزمەت ئىكەن ، جاپاسىچۇ تېخى . بىر سىنىپ-

نىڭ ھەممە دەرسلىرىنى ئۆزۈم يالغۇز تەييارلىدىم ، يالغۇزلا

ئۆتتۈم ، ھەتتا سىنىپ مۇدىرى بولدۇم . مەكتەپكە كەلمىگەنلەرنى

ئەكىلىش ، سوقۇشقانلارنىڭ سوقۇشىنى ئايرىش ، ئۇلار بىلەن

ئائىلە سۆھبىتى قىلىش ، ئۆگىنىش قىلىش دېگەندەك ئىشلار

بىلەن ئالدىراش بولۇپ ، خۇدانىڭ ئاق تاڭ ئاتقان كۈنى بۇ خىز-

مەتلەردىن باش كۆتۈرەلمىدىم . تېخى «كۆتۈرەلمىسەڭ ساڭگىلىد-

تىۋال» دېگەندەك قاسساپنىڭ پارچە جىگىرىدەك ھەممە ساھەگە

تەقسىملەندىم . كەنتلەردىكى چالا ساۋات ھەم ساۋاتسىز كادىرلار-

نىڭ خەت - چەكلىرىنى يېزىش ، مەھەللە مۇدىرىنىڭ ئالدىغا

چۈشۈپ ، ئۇنىڭ باشقۇرۇشىغا ئىتائەت قىلىش ، ئەترەتتە ئىشلەپ-
چىقىرىش ئەمگىكىگە يېتەكچىلىك قىلىش ، قوش دەم ئېلىش
كۈنلىرىدە يېزا چاقىرىغان يىغىن ، ئەمگەكلەرگە قاتنىشىش دېگەن-
دەك بىر تالاي ئىشلارنىڭ بېسىمىغا پەقەت چىدىيالمىدىم . مەن
يا تۆمۈر ئادەم بولمىسام ؟ شۇنچە كۆپ خىزمەتنى قىلىپ جېنىمنى
نېمانچە قىينايتتىم ؟ يا مەن مىڭ يىل ئۆمۈر كۆرمىسەم ، دېگەن-
لەرنى ئويلاپ ، ئاخىر ئوقۇتقۇچى بولمايمەن دەپ ئىستېپانامە
يېزىپ بېرىپ قايتىپ كەلدىم شۇ .

بىز ئالىمجاننىڭ يىغلامسىراپ تۇرۇپ ئېيتقان ئۇ سۆزلىرىد-
نى ئاڭلاپ سۇغا چۈشكەن قەغەز دەك بوشىشىپ ئولتۇرۇپ كەت-
تۇق . بىر ئازدىن كېيىن ئارىدىكى جىمجىتلىقنى ئابدۇغاپپار
بۇزۇپ ، ئاۋۋال ئېغىز ئاچتى :

— ئوغلۇم ، قارىغاندا نۇرغۇن جاپالارنى تارتىپسەن . يۈرد-
كىم تازا ئېچىشتى . بىراق سەن ياش بولغاندىكىن بەرداشلىق
بەرسەڭ بولاتتى . سېنى ئوقۇتقۇچى تولۇقلاش ئىمتىھانىدىن ئۆت-
كۈزىمەن ، دەپ يول مېڭىپ تاپىنىم قاپىرىپ كەتكەن . شۇڭا ماڭا
مەسلىھەت سېلىپ تېلېفون قىلغان بولساڭ ، مەن ساڭا يۆتكەشكە
يول ماڭاي ، يەنە بىر مەزگىل چىدىغىن دەپ تەسەللى قىلاردىم .
ئىستېپانامە يېزىپ بېرىپ نەچچە يىل ئوقۇغان ئەجرىڭنى بىكار
قىلىۋېتىپ قايتىپ كەلگىنىڭنىڭ ئۆزى بۇ ئوبدان بولمىغىنى .
— دادا ، — دەپ دادىسىنىڭ گېپىنى بۆلدى ئالىمجان ، —

ئەگەر مېنى بۇ يەرگە يۆتكىۋالساڭمۇ ، ئۇنداق ئىناۋىتى يوق
خىزمەتنى ھەرگىز ئىشلىمەيتتىم . ئاددىيسى ، مۇشۇ ئۆي ئىچىد-
نىلا مىسال قىلىپ ، دادا - بالا ئىككىمىزنى سېلىشتۇرۇپ با-
قاي : ئېيتە دادا ، سەن مەكتەپتە ئوقۇغانمۇ ؟ ياق . سەن ھېچقاندا-
داق بىر مەكتەپتە ئوقۇماي تۇرۇپ بىر يېزىغا شاڭجىڭ بولدۇڭ .
نۇرغۇن ئادەمنىڭ تەقدىرى سېنىڭ قولۇڭدا . ساڭا خوش - خوش
دەيدىغانلار شۇنچە كۆپ . ئۆيگە كېلىپ ساڭا يېلىنىدىغانلارنىڭمۇ

ھېسابى يوق . مەخسۇس ماشىنىدا ئولتۇرۇپ راھەتتە خىزمەت قىلسەن . مەنچۇ ؟ ئون بەش يىل مەكتەپتە جاپالىق ئوقۇشۇم ئاشۇ ئەرزىمەس ، ئىناۋەتسىز ئوقۇتقۇچىلىق خىزمىتى قىلىش ئۈچۈنمىدى ؟ ھۆكۈمەت ماڭا يا موتسىكىلىت بولسىمۇ ئېلىپ بەر . مىسە ، يا ئازراق بولسىمۇ كەلدى - كەتتى چىقىمىنى ئاتچوت قىلمىسا . شۇ ئازراق مائاشتىن بۆلەك ھېچقانداق نەپ بولمىسا . بولدى نەپ دېگەنلەرنى بىر چەتتە قويۇپ قويايلى ، ھەتتا ھۆكۈمەت بېرىشنى تەستىقلىغان مۇقىم مائاشمۇ قولغا ساق تەگمىسە . بەر - گەن ئايلىق مائاش ئاي ئاخىرىغىچە يېتىشمەي ، قەرز ئالماي كۈن ئۆتكۈزگىلى بولمىسا ، شۇنداق ئىكەن ، كىمىڭمۇ بۇ خىزمەتتىن رايى يانمايدۇ ؟

— راستتىنلا شۇنداق جاپالىق خىزمەتمۇ ئۇ ؟ — دەپ سورىدى .
 دىم ئۇنىڭ ئېيتقانلىرىغا ئىشەنمەي ، — راستتىنلا سەن دېگەندەك جاپالىقمۇ ؟

ئۇ كۆزلىرىگە لىققىدە ياش ئېلىپ دېدى :
 — شۇنداق ئانا ، ئۇ ئىنتايىن جاپالىق ھەم قەدىرسىز خىزمەت ئىكەن . ئانىسىنىڭ ئەمچىكىنى قاتتىق چىشلەپ سالغان شور پېشانە ئادەملەرگە نېسىپ بولىدىغان خىزمەت ئىكەن ئوقۇتقۇچى - لىق دېگەن .
 ئابدۇغاپپار ئىككىمىزنىڭ كۆزىدىن ئىختىيارسىز ياش ئا - راملاپ چۈشتى .

17

يېزا دېگەن چوڭ ئالتۇن كان ئىكەن . يۇقىرىدىن بەرگىندە - مۇ ، كەنتىمىزدىن يىغىنىمۇ ئابدۇغاپپارنىڭ تەستىقسىز چىقىم بولمايدىكەن . ئۇ نۇرغۇن پۇلنى ئۆزىنىڭ تەستىقى بىلەنلا بېرەلە - گەنلىكى ۋە بىر بۇيرۇق بىلەنلا يىغالىغانلىقى ئۈچۈن كىشىلەر

ئارىسىدا ئىنتايىن ھۆرمەتلىك ئىدى . مانا ئەمدى ئۇنىڭ ھۆرمىتى يەنىمۇ ئاشىدىغان بولدى . نېمىشقا دېسەڭلار ، دېھقانلارنى ھاللىق سەۋىيىگە يەتكۈزۈش چاقىرىقى چىقىرىلدى . دېھقانلار ھاللىق سەۋىيىگە يەتكەندىلا باشقا كىشىلەرمۇ ھاللىق سەۋىيىگە يېتەتتى . يۇقىرىدىن نامراتلارغا بېرىلىدىغان مەبلەغ كېلىشكە باشلىدى . بىر كۈنى ئابدۇغاپپار ئۆيىگە كىرىپلا :

— توۋا ، ھۆكۈمەت نېمانچە مەردلىشىپ كېتىدىغاندۇر دەي . مەن ؟ يېزىغا نەچچە مىليون پۇل كەلدى ، بۇ پۇللارنى دېھقانلار . نىڭ بېيىشىغا ئىشلىتىڭلار دەيدۇ . دېھقان دېگەننىڭ قورسىقى تويىسىلا بولاتتىغۇ ؟ ئۇلارغا شۇنچە ھەشەم - پەشەم قىلىپ بېرىش يارىشامدۇ ؟ — دېدى .

مەن ئۇنىڭ چىرايىغا قاراپ :

— «خۇدا بەرسە خۇداۋەدىكام چىدىماپتۇ» دېگەندەك گەپ قىلىۋاتىسىزغۇ ، دېھقان باياشات ياشىسا ياخشى ئەمەسمۇ ؟ — دېسەم ، ئۇ ئېغىر بىر ئۆھ تارتىپ قويۇپ :

— دېھقان دېگەننى بېدىدەك ئورۇپ تۇرۇپ ئۆستۈرىدىغان گەپ ئىدى . ئۇلارنى باش كۆتۈرگىلى قويىمىساق ، سېغىن كالىنى ساققاندىك سېغىپ تۇرساق ئاندىن باشقۇرماق ئاسان بولاتتى . ئەگەر ئۇلار ھاللىق سەۋىيىگە يېتىپ قالسا ، مېنىمۇ كۆزگە ئىلمايدۇ ئەمەسمۇ .

— ئۇنداقمۇ دەپ كەتمەڭ ، دېھقانلار بېيىسا سىزدىن تېخىمۇ بەك مىننەتدار بولامدۇ تېخى ، — دېدىم ئۇنىڭ كۆڭۈل غەشلىكىگە تەسەللى بەرمەكچى بولۇپ .

ئابدۇغاپپار بۇ گېپىمنى ئاڭلاپ ، بىر ئاز سۈكۈتتە تۇرغان . دىن كېيىن :

— كۆپ ئويلاندىم ، ياردەمگە كەلگەن بۇ پۇلنى بايلارغا بېرىپ ئارىدىن پايدا ئالايىمىكىن دەۋاتىمەن ، — دېۋىدى ، ئۇنىڭ بۇنداق شەخسىيەتچىلىكىگە نارازى بولغان ھالدا :

— ئۇنداق قىلىشىڭىز ، دېھقانلار بىلىپ قالسا ئەر ز قىلما-
دۇ ؟ — دەپ سورىدىم .

ئۇ قاقاقلاپ كۈلۈپ كېتىپ ئېيتتى :

— ھەرقانچە چوڭ ئەر ز قىلسا «چاشقاننىڭ ئەر زى مۈشۈك»
كە » دېگەندەكلا بىر ئىش بولىدۇ . ناھىيىدە تونۇش - بىلىشلىرىم
ناھايىتى كۆپ . ئۇلار تېخى خەقلەر يازغان ئەر زنى قولۇمغا بېرىدۇ
ئەمەسمۇ .

— مېنىڭچە ، — دېدىم ئۇنىڭغا قاراپ ، — قورسىقىڭىز
ئۇنداق تار بولمىسا بوپتىكەن . مەبلەغنىڭ ئازراق قىسمىنى بول-
سىمۇ ئۇلارغا تارقىتىپ بېرىڭ ، شۇنداق قىلىشىڭىز دېھقانلار
سىزنى بېشىغا ئېلىپ كۆتۈرىدۇ چوقۇم ، ئىناۋىتىڭىزنىمۇ قىل-
دۇ . ھەممىسى ناھايىتى خۇشال بولىدۇ .

— خوتۇن ، تازىمۇ كەم ئەقىلەنسەلەر . يۇقىرىنىڭ ئۇ
پۇللارنى دېھقانلارغا بېرىڭلار دېگىنى كۆڭلۈمگە پەقەت ياقمىدى .
ئۇلار بېيىسا ، ھاللىق سەۋىيىگە يەتسە مەن قانداق چىداپ تۇرالايم-
مەن ؟ تېخى ئاڭلىسام ھەتتا باجنى ، سىرتقى ئەمگەك مەجبۇرىيەت-
لىرىنىمۇ كەچۈرۈم قىلارمىش . بۇنداق قىلىش خۇددى يولۋاسنى
تاغقا قويۇپ بەرگەندەك ئىش بولمامدۇ ؟ مېنىڭچە ، قەدىمدىن
تارتىپ قايسى ھۆكۈمەت دېھقاننىڭ ئۈستىدىن باج - سېلىقنى
كۆتۈرۈۋەتكەن ؟ ئۇنداق قىلماي ئۇلارنىڭ گەدىنىگە دەسسەپ تۇ-
رۇپ ئېلىپ كەلگەن ئەمەسمىدى . مانا ئەمدى بۇ ھۆكۈمەت ئېلىڭ-
لار دېمەي ، بېرىڭلار دەۋاتىدۇ . بۇ قاراپ تۇرۇپ ئالچىغانلىق
ئەمەسمۇ ، — دېدى ئۇ ناھايىتى بەك ھەسرەتلىنىپ . ئۇنىڭ
ئىچىنىڭ بۇنچىۋىلا تارلىقىغا ئاچچىقىم كېلىپ :

— سىز يۇقىرىنىڭ سىياسىتىنى ئىجرا قىلىدىغان ئادەم
بولغاندىكىن ، ئۆيۈڭىدىن ئېلىپ چىقىپ بەر دېمىگەندىكىن ، دېھ-
قانغا نېمانچە ئۆچلۈك قىلىسىز ؟ بىزنىڭ ئەسلىمىزمۇ دېھقان
ئەمەسمۇ ؟ «ئۆتكەن كۈنۈڭنى ئۇنتۇما ، شىرچورۇقۇڭنى قۇرۇت-

ما» دېگەن ماقال بارغۇ ، ئەسلىي كۈنىمىزنى بۇنداق ئۇتۇپ كەت-
سەك خۇدا بىزنى جازالايدۇ ! — دېدىم ئۇنىڭغا .

— بوپتۇ ، سىز دېگەندەك خۇدا ئۆرمىسۇن بىزنى ، گېلى
ھۆل بولغۇدەك ، ئەمما ئاشقازىنىڭغا بارمىغۇدەك يالىتىپ
قوياي ، — دېدى ئۇ ھىجىيىپ تۇرۇپ .

ئارىدىن ئىككى ھەپتە ئۆتكەندىن كېيىن ، ئابدۇغاپپار بىر
نەچچە ئادەمنى باشلاپ كەلدى . قارىغۇدەك بولسام ئۇنىڭ مۇخبىر
ئاغىنىلىرى ئىكەن . ئۇلار تاماقتىن كېيىن سىرتقا ماڭدى . «ئۇ-
لار نېمە ئىش قىلىدىغاندۇ ؟» دەپ ئويلاپ دەرۋازا ئالدىغا چىقتى-
سام ، بىر يۈك ماشىنىسىنىڭ كوزۇپىغا لىق ئاق ئۇن قاچىلانغا-
نىكەن . شۇ كۈنى ئابدۇغاپپارنىڭ باشچىلىقىدا يۈك ماشىنىسىنىڭ
كوزۇپىدىكى ئۇنلار نامرات ئائىلىلەرنىڭ ھويلىسىغىچە يەتكۈزۈل-
دى .

توۋا دېگۈم كېلىدۇ ، ئۈچ كۈندىن كېيىن ، تېلېۋىزور كۆ-
رۈپ ئولتۇرسام ئابدۇغاپپارنىڭ مېھرىبانلىق ، كۆيۈمچانلىق يې-
غىپ تۇرغان چىرايى ئېكراندا كۆرۈندى . ئۇ ئۆز قولى بىلەن
دېھقانلارغا ئۇن تارقىتىپ بېرىۋاتاتتى . ئۇن تاپشۇرۇۋالغان بىر
موماي مۇخبىرغا :

— ئابدۇغاپپار شاڭجاڭ مېنىڭ ئۆز ئوغلۇمدەكلا . ئۇ مېنى
ئۇزاقتىن بېرى ئۆز ئانىسىدەك كۆرۈپ ئۇن ، ياغ بېرىپ ھالىم-
دىن ياخشى خەۋەر ئالدى . مۇشۇنداق كادىرغا كۆپتىن - كۆپ
رەھمەت ! ... ، — دېدى - دە ، يىغلاپ كەتتى .

تېلېۋىزورنى كۆرۈپ بولۇپ ، «توۋا ، ئابدۇغاپپار نېمانچە
ياماندۇ ؟ ...» دېگەن خىياللارغا بەند بولۇپ ئولتۇرسام ، ئابدۇغاپ-
پار سىرتتىن ئۆيگە كىرىپ كەلدى ۋە چاپىنىنى سېلىپ ماڭا
تۇتقۇزۇپ قويدى . مەن ئۇنىڭ چاپىنىنى ئىلغۇچقا ئېلىپ قويۇۋې-
تىپ ، ئۇنىڭغا :

— نامراتلارغا ئۇن تارقاتقانلىقىڭىز ھەققىدىكى خەۋەر تېلې-
ۋىزوردا كۆرسىتىلدى ، — دېدىم ۋە كۈلۈپ قويدۇم . گېپىمنى
ئاڭلاپ ، ئۇنىڭ چىرايمۇ كۈلكىدىن نۇرلاندى ۋە ئۆزىنى ساپاغا
تاشلاپ :

— تېلېۋىزوردا قانداقراق كۆرۈندۈم ؟ — دەپ سورىدى .
مەن :

— ناھايىتى مېھرىبان ، نامراتلارنىڭ مەڭگۈلۈك قاياشىدەك
كۆرۈنىشىڭىز . تاس قالدىم سىزنى تونۇيالمىغىلى ، — دېسەم ، ئۇ
قاقاقلاپ كۈلگەندىن كېيىن :

— ھە ، ئازغىنە ئىش قىلىپ كۆپنىڭ ئىشەنچىگە ئېرىشىش
دېگەن شۇ ، ھېلىقى موماي مېنى ماختىدىمۇ ؟ — دەپ سورىدى .
— ماختىدى ، تېخى سىزنى ئۆز ئوغللىغا ئوخشاتتى ، —
دېسەم ، ئۇنىڭ چىرايى شۇ زامان تۇرۇلدى .

— توۋا ، ئەجەب مۇخبىر ئاداشنىڭ ئېسىدىن چىقىپتا ، ئاشۇ
يېرىنى ئۇزۇۋېتىڭلار دېگەن تۇرسام ، ھەي يەنە شۇ تېتىقسىز
گەپ ! — دېدى ئۇ بىئارام بولۇپ .

— ئوغلۇم دېگىنى سىزنى ھۆرمەتلىگىنى ، شۇنىڭغىمۇ ئاچ-
چىقلىنامسىز ؟ — دەپ سورىسام ، ئۇ :

— ئوغللىنى تېپىپ ئوغلۇم دېسۇن ئۇنداق مومايلار . مەن
دېگەن پۈتۈن بىر يېزىنىڭ شاڭجاڭى ، — دېدى ئاچچىقلاپ .

مەن باشقا گەپ قىلماي جىم ئولتۇردۇم . شۇ ئارىدا توسات-
تىن ئىشىك چېكىلدى .

— كىرىڭ ، — دېدى ئابدۇغاپپار بېشىنى كۆتۈرۈپ .

ئىشىك ئاستا ئېچىلىپ ، ئۆيگە تۈلۈمدەك سېمىز ، گەزىنە يۈز
بىر ئادەم كۈلۈمسىرىگىنىچە پەيدا بولدى .

— ھە تۇداخۇن ، نېمە گەپ بىلەن كەلدىڭلار ؟ — دەپ
سورىدى ئابدۇغاپپار ئۇنىڭ بىلەن قول ئېلىشىپ كۆرۈشۈۋېتىپ .

— مۇھىم بىر تەقسىمات ئىشىدىن يوليورۇق سوراي دەپ

كېلىشىم ، — دېدى تۇداخۇن ئىسىملىك ئۇ كىشى ساپادا ئولتۇرۇۋېتىپ . مەن ئۇنىڭ ئالدىغا چاي دەملەپ ئەكەلدىم . ئابدۇغاپپار ئۇنى چايغا تەكلىپ قىلىۋېتىپ :
— يەنە شۇ مەبلەغ پۇللىرىنى تەقسىملەش ئىشىمۇ ؟ — دەپ سورىدى .

— شۇنداق ، — دېدى ئۇ كىشى جاۋاب بېرىپ .
ئابدۇغاپپار تازا بىر ئۆھ تارتىۋېتىپ ئېيتتى :
— ئىلگىرى دېھقانلاردىن يىغىدىغاننى يىغىپ بولالماي ئاۋارە ئىدۇق . مانا ئەمدى ئۇلارغا بېرىپ بولالماي ئاۋارە بولۇۋاتىمىز . بېرىپ ئادەتلەنمىگەچكە بەرگۈمىز كەلمەيۋاتىدۇ . مەن شۇنداق ئويلاپ قالدىم ، ھازىر يۇقىرىنىڭ خەزىنىسىگە پۇل پاتماي بەرگىدە . لى ئادەم تاپالماي ، بېشى تازا ساراڭ بولۇۋاتقان چېغى . مۇشۇ بىر ئاي ئىچىدە تۆت تۈر بويىچە بىر نەچچە مىليون پۇل كەلسە ئادەمنىڭ ئەقلى ھەيران قالمادۇ ؟ كىمگە بېرىلى ، كىمگە بەرمەيلى ، دەپ بولغۇچە سىلىنىدۇ پۇل بېسىۋالغىلى تۇردى — ھە...

— شۇنداق ... شۇنداق ، — دېدى تۇداخۇن ۋە تۈكۈرۈكنى يۇتقاندىن كېيىن سۆزىنى داۋام قىلدى ، — مەن خەلق ئىشلىرى خىزمىتى بىلەن يىگىرمە يىل شۇغۇللاندىم ، بۇ يىلقى خىزمىتىم يىگىرمە يىللىق خىزمىتىمنى بېسىپ چۈشىدۇ . ماڭا ئاراملىق يوق دېسە . شۇڭا يانلىرىغا مۇنچە كەچتە كېلىشىمدىكى مەقسەت يەنە شۇ خىزمەت ئۈچۈن . ھازىر قولۇمدا جىددىي تارقىتىشقا تېگىشلىك تۆت خىل پۇل بار . بۇنىڭ بىرىنچىسى ، نامراتلارغا سەككىز تۇياقتىن قوي تارقىتىپ بېرىش ، ئىككى تۇياقتىن كالا ئېلىپ بېرىش ؛ ئىككىنچىسى ، نامراتلارنىڭ باغۋەنچىلىكىنى تەرەققىي قىلدۇرۇش ئۈچۈن ئۇلارغا تال جازىسى ياساپ بېرىش ؛ ئۈچىنچىسى ، ئېرىق — ئۆستەڭلەرگە ئازما سېلىپ بېرىش ؛ تۆتىنچىسى ، يەر تەۋرەشكە چىداملىق ئەللىك كۋادرات مېتىرلىق

ۋە ئوتتۇز كۋادرات مېتىرلىق ئۆيدىن سېلىپ بېرىش . مۇشۇ تۈرلەر بەكلا جىددىي بولۇپ قالدى . لايىھىسىنى كۆزدىن كەچۈرۈپ بەرگەن بولسىلا .

ئابدۇغاپپار تۇداخۇننىڭ قولىدىكى بىرقانچە بەتلىك جەدۋەل . نى قولغا ئېلىپ ئۆرۈپ - چۆرۈپ كۆرۈپ بولغاندىن كېيىن : — بۇ تۈرلەرنىڭ تەقسىماتى ناھىيىنىڭ دېگىنىدەك بولمىدۇ . سۇن . ئەمما بىز ئەمەلىيەتكە بېقىپ ئىش قىلايلى . دېھقانلار نامرات ئەمەس ، يېزىلىق مالىيە نامرات ، جۈملىدىن بىزمۇ نامرات . شۇڭا يېزىمىزنىڭ ئەمەلىي ئەھۋالىغا ئاساسەن سەككىز تۇياق ئۈچۈن تۆت تۇياق ، ئىككى تۇياق ئۈچۈن بىر تۇياق بولمىدۇ . سۇن . قالدى تۈرلەرنى چۈشەندۈرۈپ ئولتۇرماي ، ئەللىك پىرسەنت كېمەيتىپ لايىھە ئىشلىسىلە .

— خوش ... خوش ... دېگەنلىرىدەك قىلاي ، — تۇداخۇن ئابدۇغاپپارنىڭ قولىدىكى جەدۋەلنى ئېلىپ قاتلىغىنىچە يانچۇقىغا سېلىۋېتىپ شۇنداق دەپ ئورنىدىن تۇردى . ئابدۇغاپپارمۇ ئورنىدىن تۇرۇۋېتىپ :

— تۇداخۇن ، ئەمىسە ئەسلىرىدە بولسۇن . ئەللىك پىرسەنت نامراتلار مەبلىغىنى سىز ۋە مەندىن باشقا ھېچكىم بىلىپ قالمايدۇ . سۇن ، — دەپ جېكىلىدى .

تۇداخۇن ئۆيىدىن باش لىڭشىتىپ چىقىپ كەتكەندىن كېيىن مەن :

— ئەللىك پىرسەنتنى ئىككىڭلار يۇتۇۋالساڭلار ھۆكۈمەت بىلىپ قالمايدۇ ؟ ئۆيگە قانداق سىغىدۇ ؟ — دەپ سورىسام ئۇ : — بىلىپ قالمايدۇ . ناۋادا بۇ پۇل ئۆيگە سىغىمىسا بانكا جېققۇ ، — دەيدى ئۇ غېمىدە يوق كۈلۈپ .

— ھەرقانداق ئىش ئۆز چېكىدە بولسا بولاتتىغۇ ، — دېيىشىمگە ئۇ ھىجىيىپ تۇرۇپ :

— ئارتۇق دۇنيا باشنى يارمايدۇ ، دېگەن گەپ بار ئەمەسمۇ ،

پۇل كۆپ بولسا ھەتتا ھوقۇقىمۇ سېتىۋالغىلى بولىدۇ ، —
دېدى . بۇ گەپنى ئاڭلاپ :

— نېمە ؟ سىز يەنە ئۆسەمسىز ؟ — دەپ سورىسام ، ئۇ
قاقلاپ كۈلۈپ كەتكەندىن كېيىن :

— ھەي ، نېمانداق ئۇنۇتقاقسىلە خوتۇن ، بۇرۇن سىلگە
بارغانسېرى يۇقىرىغا قاراپ ئۆسكۈم بار دېمىگەنمىدىم ؟ — دېدى .
— ۋاي ئېسىم قۇرۇسۇن ! ... شۇنداق دېگەندىڭىز راست .
بىراق مەن ئۇنى چاقچاقمىكىن دەپتىكەنمەن ، — دەپ قويدۇم .
— ئۇنداق ئىشلاردا چاقچاق قىلىپ يۈرۈيدىغان كىچىك بالا
ئەمەسمەن جۇمۇ مەن دېگەن ، — دېدى ئۇ مەقسىتىنى تېخىمۇ
يالىڭاچلاپ . مەن ئۇنىڭدىن :

— بانكا ئاماننىمىز قانچە بولدى ؟ — دەپ سورىسام ، ئۇ
بىردەم ئويلىنىۋالغاندىن كېيىن :
— بۇنى سوراپ قالدىڭىلغۇ ؟ — دېدى ماڭا باشقىچە نەزەردە
قاراپ .

— بۇنى سورىشىمدا مېنىڭ باشقا نىيىتىم يوق . جان تەنگە
ئامانەت دەپتىكەن . ھايات دېگەن سۇ يۈزىدىكى كۆپۈككە ئوخشاپ-
مىش . ئۆلۈم ياشقىمۇ ، قېرىغىمۇ بار دەيدۇ . ئۆمرىڭىزغۇ ئۇزۇن
بولار . ناۋادا تۇيۇقسىز ياخشى كۈننىڭ يامىنى بولۇپ قالسا ...
— ھە چۈشەندىم ، چۈشەندىم ، — دېدى ئۇ سۆزۈمنىڭ
ئاخىرىنى كۈتمەيلا ، — سۆزۈڭلار ناھايىتى ئورۇنلۇق . جاھان
ھېچكىمگە ۋاپا قىلغان ئەمەس . ئەمما مېنىڭغۇ ئۇزۇن ئۆمۈر
كۆرگۈم بار . ماڭا قانچىدىن قانچە دۇئا قىلىپ قويۇڭلار . ئۆم-
رۈمنىڭ ئۇزۇن بولۇشىنى تىلەڭلار . چۈنكى ، ھەر كىمنىڭ
ئايالىنىڭ دۇئاسى ئېرىگە ئۈچ كۈندە ئىجابەت بولارمىش . خوش ،
سىلى سورىغان پۇلغا كەلسەك ، ھازىر بانكىدىكى ھەممە پۇل
يىگىرمە سەككىز مىليون بەش يۈز ئەللىك سەككىز مىڭ يۈەن
بولدى . مەن ئۇ پۇللارنىڭ مەخپىي كارتىسىنى ساقلاشقا بېرەي .

بىراق بىزدىن باشقا ھېچكىم ئۇقمىسۇن ، ھەتتا ئوغللىرىمىز ئالىمىمۇ بىلمىسۇن .

— ماقۇل ، بۇ مەخپىيەتلىكنى سىر تۇتىمەن . يەنە بىرسىنىدە مۇ ئېيتىۋېتىڭ ، بايا تۇداخۇن بىلەن دېيىشكەن ئەللىك پىرسەنت پۇلىدىن سىزگە قانچە پۇل تېگىدۇ ؟ — دەپ سورىسام ، ئۇ كۆزىنى بىردەم يۇمۇپ ئويلىۋالغاندىن كېيىن :

— يەتمىش پىرسەنت پۇل دېگەن تەخمىنەن سەككىز - توققۇز مىليونغۇ دەيمەن ، — دېدى . ئۇ گەپنى ئاڭلاپ ، ماڭا تىترەك ئولاشتى .

— نېمە ؟ ئۇ پۇل پاش بولۇپ قالدىغان ئىش بولسا ، ئائىلىدەمىز تۈگىشىدۇ ، — دېدىم قورقۇمسىراپ . ئۇ ماڭا پەرۋاسزلا قاراپ قويۇپ :

— توۋا ، بۇنىڭ قورققۇدەك نېمىسى بار دەيسىلە ؟ ئۇنى مەن ، سەن ۋە تۇداخۇن بىلىدىغان ئىش . ھەممىمىز ئۆز ئادەملەر . دىن ، ئۇنىڭ ئۈستىگە يۇقىرى مەبلەغ بېرىشنىلا بىلىدۇ . ئانچە بەك زىغىرلاپ ۋە سۈرۈشتە قىلىپ كەتمەيدۇ . تەكشۈرىدىغانلار مېھمان بولۇپ كېتىدۇ شۇ . نەگە ئىشلەتتى ، ئىشلەتمىدى ، دېگەن مەسىلىدە مېنىڭ دوكلاتىملا ھېساب ، — دېدى .

— ئىشقىلىپ ، چاتاق چىقىمىسىلا خاتىرجەم بولمەن ، — دېدىم ئۇنىڭغا . ئۇ گېپىمنى ئاڭلاپ مېنى ئۆزىگە تارتتى .

— ئوغللىرىمىزنىڭ ئىشى بېشىمنى تازا قاتۇرۇۋاتىدۇ ، — دېدىم ئۇنىڭغا لەپىدە قاراپ .

— توغرا ، ئۇ بىر ئىشنىڭ بېشىنى تۇتسا ياخشى بولاتتى . ئۇنىڭغا نەسىھەت ياكار قىلىمىسا . ھاكىم ئارقىلىق ئۇنىڭ خىزمىتىنى ئەسلىگە كەلتۈرۈپ شتاتىنى بۇ يېزىغا يۆتكىۋېتەيلىكىن ، — دېدى گېپىمگە جاۋابەن .

— ئۇ ئۆلسەممۇ ئوقۇتقۇچى بولمايمەن ، دەيدۇ ، — دېدىم ئۇنىڭغا .

— ئوقۇتقۇچى بولمىسا ، كىرىم تاشلاپ بېرى ، تىجارەت قىلسۇنمىكىن - يا !
— ئۇ تىجارەتكىمۇ قىزىقمايدىكەن . مۇزىكىغىلا قىزىقىدۇ .
كەن .

— ئۇنىڭ يا ساز - پازدىن قىلچە خەۋىرى بولمىسا . ھەئە ، توغرا ، مەن ئەمدى چۈشىنىۋاتىمەن . ئۇ مەكتەپتە ئويۇنغا بېرىدۇ .
لىپ كەتكەچكە باشقىلارنىڭ كۆزىگە تىكەن بولۇپ كۆرۈنگەن گەپ ، شۇڭا ئىستېپا بېرىشكە مەجبۇر بولغان .
— ئۇنداقمۇ دەپ كەتكىلى بولماس ، ئۇ خىزمەتتىلا ياراتمىدۇ .
غان گەپ .

— ئوغللىمىز نېمانچە چىدىماس ، يارىماس - ھە ! ئۇنداق قىيىنچىلىقلارغا بىر مەزگىل بەرداشلىق بەرگەن بولسا كېيىن بارا - بارا ئۆسۈپ مەندەك شاڭجىڭ بولاتتى ئەمەسمۇ .
— راست ، ئۇنىڭ شاڭجىڭ بولغۇسى باردەك قىلىدۇ .
— نېمە ؟ شاڭجىڭ بولۇش شۇنچىۋىلا ئوڭاي ئىشۇ ؟ ئاسا .
سى قانداقدا بىرنەچچە يىل جاپالىق چېنىققاندا ، ھەر جەھەتتىن پىشقاندا ، ئادەم باشقۇرۇش ئىقتىدارى ئاشقاندا ، ئاندىن شاڭجىڭ بولغىلى بولىدۇ . ئۇ ھازىر ئۆزىنىمۇ باشقۇرالمىۋاتسا ، بىر يېزىدۇ .
دىكى نۇرغۇن ئادەمنى قانداق باشقۇرىدۇ ؟
ئابدۇغاپپار بىلەن ئىككىمىز ئەنە شۇنداق پاراڭلارنى قىلدۇ .
شىپ ئۇخلاپ قالدۇق .

يىل ئاخىرى ئىدى . يېزا يىغىن زالىغا يېزىنىڭ ھەممە كادىرلىرى جەم بولۇدۇ . ئابدۇغاپپار سۆزگە تەكلىپ قىلىنغاندا ھەممىمىز ئالقىش ياڭراتتۇق . ئابدۇغاپپار قىسقىلا بىر پۈتۈلۈپ قويغاندىن كېيىن :

— يولداشلار ، — دېدى يىغىن قاتناشچىلىرىغا تەكشى بىر نەزەر سالغاندىن كېيىن ، — يېزىلىق پارتكوم ، خەلق ھۆكۈمىتى مۇزاكىرە قىلىش ئارقىلىق «نەپەسلىنىش ھەققى» ۋە «نۇر ھەق»

قى» دىن ئىبارەت ئىككى خىل ھەقنى يىغىشنى قارار قىلدۇق . ئويلاپ كۆرسەك ، بۇ ئىككى خىل ھەق قەدىم ئۆتمۈشتىن تارتىپ يىغىپ كېلىنىۋاتقان «سۇ ھەققى» بىلەن بىر قاتاردا تۇرىدىغان ھەق ئىكەن . بىز بۇ بايلىقنى بۇرۇنراق بايقاپ يىغىشنى ئادەت قىلغان بولساق ، يېزا مالىيىسىدە قىيىنچىلىق بولمايتتى ، قىزىل رەقەممۇ كۆرۈلمەيتتى . بىز ھېلىمۇ ئۆتكەنگە سالماقتا دەپ ئۇ ھەقلەرنى دېھقانلاردىن دەرھال يىغىشنى قارار قىلدۇق . يولداش-لارنىڭ بارلىق چارە - ئاماللارنى قوللىنىپ ، ۋەزىپىنى بالدۇر-راق ئورۇندىشىنى ئۈمىد قىلىمىز . ھازىر دېھقانلارغا يۇقىرىدىن تۈرلۈك بېيىش مەبلەغلىرى كېلىپ ، ئۇلار تۇرمۇش كاپالەت پۇلىغا ، يېڭى ئۆيلەرگە ، چارۋا- مال ، تېلېۋىزور ۋە تۈرلۈك ھال سوراخ بۇيۇملىرىغا ئېرىشىپ كەلمەكتە . ھازىر ئۇلار بېيىپ كەتتى . بىز ئورتاق بېيىشنى ئىشقا ئاشۇرۇش ئۈچۈن مەن تىلغا ئالغان ھەقلەرنى دەل ۋاقتىدا تولۇق يىغۋالساق ، يېزا مالىيىسى-دىكى قىزىل رەقەمنى يوقاتقىلى بولىدۇ ھەمدە يېزىمىزنى بېيى-تىپ بالدۇرراق ھاللىق سەۋىيىگە يەتكۈزگىلى بولىدۇ . كۆپچى-لىك مەن تىلغا ئالغان «نەپەسلىنىش ھەققى» ، «نۇر ھەققى» دېگەن ئۇ ئاتالغۇلارنى تازا ئوبدان چۈشەنمىسە كېرەك . مەن ئۇ تۈرلەر ھەققىدە يىغىن قاتناشچىلىرىغا كونكرېت چۈشەنچە بېرىپ ئۆتەي ، «نەپەسلىنىش ھەققى» دېگىنىمىز ھاۋا ھەققى دەپمۇ ئاتىلىدۇ . يولداشلار ، بىز ھازىرنىڭ ئۆزىدە نېمە بىلەن نەپەسلى-نىۋاتىمىز ؟ ئەلۋەتتە ، ساپ ھاۋا بىلەن نەپەسلىنىۋاتىمىز . يېزا تەۋەسىدە بىر يىلدىن بۇيان ئوتتۇز ئىككى مىڭ ئادەم ساپ ھاۋا بىلەن نەپەسلىنىدى . بىراق يىغىدىغان ھەقنىڭ ئادىل بولۇشى ئۈ-چۈن كەنتتىكىلەردىن ئۆلگەنلەرنى تىزىملاپ ، ئۇلارغا ئايرىم جەد-ۋەل تۇرغۇزۇش كېرەك . قانچە ئاي ، قانچە كۈن ، قانچە سائەت ، قانچە مىنۇتقىچە نەپەسلىنىدى . بۇلارنى راستى بىلەن ئېنىقلاش زۆرۈر . ئۇلار ھايات چېغىدا قانچىلىك نەپەسلىگەن بولسا ، شۇند-

چىلىك نەپەسلىنىش ھەققى چىقىرىپ ئۇلارنىڭ ئۇرۇق - تۇغقان-
لىرىدىن يىغىش كېرەك. ئەمدى ئۆي ھايۋانلىرىغا كەلسەك ،
ئۇلارمۇ ئادەملەرگە ئوخشاش نەپەسلىنىدۇ. شۇڭا ئۇلارنىڭ ھەر
بىرىگە ئايرىم ھەق چېچىش كېرەك. ئەمدى «نۇر ھەققى» گە
كەلسەك ، «نۇر ھەققى» دەل قۇياش نۇرىغا قارىتىلغان . يولداش-
لار ، ئوبدان ئويلاپ بېقىڭلار ، ئەگەر قۇياش بولمىغان بولسا ،
ئۇ يورۇقلۇق چىقىرىپ بەرمىگەن بولسا كېچە بىلەن كۈندۈزنىڭ
پەرقى بولاتتى ؟ جاھاندا ھاياتلىق مەۋجۇت بولارمىدى ؟ ئەلۋەتتە
بولمايتتى . ئالەم گۆردەك قاراڭغۇ پېتى قالاتتى ، ھاياتلىق ئەسلا
مەۋجۇت بولمايتتى . بىزمۇ بۇ كۈنگىچە ھايات كەچۈرەلمىگەن
بولاتتۇق .

شۇڭا ، ھەر دەرىجىلىك كەنت ۋە مەھەللە رەھبەرلىكى بۇ
تۈرلەر ھەققىدە تەشۋىقاتنى كەڭ قانات يايدۇرۇپ ، مەخسۇس
يىغىن ئۇيۇشتۇرۇپ ، دېھقانلارنىڭ ھەق تاپشۇرۇش قىزغىنلىقى-
نى ئاشۇرۇشى كېرەك . كەنتلەرگە تۈرلەر بويىچە جەدۋەل تارقى-
تىپ بېرىلدى . ئالدى بىلەن ئېنىقلاش ، ئۈنىڭدىن كېيىن ئۆلچەم
بويىچە ھەقنى يىغىشنى باشلاش كېرەك .

ئابدۇغاپپار سۆزىنىڭ ئاخىرلاشقانلىقىنى ئېلان قىلغاندىن
كېيىن گەۋدىلىك بىرەيلەن ئورنىدىن تۇردى ۋە بىرەر كىمىنىڭ
ماقۇللۇقىنىمۇ ئالماي :

— ئاشاڭجاڭ «نەپەسلىنىش ھەققى» گە قارىتا مېنىڭ سو-
رايدىغان مۇنداق سوئالىم بار ، — دېيىشىگە ، ھەممەيلەن ئۇ
كىشىگە بۇرۇلۇپ قاراشتۇق . ئابدۇغاپپار ئۇنىڭغا ئوبدان بىر
قاراپ قويغاندىن كېيىن :

— قېنى ، ئالدىرىماي سوراڭ ، — دېدى . ئابدۇغاپپارنىڭ
ماقۇللۇقى بىلەن ئۇ كىشى دىمىغىنى قىرىپ قويۇپ :

— ئېيتقانلىرىنى ئاڭلاپ ، «نەپەسلىنىش ھەققى» نى
ئەزالاردىن يىغىشنىڭ ئىنتايىن مۇھىملىقىنى تونۇپ يەتتىم . مې-
نىڭ دېمەكچى بولغىنىم : ھازىر بەزى ئەزالار كۆل كولاپ ،

كۆلدە بېلىق بېقىۋاتىدۇ . بېلىق دېگەن سۇدا ياشايدۇ . شۇڭا بېلىقنى «نەپەسلىنىش ئويىيەكتى» ھېسابلامدۇق ، قانداق ؟ مۇشۇ مەسىلە ھەققىدە يوليورۇق بەرگەن بولسىلا .

ئۇ كىشىنىڭ سۆزىدىن كېيىن يىغىن قاتناشچىلىرى ئۆزئارا پاراڭلىشىپ مۇلاھىزىگە چۈشۈپ كەتتى . يىغىن زالىنىڭ ئىچىدە پەس ئاۋازدىكى پىچىرلىشىش باشلاندى .

ئابدۇغاپپار يىغىن زالىغا تەكشى بىر قاراپ قويغاندىن كې-

يىن :

— يولداشلار ، تىنچلىنىڭلار ، — دېدى — دە ، يىغىن زالى

تىپتىنچىلىققا چۆمگەندىن كېيىن سۆزىنى داۋام قىلدى ، ئۇ ، —

بۇ سېكرېتار ناھايىتى بەلەن پىكىرنى ئوتتۇرىغا قويدى . بۇ بىز ئويلاپ باقمىغان مەسىلە ئىكەن . مېنىڭچە ، بېلىققا نەپەسلىنىش ھەققى ئالماڭلار ، — دېيىشى بىلەن چاۋاك ئاۋازى ياڭرىدى .

چاۋاكىتىن كېيىنلا يەنە بىرەيلەن تۇرۇپ گېپىنى باشلىدى :

— ئا شاڭجاڭ مەن «نۇر ھەققى» گە ئائىت بىر مەسىلە

سورىماقچىمەن . قىش ۋە كۈز پەسلىدە ئاسماننى بۇلۇت - تۇمان

قاپلايدۇ . ياز كۈنلىرىدە بوران چىقىپ ھاۋا تۇتۇق بولۇپ قالىدۇ .

مۇشۇ تۇتۇق كۈنلەرنىڭ نۇر ھەققى بىلەن ھاۋا ئوچۇق كۈننىڭ

نۇر ھەققىنى ئاز - تولا پەرقلىنىدۇرۇپ ھېسابلامدۇق ياكى ئوچ

يۈز ئاتىش كۈننىڭ نۇر ھەققىنى ئورتاق بىر خىل باھادا

ھېسابلامدۇق ؟

يىغىن قاتناشچىلىرى يەنە تەۋرەپ كەتتى . ئابدۇغاپپار كۆپ-

چىلىكىنى تىنچلاندۇرغاندىن كېيىن :

— ھە ، بۇمۇ ياخشى پىكىر بولدى . ئوچۇق كۈننى ئەسلىي

باھا بويىچە ، تۇتۇق كۈننى يېرىم باھا بويىچە ھېسابلاڭلار . يېزى-

لىق ستاتىستىكا پونكىتىدىكىلەر مېتېئورولوگىيە ئىستانسىسىد-

ىدىن كۈنلەرنىڭ پەرقىنى ئىگىلەپ ئېنىق سان بىلەن تەمىنلە-

سۇن ، — دېدى . شۇنىڭ ئارقىسىدىنلا بىر ئادەم ئورنىدىن تۇ-

رۇپ :

— ئاشاڭچاڭ ، يېزىمىز تەۋەسىدە نەپەسلىنىپ يۈرۈۋاتقان
ياۋايى ئۇچار قۇشلارنىڭ نەپەسلىنىش ھەققىنى قانداق قىلد-
مىز؟ — دەپ سورىغانىدى ، ئابدۇغاپپار شۇ ھامان ئىنكاس
قايتۇردى .

— ياۋايى قۇشلارنىڭ نەپەسلىنىش ھەققىنى كۆتۈرۈۋەتتۇق .
ياۋايى قۇشلارنىڭ نەپەسلىنىش ھەققى دېھقانلارغا چېچىلمايدۇ ،
— دەپ جاۋاب بەردى .

ھەق يىغىش ھەققىدە ئېچىلغان يىغىن مۇشۇنىڭ بىلەن تۈ-
گىدى . بىز يىغىن زالىدىن چىقىپ ، كەنتلىرىمىزگە تارىدۇق .
ئاخشىمى ئابدۇغاپپار ئۆيگە كىرگەندە ئۇنىڭدىن :

— سىلى بۈگۈن يىغىندا دېگەن ئىككى تۈرلۈك ھەقنى
ئاڭلاپ بەك ھەيران بولدۇم ، — دېسەم ، ئۇ ناھايىتى روھلىنىپ :
— ئۇ تۈرلەرنىڭ ئىجادچىسى مەن . يېزىمىزنىڭ ئەمەلىي
شارائىتىنى دەستەك قىلىپ تۈزۈپ چىقتىم ، — دېدى ھىجىيىپ .
مەن :

— ناھىيە ئۇ تۈرلەرنى يىغىشنى تەستىقلىدىمۇ؟ — دەپ
سورىسام ، ئۇ ماڭا «لەيپىدە» بىر قاراپ قويۇپ :

— شۇنىمۇ تەستىقلاش كېتەمدۇ؟ مەن دېگەن يېزا باشلىقى ،
بۇ يېزىنىڭ قانۇنىي ۋەكىلى ! ئاغزىمدىن چىقتىمۇ ئۇ شۇ زامان
سىياسەتكە ئايلىنىدۇ . ناۋادا بىرەر كىم تەكشۈرۈپ كەلگۈدەك
بولسا ، يېزىمىزنىڭ ئەمەلىي قىيىنچىلىقى ۋە شەرت - شارائىتىغا
ئاساسەن ، بۇ تۈرلەرنى يولغا قويۇپ ھەق يىغدىم دېسەم ، چوقۇم
ياخشى ئىش بويۇتۇ دەيدۇ . ھەرگىز يامان ئىش بويۇتۇ دېمەي-
دۇ ، — دېدى .

بىر ئايدىن كېيىن مەن ئەنسىرىگىنىمدەك ئىش ئاخىر يۈز
بەردى . خەقنىڭ سەۋر قاچىسى تاشقان ئوخشايدۇ . يېزىدىكىلەر
ئابدۇغاپپارنىڭ ئۈستىدىن نۇرغۇن گەرز يېزىپ يۇقىرىغا يوللىغا-
نەكەن . ئۇ ئەرلەر ئۆزىنىڭ كۈچ - قۇدرىتىنى كۆرسىتىپ ،

يېزىغا تەكشۈرۈشكە بىرمۇنچە ئادەم كەلدى .
 ئاڭلىساق ، يېزىدىكى كادىرلاردىن بىرى ئۇلارغا تاماق يېگە-
 لى بارساق ، دېگەنكەن ، تەكشۈرۈش ئۆمىكىدىكىلەر : «يەنە
 شۇ چوڭ يەپ ، چوڭ ئىچىشنىڭ گېپىمۇ ؟ سۇنى لېيىتىپ بېلىق
 تۇتماقچىمۇ سىلەر ؟ بىزگە ھۆكۈمەت تاماق ، ياتاق راسخوتى بەر-
 گەن . تاماقنى ئۆزىمىز سېتىۋېلىپ يەيمىز ، سىلەرنىڭ كارىڭلار
 بولمىسۇن» دېگەنكەن ، ئۇ كادىر ھەيران بولۇپ تۇرۇپلا قاپتۇ .
 چۈنكى ، ئىلگىرى يېزىغا كەلگەنلەردىن بىرەرسىمۇ بۇنداق گەپ-
 لەرنى دەپ باقمىغانىكەن . تەكشۈرۈش ئۆمىكىدىكىلەر ئابدۇغا-
 پارنىڭ نەچچە يىلدىن بېرى ئورۇنسز سالغان تەستىقلىرىدىن
 بىرمۇنچىنى ئىناۋەتسىز قاتارىغا چىقىرىپ : «مالىينى قالايمىقان
 قىلىۋەتكەن ؛ نەچچە مىليون پۇلغا خىيانەت قىلغان ؛ نامراتلار
 مەبلىغىنى قالايمىقان ئىشلىتىپ ، نامراتلارنىڭ قولىغا تەگكۈزمە-
 گەن ؛ مەبلەغلەرنىڭ بىر قىسمىنى قاقتى - سوقتى قىلغان ؛
 «نۇر ھەققى» ، «نەپەسلىنىش ھەققى» دېگەندەك ئۆزى ئويدۇرۇپ
 چىقارغان سېلىقلار بىلەن خەلقنى ئالداپ ، ئۇلارنىڭ مال - مۈل-
 كىگە زىيان سالغان ؛ كەنتنىڭ دەل - دەرەخلىرىنى كەنت كادىر-
 لىرى بىلەن بۆلۈشۈپ ، ئۆزلىرىنىڭ يېنىنى توملىغان ؛ زاپاس
 يەر ۋە بىنەم يەرلەرنى شەخسلەرگە ئۈچ - تۆت يىللىق ھۆددە
 توختام بويىچە ئالدىن سېتىۋەتكەن ؛ ئەزالارنىڭ كونا قۇرۇلۇشلى-
 رى ، مېۋە - چېۋە باغلىرىنى ئەرزان باھادا سېتىۋېلىپ ، ئارىدىن
 پايدا ئېلىپ ، ئاشكارا ھالدا بۇلاڭچىلىق دېلوسى سادىر قىلغان ؛
 يېزا تەۋەلىكىدىكى مىڭ مو يەرنى قانۇنسىز ئىگىلىۋېلىپ ، بىر
 كەنتنىڭ ئىچىدىكى مىڭدىن ئارتۇق ئادەمنى ئاشۇ يېرىنى تېرىپ
 پەرۋىش قىلىشقا ئاجراتقان . خەلقنىڭ قان - تەر بەدىلىگە يىغقان
 بانكىدىكى ئېشىندى ئامانەت پۇلى ئوتتۇز مىليوندىن ئېشىپ كەت-
 كەن ؛ شۇڭا ئابدۇغاپارنىڭ خىزمىتى توختىتىلىپ ، قىلىمىش -
 ئەتمىشلىرى قانۇن بويىچە تېخىمۇ ئىچكىرىلەپ تەكشۈرۈلىدۇ .

پاش قىلىنغان ، ئېنىقلىنىپ دەلىللەنگەن يۇقىرىقى مال - مۈلۈك ، نەچچە ئون مىليون پۇل مۇسادىرە قىلىنىپ ، دۆلەت مال - يىسىگە قايتۇرۇلىدۇ» دەپ كادىرلار چوڭ يىغىنىدا ئېلان قىلىندى . ئەتىسى يەنە ئامما پاش قىلغان بىر سەتچىلىكنى ئاڭلاپ چۆچۈپ كەتتىم . پاش قىلغۇچىلار ئابدۇغاپپارنىڭ بۇ يېزا ئىچىدىكى قىرىقتىن ئوشۇق قىزغا ھەرخىل ۋاستىلەر بىلەن باسقۇزدى . چىلىق قىلغانلىقىنى ، ئۇلار ئىچىدىن يەتتە نەپىرى بىلەن قانۇندىن سىز ھالدا ئوغرىلىقچە ئەر - خوتۇن بولۇشۇپ كېلىۋاتقانلىقىنى ، ئۇلاردىن ئون بىر ئوغۇل ، بەش قىز پەرزەنت كۆرگەنلىكى تەكىت شۈرۈپ ئېنىقلانغانلىقى ئىسپاتلانغاندا ھوشۇمدىن كېتىپ ، ئۈچ كۈندىن كېيىن دوختۇرخانىدا ھوشۇمغا كەلدىم . ئابدۇغاپپارنىڭ ماڭا بۇنداق ۋاپاسزلىق قىلىدىغانلىقىنى قىلچە ئويلاپ باقمىغاچقا ، يەنە كېلىپ ئۇنىڭ بۇ ئىشلىرى تۈيۈقسىز ئاڭلانغاچقا ماڭا قاتتىق تەسىر قىلغانىدى . «ئەل قىساسى مەنەل ھەق» دېگەندەك ، ئابدۇغاپپار قارا دەرۋازىلىق ھويلىغا سولاندى . باشقا ئىشلارمى بىلەنمۇ ئىچكىرىلىگەن ھالدا تەكشۈرۈلۈۋاتىدۇ . مەن شۇنىڭ بىلەن «نېمە بولساڭ بول ، ھۇ ۋاپاسىز قارا يۈز» دەپ ئاچچىقتىن يېرىلغۇدەك بولۇپ ۋارقىرىۋەتتىم . نەچچە كۈندىن كېيىن ئۆيىدە ھېچ بىر كۆڭلۈمنىڭ تاۋى يوق ئولتۇرسام سىرتتىن ئالمىجان كىرىپ :

— ئانا ، دادام ئېغىر كېسەل بولۇپ قاپتۇ . ئۇ ھازىر ۋىلايەتلىك دوختۇرخانىدا ئىكەن . ئاڭلىسام ئۇنىڭ كېسەلى ئېغىرلىشىپ قاپتۇمىش ، — دېدى . ئۇنىڭ كېسەل بولۇپ قالغانلىقى ھەققىدىكى خەۋەرنى ئاڭلاپ ئۇنىڭغا بىردىنلا ئىچىم ئاغرىغاندەك بولدى . «توۋا ، ئامەت كەتسە ھەممە كېتىپتۇ» دېگەندەك ، كەلگۈلۈكىنىڭ ھەممىسى كېلەمدۇ ، نېمە ؟ ... يول بويى نۇرغۇن خىياللار بىلەن بولۇپ ئالمىجان بىلەن دوختۇرخانىغا يېتىپ بار . دۇق . دوختۇرخانىڭ تونۇشتۇرۇشىچە ، ئۇ «سەكتە كېسەلى» بو-

لۇپ قاپتۇدەك . شۇڭا كۆزلىرى پولىتىيىپ ، ئاغزى مايماق بولۇپ قالغانىكەن . ئۇنىڭ ئۈستىگە ئېغىزى سۆزلەشتىن قالغان بولۇپ ھېچ زۇۋان چىقىرالمايتتى . پۇتى تۈز پېتى ئوڭدىسىغىلا ياناتتى . ئۆيدە ئېشىپ قالغان بىساتلىرىمىز داۋالاش پۇلىغا چىقىشمىدى . ئەمدى بىزدە پۇل تۈگىگەندى . دوختۇرلار ئۇنىڭ ساقايمايدىغانلىقىنى ئېيتتى . ئۇنىڭغا كەڭچىلىك قىلىنىپ ، بىزگە تاپشۇرۇپ بېرىلدى . ئۇنى دوختۇرخانىدىن ئۆيگە قايتۇرۇپ ئەكېلىپ يىگىر - مەنەچچە كۈندىن كېيىن ، بىر كېچىسى ئۆلۈپ كەتتى .

شۇنداق قىلىپ ، بۇرۇن باياشات ياشاپ يوقنىڭ دەردىنى تارتىمىغانىدىم . مانا ئەمدى بىر ئۆيىنىڭ بېشىدا ئوت كۆيگەچكە ، يوقسۇزلۇقنىڭ دەردىنى تازا تارتىپ ، پاختا تېرىپ پۇل تېپىش مەقسىتىدە بۇ يەرگە كەلگەنىدىم . مانا ئەمدى سىلەر بىلەن يۈزمۇ يۈز دىدارلىشىپ دەردىمنى تۆكۈپ تۇرۇپتىمەن .

زېۋىدەنىڭ ھېكايىسى ئاخىرلاشتى .

ھېنىمبانۇ باش كۆتۈرمەي پاختا تېرىۋاتقان ئاياللارغا قاراپ :
— نۆۋبە ، نۆۋەت ئەمدى سىزگە كەلدىغۇ - ھە ؟ —
دېيىشىگە ، ئۇ ھەممەيلەنگە بىر قۇر قاراپ قويغاندىن كېيىن ھېكايىسىنى باشلىدى .

19

مەن 1965 - يىلى تۇغۇلدۇم . ئاتا - ئانىمىدىن ئون يېشىمدا يېتىم قالغانىدىم . ئاتا - ئانىسى نېمە ئۈچۈن تۈگەپ كەتكەندۇ دەپ ئويلاپ قالغانىسىلەر ، ئۇلارنىڭ ھەر ئىككىلىسىنىڭ ئۆلۈمى ئىنتايىن پاجىئەلىك بولغانىدى . ئانام دادامنىڭ بېشىنى پالتا بىلەن چېپىپ تاشلىغانىكەن . شۇڭا ئانام قولغا ئېلىنىپ كەتكەندە .
دى . ئالتە ئايدىن كېيىن ئۆلۈم جازاسىغا ھۆكۈم قىلىندى .
بەلكىم ئانامنىڭ دادامنى ئۆلتۈرۈۋەتكىنىگە ھەيران قالغان -

سىلەر . ناۋادا ئۇ ئىشنىڭ تەپسىلاتىنى بىلمەكچى بولساڭلار ،
سىلەرگە ھېكايىنى بىر باشتىن سۆزلەپ بېرى .
قوشنىلارنىڭ ئېيتىشىچە ، دادام كىچىك چېغىمدا بەك تە-
رىشچان ئادەم ئىكەن . ئۇ مەكتەپتە ئەلا ئوقۇپتۇ . تولۇقسىز
ئوتتۇرا مەكتەپنى پۈتتۈرۈپ چارۋىچىلىق مەكتىپىگە ئىمتىھان
بېرىپ ئۆتۈپتۇ . دادام ئون سەككىز يېشىدا ئوقۇشنى تاماملىغان-
دىن كېيىن ، يېزىمىزدىكى «چارۋىچىلىق پونكىتى» غا تەقسىم
قىلىنىپتۇ ۋە كەنتنىڭ داۋالاش ئىشلىرىغا مەسئۇل بوپتۇ . دادام
پونكىت ئىچىدە ياش قۇرامى ئەڭ كىچىك خىزمەتچى ئىكەن .
شۇڭا ئۇنى كەسپداشلىرى «بالا دوختۇر» دەپ ئاتىشىدىكەن .
دادام ئۆز خىزمىتىنى تىرىشىپ ئىشلەپتۇ . بىرنەچچە كىلومېتىر
يولنى پىيادە بېسىپ ، يولمۇ يول ، كوچىمۇ كوچا ، ئۆيۈمۇ ئۆي
يۈرۈپ مال داۋالاشنى ئۆزىنىڭ كۈندىلىك ئادىتىگە ئايلاندۇرۇپ-
تۇ . بەزى چاغلاردا سىرتلاردا كەچ قېلىپ قونۇپ قاپتۇ . شۇڭا
دادامدىن يېزىدىكى دېھقان - چارۋىچىلار بەك مىننەتدار ئىكەن .
ئۇنىڭ ئۈستىگە دادام دورا پۇلىدا ئۇلار بىلەن ئانچە ھېساب-
لىشىپ كەتمەي ، ئەرزان ھەق ئالىدىكەن . ھەتتا بەزى پۇلىسىز
كىشىلەردىن پۇل ئالمايدىكەن . دادامنىڭ سىرتلاردىكى ، بولۇپمۇ
دېھقان- چارۋىچىلار ئارىسىدىكى تەسىرى ناھايىتى ياخشى بولغاچ-
قا ، نۇرغۇن ئابرويلىق كىشىلەر ئۇنى كۈيئوغۇل قىلىۋېلىشنى
ئارزۇ قىلىشىدىكەن . ئۇلار دادامغا تۈرلۈك باھانە - سەۋەبلەر
بىلەن يېقىنچىلىق قىلىسمۇ ، ئەمما «قىزىمنى سىزگە بېرى»
دېگەن گەپنى ئېغىزىدىن ئوچۇق چىقىرىشالمايدىكەن . بەزى كى-
شىلەر قىزلىرىنى دورا سېتىۋېلىش باھانىسى بىلەن دادامنىڭ
يېنىغا ئەۋەتىشىپمۇ بېقىپتۇ . مەھەللىدىكىلەر «بەلكىم قىزىمىز-
نى كۆرسە ياقىتۇرۇپ قالسا ، ئىش ئوڭىغا تارتار ، قىزىمىزنىڭمۇ
ئۇ ياخشى يىگىتتىن بەختى ئېچىلار» دەپ ئويلىشىدىكەن . ئەمما ،
دادام ئۇ چاغلاردا ئۆيلىنىش خىيالىدا بولمىغاچقا نۇرغۇن كىشە-

لەرنىڭ ۋە نۇرغۇن قىزلارنىڭ ئۆزىنى پايلاپ يۈرگەنلىكىنى سەز-
مەي يۈرۈۋېرىپتۇ . ئۇ كۈنلەردە دادام خىزمەتتىن باشقىنى ئويلى-
مايدىكەن . دادام خىزمەتكە قاتنىشىپ ئىككى يىل ئۆتكەن ، يېشى
يىگىرمىگە تولغان بىر ياز كۈنىدە ، شۇ ۋاقىتتىكى پونكىت باشلى-
قى ۋەزىپىسىنى ئۆتەۋاتقان بوۋام دادام بىلەن بىرگە كاماندىروپ-
كىغا چىققاندا :

— مۇقارپ ، مەن سىزگە ئېيتاي - ئېيتاي دەپ ھازىرغىچە
تىلىم كۆيۈپ كېلىۋاتقان بىر ئارزۇيۇم بار ئىدى . بۇنىڭغا سىز
نېمە دەرسىزكىن ، — دېگەنكەن ، دادام باشلىقىنىڭ ئېغىزىدىن
چىققان سۆزگە قىزىقىپ :

— قېنى ، قانداق ئىش بولسا دەۋەرسىلە . ئۆزلىرى دېگەن
مېنىڭ باشلىقىم ، شۇڭا چوقۇمكى مېنى يامان يولغا باشلىمايلا ،
— دەپتۇ .

— ئەمەس تارتىنىپ ئولتۇرماي ئۇدۇل دەۋىرەي مۇقارپ ،
سىز بەك ياۋاش ، مۇلايىم ، ئەخلاقلىق ، خىزمەت جەھەتتە تىرىش-
چان يىگىتسىز . شۇ سەۋەبتىن سىزنى ئۆزىگە كۈيۈغۇل قىلغۇ-
سى بارلار ماڭا نەچچە ئايدىن بېرى خۇشامەت قىلىپ ، ئەلچى
بولۇشنى ئۆتۈنۈپ كەلگەنىدى . دەڭسەپ باققۇدەك بولسام ، سىزگە
كۆز سالغانلارنىڭ قىزلىرى سىزگە مۇۋاپىق كەلگۈدەك ئەمەس .
شۇڭا ئۇلارنىڭ تەلىپىنى «مۇقارپنىڭ لايىقى بار ئىكەن» دېگەن
سۆز بىلەن يالغاندىن رەت قىلدىم . بۇنداق قىلغىنىم قانداقتۇر
مېنىڭ سىزگە دۈشمەنلىك قىلغىنىم ئەمەس . بۇنى توغرا چۈشە-
نىڭ . مەن سىزنىڭ باشلىقىڭىز ، شۇڭا مەن سىزنىڭ ھەممە
ئىشلىرىڭىزغا مەسئۇل بولمىسام بولمايدۇ . مەن سىزگە چاقچاق
قىلمايمەن ، سىز خۇددى مېنىڭ ئۆز ئوغلۇمدەك كۆرۈنىسىز .
كۆڭلۈمگە بەك يېقىن تۇرىسىز . راست گەپنى دېسەم ، سىزنى
باشقىلارنىڭ كۈيۈغۇل قىلىۋېلىشىنى تازا خالىمايمەن . بۇ ، قاندا-
داقتۇر قىزىم دىلپەرنى سىزگە تالغانلىقىم ياكى ئۇنىڭغا ئەلچى

كەلمەي تىت - تىت بولۇپ كەتكىنىم ئەمەس . ئۇ قىزىم تولۇق - سىز ئوتتۇرا مەكتەپنى مۇشۇ يىلى يەتتىنچى ئايدا پۈتتۈرىدۇ . ئۇنىڭغا نۇرغۇن يىگىتلەر توي قىلىش تەلىپىنى قويۇپتىكەن . بىراق ، مەن ئارقىغا تارتىپ كەلدىم . نېمىشقا ئارقىغا تارتىمەن ؟ مەقسىتىم : ئۇنى سىزگە بېرىش ئىدى . سىز ئاۋۋال قىزىمنى كۆرۈپ بېقىڭ . تەلىپىمگە چىن كۆڭلىڭىزدىن بىر نېمە دەپ بېقىڭ . ئەگەر قىزىم كۆڭلىڭىزگە ياقمىسا ، ئوچۇقىنى دەۋىرىڭ . مېنىڭ كۆڭلۈم بۇنىڭدىن ھەرگىز ئاغرىنمايدۇ ... چۈنكى ، تاشنى تاپاققا زورلاپ تاغغىلى بولمايدۇ - دە ، مەن سىزنىڭ ئېسىل يىگىتلىكىڭىزگە قول قويغاچقا ، يۈزۈمنى چەمدەك قېلىن قىلىپ ، بۇ گەپنى قىلىۋاتىمەن ، — دېگەنكەن ، دادام شۇ چاغدا قۇلاقلىرىغىچە قىزىرىپ تۇرۇپ :

— مەن دىللىرىم بىلەن كۆرۈشۈپ باقاي . ئۇ مېنى رەت قىلمىسىلا مەندە گەپ يوق ، — دەپتۇ .

— خاتىرجەم بولۇڭ ، — دەپتۇ پونكىت باشلىقى بوۋام ناھايىتى خۇشال بولۇپ ، — قىزىم سىزنى ھەرگىز رەت قىلمايدۇ ، سىزدەك يىگىتنىڭ ئۇنىڭغا ئېسىپ بولغىنى بەختنىڭ بىر - سۇغىدىن ئاتلىغىنى ، ئۇنىڭ بەختى ئەمەسمۇ ؟ — دەپ كۈلۈپ كېتىپتۇ .

دادام ئانام بىلەن كۆرۈشكەندە ئۆز كۆزىگە ئىشەنمەي قاپتۇ . ئانام دادامغا شۇنداق چىرايلىق كۆرۈنۈپ كېتىپتۇكى ، ئۇنىڭدىن قىلچىلىك نۇقسان تاپالماپتۇ . ھەتتا «نېمىشقا بۇرۇنراق كۆرۈش - مىگەندىمەن» دەپ پۇشايمان قىلىپ قاپتۇ . شۇنداق قىلىپ دادام ئانامنى بىر كۆرۈپلا ياقىتۇرۇپ قاپتۇ ۋە توي ئىشىنى ئارقىغا تارتىپلا داغدۇغىلىق توي قىلىپ ئانامنى ئەمرىگە ئاپتۇ .

ئانامنىڭ چىرايى ماڭا قۇيۇپ قويغاندەك ئوخشايتتى . ئۇنىڭ ئاق سېرىق چىرايى ، چوڭ - چوڭ بىر جۈپ كۆزى ناھايىتى نۇرلۇق بولۇپ ، ئۇزۇن چېچى تېقىمىغا يېتەتتى . ئانامنى كۆر -

گەن ھەرقانداق بىر كىشى ئۇنىڭ گۈزەللىكىگە قاراپلا «ھۆسنى شۇنچە گۈزەل بولغانىكەن ، ئۆزى چوقۇم ياخشى ئايال» دەپ قارايتتى . ئانام ئۆيىنىڭ بوسۇغىسىدىن ئاتلاپ سىرتلارغا چىققاندا ناھايىتى ئەدەپلىك ، خۇش پېئىل ئىدى . ئۆي ئىچىدە دادامغا بولدى دېگۈچە زالىملىق قىلاتتى . دادام ئانامدىن ئالتە ياش چوڭ بولۇپ ، يۈزىنى سەپكۈن باسقان سېمىزىرەك ئادەم ئىدى . ئۇ يېزا تەۋەسىدە بۇرۇنقىدەك ئۆز كەسپىگە بېرىلىپ مال داۋالاشنى داۋام قىلدۇرماقتا ئىدى . ئانام باشتا دادامنىڭ خىزمەتچى ئىكەنلىكىگە بەك قىزىققانىكەن . ئەمما ، كۈنلەرنىڭ ئۆتۈشىگە ئەگىشىپ ، دادامغا چىش- تىرىنىقىچە ئۆچ بولۇپ قالدى ۋە ھەتتا دادامنىڭ ئوبرازىنى بىزنىڭ نەزىرىمىزدىن تۆۋەنلىتىش ئۈچۈن دادامنى بىرنەچچە قېتىم : «بېشەك دوختۇرى ...» دەپ ھاقارەتلىدى . بىزنىمۇ ھېچ ئىشتىن ھېچ ئىش يوقلا :

— ئۆلىمىگەن شۇملار ، — دەپ تىللايتتى . بىر كۈنى پەرداز- خور ئانىمىزنىڭ بۇنچىۋىلا غەلىتە ئۆزگىرىپ كېتىشىنىڭ سەۋە- بىنى ھېس قىلىپ قالدىم . كىشىلەر قوناقلارنى ئورۇپ كۈزگى بۇغداي تېرىشقا ئالدىراۋاتقان ئالتۇن كۈز كۈنلىرىنىڭ بىرى ئىدى . بېغىمىزدىن ئۈزۈم ئۈزۈپ يەي دەپ كىرسەم نېمە كۆردۈڭ دېمەمسىلەر ! بىزگە تام قوشنا كېلىدىغان بايىز ئىسىملىك يىگىت ئانامنى ھويلىنىڭ بىر بۇرجىكىدىكى تامغا يۆلەپ تۇرۇپ سۆيگىلى تۇرۇپتۇ . بۇنىڭغا قاراپ نېمە قىلارمىنى بىلمەي جايمىدا تۇرۇپلا قالدىم ۋە ئەسلىمگە كېلىپ ئۆزۈمنى بىر چەتكە ئېلىپ قېچىشقا ئۈلگۈرمەي تۇرۇپ ئۇلار مېنى كۆرۈپ قالدى . مەن بولسام كەي- نىمىگە ئۆرۈلۈپلا باغدىن يۈگۈرۈپ چىقىپ كەتتىم . بايىز تۆت يىلدىن بېرى كۆكتاتلىق يېرىمىزنى تېرىپ ، پەرۋىش قىلىپ بېرىۋاتاتتى . دادام ئۇنىڭدىن ناھايىتى مىننەتدار ئىدى . شۇڭا ئۇنىڭ خەجىگە پۇل ، كىيىشىگە كونا كىيىم - كېچەكلەرنى بېرەتتى . ئۈچ ۋاخ تامىقى دائىم دېگۈدەك بىزنىڭ ئۆيىدىن ئىدى .

ھويلىغا چىقىپ «ئانامنىڭ دادامغا ئۆچلۈك قىلىشىدا سەۋەب بار ئىكەن - دە... ئەسلىدە بايىز ئانامنىڭ كۆڭلىنى ئېلىۋالغانىكەن. ئۇ ئۆيىمىزگە كىرسە ئانامنىڭ باشقىچە ئېچىلىپ كېتىشلىرى، تۈرگە كۆرپە تاشلاپ باشلاشلىرى، بىزگە بەرمىگەن قۇيماق، كۆمەچ، تۇخۇم، قاتلىما، پوشكال قاتارلىقلارنى ئۇنىڭغا زورلاپ يېگۈزۈشلىرى بىكار ئەمەسكەن - دە...»

— نېمانداق مومىدەك ئولتۇرسەن؟ — دەپ چۇۋۇلغان چاچلىرىنى تۈزگەچ، ھويلىغا كىرگەن ئانامنىڭ ئاۋازىدىن ئېسىمگە كەلدىم. ئانام ناھايىتى خۇشال كۆرۈنەتتى. مەن ئۇنىڭ چىرايىغا دومىسىپ قارىدىم، — نېمە بولدى؟ خاپا كۆرۈنمىسەنغۇ بىرەرسى بوزەك قىلىدۇ - يا؟

مەن ئانامغا نەپرەت بىلەن قاراپ:

— قورسىقىم ئېچىپ كەتتى، — دېدىم يالغاندىن.

— ۋاي شۇ ئىشىمدى، مانا ھازىرلا تاماق ئېتىمەن.

ئانام ناھايىتى خۇشال قىياپەتتە قازان بېشىغا قاراپ ماڭدى. ئۇ قوشنىمىز بايىزنى پات - پات كۆرمىسىلا شۇ ھامان ساراڭلىقى تۇتاتتى. بىزنى، دادامنى بىر باھانە قىلىپ چاپاندەك چېقىۋالاتتى. خۇددىنى يوقىتىپ جاۋۇلداپ تىللاپ كېتەتتى. بىز ئۇنىڭ ھەيۋىسىدىن قورقۇپ موللا مۈشۈك بولۇپ جىم ئولتۇراتتۇق. دەل - دەرەخلەرنىڭ غازاڭلىرى تۆكۈلگەن، ئارچىلار يالىڭاچلاندۇرغان كەچ كۈز ئېيىدا دادام «ھەپتىلىك يىغىن بار ئىكەن» دەپ كاماندېروپكىغا چىقىپ كەتتى. دادام يىغىنغا كەتكەن كېچىسى بىرلىرىنىڭ كۈسۈرلىغان ئاۋازىدىن ئويغىنىپ كېتىپ كۆزۈمنى ئاچتىم. قارىغۇدەك بولسام، ئۆي ئىچى گۆردەك قاراڭغۇ. دىق. قەت بىلەن ئاڭلىسام، بايىز بىلەن ئانامنىڭ ئاۋازى. ئۇلار مېنىڭ يېنىمدىلا يېتىشىپ ئىنتايىن پەس ئاۋازدا پاراڭلىشىۋېتىپتۇ. مەسمۇ! ئۇلارنىڭ پاراڭلىرىنىڭ ھەممىسىنى شۇنچە ئېنىق ئاڭلا-ۋاتىمەن.

— ھەي ، بىز قاچانغىچە مۇشۇنداق يۈرمىز ؟ — بۇ بايىز-
نىڭ ئاۋازى ئىدى . ئانام ھەسرەتلىك تىنىپ قويۇپ :

— سەن بىلەن ئاجرىشىپ كېتىمەن ، دەپ ئۇ مىس - مىس
سېسىق تېكىنىڭ نەچچە قېتىم ياقىسىدىن ئالدىم . ئەمما ئۇ
بالىلارنى يېتىم قىلمايلى ، دەپ ئاجراشماسلىقتا چىڭ تۇرۇ-
ۋالدى ، — دېدى .

ئۇلارنىڭ بۇ گەپلىرىنى ئاڭلاپ : «توۋا ، دادام جېنىنى ئۇپ-
رىتىپ نېمىمۇ قىلار ، ئايال كىشى دېگەن تېپىلماسنىڭ خورمى-
سى بولمىسا - يا ! دادامنىڭ كۆڭلى باشقا ھاللاپ ئالغان ئايال
زاتىدىن سۇ ئىچىدىغان ئىش بولسا ، بىزنىڭ يېتىم بولۇشىمىز
ھېچ ئىش ئەمەس ئىدىغۇ ... » دېگەنلەرنى ئويلاپ تۇرسام ، بايىز
دېگەن بۇزۇق تېخىمۇ چوڭ سۆزلەپ كەتەسمۇ :

— سىزنى ئوڭچىلاپ ئالاي دېگەندىم . ئۇ بوربۇشنىڭ يۈز-
لىرىڭىزگە قاراشلىرىغىمۇ چىدىماي يۈرىمەن .

ئۇنىڭ نومۇسسىزلارچە ئېيتقان بۇ گەپلىرىنى ئاڭلاپ ، ئاشۇ
تېتىقسىز گەپ چىققان ئېغىزىغا نەچچە كاچات سالغۇم كەلدى .
ئەمما ، ھەر ئىككىيلەننىڭ پەسكەشلىكىگە ، بولۇپمۇ ئانامنىڭ
پەسكەشلىكىگە سەت ئىش بولمىسۇن دەپ ، چىشىمنى چىشلەپ
جىم ياتتىم . بايىز دېگەن ئەبلەخ ئانامنى بىردەم چوڭۇلدېتىپ
سۆيگەندىن كېيىن :

— گەپ قىلىشىڭىزچۇ ؟ ئۇ بەندە تېخى ئۆز كۆڭلىدە بالىلار-
نىڭ ھەممىسىنى ئۆز سۆيۈكۈمدىن تاپتىم دەيدىكەن - دە . ئەگەر
ئاجراشسىڭىز قىزىڭىزنىڭ سىزگە قالىدىغىنى ئېنىق ، ئوڭلىڭىز
بولسا مېنىڭ سۆيۈكۈمدىن بولغان . ئۇمۇ تەبىئىيلا سىزگە قالد-
دۇ . شۇنداق بولغاندا ئۇنىڭغا نېمە ئامال ؟ ئۇ ئىككى قولىنى
قولتۇقلاپ قالىدۇ شۇ . بالىلارنى يېتىم قىلمايلى دېگىنى بەك
كۈلكىلىك - دە ، ئۇنىڭ !

— گەپنىڭ راستى ، ئۇنىڭ دېيىشىچە ، ماڭا بەك ئامراق .

مىش . شۇڭا ئۇ ماز قۇرۇق سەۋەب كۆرسىتىپ مەن بىلەن ئاجراشقىلى ئۇنىمايۋاتىدۇ .

— ئۇنىڭ سىزنى ياخشى كۆرۈشىگە پەقەت چىدىيالىمايمەن .

— مەنمۇ ئۇ بىزەڭنىڭ مېنى ياخشى كۆرۈشىنى خالىماي . مەن .

— چۈشەندىم . سىز ئۇ كاساپەتتىن بىزار تۇرۇقلۇق ، نېمە مىشقا ئاجرىشىپ كەتمەيسىز ؟ !

— سىز ئۇنداق دېگىنىڭىز بىلەن ئاتا - ئانىم ئېرىڭ ياۋاش ھەم مۇلايىم ، يەنە كېلىپ مۇقىم خىزمىتى بار . ئۇنداق ئەرنى جاھاندىن تاپماق تەس ، دەيدۇ .

— راستتىنلا شۇنداق دېدىمۇ ؟

— مەن سىزگە قاچان يالغان ئېيتقان ؟ ئەگەر ئۇلار بېسىم قىلمىسا مەن ئۇنىڭ بىلەن بۇ ئۆيدە بىر مىنۇتمۇ تۇرمايتتىم ، بۇنى سىز ئوبدان بىلىسىزغۇ ؟

— ھەي ! ... ھەسەلدەك جېنىڭىزنى مۇشۇنداق قىيناپ ئۆتەرسىزمۇ ؟

— گەمسە ، نېمە قىلىمەن ؟

— بولدى ، ھازىرچە ئۇخلاڭ . نېمە قىلىش كېرەكلىكىنى كېيىن دەپ بېرى .

بايىزنىڭ ئەسلىي ئۆم - ئىناق بۇ ئائىلىمىزنىڭ كۈشەندەسى ، بۇزغۇنچىسى ئىكەنلىكىنى چۈشەندىم . شۇ كېچىسى تاڭ ئاتقۇچە ئۇخلىماي بىچارە دادام ئۈچۈن ئۇنىسىز ياش تۆكتۈم . ئانىم بايىز دېگەن شەيتاننىڭ ئېزىقتۇرۇشى بىلەن ئاخىر بۇ بىر ئائىلىنى ۋەيران قىلدى .

قەھرىتان قىشنىڭ بىر كېچىسىدە دادامنىڭ بوينىنى پالتا بىلەن چاپقاندىن كېيىن ، بايىزنى ياردەمگە چاقىرىپتۇ .

ئۇلار كۆڭلىدە دادامنى كۆزدىن يوقىتىپ رەسمىي ئۆمۈر - لۈك ئەر - خوتۇن بولۇشقا قەسەم قىلىشقانكەن . ئەمما ئۇلار

توي قىلايلى دېگۈچە سىر پاش بولۇپ ، ھەر ئىككىسى قانۇننىڭ تورىغا چۈشتى . مەنمۇ «قاتىلنىڭ قىزى» دېگەن يامان ئاتاققا قالدىم . ئەل ئىچىدە يۈزىمىز يەر بىلەن يەكسان بولدى . خەقلەر - نىڭ ئالدىدا يۈزىمىزنى كۆتۈرەلمەي يۈردۈق . ئانام ئۆلۈم جازا - سىغا ھۆكۈم قىلىنىپ ھاياتىنى ئاخىرلاشتۇرغاندىن كېيىن بوۋام ئۆي - ماكانىمىزنى سېتىپ بىزنى ئۆز يېنىغا كۆچۈرۈپ ئېلىپ كەتتى . ئىنىم بىلەن مېنى شۇ يەردىكى مەكتەپتە ئوقۇتتى . ئەمما تامنىڭمۇ قۇلىقى بار دېگەندەك ، گەرچە ئارىلىق خېلى يىراق بولسىمۇ ، ئائىلىمىزدە بولغان ئىشلار بۇ يەردىكى كىشىلەر ئارىسىغا سىغىمۇ پۇر كەتكەن ئوخشايدۇ . ئىنىم ئىككىمىز مەكتەپتىمۇ يەنىلا باشقىلارنىڭ كۆزىگە سەت كۆرۈنىدىغان ئوقۇغۇچى بولۇپ قالدۇق . «قاتىلنىڭ قىزى» ، «قاتىلنىڭ ئوغلى» دېگەن ئاتاق - تىن قۇتۇلالىمىدۇق .

20

مەكتەپتە ساۋاقداشلار تەرىپىدىن يوشۇرۇنچە «قاتىلنىڭ قىزى» دەپ ئاتىلىۋەرگەچكە ئوقۇشتىن رايىم قايتتى . مەن ئۆي بىلەن مەكتەپ ئارىلىقىدا دەرسكە ئۆزۈمنى باسماي ئۆتۈۋاتقاندا ، بوۋام بىر كۈنى ئۆيگە ناھايىتى خۇشال ھالدا كىردى ۋە :
— نۆۋبە ، ساڭا ياخشى بىر كاۋاك تېپىلدى . سەن يېتىم - يېسىرلار قوبۇل قىلىنىدىغان ياتاقلىق «كەسپىي مەكتەپ» تە ئو - قۇيدىغان بولدۇڭ ، — دېدى . بۇ گەپنى ئاڭلاپ ، شۇ ھامان ئاچچىقىم كېلىپ :

— يەنە شۇ مەكتەپ ئىكەنمۇ ، — دەپ دومىسايدىم .
— ئوخشىمايدۇ ، — دېدى بوۋام كۈلۈمسىرەپ ، — ئۇ دېگەن ھەقسىز ھۈنەر ئۆگىتىدىغان مەكتەپ ئىكەن . ھۈنەر ئۆگەنسەڭ كېيىنچە خاپىلىق تارتمايسەن .

— ئۇ مەكتەپ يىراقتىمۇ؟ — دەپ سورىدىم بىر ئازدىن كېيىن سەل يۇمشاپ .

— يىراق ، بۇ يەردىن ئارىلىقى بىر يۈز يىگىرمە كىلومېتىر - چە كېلىدۇ .

مەكتەپنىڭ يىراقلىقىدىن كۆڭلۈم خۇش بولدى . چۈنكى ، يىراق يەردە «قاتىلىنىڭ قىزى» دەپ ئەيىبلەنشتىن خالىي بولۇ - شۇم مۇمكىن ئىدى . شۇڭا بوۋامغا چىرايىمنى ئېچىپ :

— مەيلى ، ھۈنەر ئۆگەنسەم ، ئۆگىنەي ، — دېدىم . بوۋام بۇ گېپىمنى ئاڭلاپ خۇشال بولۇپ مەڭزىمگە سۆيۈپ قويدى .

ھەپتىدىن كېيىن بوۋام مېنى «كەسپىي مەكتەپ» كە ئاپىد -

رىپ بەردى . مەن ئۇ يەردە ھەر جاي ، ھەر جايدىن كەلگەن ناتونۇش قىرىق بالا بىلەن «تىككۈچىلىك ۋە كېسىمچىلىك كەسپى سىنىپى»دا ئوقۇشنى باشلىۋەتتىم . بۇ يەردە ھېچكىم ماڭا «قا -

تىلىنىڭ قىزى» دەپ دىل ئازار قىلمايتتى . سىنىپ ۋە ياتقىمىز ئازادە ۋە يورۇق ئىدى . ئۈچ ۋاخ دېگۈدەك بۇغداي ۋە گۈرۈچ تامىقى يەيتتۇق . قوناق تامىقىنى ئەسلا كۆرمىيتتۇق . بۇ يەردە ئوقۇشنى داۋاملاشتۇرۇپ بىر ئايدىن كېيىن ھاۋاسى كېلىشكەد -

دىنىمۇ ياكى باشقا سەۋەبتىنمۇ ئىشقىلىپ بىراقلا بوي تارتىپ سەمرىپ كەتتىم . بۇ مەكتەپتە ئوقۇيدىغان ئۈچ يۈزگە يېقىن

ئوقۇغۇچىنىڭ ياتاق - تاماق ۋە كىيىم - كېچىكى ھەقسىز بولۇشتىن سىرت ، ھەر ئايدا ئوتتۇز يۈەن «تۇرمۇش ياردەم

پۇلى» بەرگىنىگە ھەيران قالدىم . تا شۇ كەمگىچە ماڭا بىرەر يېقىن تۇغقاننىمۇ مۇنچىلىك جىق پۇل بېرىپ باقمىغان ، كۆيۈن -

مىگەن ۋە غەمخورلۇق قىلىپ باقمىغانىدى . «مەكتەپ ئۇنچىۋالا باي ئەمەستۇ ، بىزگە ياردەم قولىنى سۇنغان كىمدۇ؟» دېگەن

خىياللار ھەر كۈنى دېگۈدەك مېنى چەكسىز خىياللارغا غەرق قىلاتتى . كاللامدىكى بۇ تۈگۈنچەك بىر كۈنى ئاخىر يېشىلدى .

سىنىپ مەسئۇلىمىز سىنىپ يىغىنى ئاچقاندا سۆزلەپ كېتىۋې - تىپ :

— سىلەرنى ئالدىن بېيىغان ، مېھرىبان ، ئاق كۆڭۈل ئاكا-لىرىڭلار ، پەرى سۈپەت ھەدىلىرىڭلار ئىللىق قوينىغا ئالدى . ئۇلار سىلەرنى ھەقسىز ئوقۇتۇش پۇرسىتىگە ئىگە قىلدى ، — دېدى .

بۇ يەردىكى بالىلار ئاشۇ شەپقەتچىلەرنىڭ ئۈمىدىنى ئاقلاش ئۈچۈن ، تىرىشىپ ئۆگىنىپ ياراملىق ئادەم بولۇشقا بەل باغلىدى . دۇق . دەم ئېلىش كۈنلىرىدە يوقسۇل ، ئاجىز ۋە مېيىپ - مەجرۇھلارغا ياردەم بېرىشنى ئۆزىمىزگە ئادەت قىلدۇق . مەك-تەپكە پات - پات ھەرخىل ئادەملەر كېلىشكە باشلىدى . بىر كۈنى مەكتەپ چولغا يىغىن ئېچىپ ، ئاشۇنداق كىشىلەرنى بىزگە تونۇش-تۈردى . ئۇ كىشىلەرنى مەكتەپ مۇدىرى بىزگە تونۇشتۇرۇپ : — بۇلار سىرتقا قارىتا ئىشكنى ئېچىۋەتكەندىن بۇيان ، ھالال كەسىپ بىلەن ھالال تىجارەت قىلىپ ئالدىن بېيىغان باشلامچىلاردۇر . ئۇلار سىلەرگە پۇل ئىئانە قىلدى ، — دېگەن چاغدا گۈلدۈراس ئالقىش ياغراتتۇق . شۇ چاغدا ئۇ كىشىلەردىن بىرى ۋەكىل سۈپىتىدە سۆز قىلدى :

— سىلەر بىز يېتىم دەپ ھەرگىز قايغۇرماڭلار ، سىلەر جەمئىيەتنىڭ ، شۇنداقلا بىزنىڭ ئۆز بالىمىز . بىز ئالدىن بېيىد-دۇق . ئالدىن بېيىغاندىن كېيىن سىلەردەك پاناھسىزلارنى ئۈز-تۈپ قالساق بولمايدۇ . بىز بۇنىڭدىن كېيىن نامراتلارنى يۆلەش-كە ، مەكتەپ ، دوختۇرخانا ، كۆۋرۈك سېلىشقا پۇل ئىئانە قىلد-مىز . ئاپەتكە ئۇچرىغانلارغا ياردەم قىلىمىز .

بۇ ۋەكىلنىڭ سۆزى ئاخىرلاشقاندا ھەممىمىز قىزغىن چاۋاك چالدۇق . كۆزلىرىمىزگە ئىسسىق ياش ئالدۇق . ئۇ شەپقەتچىلەر بىزگە ئاتاپ ئەكەلگەن كىيىم - كېچەكلەرنى ئۆز قولى بىلەن تارقىتىپ بەردى . مەن ئۇ شەپقەتچىلەرنىڭ قولىدىن كىيىم-كېچەك ، پۇل ۋە باشقا ئوقۇش قوراللىرىنى تاپشۇرۇۋالغاندا قول-لىرىم تىترەپ ، ياشلار چاناقلىرىمىدىن تاراملاپ ئاقتى . بۇ چاغدا

شەپقەتچىلەر مەڭزىمدىكى ياشنى مېھرىبانلارچە سۈرتكەندە ، ئاتا - ئانىم ۋە ئۇلارنىڭ پاجىئەلىك ئۆلۈمى ئېسىمگە كېلىۋېلىپ ، تېخىمۇ بەكرەك ئۇن سېلىپ يىغلاپ كەتتىم . بۇ چاغدا ئۇستازلىرىم ، ساۋاقداشلىرىم ۋە شەپقەتچىلەر ماڭا تەسەللى قىلىشتى . ماڭا ئۆزلىرىنىڭ ياخشى تىلەكلىرىنى تىلەشتى . مەن خاتىرجەملىك ئىچىدە كۆڭۈللۈك ئوقۇۋاتقان كۈنلەرنىڭ بىرىدە ، «ياغاچچىلىق كەسپى سىنىپ»دا ئوقۇيدىغان بىر يىگىت - نىڭ خېتىنى تاپشۇرۇپ ئالدىم . خەت مۇنداق يېزىلغانىدى :

«قەدىرلىك نۆۋىيە ، ياخشىمۇسىز ! بەلكىم بۇ خېتىمنى كۆرۈپ ھەيران قالغان بولارسىز . نۆۋىيە ، سىز بىلەمسىز ، مېنىڭ بىر يىلدىن بېرى يېگىنىم تاماق ، كىيىنىم كىيىم بولماي كەلدى . تاماق زەھەردەك ، كىيىم كېپەندەك تۇيغۇ بەردى . كېچىلىرى سىزنى ياد ئېتىش بىلەن تاڭ ئاتتى . ئاخىر تاقەت قىلالماي ، سىزگە بۇ خەتنى يېزىشقا مەجبۇر بولدۇم . قەدىرلىك نۆۋىيە . مەن سىزنى ئاشخانىدا تاماق ئېلىۋېتىپ تۇنجى كۆرگەندە ھاڭ - تاڭ قالغانىدىم . سىز ھەقىقەتەنمۇ كەم - كۈتسىز ، چىرايلىق بىر قىز ئىدىڭىز . بولۇپمۇ نۇر يېغىپ تۇرىدىغان ئاق سېرىق چېھرىڭىزدىن ئايمۇ خىجىل بولاتتى . قاشلىرىڭىز ئەگىم ئايدەك ، كۆزلىرىڭىز بۇلاقتەك خۇمارلىق ئىدى . ئاھ ، شۇ چاغدا تاماق كۆتۈرۈپ كېتىپ قالدىڭىز . مەن ئارقىڭىزدىن پايلاپ ئەگەشپ ماڭدىم . ئەمما سىز مېنى كۆرمىدىڭىز ، پەرۋاسىز ياتىقىڭىزغا كىرىپ كەتتىڭىز . يۈرىكىم سىز بىلەن كىرىپ كەتكەندەك بولدى ، ئامالىم قانچە ؟ قايتىپ كېتىشكە مەجبۇر بولدۇم . كۈن ئۆتتى ، ئاي ئۆتتى ، قولىم ئىشتا ، ئەمما خىيالىم سىزدە ئىدى . سىزنى ئويلاپ ياتاق بىلەن ياتاق ئارىلىقىدا مەقسەتسىزلا يول يۈرۈپ تۇرسام ، بىر چاغلاردا

چايدان كۆتۈرۈپ چىقتىڭىز . ئالدىڭىزغا ئۇدۇل قاراپ ماڭ-
دىم . يېقىنلاشقاندا ئېغىز ئاچماي دەپ تۇراتتىم ، قانداق
بولدىكىن يۈزۈم چىمىلداپ ، كۆڭلۈمگە تىزغان گەپلەر نە-
گىدۇر غايىب بولدى . سىز ماڭا «لەپپىدە» بىر قاراپ
قويۇپ يېنىمدىن ئەگىپ ئۆتۈپ كەتتىڭىز . توۋا ، سۆيگۈ
ئىزھار قىلىشنىڭ تەسلىكىنى دەپسە ... ئاخىر ئويلا - ئويلا
ئامال تاپتىم . يەنى ، سىزگە خەت يېزىش قارارىغا كەلدىم .
قەدىرلىك نۇبىيە ، شۇڭا سىزگە خەت يېزىۋاتىمەن .
ماڭا ئىشەنسكىڭىز ، مېنى چۈشەنسكىڭىز ، ھالىمغا يەتسىڭىز ،
بىز توي قىلايلى ! بولامدۇ ؟ ...

رۇستەمدىن»

خەتنى ئوقۇپ بولۇپ قوشۇما قاش ، ئېگىز بويلۇق رۇستەم
دېگەن يىگىت كۆز ئالدىمغا كەلدى . خەتنى تۇتقىنىمچە جىمجىت
ئولتۇرۇپ كەتتىم . ئاتا - ئانامنىڭ پاجىئەلىك ئۆلۈمى كاللامدىن
تېخى نېرى كەتمىگەچكە ، ئۆزۈمنىڭ تۇرمۇشى توغرىلىق ھېچقان-
داق ئويۇم يوق ئىدى . بىر تەرەپتىن تۇرمۇشلۇق بولۇشتىن
نەپرەتلەنسەم ، يەنە بىر تەرەپتىن رۇستەمنىڭ كېلىشكەن قەددى-
قامىتىنى ، مېھرىبانلىق چىقىپ تۇرىدىغان مەسۇم كۆزلىرىنى
ئويلاپ ، بۇنداق لايىقنى قولىدىن چىقىرىشقا كۆڭلۈم قىيمىدى .
شۇنداقتىمۇ دەماللىققا جاۋاب بېرىشنى كېچىكتۈرۈپ ، ئۇنىڭ
ئىرادىسىنى يەنە بىر قېتىم سىناپ باقماقچى بولدۇم . ئۈچ كۈن-
دىن كېيىن ئۇنىڭدىن يەنە بىر پارچە خەت تاپشۇرۇۋالدىم . ئۇ
بۇ قېتىمقى خېتىدە يەنە ئىلگىرىكىدە كلا ئۆزىنىڭ مېنى بەكمۇ
ياخشى كۆرىدىغانلىقىنى ، توي قىلىشقا قوشۇلۇشۇمنى ، تويىدىن
كېيىن مېنى بەكلا قەدىرلەپ ، ماڭا مەڭگۈلۈك بەخت ئەكەللىدە-
غانلىقىنى يازغانىدى . مەن خەتنى تولۇق كۆرۈپ چىققاندىن كې-
يىن ، قولۇمغا قەلەم ئالدىم ۋە مۇنداق بىر پارچە خەت يازدىم :

«رۇستەم ، ياخشىمۇسىز !

ھەر ئىككى خېتىڭىزنى تاپشۇرۇۋېلىپ مەزمۇنىدىن ۋا-
قىپلاندىم . خېتىڭىزدە ماڭا بولغان سۆيگۈڭىزنى ئىزھار
قىپسىز ، سۆيگۈڭىز چىنمۇ ، ئەمەسمۇ ؟ ئۇنىڭغا ھازىر بىر
نەرسە دېيەلمەيمەن . بەلكىم كېيىنچە ئىسپاتلىنار .

رۇستەم ، مەن ھازىر خېتىڭىزگە ئىشەنگەن بولاي .
ئەمەلىيەتتە ، سىز ماڭا مەكتەپكە كەلگەندىن بېرى كۆپ
دىققەت قىلىپ كەپسىز . ئەمدى بىلىسەم ، ماڭا ئېغىز ئاچال-
ماي يۈرگەنكەنسىز . بىلىشىڭىز ، مەن سىزدىنمۇ ئۆتەر
بەختسىزمەن . مېنىڭ يا ئانام ، يا دادام يوق ، بىر قارا
يېتىممەن . سىزنىڭ نېمىلا بولسۇن ئاتىڭىز بار ئىكەن .
ماڭا قارىغاندا بەختلىك ئىكەنسىز . سىزگە شۇنى ئەسكەرتىپ
قويغۇم كېلىۋاتىدۇ : ئۆيىڭىز بىلەن مېنىڭ بوۋامنىڭ ئۆيى-
نىڭ ئارىلىقى يۈز كىلومېتىردىن ئاشىدۇ . سىز بۇ تەرەپنى
ئويلاپ كۆردىڭىزمۇ ؟ يەنە بىر تەرەپتىن دادىڭىز بۇ ئىشقا
قوشۇلمىسا ، سىز ئارىدا تەڭقىسلىقتا قالارسىزمىكىن ؟ بۇ
تەرەپنى ئوبدان ئويلاپ دادىڭىز بىلەن ئوبدان مەسلىھەت
قىلغاندىن كېيىن ماڭا ئۇچۇر قىلىڭ . دادىڭىز قوشۇلسا
توي قىلساق مەيلى !...»

نۇبىيەدىن «

مەن خەتنى يېزىپ بولغاندىن كېيىن ، چىرايلىق قاتلاپ
ياستۇقۇمنىڭ ئاستىغا باستۇرۇپ قويدۇم ، ئەتىسى بىر دوستۇم
ئارقىلىق ئۇنىڭ قولىغا يەتكۈزدۈم .

ئارىدىن ھەپتە ئۆتكەندە ئۇ مېنىڭ قېشىمغا كۈلۈمسىرىگەن
ھالدا كەلدى .

— نۇبىيە ، سىز خېتىڭىزدە دېگەن ھېلىقى گەپنى دادامغا
سېلىپ كېلىشىم ، ئۇ قوشۇلدى ، — دېدى . مەن بىردەم جىم

تۇرغاندىن كېيىن :

— رۇستەم ، ھەممە ئىش ئوچۇقلىشىپ كەتكىنى ياخشى .
ئەگەر سىز مېنى ھەقىقىي ياخشى كۆرسىڭىز ، سىزگە دەيدىغان
مۇھىم بىر گېپىم بار ئىدى ، — دېدىم . رۇستەم بىر ئاز جىددىيە-
لەشكەندەك بولۇپ سورىدى :

— نېمە گەپ ئىدى ، قېنى دەڭ ، — دېدى .
— مەن دېگەن بىر قاتىلنىڭ قىزى . بولۇپمۇ ئېرىنى ئۆل-
تۈرگەن قاتىلنىڭ قىزى ... ، — دېدىم ئوچۇقلا .
— توۋا خۇدايىم ! ... ئانىڭىز دادىڭىزنى ئۆلتۈرگەنمى-
دى ؟ — دەپ سورىدى ئۇ ھەيرانلىقتا .
— شۇنداق ، ئەمدى سىز بۇ ئىشقا نېمە دەيسىز ؟ — ئۇنىڭ
كۆزىگە قاراپ سورىدىم .

رۇستەم نېمىلەرنى ئويلىدىكىن ، بىردەم جىممىدە تۇرۇپ
قالدى ۋە بىر ئازدىن كېيىن بېشىنى كۆتۈرۈپ :
— نېمىشقا ، نېمە ئۈچۈن ئۆلتۈرۈۋېتىدۇ ؟ — دەپ سورى-
دى . مەن ئۇنىڭ بۇ سوئالىغا بارلىق ئەھۋالنى تەپسىلىي سۆزلەپ
بەردىم . ئۇ ھەممە ئىشتىن خەۋەردار بولغاندىن كېيىن :
— ھېچقىسى يوق . سىز مېنى ھەقىقىي ياخشى كۆرسىڭىزلا
بولدى . ئاتا - ئانىڭىزنىڭ ئىشى مېنىڭ سىزگە بولغان مۇھەببەت-
تىمىنى سۇسلاشتۇرالمايدۇ ، — دېدى . شۇنىڭ بىلەن ئارىلىق-
تىكى ھەممە ئىش ئايدىڭ بولۇپ ، دىل يارام ساقايغاندەك ، كۆ-
ڭۈل ئاسمىنىم بىردىنلا كېڭەيگەندەك بولدى . شۇ چاغدا رۇستەم-
نىڭ ماڭا بولغان مۇھەببىتىگە ھەقىقىي ئىشەندىم . ئۇ ماڭا بەكمۇ
سۆيۈملۈك ، بەكمۇ قەدىرلىك بىلىندى . چۈنكى ، ئۇ مەندىن يىر-
گەنمىدى ، مېنى ئەتىۋارلاپ ئەمرىگە ئېلىش ئىرادىسىدە چىڭ
تۇرماقتا ئىدى .

بىز ئاشۇ كۈنى كەچتە بىللە كىنو كۆرۈپ كەلدۇق . شۇنىڭ-
دىن كېيىن ناھايىتى يېقىن بولۇشۇپ كەتتۇق . ھەتتا بىر -

بىرىمىزنى بىر كۈن كۆرمىسەك چىدىيالمىدىغان دەرىجىگە يەت-
تۇق . تېخى مەن ئۇنىڭ كىيىم - كېچەكلىرىنى يۇيۇپ بېرىدىغان
بولدۇم .

ئوقۇشىمىزمۇ پۈتتى . ھەر ئىككىمىز ئۆز ھۈنرىمىزنى
پۇختا ئۆگىنىۋالغاندۇق . ئۆيگە قايتىپ بارغاندىن كېيىن بوۋامغا
توي قىلىدىغانلىقىمنى ئېيتتىم . بوۋام ئېيتقانلىرىمنى ئاڭلاپ :
— سەن ياقتۇرغان بولساڭ مېنىڭ باشقا پىكرىم يوق ، —
دەپ توي ئىشىمغا رازىلىق بەردى . شۇنداق قىلىپ رۇستەم بىلەن
توي قىلدىم .

21

رۇستەمنىڭ ئىككى ئاچىسى تالالىق بولغاچقا ، ئۈچ جاننىڭ
تامىقى بىر ئۆيدە ئىدى . قېيناتام گىروي كەلگەن ، يۈزىنى چې-
چەك ئىزى باسقان ، ئەللىك ياشلاردىكى ئادەم ئىدى . ئۇنىڭ
چىرايىدىن كۈلكە يېغىپ تۇراتتى . بىز بۇغداي سارغايغىچە ئىككى
ئېغىز دۇكان ئۆيىنى پۈتتۈرۈۋالدۇق . مەكتەپتىكى ئوقۇشنى پۈت-
تۈرگەن چاغدا ھەربىرىمىزگە كېرەك بولىدىغان تۈرلۈك سايمان-
لاردىن بىر يۈرۈشتىن تەقسىملەپ بەرگەندى . بىز شۇ سايمانلار
بىلەن بىر ئۆيىنى تىككۈچىلىك ، يەنە بىر ئېغىز ئۆيىنى ياغاچچىلىق
دۈكىنى قىلىپ ئىش باشلىۋەتتۇق .

مەن ئۈچ شاگىرت قوبۇل قىلدىم . خېرىدارلار كۈندىن كۈن-
گە كۆپىيىپ كەتتى . رەختلەر دۆۋىلىشىپ كەتكەندە ، كېچىلىرى
ئىشلىدىم . رۇستەم خاماندىن كېيىن ، بىر ئادەمنىڭ ئۆيىنى
قۇراشتۇرمىەن دەپ ، بەش شاگىرت باشلاپ يېقىن ئەتراپتىكى بىر
يەرگە كەتتى . ئۇمۇ ھېرىپ - ئېچىپ ناھايىتى كەچ ئاران قايتىپ
كېلەتتى . بىر كۈنى بىر شاگىرت بالا بىر كۆڭلەككە دەزمال
سېلىۋېتىپ ، پەۋزىنىڭ ئالقانچىلىك يېرىنى كۆيدۈرۈۋەتتى . ئۇ

قىممەت باھالىق كۆڭلەك بولغاچقا ، بۇنى كۆرۈپ كۆڭلۈم بەكلا يېرىم بولۇپ ، چىرايىم ئاقىرىپ كەتكىنىنى ئۆزۈممۇ تۇيماي قاپتىمەن . ئىگىسى بىلسە چوقۇم تاپا قىلىدۇ ، دېگەنلەرنى ئويلاپ ، قورقۇپ كەتتىم .

— ۋاي ، قانداق قىلارمەن ؟ كۆزىڭىز نەگە كەتكەنىدى سىز-نىڭ ؟ — دېدىم ئۆزۈمنى تۇتالماي .

شاگىرت قىز قورقۇپ «ۋارىدە» يىغلىۋەتتى .

— يىغلىماڭ ، يىغلاش بىلەن ئىش تالڭ ئاتامدۇ ؟ — دېدىم ئاچچىقىمدا .

ئۇ قىز بالا يىغىدىن پەس بولغان بولسىمۇ ، تىترەپ تۇراتتى . قولىدىكى كۆڭلەكنى ئېلىپ ئۇنى تۈزىگىلى بولىدىغان بولمايدىغانلىقىغا بىردەم قاراپ تۇردۇم . «ئىچ تەرىپىدىن ياماق سېلىپ يامسام بەك چانمىغۇدەك ، يېزىلىق بولغاندىكىن ، ئانچە بەك دىققەت قىلىپ قاراپ كەتمەس» دېگەنلەرنى ئويلاپ ، قايچىنى قولۇمغا ئالدىم . دە ، كۆڭلەكتىن ئاشقان پۇرۇچتىن بۇزۇلغان يەرگە چېپ كەلگۈدەك قىلىپ كېسىپ چىقتىم ۋە يامىدىم . چاۋ-مىغۇدەك ھالەتتە دەزمال سېلىپ ئىلغۇچقا ئىلىپ قويدۇم .

كۆڭلەكنى كۆيدۈرۈپ قويۇپ مەندىن تەنبە ئاڭلىغان قىز بالا ئەتىسى ئىشقا كەلمىدى . ئېھتىمال ، قىلغۇلۇقنى ئۆزى قىل-سىمۇ ، ئۆزىچە مەندىن ماي تارتىپ كەلمىگەن بولسا كېرەك . قالغان ئىككى شاگىرت مەن بىلەن بىللە ئىشلەپ تۇراتتى .

دەل شۇ كۈنلەردە ھەممىمىز ئۆز ئىشلىرىمىز بىلەن ئالدى-راش بولۇۋاتساق ، توساتتىن ئىشكتىن ئاران دېگۈدەك پاتىددى-غان ، سېمىز ۋە دومىلاققىنە بىر ئايال دۇكان ئىچىگە ھاسىراپ-ھۆمۈدەپ كىردى . بۇ ئايال ھېلىقى كۆڭلەكنىڭ ئىگىسى ئىدى . ئۇنى كۆرۈپ چىرايىم ئۆڭۈپ ، يۈرىكىم سېلىپ كەتتى .

— ئۈستام ، كۆڭلىكىم پۈتتىمۇ ؟ — دەپ سورىدى ئالتۇن بىلەن قاپلانغان چىشلىرىنى كۆرسىتىپ ھىجايغىنىچە ئۇ ئايال .

مەن چىرايمىغا زورىغا كۈلكە يۈگۈرتۈپ :

— تۈنۈگۈن پۈتكەندى ، — دېدىم .

— خويمۇ ئوبدان بوپتۇ ، بۈگۈن بىر توپغا چىلاپتىكەن ،

قېنى بىر كىيىپ باقاچۇ ؟ — دېدى خۇشاللىقىدا .

كۆڭلەكنى ئۇ ئايالغا ئېلىپ بەردىم . ئۇ كۆڭلەكنى ئېلىپلا

ئۆرۈپ - چۆرۈپ قاراشقا باشلىدى . يۈرىكىم ئەنسىز سوقۇپ

تۇراتتى . بىردەمدىن كېيىن ئۇنىڭ كۆزلىرى شورپىدەك پارقد -

راپ كەتتى .

— خېنىم ، ماۋۇ نېمە قىلىق ؟ كۆڭلەكنىڭ بۇ يېرىگە

ئەجەب ياماق چۈشۈپتىغۇ ؟

ئۇنىڭ گېپىنى ئاڭلاپ ، ماڭا ئاسمان يىراق ، يەر قاتتىق

تۇيۇلدى . ئۇ ئايال ئۇن - تىنىسىز تۇرغىنىمنى كۆرۈپ :

— گۆشىيىپ تۇرىسىزغۇ ، بۇ كۆڭلەكنى شاگىرت تىككەند -

مۇ ؟ — دەپ سورىدى .

— ياق ، مەن تىككەن ، — دېدىم جىددىيلەشكىنىمدىن ئاراز -

لا .

— سىز بۇ يەرگە شاگىرتىمۇ يا ئۈستىمۇ ؟ — ئۇ مەندىن

شۇنداق سورىدى .

— ئۈستىمۇ ، — دەپ جاۋاب بەردىم ئۇ ئايالغا .

— ئۈستىمۇ ، كۆڭلەكنى تىككەندە نەگە قاراپ ئولتۇرۇپ

تىككەن ؟ كۆزىڭىزگە ئىشتان كىيىلىپ قالغانمۇ - يا سىز -

نىڭ ؟ — ئايال بارغانسېرى ئەزۋەيلەپ كېتىۋاتاتتى .

— خاپا بولمىسلا ، — دېدىم مەن كۆزۈمگە ياش

ئېلىپ ، — شاگىرت بالا دىققەتسىزلىكتىن كۆيدۈرۈپ قويۇپتە -

كەن ، — دېدىم پەس ئاۋازدا . ئېغىزىمدىن ئەمدى شۇ گەپ

چىقىشقا :

— قايسىڭ كۆيدۈردۈڭ كۆڭلىكىمنى ؟ — دەپ ئۇ ئايال

دۇكاندىكى شاگىرتلارغا ھۈرىيىۋىدى ، بالىلاردىن بىرى :

— بىز قىلمىدۇق ، — دېدى تىترەپ تۇرۇپ . ئۇ ئايال ماڭا ئاللىبىپ قاراپ :

— نېمە ، ئۆزۈڭچە مېنى ئەخمەق كۆرۈۋاتامسەن ؟ سەنمۇ كۆيدۈرمىسەڭ ، شاگىرتىڭمۇ كۆيدۈرمىسە ، ئاناڭ كۆيدۈرمىمۇ ئەمەسە بۇ كۆڭلىكىمنى ! — دەپ قاتتىق بىر ۋارقىرىۋىدى ، پۇت — قولۇم دىر — دىر تىترىدى . ئۇ ئايالغا نېمە دېيىشنى بىلەلمىدىم . سىرتتىن قېيناتام كىرىپ ، بۇ يەردىكى جىددىي ھالەتكە سەپسالغاندىن كېيىن :

— نېمە ئىش بولدى ؟ — دەپ سورىۋىدى ، ئۇ ئايال تېخىمۇ چالۋاقاپ :

— نېمە بولاتتى ؟ كۆزىگە ئىشتان كىيىلىپ قالغان ماۋۇ خوتۇن كۆڭلىكىمنى بۇزۇپتۇ ، — دېدى .

بۇ گەپنى ئاڭلاپ ، قېيناتامنىڭ چىرايى بىردىنلا ئوڭىدى . — نېمانچە ئەزۋەيەيلە ؟ بۇزۇلسا كۆڭلەك بۇزۇلۇپتۇ ، ئادەم ئۆلمەپتىغۇ . تۆلەپ بەرسەك بولىمىدۇ ؟ — دېۋىدى ، بۇ گەپ بىلەن يۈرىكىم جايىغا چۈشكەندەك بولدى .

— ئۇ رەختىنچۇ ، تۈركىيىگە بېرىپ ئەكىلەمسىز ؟ — دەپ سوئال قويدى ئۇ ئايال قېيناتامنىڭ ئالدىدا گىدىيىپ تۇرۇپ . — ئوھۇي ، تېخى تۈركىيىنىڭ مېلى دېسەلە ، — دېدى قېيناتام ھەيران بولغان قىياپەتتە .

لېكىن ئۇ ئايال پەرۋاسىز ھالدا ئېيتتى :
— شۇنداق ، چەت ئەلنىڭ ، يەنە كېلىپ تۈركىيىنىڭ ، چەت ئەلنىڭ جىڭ مېلى دېسەلە .

— مۇشۇ كۆڭلەكنىڭ ھەممىسىمۇ ؟

— ھە .

— پۇلى قانچىدۇر ؟

— سەككىز يۈز ئەللىك كوي .

— نېمە ؟

— قۇلاقلىرى گاسمۇ نېمە؟ سەككىز يۈز ئەللىك كوي! ...
 ئايال ئاۋازىنى يۇقىرىلىتىپ گېپىنى تەكرارلىدى.
 — ھە، بۇنداق دېسە، — دېدى قېيناتام سوغۇق كۈلۈم-
 سىرەپ قويۇپ ۋە سۆزىنى داۋاملاشتۇردى، — مەن ئۇ پۇلغا
 توققۇز كۆڭلەك سېتىۋالالايمەن. ئۇ رەختنىڭ مۇشۇ يەردىكى
 زاۋۇتلاردا توقۇلۇپ چىقىرىلىدىغانلىقىنى كىم بىلمەيدۇ؟
 — چەتنىڭ جىڭى، بۇ يەردە ئىشلەپچىقىرىلغىنى ساختىسى.
 — تولا ھەددىلىرىدىن ئاشمىسىلىچۇ، قارىغاندا، سىلىگە
 چەت ئەلنىڭ ھەر نېمىسى ئالتۇن كۆرۈنىدىغان ئوخشىمادۇ؟
 — كۆڭلىكىمنى كۆيدۈرۈشەڭ لام - جىم دېمەي تۇرسام،
 ئەمدى ھەممىڭ بىرلىشىپ مېنى بوزەك قىلماقچىمۇ؟ ئۇچىغا
 چىققان ناچار خەقلەردىن ئوخشاشماسەن!
 ئۇ ئايال شۇنداق دەپلا كېلىپ چېچىمدىن قاماللىۋالدى. مەن
 قورقۇپ كەتتىم. شۇ چاغدا قېيناتام ئۇنىڭغا:
 — قويۇۋەت، قىزىمنىڭ چېچىنى! — دەپ ۋارقىرىغانىدى،
 ئۇ ئايال چېچىمنى قويۇۋېتىپ قېيناتامنىڭ ياقىسىغا ئېسىلدى ۋە
 قېيناتامنىڭ يۈزىگە «شالاققىدە» بىرنى تۈكۈردى. قېيناتام ئاچ-
 چىقىدا پۇتى بىلەن بىر تېپىك تېپىۋىدى، ئۇ ئايال شۇ ھامان
 يەرگە سىيرىلىپ چۈشتى.
 دەل شۇ چاغدا سىرتتىن بىر توپ كىشىلەر كىردى ۋە بۇ
 ئەھۋالنى كۆرۈپ، ئۇ ئايالغا قاراپ ئىچ ئاغرىتىشتى. ئۇ ئايال
 بولسا يەردە ۋايىچانلاپ، يىلاندىك تولغىنىپ ياناتتى. سىرتتىن
 كىرگەن ئاياللار ئۇ ئايالنى ئورنىدىن تۇرۇشقا دەۋەت قىلىۋىدى،
 ئۇ ئايال ئورنىدىن تۇرغىلى ئۇنىماي جاپىدىلا يېتىۋالدى. كىم
 خەۋەر قىلىدىكەن، بىر چاغدا ئىككى ساقچى پەيدا بولۇپ، ئۇ
 ئايالنى دوختۇرخانىغا ئاپىرىشنى بۇيرۇدى. قېيناتامنى ئالدىغا
 سېلىپ ساقچىخانغا ئېلىپ ماڭدى.
 رۇستەم بولغان ۋەقەدىن خەۋەر تېپىپ ھۈنەر قىلىۋاتقان

يېرىدىن قايتىپ كەلگەندە ، ھۆركىرەپ يىغلىغىنىچە ئۇنىڭ قۇچىدا .
قىمغا ئۆزۈمنى ئاتتىم . ئۇ ماڭا تەسەللى بەردى . ئۇ بۇ كىچىككىنە
ئىش سەۋەبىدىن قىيىناتامنى ساقچىخانىدىن قايتۇرۇپ چىقىشقا يۈز
يۈەن ، ھېلىقى ئايالنىڭ داۋالاشىنى ھەققىگە تۆت يۈز ئەللىك
يۈەن ، كۆڭلىكىگە بەش يۈز ئەللىك يۈەن تۆلىدى . دۈكىنىمىزغا
رەخت ئەكىلىپ قويغانلار رەختلىرىنى يوقىلاڭ باھانىلەر بىلەن
قايتۇرۇپ كېتىشتى . قالغان ئىككى شاگىرتىمۇ دۈكاندىن كېتىپ
قالدى . دۈكىنىمىزنىڭ سودىسى شۇنىڭ بىلەن كەينىگە يېنىپ
كەتتى . مەن شۇنىڭ بىلەن بىكار قالدىم ۋە ئۆيدە مال بېقىپ
بىكار ئولتۇردۇم .

رۇستەم بىر يىلدىن كېيىن ئۆزى ھۈنەر قىلىۋاتقان ئۆيگە
مېنىمۇ ئاپاردى . مەن ئۇ يەرگە بارغاندا ئۆي پۈتەي دەپ قالغانىدى .
دى . مەن بېرىپ ئەمدى بىرەر سائەتتەك ۋاقىت ئۆتكەندىن كېيىن
ئۆي ئىگىسىنىڭ يىراق شەھەرلەردە ئولتۇرۇشلۇق بىر ئوغلى
پەيدا بولدى . ئۇ ھەممە ئۆيگە سەپىلىپ قاراپ چىققاندىن كېيىن
دادىسىدىن :

— دادا ، مۇنداق نائۇستا ياغاچچىنى نېمىشقا بۇ ئۆينىڭ
ياغاچچىلىق ئىشىغا سالدىڭىز ؟ — دەپ سورىۋىدى ، دادىسى ئوغ-
لىغا :

— نېمە بوپتۇ ؟ — دەپ ھەيرانلىق بىلەن قاراپ كەتتى .
شۇ چاغدا ئۇ چىرايىنى پۇرۇشتۇرۇپ :
— قارىمامسىز مانا ، ئۆيىنى بۇزۇپ قويۇپتۇ ، — دېدى . بۇ
گەپنى ئاڭلاپ رۇستەمنىڭ چىرايى ئاقىرىپ كەتتى . مېنىڭ كۆڭ-
لۈمۈم بىر قىسما بولۇپ كەتتى . شۇ چاغدا رۇستەم ئۇ يىگىتنىڭ
يېنىغا بېرىپ :

— ئاكا ، ئۆينىڭ قەيىرى بۇزۇلۇپتۇ ؟ — دەپ سورىدى
مۇلايىم ئاۋازدا .

— قارىڭ ، ئاۋۇ يەرگە ئىنچىكە لىم ئىشلىتىپسىزغۇ ، ئۇ

لىم بۇ ئۆيىنىڭ سۈپىتىنى بۇزۇپتۇ ، — ئۇ شۇنداق جاۋاب بەردى .
— بۇ مۇنداق ئىش قاراك ، — دېدى رۇستەم يېنىك تىن
ئېلىپ ، — دادىڭىز چوڭ ياغاچ سېتىۋېلىشقا پۇلۇم يوق ، ئۆيدە
بارىنى ئىشلىتىپ بېرىك ، دېگەندى ، — دېدى .
— دادا ، سەن راست شۇنداق دېگەنمۇ ؟ — دەپ كۆزىنىڭ
پاختىسىنى چىقىرىۋىدى ، ئۇ ئادەم :

— مەن نەدە شۇنداق دېدىم ؟ — دېدى پەرۋاسزلىق بىلەن .
بۇ گەپنى ئاڭلاپ رۇستەم ئۇ كىشىگە غەزەپلىك بىر قاراپ
قويۇپ :

— ئاشۇ ئۇزۇن ساقاللىرى بىلەن تىنىۋالسىلا ، خۇدا راۋا
كۆرەرمۇ ؟ — دەپ سورىغانىدى ، ئۇ ئادەم يەنە ئۆكتەملىك قىل-
لىپ :

— مۇبارەك ئۇزۇن ساقىلىمنى چىشلەپ تارتىشقا نېمە ھەد-
دىڭ سېنىڭ ؟ ئىشقىلىپ مەن ئۇ گەپنى دېمىدىم ، — دەپ تېنىد-
ۋالدى .

ئوغلۇمۇ ھۇرپىيىپ :

— دادامنى يەنە ھاقارەتلەيدىغان بولساڭ ، ئۇتتۇر چىشلىد-
رىڭنى تۆكۈۋېتىمەن ، — دەپ تەھدىت سالدى . مەن بۇ ناھەقچە-
لىككە چىدىيالمىي رۇستەمنىڭ ئالدىغا كېلىپ :

— رۇستەم ، بولدى ئارتۇقچە تاكاللىشىپ يۈرمەڭ ، —
دېدىم ياش يۇقى كۆزلىرىمنى ئۇنىڭغا تىكىپ . ئۇ ماڭا قاراپ
كۆزىگە پەيدا بولغان يېشىنى ئاران تەستە يوشۇردى .
— ئەمدى بۇزۇلغان بۇ ئۆيىنى قانداق قىلىسىز ؟

رۇستەم بۇ ئادەمنىڭ ئوغللىغا قاراپ قويۇپ :

— ئۆزىڭىز دەپ بېقىڭ ، سىزنىڭ دېگىنىڭىزدەك قىل-
لاي ، — دېگەندى ، ئۇ بۇرۇتتىنى تولغاپ تۇرۇپ :

— ئەمدى نېمىنى قىلىسىز ؟ بۇزۇلغان ياغاچنى تۈزىگىلى
بولاتتىمۇ ؟ — دېدى .

— ئەمەسە ، مېنى نېمە قىل دەيسىز ؟ — دەپ سورىدى
رۇستەم تىترەڭگۈ ئاۋازدا .

— نېمە قىلاتتىڭىز ، پۈتۈن ئۆيىنىڭ ئىش ھەققىدىن ۋاز
كېچىسىز !

— مەن بۇ يەردە ئۈچ ئاي ئىشلىگەن تۇرسام ، يېرىم ئىش
ھەققىنىمۇ بولسا بېرەرسىلە ، — دېدى رۇستەم يىغلامسىراپ .
رۇستەمنىڭ بۇ گېپىنى ئاڭلاپ ئۈيىگە رۇستەمگە ھۈرپەيدى :
— ياخشىلىقچە كۆتۈرگۈنى قىسىپ كەتسەڭ كەت ! بولمىسا
سېنى چالا ئۆلۈك قىلىۋېتىمەن ھېلى ! — دېدى . مەن رۇستەمگە
يالۋۇرۇپ :

— رۇستەم ، مەيلى بولدى قىلىڭ ، كېتەيلى . كۈچىڭىز
بارغۇ . سالامەتچىلىك بولسا بۇنداق ئۆيدىن يەنە نەچچىنى قۇرالايمىز .
سىز .

رۇستەم ماڭا تازا سەپىلىپ قارىغاندىن كېيىن ، ئارقىسىغا
بۇرۇلۇپ سايمانلارنى يىغىشتۇرۇشقا باشلىدى . ئۇنىڭ كۆزلىرىدە
دىن ياش تۆكۈلۈپ تۇراتتى . مەنمۇ ئۇنىڭغا سايمان يىغىشتۇرۇپ
بەرگەچ يىغلاپ سالىدىم .

بىز ئۆيگە سالپايغىنىمىزچە قايتىپ كەلدۇق . شۇنىڭ بىلەن
بىزگە قاراشلىق تۆت مو يەرنى باشقۇرغۇچ كۈن ئۆتكۈزدۇق . بىر
كۈنى قېيناتام :

— بالىلىرىم ، يېزا دېگەن شۇنچىلىك ئىكەن . ھۈنەرلارنى
ئاقىتۇرالمىدىڭلار . مۇنداق كېتىۋەرسە ھۈنەرلارنى يەپ كېتەدە .
سىلەر ، كۆمۈلۈپ قالسىلەر . شۇڭا شەھەرگە كەتسەڭلار . ئۇ
يەردە بۇ يەردىكىدەك مۇتتەھەم ئادەم يوقتۇر بەلكىم . شەھەرلىك-
لىر ئاڭلىق ، مەدەنىي كېلىدۇ ، دەپ ئاڭلايمەن ، — دېدى .
رۇستەم بېشىنى كۆتۈرمەي تاماق يەۋېتىپ :

— بۇ ھۈنەردىن رايىم قايتتى . شەھەرگىمۇ بارمايمەن ، —
دېدى كەسكىن قىلىپ .

— ئۈچ مويەر بىلەن كۈن ئالمىقىمىز تەس بولدى . سىلەر تېخى ياش . ئالدىراپ بەل قويۇۋەتمەڭلار ، — دېدى قېيناتام .
— دۇكاننىڭ ئىشىنى قانداق قىلىمىز ؟ — دەپ سورىدىم ئۇلارنىڭ گېپىگە لوقما سېلىپ .

— مەن بىر ئامالنى قىلىمەن ، — دېدى قېيناتام .
رۇستەم باشقا گەپ — سۆز قىلماي جىم ئولتۇردى . مەن ئۇنى قوشۇلدى دەپ خۇشال بولدۇم .

قېيناتام لەۋزى قىلغىنى بويىچە ئۆيى شەھەرگە يېقىن بىر تۇغقىنىنىڭ ئىككى دۇكىنىنى ئەرزان باھادا ئىجارە ئېلىپ بەردى . شۇنىڭ بىلەن بىز ئايرىم — ئايرىم ، باشقا — باشقا جايدا ئىش باشلىۋەتتۇق . ئىش باشلىغىلى تېخى بىر ئاي بولمىغاندى ، بىر كۈنى چۈشتە رۇستەمنىڭ ئوتتۇرا بارمىقىنى ھەرە ئۈزۈۋېتىپتۇ . شۇنىڭ بىلەن تاپقان — تەرگىنىم رۇستەمنى بېقىشقا كەتتى . بىر كۈنى دۇكىنىمغا قىرقىم چاچ بىر قىز يوپكىسىنى ئالغىلى كەلدى .

ئۇ يوپكىنى كىيىپ كۆرگەندىن كېيىن :
— بىرلىك ئۇزۇن بولۇپ قاپتۇ ، — دەپ ماڭا چەكچىيىپ قارىدى .

مەن ئۇنىڭ يوپكىسىغا قاراپ :
— قۇيۇپ قويغاندەك بىر ئوبدان تۇرمامدۇ ؟ — دېسەم ئۇ قىز چىرايىنى تۈرۈپ :
— نەدە شۇنداق تۇرۇپتۇ ؟ ئۇزۇن تۇرمامدۇ مانا ! — دەپ ۋارقىرىدى ماڭا . مەن ئۇنىڭغا :
— بەك قىسقا بولۇپ كەتسە ياراشماس . ھازىر شۇنداق ياراشتىغۇ ، — دېسەم ، ئۇ :

— خاتا ئۆلچەپ قويۇپسىز ، شۇڭا گەپ يورغىلىتىۋاتىسىز . ھازىر دېگەنچۈ كىيىمنى قىسقا كىيىش مودا بولۇۋاتىدۇ ، — دېدى يەنە ئۆز گېپىدە چىڭ تۇرۇپ .

— ئۇنداقتا ، ئۆزۈنلۇقىنى كېسىۋېتىپ باشقىدىن تەييارلاپ بېرەي ، — دېدىم ئىلاجىسىز .

— تەييارلاپ بېرەي ، سىز مېنى ئەخمەق كۆرۈۋاتامسىز ؟ ئۇنداق يوقىلاڭ گەپلەرنى بىر چەتكە قويۇپ ، رەختنىڭ پۇلىنى تۆلەڭ ! — ئۇ ماڭا شۇنداق بۇيرۇق قىلدى .

بۇرۇنمۇ نەچچە قېتىم سۇ كىرگەچكە ، باشقا گەپ - سۆز قىلماي ، ئۇ قىزنىڭ يوپكىسى ئۈچۈن ئەللىك يۈەن تۆلەپ بەر - دىم . ئالدىمغا ئۇنىڭغا ئوخشاش ھەرخىل ئاياللار كېلىپ ، قىلغان ئىشىمدىن قەستەن قۇسۇر چىقىرىپ ئەرزان رەختلىرى ئۈچۈن قىممەت باھادا تۆلەم تۆلىتىۋەرگەچكە ، تاپقىنىم چىقىمىغا يې - تىشمەي ، ئاخىر تىككۈچىلىكتىن چورتلا رايىم قايتىپ رۇستەم بىلەن يېزىغا كېتىشكە مەجبۇر بولدۇم .

مەيلى قەيەرگىلا بارمايلى «قازاننىڭ قۇلىقى تۆت» بولغاچ - قا ، شۇنىڭدىن كېيىن ھۈنەر قىلىمدۇق . «ھۈنەر» دېگەن سۆزنى باشقىلاردىن ئاڭلىساممۇ قۇلىقىمغا بازغان بىلەن ئۇرغاندەك بىلد - نىپ كەتتى .

شۇنداق قىلىپ ھۈنەرلىك تۇرۇپ ھۈنەرسىز قالدۇق . رۇس - تەم بىلەن قايتىدىن تىرىكچىلىكنىڭ غېمىگە چۈشتۇق . بىر ئۆيگە كىرىپمۇ بىر ئىشنىڭ بېشىنى تۇتالماي ، يېگۈمىز بارنى يېيەل - مەي ، كىيگۈمىز بارنى كىيەلمەي ئاچ - زارلىقتا ئۆتتۇق . ئۈچ - تۆت يىل ئەنە شۇنداق ئۆتتى . نامراتلىق دەستىدىن كۈن ئالمىق - مىز ھەقىقەتەن تەس بولۇشقا باشلىدى . سېرىقتال تۇرمۇش كە - چۈرۈشكە باشلىدۇق .

كەچ كۈز كۈنلىرىنىڭ بىرى ئىدى . رۇستەم ئۆيگە ناھايىتى خۇشال كىردى . چىرايىدىن خۇش خەۋەر ئېلىپ كىرگەنلىكى بىلىنىپ تۇراتتى . ئۇ يېنىمغا كېلىپ :

— خوتۇن ، مەن تىجارەتنىڭ ئېپىنى ئوقۇشتۇم . بىر ئاغد - نەم ئىچكىرى ئۆلكىدە ئۈزۈم ساتايلى ، پايدىسى بەك ياخشى ،

دەيدۇ ، — دەدى . مەن بىردەم تۇرۇپ قېلىپ :

— يىراق شەھەر ئوخشايدۇ . سىز كەتسىڭىز قانداق قىلار .

مەن ؟ — دېدىم ئۇنىڭدىن ئايرىلىپ قېلىشتىن ئەنسىرەپ .

— ھازىرچە ، بىر - بىرىمىزنى سېغىنساقمۇ چىدايلى . يەنە بىر قېتىمدا سىزنىمۇ بىللە ئېلىپ بارىمەن ، — دەدى ئۇ كۆڭ .

لۈمنى ياساپ .

— پۇلنى قانداق قىلىسىز ؟ — دەپ سورىدىم قوشۇلغانلىق .

قىمنى ئىپادىلەپ . ئۇ چىرايغا كۈلكە يۈگۈرتۈپ :

— كىراغا ئاغىنەم پۇل بەرمەكچى ، تامىقىنى ئۆزى كۆتۈر - مەكچى ، باغدىن قۇرۇتۇلغان ئۈزۈمنى ئېلىۋالسام ئىش پۈتىدىغان بولدى .

— كەتسىڭىز قانچىلىك ۋاقىتتا قايتىپ كېلەرسىز ؟ — دەپ سورىدىم بوش ئاۋازدا . ئۇ :

— تۆت - بەش ئايدا قايتىپ كېلىدىغان ئوخشايمىز ، — دېۋىدى ، كۆز ئالدىم بىردىنلا قاراڭغۇلاشتى ...

ئەتىسى رۇستەم :

— تۈنۈگۈن ھوشىڭىزدىن كەتتىڭىز . مەن قارارىمنى ئۆز - گەرتتىم . تىجارەتكە بارماي يېنىڭىزدىن ئايرىلماي ، — دەدى .

مەن ئۇنىڭدىن ئايرىلىشقا قىيمىساممۇ «ئۈزۈمە پىش ئاغزىمغا چۈش» دەپ ، ئۆيدە بىكار ياتساق تۇرمۇشىمىز جاپالىق بولىدىغان گەپكەن .

— بولدى ، پىلاننىڭىز بويىچە سەپەرگە تەييارلىق قىلىڭ ، — دېدىم ئۇنىڭغا .

رۇستەم كۆزلىرىگە لىققىدە ياش ئالدى . ئىككى قولىنىڭ ئالغانلىرىدا مەڭزىمنى يېنىك سىلىدى . رۇستەم باغدىن قۇرۇ - تۇلغان تۆت تاغار قۇرۇق ئۈزۈمنى ئېلىپ يىراق شەھەرگە ماڭغاندا .

دا بۈرىكىمگە تاشنى قويۇپ ئۈزۈمنى قويدۇم . ئۇ كەتتى . ئۈچ - تۆت كۈنگىچە كۆزۈمنىڭ يېشى قۇرۇمدى . كۈن ئۆتۈپ ، ئاي

ئۆتۈپ بارا - بارا كۆنۈپ قالدىم . رۇستەمنىڭ تىجارىتىنىڭ ئوڭۇشلۇق بولۇۋاتقانلىقى توغرىسىدا يازغان خەتلىرى ، قىلغان تېلېفونلىرى كۆڭلۈمگە تەسەللى بېرەتتى . قېيناتامنىڭ ئاش - تامىقىنى ئېتىپ ، كىر - قاتلىرىنى يۇيۇپ ، ماللىرىمىزنى بېقىش دېگەندەك ئىشلار بىلەن كەيپىياتىمنى تەڭشەپ ئۈچ - تۆت ئاينى ئۆتكۈزدۈم .

بىر كۈنى رۇستەم گويا يەردىن ئۈنگەندەكلا ئۆيگە پەيدا بولۇۋىدى ، خۇشلۇقتىن يۈرىكىم يېرىلغىلى تاس قالدى . ئۇ سەم - رىپ ئاقىرىپ كەتكەندى . ئۇنىڭ يارىشىملىق كىيىملىرى ئۈنىڭ - غا باشقىچە ئىسكەت بېغىشلىغانىدى . ئۇ مېنى كۆرۈپلا :
— بەش مىڭ يۈەن پايدا ئالدىم ، — دېدى . ئۇنىڭ دېگەنلىك - رىگە ئىشەنمەي تۇرۇپلا قالدىم .

— توۋا ، بۇرۇنراق بارساڭ بوپتىكەن ، — دېدى قېيناتام ئۇنىڭ قولىدىكى پۇلنى ساناپ كۆرگەندىن كېيىن .
ئۇ قېيناتام بىلەن ماڭا بىر قۇر يېڭى كىيىم ئالغاچ كەپتەن - كەن ، كىيىمنى كىيىپ كۆرۈپ شۇنداق خۇشال بولدۇق . رۇس - تەم بىلەن ھۇجرىغا كىرگەندە ، خۇددى يېڭى توي قىلغان ۋىسال كېچىسىدەك خۇشاللىق ۋە ھاياجان ئىچىدە بەكلا راھەتلىنىپ ئۇخلايدۇق ...

شۇنىڭدىن باشلاپ ئۇ بەش مىڭ يۈەننىڭ بىر قىسمىنى دەسمايە قىلىپ ، مېۋە - چېۋە تىجارىتى بىلەن شۇغۇللىنىپ يۈردى .

ئارىدىن بىر مەزگىل ئۆتۈپ ، ئۇنىڭ يەنە ئىچكىرى ئۆلكىگە ماڭىدىغان ۋاقتى بولدى ، ئۇ بۇ قېتىم مېنىمۇ بىرگە ئېلىۋالماق - چى بولدى .

بۇلۇتسىز زەڭگەر ئاسماندا توپ - توپ قۇشلار لەرزىلەن ئۇچىد - ۋاتقان ، تەبىئەت ئالتۇن لىباسلىق كىيىمنى كىيگەن ، مەھەللىنى مەمۇرچىلىق قاپلىغان كۆز كۈنلىرىنىڭ بىرىدە ، رۇستەم بىلەن

ئىككىمىز بىر تەشتەكتىكى بىر جۈپ قىزىلگۈلدەك ياندىشىپ يىراق شەھەرگە قاراپ يولغا چىقتۇق . بىز ئولتۇرغان ئاپتوبۇس مەنزىل تامان شامالداك يۈرۈپ كەتتى . ئۈچ كېچە - كۈندۈز داخىيەنگە كېلىپ پويىزغا ئالماشتۇق . پويىزدا ئولتۇرۇپ ئىچكى - رى ئۆلكىلەردىكى قەۋەت - قەۋەت بىنالارغا كەڭ ھەم ئۇزۇن يوللارغا قاراپ «توۋا ، بۇرۇنراق كەلسەم بوپتىكەن» دەپ پۇشايمان قىلىپ قالدۇم . بىز بىرنەچچە ئادەم ئاخىرقى مەنزىلگە يېتىپ كېلىپ ياتاق ئالدۇق . ئەتىسى رۇستەم مېنى ئارقىسىغا سېلىپ بازار ئەھۋالىنى كۆزىتىشكە باشلاپ چىققاندى . بىزنى كىشىلەر ئورنىۋېلىشتى . مەن تېگىرقاپ تۇرغىنىمدا ، ئۇلاردىن بىرى بې - شىمدىكى دوپپىنى قولغا ئېلىپ قىزىقپ كۆرۈشتى . يەنە بەزد - لىرى ئۇچامدىكى ئەتلەس كۆڭلەكنى تۇتۇپ كۆرۈپ بىر نەرسە دېۋىدى ، ھەممىسى كۆڭلەكنىڭ پېشىگە ئېسىلىپ كېتىشتى . ئۇلار مېنىڭ كۆڭلىكىمگە ۋە دوپپامغا ناھايىتى بەك ھەۋەس قىلىپ كەتكەنىكەن .

دەم ئېلىپ ئۈچ كۈندىن كېيىن ، بازارغا چىقىپ تىجارەتنى باشلىۋەتتۇق . رۇستەم بىلەن ئىككىمىز ئايرىم - ئايرىم جايدا ئولتۇرۇپ قۇرۇق ئۈزۈم ساتتۇق . نېمىشقىدۇر مېنىڭ بازىرىم باس - باس بولۇپ كەتتى . رۇستەم كەچقۇرۇن :
— بازىرىڭىزنىڭ تېز ئېقىشىدىكى سەۋەب ، مىللىيچە كىيىمىڭىز ئۇلارنى جەلپ قىلغان گەپ . شۇ سەۋەبتىن بازار جەھەتتە مەندىنمۇ ئۈستۈن تۇرۇۋاتىسىز ، — دېدى .

كېيىن بىلىمىم راست ئىكەن . بىرقانچە كۈندىن بېرى كىيىمىڭىزگە چىرايلىق مودا بولۇپ كۆرۈنۈپتىمەن . قوللىمىزدىكى ئۈزۈملەر ئىككى ھەپتىدىلا سېتىلىپ تۈگىدى . توپچىلاردىن توپ ئېلىپ پارچە سېتىپ ، ئارىلىقتا پايدا ئېلىپ يۈردۈق . رۇستەم ئىككىنچى قېتىم زاكاز قىلدۇرغان ئۈزۈملەر قوللىمىزغا ھەپتىدە تەگدى . يەنە ئۈزۈملەرنى سېتىش بىلەن مەشغۇل بولدۇق . بازار

ياخشى بولغاچقا كۆڭلىمىز توق ئىدى . دائىم خۇشال - خۇرام يۈرۈپ بۇرۇنقى جاپا - مۇشەققەتلەرنى ۋە كۆڭۈلسىزلىكلەرنى بارا-بارا ئۇنتۇپ كەتتۇق . بىز ئەتىگەنلىك ۋە كەچلىك تاماقلارنى ياتاقتا ، چۈشلۈك تاماقنى تىجارەت ئورنىدا يەيتتۇق . تاماقنى مەن ئېتەتتىم ، باشقىلار ياردەملىشەتتى .

بىر كۈنى رۇستەمنىڭ بىر دوستى بىزگە :
— ئاڭلىدىڭلارمۇ ، بىزنىڭ يۇرتتىكى ئىچكىرىدە تىجارەت قىلىدىغان سابىرنى بۇلاڭچىلار ئۇرۇپ ئۆلتۈرۈۋېتىپتۇ ، — دېگەنىدى ، رۇستەمنىڭ چىرايى شۇ ھامان تاتاردى . ئۇ :
— ھە ، قاچان ؟ — دەپ سورىدى . ئۇنىڭ ئاغىنىسى تاماكدە-سىغا ئوت يېقىپ تۇتاشتۇرغاندىن كېيىن :
— ھەمراھلىرىنىڭ تېلېفوندا ئېيتىشچە ، ئۆلۈشكۈندىكى ئىش ئىكەن .

— نېمىشقا ئۆلتۈرۈۋېتىپتۇ ؟ — دەپ سورىدىم مەنمۇ جىددە-دىيلىشىپ .
— پۇل سوراپ كەپتىكەن ، بەرمەپتۇدەك . شۇڭا ئۆلتۈرۈۋې-تىپتۇ .

— توۋا خۇدايىم ، پۇل بەرمىگەن ئادەمنى ئۆلتۈرگەنمۇ بار-مۇ ؟ — دېگەندىم ، ئۇ :
— سىلەرمۇ ئۆزۈڭلارغا ھېزى بولۇڭلار ، بۇ يەردىكى بۇلاڭ-چى ، كاۋاپچى ، يانچۇقچى ، ئوغرى دېگەنلەر بىلەن جېدەللەشمەڭ-لار ، ئىناق ئۆتۈڭلار ، — دېدى .

— ھە ، راست ، — دېدى رۇستەم ئۇ ئاغىنىسىگە قاراپ ، — ئاق بىلەن تۇتۇلۇپ قالغان ھېلىقى توختىنىڭ ئەھۋالى قانداق بولغانلىقىدىن خەۋەر تاپتىڭمۇ ؟

— خەۋەر تاپتىم ، — دېدى ئۇنىڭ ئاغىنىسى ئۇھ تارتىپ ، — مۇددەتسىز قاماق جازاسىغا ھۆكۈم قىلىنىپتۇ .
شۇنىڭدىن تارتىپ كۆڭلۈم خاتىرجەمسىزلىشىپ ، باشقىدىن

يېرىم بولۇشقا باشلىدى . بۇ شەھەرنى ئاۋات - تىنچ دېگەن خىيا-
لىرىم بىراقلا بەربات بولدى . بازارغا چىققاندىمۇ ئەنسىرەپلا يۈر-
دۇم .

بىر كۈنى تىجارەتتىن كېلىپ تاماققا تۇتۇش قىلىپ خېمىر
يۇغۇرۇۋاتسام ، تۇيۇقسىزلا ئىشىك قېقىلدى . ئىشىكنىڭ قېقىل-
غان ئاۋازىنى ئاڭلاپ يۈرىكىم قاتتىق سوقۇپ كەتتى . قوللىرىم
تەترەپ تۇرغان ھالەتتە ئىشىكنى ئاچتىم - دە ، چىرايىم ئاقىرىپ
بىرنەچچە قەدەم ئارقامغا داچىدىم . ئالدىمدا پور كۆتەكتەك سەم-
رىگەن ، يۈزلىرىدە پىچاقنىڭ ئىزلىرى روشەن تارتۇق قالدۇرغان
ئوتتۇرا ياشلاردىكى ئۈچ ئادەم قاراپ تۇراتتى . ئۇلارنىڭ چىرايى
ناھايتى قورقۇنچىلۇق ئىدى .

— قورقماڭ خېنىم چوكان ، بىز ئادەم يېمەيمىز ، — دېدى
قارماتاق كەلگەن ئۇزۇن بويلۇق بىرى . مەن يەنىلا تەترەپ
تۇراتتىم . شۇنداقتىمۇ ئۆزۈمنى تۇتۇۋېلىپ :
— سىلەر كىم ... كىمنى ئىزدەيسىلەر ؟ — دەپ سورىدىم .
پاكار ئاق سېرىق بىرى .

— بىز مۇشۇ شەھەرنىڭ ئىگىلىرى ، رۇستەم ئىسىملىك
يىگىتنى ئىزدەيمىز ، — دېدى . بۇ گەپنى ئاڭلاپ كۆڭلۈم «ۋىلا-
لىمدە» يورىدى . مەن چىرايىمغا كۈلكە يۈگۈرتۈپ :
— مەن ئۇنىڭ ئايالى . ئۇ ھازىر كېلىدۇ ، قېنى ياتاققا
كىرىڭلار ، — دېدىم . ئۇلار ماڭا تەكشى قاراپ چىققاندىن كې-
يىن ، ئۇزۇن بويلۇقى :

— يۈرۈڭلار ، رۇستەم كەلگۈچە ساقلاپ ئولتۇرايلى ، —
دېگەندى ، ئۇلار ياتاق ئۆيگە كىرىپ مەن باشلىغان يەردە ئولتۇ-
رۇشتى . رۇستەم ھايال ئۆتمەي قايتىپ كەلدى .
ياتاققا كىرىپ ھاڭ - تاڭ قالدى - دە ، ئۇلار بىلەن قىزغىن
كۆرۈشتى . ئۇلارنىڭ ھەممىسى ئۆز ئورنىدا ئولتۇرۇشقاندىن كې-
يىن ، پاكار ئادەم رۇستەمگە قاراپ :

— خوتۇنۇڭنى چۆچۈتۈپ قويدۇق . ئۇ ئىشكىنى ئاچقاندا بەك قورقۇپ كەتتى ، — دېگەندى ، رۇستەم كۈلۈپ قويۇپ :
— ئەپتىڭلار قورقۇنچلۇق تۇرسا ، ھېلىمۇ ياخشى ھوشىدىن كەتمەپتۇ ئۇ ، — دېدى . ئۇزۇن بويلۇقى ماڭا قاراپ قويۇپ :
— خوتۇنۇڭ بەك چىرايلىقكەن جۇمۇ . بۇنىڭدىن كېيىن ئۇنى يالغۇز تاشلاپ كەتمە . بىزغۇ ئۆز ، ئەگەر بايقى چاغدا باشقا يات ئادەملەر بولغان بولسا ئايالىڭنى بۇلاپ قاچاتتى ، — دېدى خىرقىرىغان ئاۋازدا كۈلۈپ . رۇستەم :

— سىلەر تۇرغان يەردە خۇدا ئۇنداق كۈنلەرنى كۆر- سەتمەس ، — دەپ قويدى .
تاماقنى ھەممەيلەن بىرگە يېدۇق . تاماق يېيىلىپ بولغاندا ، رۇستەم ئۇلارغا :

— قېنى ئېيتىڭلار ، نېمە ئىش بىلەن كەلدىڭلار ؟ — دەپ سورىدى . شۇ چاغدا ئېگىز بويلۇقى بۇرۇتىنى سىلاپ قويغاندىن كېيىن :

— مىڭ يۈەن ئۆتتە بېرىپ تۇرامدىكىن دەپ كەلگەن ، بېرە- لەيدىغانسەن ؟ — دېگەندى ، رۇستەم :

— بازىرىمنى قوغداپ بېرىۋاتساڭلار ، ئۈنچىلىك پۇل دېگەن نېمىدى ؟ — دېدى ۋە گىدىيىپ تۇرۇپ يانچۇقىغا قول سالىدى . دە ، ئۇلارغا مىڭ يۈەن پۇلنى ساناپ بەردى . رۇستەمنىڭ ئۇلارغا پۇل بەرگىنىنى كۆرۈپ ، يۈرىكىم ئېچىشقاندەك بولدى .

ئۇلار قايتىپ كەتكەندىن كېيىن رۇستەمدىن :
— ئۇلار نېمە كەسىپ بىلەن شۇغۇللىنىدۇ ؟ — دەپ سورى- سام ، ئۇ :

— بۇلاڭچىلىق قىلىدۇ ، — دېدى . مەن بۇ گەپنى ئاڭلاپ :
— بۇلاڭچى ! — دەپ توۋلاپ سالىدىم . ئۇ يېنىك بىر ئۈھ تارتىپ قويۇپ :

— خوتۇن ، سىلى بىلمەيسىلە ، ئەگەر ئۇلار بىلەن چىقىشىپ

ئۆتمىسەك ، ئۇلار بىزنى مەجبۇرىي بۇلىغاندىن سىرت ئۇرۇپ جاراھەتلەندۈرۈپ قويۇشى تۇرغان گەپ . شۇڭا ئۆزىمىزنىڭ بىخە-تەرلىكى ، تىجارىتىمىزنىڭ ئامان - ئېسەنلىكى ئۈچۈن ئۇلارغا تايانمىساق ، ئۇلار بىلەن يېقىن دوست - بۇرادەر بولمىساق بولمايدۇ ، — دەپ چۈشەندۈردى .

مەن شۇ چاغدا «بىر خۇشاللىققا بىر قايغۇ ھەمراھ ئىكەن ، جاھاننىڭ ئىشلىرى بەكلا سىرلىق ، ئېگىز - پەس ، ئىككى بىسلىق بولىدىكەن ئەمەسمۇ» دېگەنلەرنى ئويلاپ قالدىم .

23

ئىچكىرىنىڭ بازارلىرىغا كېلىپ - كېتىپ ، ھەش - پەش دېگۈچە تۆت يىل ئۆتۈپ كەتتى . مېنىڭ خەنزۇچە سۆزلىشىش سەۋىيەممۇ خېلى يۇقىرىلاپ قالغانىدى . يالغۇز ئۆزۈم تىجارىتىگە قاراپلا ئولتۇرمىدۇق . باشقا تىجارەتلەرنىمۇ قىلدۇق . ۋاقىتنىڭ ئۆتۈشى بىلەن بارا - بارا دائىملىق چۆپقەتلەر ، تونۇش - بىلىش-لەر كۆپىيىپ كەتتى . رۇستەم بۇ شەھەردىكى ئۆزۈم ساتىدىغان-لارغا خوجايىن بولدى . ئۇ شەھەرمۇ شەھەر ئالدىراشلا چېپىپ يۈرەتتى .

بىز بۇ يىلمۇ تىجارەتكە ئاتلىنىش ۋاقتىنى تۇرپان كۆك ئۆزۈمى چىقىدىغان ئاۋغۇست ئېيىنىڭ ئاخىرىغا قارار قىلدۇق . سالامەتلىكنى كۆزدە تۇتۇپ يەرلىك بىر دوختۇر ئۇستا ، بىر ئاشپەز ئېلىۋالدۇق . بىز تۇرپان ئۆزۈمىنى بەش يېرىم يۈەندىن ئۈچ يۈز توننا سېتىۋالدۇق . رۇستەم ئىشەنچلىك دوستىنى تۇر-پاندا تۇرۇپ ئۆزۈملەرنى ئۆزى تۇرۇشلۇق جايغا يوللاپ بېرىشكە قالدۇردى - دە ، يولغا چىقتۇق . ئادەم سانى يىلدىن - يىلغا كۆپەيگەچكە ، ئۇلارنى مۇۋاپىق بۆلۈپ تەقسىم قىلىشنىڭ ئۆزىمۇ بىر مەسىلە ئىدى . بىز ئىچكىرىدىكى بازارلارنى قوشۇمچە تۇتقان

ھالدا ئىككى يۈز يىگىرمە ئىككى نەپەر ئادىمى، ئون ئىككى مىليوندىن ئوشۇق مۇقىم مەبلىغى، دوختۇر، ئاشپەزلىرى، توپ- پارچە ئۈزۈم تىجارىتى بىلەن مۇناسىۋەت قىلىشىدىغان ھەرخىل خېرىدارلىرى، دوست - بۇرادەرلىرى مۇكەممەل بولغان بىر كۆچمە شىركىتىمىزنى رۇستەم بىلەن باشقىدىن تەشكىللەپ چىقتۇق. رۇستەم بىر دوستى بىلەن بانكا ۋە پوچتىخانا ئارا چېپىپ، سودا ئىشلىرىنى كۆزىتىش، كۆزدىن كەچۈرۈش، پىلان- لاش، تەقسىملەش ئىشلىرى بىلەن ئالدىراش ئىدى. ھەر بىر ئورۇندا بىر تىجارەت گۇرۇپپا باشلىقى بولۇپ، ئۇلار ھەرقانداق بىرەر مۇناسىۋەت ياكى مۇرەككەپ زىددىيەت - قىيىنچىلىق يۈز بەرگەندە رۇستەمگە تېلېفون قىلاتتى. رۇستەم ئەھۋالغا قاراپ ئۇلارغا يوليورۇق بېرەتتى.

جاي - جايلاردىكى تىجارەت ئەھۋالى ياخشى ئىدى. ئون بىرىنچى ئاي كىرىپ ئۈزۈن قالماي قۇربان ھېيت يېتىپ كەلدى. بۇ، بىزنىڭ ئىچكىرىدە ئۈچىنچى قېتىم ھېيتنى كۈتۈۋېلىدىمىز ئىدى. رۇستەم ئالدىنقى يىلىغا ئوخشاش مۇسۇلمانچە بىر رېستوراننى ئالدىن ئۇقۇشۇپ قويدى. ھېيت ھارپىسى تىجارەتچىلەرنىڭ ھەممىسى بىز تۇرغان شەھەرگە يېتىپ كەلدى. ئەتىسى ھېيت نامىزىنى ئۆتەپ بولغاندىن كېيىن، ئۆز ئارا بىر - بىرىنىڭ ھېيتىنى مۇبارەكلىشىپ، كۈلەپ كېتىپ ھېيتلاش ئۈچۈن رېستورانغا قاراپ ماڭدۇق. رېستوران ئىچى كۆركەم بېزەلگەن، ئورۇندۇقلار رەت - رېتى بىلەن چىرايلىق تىزىلغانىدى. ھەممىمىز خۇشال - خۇرام ھالدا ئورۇندۇقلارغا كېلىپ ئولتۇرۇشتۇق. مىللىيچە ئالىي تاماقلار ئارقا - ئارقىدىن چىقىشقا باشلىدى. رۇستەمنىڭ ئۆپكەدەك ئاق چىرايىدىن كۈلكە يېغىپ تۇراتتى. ئۇ ئۈستىگە قوڭۇر رەڭلىك كاستۇم - بۇرۇلكا بىلەن ئاق يىپەكتىن كۆڭلەك كىيگەن، قىزىل گالىستۇك تاقىغانىدى. ئۇ سەھنىگە چىقىپ مىكرۇفون ئالدىغا كەلدى ۋە كۆپچىلىككە سۆز قىلدى:

— ئەسسالامۇئەلەيكمۇ ، قەدىرلىك يۇرتداشلار ! ئۈزۈمچىلىك سېپىدىكى ئەل - ئاغىنىلەر ، دوست - بۇرادەرلەر ، قۇربان ھېيتىڭلارغا مۇبارەك بولسۇن ! — ئۇنىڭ سۆزىگە قىزغىن ئال-قىش ياڭراتتۇق . سەھنە ئىچى تىمتاس بولغاندىن كېيىن ئۇ سۆزىنى داۋام قىلدى ، — دوستلار ، ئەر - خوتۇن ئىككىمىز يېتىملىكتە چوڭ بولغان . بېشىمىزدىن نۇرغۇن دىشۋارچىلىق ئۆتكەن . بىز بىر پۇڭ ، بىر نانغا زار بولغانىدۇق . بىز دۇنيا دېگەن مۇشۇنداق ، ھايات دېگەن مۇشۇ ، ياشاش ئۇسۇلىمۇ مۇشۇ دەپ ، ئاشۇ توپىلىق يېزىغا قىيماي ياشاۋەرگەن بولساق ، ھازىرقى بۈگۈنىمىز بولارمىدى ؟ سىلەرنىڭمۇ بۈگۈنۈڭلار باياشات ئۆتەرمىدەدى ؟ بىز تەۋەككۈل قىلىپ ئەر - خوتۇن ئىككىمىز بۇ يەرگە كەلگەندە يانچۇقىمىز پۇلغا تولدى . قورسىقىمىز توق ، كىيىمىمىز پۈتۈن بولدى . بارا - بارا تاپقىنىمىز ئېشىپ بانكىغا قويۇ-لۇپ ماڭدى . ئادەم دېگەن تەۋەككۈلچى بولۇشى كېرەككەن . كو-نىلارنىڭ «نامرات بولساڭ كۆچۈپ باق» دېگەن سۆزى ناھايىتى توغرا ئىكەن . بىز تەقدىر ، پېشانە ، ئىرادە ، شۈكۈر - قانائەت دەپ مەھەللىمىزدىن بوسۇغا ئاتلىماي ئولتۇرۇۋەرگەن بولساق ، نامرات پېتى قالار ئىدۇق . ھازىرقىدەك پۇلنىڭ قارىسىنى كۆ-رەلمەيتتۇق . بۇنداق كاتتا ، كۆركەم ، پاكىز شەھەرلەرنى زىيارەت قىلالمايتتۇق ھەم مەڭگۈ كۆرەلمەيتتۇق .

دوستلار ، كۆچمە شىركىتىمىز قۇرۇلغىنىغا بەش يىل بول-دى . شىركىتىمىز كۈندىن - كۈنگە روناق تېپىۋاتىدۇ . ئۈزۈم-لىرىنىڭ توپ - پارچە سېتىلىشى ناھايىتى تېز بولماقتا . قوشۇند-مىزنىڭ ئەخلاقىمۇ ياخشى . ھەربىر تىجارەتچىمىز ئۈچ - تۆت ئاي ئىچىدە ئالدى ئون مىڭ يۈەنگە ، كەينىمۇ ئالتە - يەتتە مىڭ يۈەنگە ئىگە بولماقتا . مەن ھازىر شۇ نەرسىنى ئويلاپ قالدىم ، ھازىر ئۈچۈر دەۋرى ، رىقابەت دەۋرى . شۇنداق ئىكەن ، بىر خىللا تىجارەتكە ئېسىلىۋالساق بولمايدۇ . تىجارەت قوشۇنىمىزغا يەنە

بىرنەچچە تۈرلۈك بازىرى ئىتتىك ماللارنى سەپلەش ئىنتايىن مۇھىمدەك قىلىدۇ . مەن بۇ كۈنكەرت تۈرنى سىلەرگە پات يېقىندىدا ئۇقتۇرمىەن . ئۇ تۈرلەرنىڭ بەزىلىرى ئىنتايىن مۇھىم ھەم مەخپىي ، ئۇلارنى بۇ مەيداندا ھازىرچە ئاشكارىلىمايمەن . دوستلار ، قولىمىزدىكى ماللارنى ئوبدان ساقلاشقا مەسئۇل بولايلى . ئۆزئارا ئىناق - ئىتتىپاق بولايلى . دىلىمىز بىلەن تىلىمىز بىردەك بولسۇن . تىجارەت ئىشلىرىغا سوغۇق قول تەگكۈزمەيلى . بىز مۇرىنى مۇرىگە تىرەپ ، جاپاغا چىداپ ئۈزۈمچىلىك كەسپىمىزنى باشلاش ئالدىدا يېڭى تىجارەت تۈرلىرىنى پۇختىلىق بىلەن قانات يايدۇرايلى . بۈگۈنكى ھېيت پەتىسىدىن پايدىلىنىپ ، مېنىڭ دېمەكچى بولغانلىرىم مۇشۇ . كۆپچىلىككە رەھمەت !

رۇستەمنىڭ سۆزى سورۇندا ئولتۇرغان ھەممەيلەننى تەسىرلەندۈرگەنىدى . بەزىلىرىنىڭ كۆزلىرىدىن ياشلار تامچىلاپ چۈشۈۋاتاتتى . بىز ئورنىمىزدىن تۇرۇپ قىزغىن ئالقىش ياڭراتتۇق . رۇستەم مىكروفون ئالدىدا قولىنى ئېگىز كۆتۈردى . بىز قايناپ تۇرغان قازانغا سوغۇق سۇ قويغاندەك تىمتاسلىققا چۆمدۇق . ئۇ كۆپچىلىككە قاراپ :

— دوستلار ، بىزنىڭ سېپىمىزدە بىر نەچچە دېھقان شائىرلىرىمىز بار . ئۇلار تىجارەت سېپىمىزنىڭ ئىناق ، ئىتتىپاقلىقىدىكى ، دوستلۇقىنى قەدىرلەش لازىملىقىنى ھەمدە ئىچكىرىدىكى گۈزەل شەھەرلەرنى مەدھىيىلەپ نۇرغۇن شېئىرلارنى يازغانىدى . ئۇلار ئاشۇ شېئىرلىرىدىن بىرقانچىنى ئوقۇپ بەرسە قانداق ؟ — بىز يەنە ئالقىش ياڭراتتۇق . رۇستەم يەنە سۆزىنى داۋام قىلدى ، — سەيپىدىن تۇرسۇن ئاكا بىزگە «دوستلۇقتەك گۈزەللىك يوق» دېگەن شېئىرىنى ئوقۇپ بەرسۇن . قېنى سەيپىدىن ئاكا سەھنىگە مەرھەمەت ! ...

بويى پاكار ، رەتلىك كىيىنگەن ، چېكىسىنى ئاق ئارىلىغان ، قارامتۇل چىرايىدا تەبەسسۇم جىلۋە قىلغان بىر ئادەم مىكروفون

ئالدىغا كېلىپ ، يېنىدىن كۆك تاشلىق خاتىرىنى ئېلىپ ئاچتى-
دە ، تىمتاس ئولتۇرغانلارغا كۈلۈمسىرەپ نەزەر تاشلىغاندىن كې-
يىن ، ئۇنىڭ دېكلاماتسىيىسى جاراڭلاشقا باشلىدى :

جاھان كەزدىم ، جاھان ئىچرە كى دوستلۇقتەك ئۇزارىم يوق ،
«ھاياتلىق لەززىتى» دەپ مەن ، بۆلەككە ئىشتىياقم يوق .
ساداقەت بىرلە ئۆتكەن كۈن ئۆمۈرنىڭ لالەزارىدۇر ،
ئەگەر دوستقا ئەجەل يەتسە ، سۇنار ئوڭ قاناتىم ، يوق .
سەپەرگە ئات سېلىپ چىقسام ، ھامان دوستلارنى ئەسلەيمەن ،
يېنىپ كەلگۈچە مەزىلدىن خۇشاللىق - ئىپتىخارىم يوق .
دوستلىرىنى سۆيىمەك ھەم قوغدىماق يىگىتلەرنىڭ مىزانىدۇر ،
بۇ يولدا چىقسا گەر جان تەندىن ، دىلدا قىلچە زارىم يوق .
روھى سىڭگەن ۋۇجۇدۇمغا مۇتەللىپنىڭ ، مۇشۇ كۈندە
مەدھىيەلەيمەن دوستلارنى ، ناداندىن خۇش ئۆتەرىم يوق .
يىپەك يولىدا گەر كارۋان بولساڭ خىزىر ھەمراھىڭدۇر ،
بولاي مەنمۇ سەپەرداش - دوست ، سېنىڭدىن ھېچ تەمەيىم يوق .

شېئىر ئاخىرلاشقاندا رېستوراندا كۈچلۈك چاۋاك ياڭرىدى ،
چۇقلار كۆتۈرۈلدى .

— قانىمدۇق يەنە بىرنى...

— شېئىرىڭىزغا تەشنا بىز ...

سەيپىدىن تۇرسۇن ئىسىملىك بۇ كىشى سەھنىدىن چۈشۈۋې-

تىپ يەنە توختاپ قالدى . رۇستەم ئۇنىڭغا :

— كۆپچىلىكنىڭ تەلىپى بويىچە يەنە بىرنى ئوقۇپ

بېرىڭ ، — دەپ ئىشارەت قىلدى . ئۇ كىشى دىمىغىنى قىرىپ
قويۇپ ، كۆك تاشلىق خاتىرىسىنى يەنە ئاچتى ۋە مۇنۇ شېئىرنى
ئوقۇشقا باشلىدى :

تاغلىرى قارىغاي ، باغلىرى ھاي - ھاي ! ...
يۈكسەلگەن بۇ جاي ، ئادەملىرى باي .
سانائەت بۇندا تاپقاچقا روناق ،
تۇرمۇشى ياخشى ، چاپناشلىرى ماي .

شەھەر ئىچىدە شىخۇننىڭ كۆلى ،
ئەتراپى چىمەن ، ئېچىلغان گۈلى .
كۆركەم بىنالار سېلىنغان قەۋەت ،
ئىشلەنگەن كاتتا ئاسفالت يولى .

«يىپەك يۇرتى» غا يولى تۇتاشقان ،
ئەجداد بۇ يولدا كارۋان بوپ ماڭغان .
بۈگۈن ئەۋلادلار مېڭىپ بۇ يولدا ،
داۋانلار كېزىپ مەنزىل ئۇلاشقان .

ئاشىمىز يەنە ئېگىز داۋانلار ،
دىلىمىزدا بار بۈيۈك ئارمانلار .
مۇراد - مەقسەتلەر بولماقتا ھاسىل ،
كەلدى قايتىدىن گۈزەل زامانلار .

— ئاپىرىن ! ...

— ھەشقاللا ! ...

— رەھمەت ...

شېئىر ئاخىرلاشقاندا ھاياجانلىق ۋارقىراشلار رېستوراننى
بىر ئالدى . يۇرتداشلار تەۋرەپ كېتىشكەندى . سەيپىدىن تۈر -
سۇن ئاكىنى بىرنەچچە ياش ئارىغا ئېلىۋالدى . ئۇلار يەنە بىر

پارچە شېئىر ئوقۇپ بېرىشنى ئىلتىماس قىلىشماقتا ئىدى . سەي-
پىدىن ئاكا ئۇلارغا يۈز كېلەلمەي :

— بوپتۇ ، «مەرتەم مەرتەم ئۈچ مەرتەم» دەپتىكەن ، يەنە
بىرنى ئوقۇپ بېرەي ، — دېگەندى ، بىز ئۇزۇنغىچە چاۋاك ياڭ-
راتتۇق . ئۇ يانچۇق خاتىرىسىنى ئېچىشىغا يەنە جىم بولدۇق .
شېئىر باشقىچە ۋەزىن ئاھاڭدا جاراڭلاشقا باشلىدى .

ھەر يۇرتتىن تىجارەتچىلەر كېلىپ بۇ يەرگە ، قۇچتى زەپەر ،
ئۈزۈمنى قاچىلاپ ئىچكىرى تامان قىلدى سەپەر .
ئىسلاھات بەرگەچ ئىلھام ، كارۋان يولىدا يوق خەتەر ،
چىلىدى يىگىت - قىزنى مېھرى ئىسسىق گۈل شەھەر .
...

بۇ شېئىر كۆپچىلىكنىڭ قىزغىن ئالقىشىغا ئېرىشتى . چا-
ۋاك ئۈزۈندىن - ئۈزۈن چېلىندى . بىز شۇ بىر كۈن ناھايىتى
ئەھمىيەتلىك ھېيت ئۆتكۈزدۇق ۋە بىر كۈن خۇشال ئويناپ
ئاندىن رېستوراندىن تارقاشتۇق .
ياتاق ئۆيىمىزگە كەلگەندە رۇستەمدىن :

— سىز كۆپچىلىككە تىجارەتنىڭ بىرنەچچە مەخپىي تۈرىنى
تىلغا ئالدىڭىز . ئەمما تۈرنىڭ تەپسىلاتىنى ئېنىق دېمىدىڭىز .
شۇنداق تۈرلەرنى رەسمىي يولغا قويماقچىمۇ ؟ — دەپ سورىدىم .
ئۇ :

— بىرنەچچە تۈرلۈك تىجارەتكىلا ئېسىلىۋالساق بولىمىغۇ-
دەك ، قايسى تىجارەتنىڭ پايدىسى كۆپ بولسا ، ئاشۇنداق تىجارەت-
كە تەۋەككۈل قىلىپ باقاي دەيمەن ، — دېدى ئۇ چاپنىنى
سېلىپ ماڭا بېرىۋېتىپ .
— سىز قايسى تىجارەتكە تەۋەككۈل قىلاي دەيسىز ؟ — دەپ
سورىدىم ئۇنىڭ يېنىغا كېلىپ ئولتۇرۇپ .

ئۇ مېنى قۇچاقلاپ تۇرۇپ :
 — بۇ ھازىرچە مەخپىي ، كېيىنچە بىلىپ قالسىز ، —
 دېدى ۋە سىرلىق بىر خىل ھالەتتە كۈلۈپ قويدى .
 ئۇنىڭ سۈتتەك يىپەك كۆڭلىكى پار - پار چاقنايتتى .
 ئۇنىڭدىن ئەتىر پۇرىقى گۈپۈلدەپ تۇراتتى . ئۇ مېنى باغرىغا چىڭ
 باستى ...
 ھېيت كېچىسى ئۇنتۇلغۇسىز تولىمۇ لەززەتلىك بىر كېچە
 بولدى .

24

رۇستەم كۈندىن - كۈنگە كەم دىدار بولۇپ كەتتى . ئۇ ھەر
 قېتىم تېلېفون ئالغاندا ئۆزىنىڭ ئىنتايىن ئالدىراش ئىكەنلىكىنى
 ئېيتاتتى . ئۇنى كۆرگۈم كېلىپ تۇراتتى . ئەمما ئۇنىڭ شەھەرمۇ
 شەھەر ئالدىراپ يۈرىدىغانلىقىنى بىلگەچكە توغرا چۈشىنەتتىم .
 بىر كۈنى مەخسۇس توپ ئۈزۈم ساتىدىغان ئەسقەر ئىسىملىك
 بىر يىگىت ياتىقىمغا كىردى . ئۇنىڭ ھارغىن چىرايىدىن قارىغاندا
 خېلى يىراق جايدىن كەلگەنلىكى مەلۇم ئىدى . ئۇنىڭغا چاي
 قويدۇم . ئۇ چاينى بىر ئوتلىغاندىن كېيىن :
 — قەيەردىن كەلدىڭىز ؟ — دەپ سورىدىم . ئۇ چاينى يەنە
 بىرنەچچىنى ئوتلاپ بولۇپ :
 — كۈنىڭىزدىن كەلدىم ، — دېدى .
 — بۇ يېقىندا رۇستەمنى كۆردىڭىزمۇ ؟ — دەپ سورىدىم
 يەنە ئۇنىڭدىن .
 — كۆردۈم . ئۇ ھازىر كۈنىڭىدا مۇقىم تۇرۇۋاتىدۇ ، —
 دەپ جاۋاب بەردى . مەن بىردىنلا سەزگۈرلىشىپ :
 — ئۇنىڭ تىجارەت ئىشلىرى قانداقراق ؟ — دەپ سورۇش-
 تۇردۇم .

— قەدىر ئەھۋال ، — دەپ جاۋاب بەردى ئۇ . مەن ئۇنىڭ بۇ گېپىدىن بىرەر كۆڭۈلسىزلىكنى بايقىغاندەك بولۇپ :
— نېمە ؟ ئۇنىڭ تىجارىتى ياخشى ئەمەسمۇ ؟ — دەپ سورىدىم . ئىتتىكلا . ئۇ نېمىلەرنى ئويلىدىكىن ، بىردەم جىم ئولتۇرغاندىن كېيىن :

— ئۇ ئۆزى ياخشى . ئەمما زە ، خەتەرسىز تىجارەتنى تاشلاپ ، خەتەرلىك بىر تىجارەتكە تۇتۇش قىلىپ كەتتى . قەدىر ئەھۋال دېگەنمە ، ئۇنى پۇلنى ئاز تېپىۋاتىدۇ دېگەنمە ، دەپ ئەسكەرتىش بەردى .
— قارىغاندا ، ئۇنى بىرەرسى ئازدۇرغان ئوخشىمامدۇ ؟ — دەپ سورىدىم نامەلۇم بىرەر شۇملۇقتىن يۈرىكىم دۈكۈلدەپ . ئۇ بېشىنى كۆتۈرۈپ :

— ئاچا ، سىزنى ئۇنى توسسىكەن دېگەن ئۈمىدە ئاتاينى يېنىڭىزغا كېلىشىم . ئۇ ھازىر قانۇنسىز تىجارەتكە بېرىلىپ كەتتى ، — دېگەندى ، يۈرىكىمنىڭ سوقۇشى بىراقلا تېزلىشىپ كەتتى . مەن تېخىمۇ بىئارام بولۇپ :
— سىز بىلەمسىز ، ئۇ قانداق يامان تىجارەت بىلەن شۇغۇللىنىۋېتىپتۇ ؟ — دەپ سورىدىم . ئۇ :

— خىروئىن تىجارىتى ، — دېگەندى ، كۆز ئالدىم قاراڭغۇلىشىپ ھوشۇمدىن كېتىشكە تاس قالدىم . مەن ئۆزۈمنى تۇتۇۋېلىپ نورمال ھالەتكە قايتقاندىن كېيىن :

— ئەسقەر ، مېنى ئۇنىڭ يېنىغا باشلاپ بېرىڭ . مەن ئۇنى ئۇ تىجارەتتىن توساي ، — دېدىم ئىتتىكلا .
ئۇ ماقۇللۇق بىلدۈرۈپ بېشىنى لىڭشىتتى .

بىز شۇ كۈنى كەچتە كۈنىڭغا قاراپ يولغا چىقتۇق . كۈندىڭگە كەلگەن كۈنى ئەسقەر ماڭا ئۇنىڭ تۇرار جايىنى كۆرسىتىپ قويۇپ قايتىپ كەتتى . مەن ئۇنىڭ ياتاق ئىشىكىنىڭ ئالدىغا بېرىپ قوغغۇراقنى باستىم . بىردەمدىن كېيىن ئىشىكىنى سەك-

كىز ياشلاردىكى بىر ئوغۇل بالا ئاچتى . مەن ئۇ بالغا قاراپ
ھاڭ - تاڭ قالدىم . ئۇ بالا چىرايمغا سەپسىلىپ قاراپ :
— ھەدە ، كىمنى ئىزدەيسىز ؟ — دەپ سورىدى .

مەن شۇ چاغدا ئەسقەر رۇستەم تۇرىدىغان ياتاق ئۆيىنى ئال-
ماشتۇرۇپ قويغان ئوخشايدۇ دەپ ئويلىدىم — دە ، بىردەم ھودۇ-
قۇپ تۇرغاندىن كېيىن :

— مەن رۇستەم ئىسىملىك بىر ئادەمنى ئىزدەيمەن ، —
دېسەم ، ئۇ بالا :

— قېنى كىرىڭ ، دادام سىرتقا چىقىپ كەتكەن . ھېلى پەيدا
بولۇپ كېلىدۇ ، — دېدى . بۇ بالىنىڭ سۆزىدىن ئۆز ئورنىدا
ئولتۇرۇپلا قالدىم . ئۇ بالا جىددىيلىشىپ :

— ھەدە ، بېشىڭىز قېيىۋاتامدۇ ؟ — دەپ سورىغانىدى ، مەن
ئۇ بالغا تىكىلىپ قاراپلا قالدىم . ئۇ بالا :

— ھەدە ، ئاپامنى چاقىرىپ چىقاي ، — دېدى — دە ، يۈگۈ-
رۇپلا ئۆيگە كىرىپ كەتتى . ھاياڭ ئۆتمەي ، زىلۋا قامەتلىك ، ئاق
يۈزلۈك ئوتتۇز ياشلاردىكى چىرايلىق بىر ئايال ئالدىمغا پەيدا
بولدى . ئۇ ئايالنىڭ رۇستەم بىلەن قانداق تونۇشۇپ توي قىلغان-
لىقىنى بىلىش ئۈچۈن ئۆزۈمنى تەمكىن تۇتۇۋېلىشقا تىرىشتىم .
ئۇ ئايال مېنى يۆلەشتۈرۈپ ئورنىدىن تۇرغۇزدى .

— چىرايىڭىز تاتىرىپ كېتىپتۇ . مېجەزىڭىز يوقمۇ ؟ قېنى
ئۆيگە كىرىپ پاراڭلىشايلى ، رۇستەمنىڭمۇ كېلىدىغان ۋاقتى بو-
لۇپ قالدى ، — دېدى . مەن ئۇنىڭ كەينىدىن ئۇنىڭ يول باشلى-
شىدا ئۇن - تىنىسىزلا ياتاق ئۆيگە كىردىم . ياتاق ئىچى ناھايىتى
ھەشەم جابدۇلغانىدى . مەن ئۇ ئايال كۆرسەتكەن ساپاغا كېلىپ
ئولتۇردۇم .

— سىز رۇستەم بىلەن قانداق تونۇشىسىز ؟ ئۇنىڭدا بىرەر
زۆرۈرىيەت ئىشىڭىز بارمىدى ؟ — دەپ سورىدى ئۇ ئايال ئالدىمغا
بىر پىيالە چاي قويۇۋېتىپ .

چىرايىمنىڭ ئۆڭسۈلى ئۆچكەنلىكى ئۆزۈمگە ئايان . شۇنداق -
تىمۇ چىرايىمغا زورلاپ كۈلكە يۈگۈرتۈپ :

— مەن ئۇنىڭ بىر يۇرتلۇقى . دادىسى سالام ئېيتقاندى .
شۇڭا ئۆزى بىلەن كۆرۈشەي دەپ كېلىشىم ، — دېدىم . گېپىمنى
ئاڭلاپ ئۇ ئايالنىڭ چىرايىنى كۈلكە قاپلىدى .

— ياخشى بوپتۇ . ئىسىمىم گۈلپىزە ، — دېدى ئۇ ، ئاندىن
مەندىن سورىدى ، — سىزنىڭ ئىسمىڭىزچۇ ؟

«ئىسمىمنى دەيمۇ — دېمەيمۇ» دەپ ئويلىنىپ قالدۇم ۋە
ئاخىر ئۇنىڭغا تىكىلىپ تۇرۇپ باشقا بىر ئىسمىنى دېدىم :
— ئىسمىم رەنا .

— ھە ، رەنا دەڭ . چىرايلىق ئىسىمكەن ، بەك زېرىكىپ
تۇراتتىم . بۇ ئۆيدە بىرقانچە كۈن تۇرۇڭ . ئۆزئارا ھال - مۇڭ
تۆكۈشەيلى . مۇمكىن بولسا دوست - ئاغىنىلەردىن بولۇپ قالاي -
لى . ئەگەر تىجارەت قىلاي دېسىڭىز رۇستەم ياردەم قىلىدۇ . تازا
ئېپى بار تىجارەتكە ئورۇنلاشتۇرۇپ قويىدۇ ، — دېدى ئۇ بەخىرا -
مان ھالدا . مەن ئۆزۈمنى بېسىۋېلىپ :

— بولسا شۇنداق قىلسا بەك ياخشى بولاتتى . مەنمۇ تىجارەت
قىلاي دەپ يۇرتتىن چىققانىدىم ، — دەپ قويدۇم .

— ھە ، بەك ياخشى . ئۇ چوقۇم ياردەم قىلىدۇ ، — دەپ
كۈلۈپ قويدى ئۇ . پۈتۈن ئەس - يادىم ئۇلارنىڭ ماڭا ناتونۇش
بولغان بارلىق مەخپىي سىرلىرىنى بىلىش ئىدى . شۇڭا ئالدىمدى -
كى چاپىدىن ئىككى يۈتۈم ئوتلاپ قويغاندىن كېيىن ، ئۇنىڭغا
قاراپ :

— گۈلپىزە ، سىز بەك بەختلىك ئوخشايسىز جۇمۇ . رۇس -
تەمدىن بالا يۈزىمۇ كۆرۈپسىز ، — دېدىم گەپ تېشىش مەقسىتىدە .
دە .

— توغرا دېدىڭىز ، بىز بەك بەختلىك ، ئوغللىمىز بۇ يىل
سەككىز ياشقا كىردى . بەش ياشقا كىرگەن يەنە بىر قىزىم
تۇرپاندا .

— ئۇنىڭدىن باشقا يەنە بىر قىزىڭىزمۇ بارمۇ؟
 — ھەئە. ئۇ ئاتا - ئانىمىڭ يېنىدا قالغان، — دېدى
 كۈلۈمسىرەپ تۇرۇپ .
 ئۇنىڭ بۇ گېپىنى ئاڭلاپ، يۈرىكىگە بىرسى يىڭنە تىقىپ
 قوچۇلغاندەك ئاغرىپ كەتتى. شۇنداقتىمۇ ئۆزۈمنى بېسىۋېلىپ
 قىلچە چاندۇرما سلىققا تىرىشتىم .
 — گېپىڭىزچە، سىز تۇرپانلىق ئىكەنسىز - ھە .
 — شۇنداق .
 — رۇستەم بىلەن توي قىلغىلى خېلى ئۇزۇن يىللار بولدى -
 مۇ؟

— بۇ يىل ساق ئون يىل بولدى .
 — ئۇ باشقا يۇرتلۇق تۇرسا، قانداق تونۇشۇپ قالغانىدىڭلار؟
 ئۇ بۇ سوئالىغا «پىسىڭىدە» كۈلۈپ قويۇپ سۆزىنى باش -
 لىدى :

— رۇستەم ئىچكىرىگە تۇنجى قېتىم كىرگەن يىلى ئالدى
 بىلەن تۇرپاندا توختاپ، كۆك ئۈزۈم سېتىۋېلىش ئۈچۈن بازار
 ئارىلاۋاتقانىكەن. ئۇ بازاردا دادام بىلەن تونۇشۇپ قاپتۇ. دادام
 ئۇنىڭغا ئۈزۈمنى نېسى بەرمەك بولۇپ ئۆيگە باشلاپ كەپتۇ. بىز
 ئەنە شۇ ئۆيدە بىر - بىرىمىزنى تۇنجى قېتىم كۆرۈشۈپ تونۇشۇپ
 قالغانىدۇق. ئۇ شۇ يىلى بىز بەرگەن ئۈزۈملەرنى سېتىپ ئىككى
 ئايدىن كېيىن قايتىپ كەلدى ۋە ياخشى كۆرۈپ قالغانلىقىنى دەپ
 توي قىلىش ئارزۇسىنى ئېيتتى. مەنمۇ ئۇنى ياخشى كۆرۈپ
 قالغانىدىم، ئۇنى سېغىنىپلا تۇراتتىم. مەن توي قىلىشقا ماقۇل
 بولغاندا، ئۇ ئىنتايىن خۇشال بولدى. ئاتا - ئانىمۇ نېرى - بېرى
 ئويلاپ ئولتۇرمايلا تويىمىزنى قىلىپ بەردى. بىز بىر ئايدىن
 كېيىن، ئىككىنچى قېتىم يىگىرمە توننا ئۈزۈم ئېلىپ ئىچكىرىگە
 باردۇق. ئۇ ئۈزۈملەرنى يىگىرمە نەچچە كۈندە سېتىپ بولۇپ

يېنىپ چىقتۇق . ئۇ شۇ چاغدا : «يۇرتۇمغا بېرىپ كېلەي» دەپ كەتتى . مەن ئىزچىل مۇشۇ ياتاققا تۇرۇپ رۇستەمنى كۈتتۈم . كىر - قاتلىرىنى يۇيۇپ ، تامىقىنى ئېتىپ بەردىم . ئۇ باشقا يەرگە كەتسە ، بىر - ئىككى ھەپتىدىن كېيىن پەيدا بولۇپ كېلىدۇ . بىر كېچە قونۇپلا يەنە كېتىدۇ . ئۇ بەك ئالدىراش ، قولىدا ئىشلەيدىغان ئادەملەر كۆپ . ئەگەر سىز بۇ يەردە مۇقىم تۇرسىز - ئىزىز تىجارىتىڭىزنى چوقۇم ياخشى ئاقتۇرىسىز .

«ھۇ ۋاپاسىز ! ... ساختىپەز ، ئالدامچى ! ... ئۇ ئەسلىدە بۇ ئايال بىلەن ئىچكىرىگە تۇنجى كەلگەن يىلىلا توي قىلىۋالغانىكەن - دە ، ئىسىت ! ... ئۇنىڭغا كۆيگەنلىرىم ، ئۇنىڭغا قىلغان ئەقىدىلىرىم ... ئۇ تۆت تال پۇلنى كۆرۈپ ، ئەسلىنى شۇنچە تېز ئۇنتۇپ كەتكىنىگە توۋا دېمىسە ؟ بىز نېمە كۈنلەرنى ، قانچىلىك ئېغىرچىلىقلارنى كۆرمىگەن - ھە ! ئۇنىڭ سىزنى ياخشى كۆردىمەن ، سۆيىمەن ، سىزگە ۋاپادار بولىمەن دەپ قىلغان ۋەدىلىرى قېنىكىنە ؟ ئۇنىڭ ئۇ ۋەدىلىرى ئون يىلنىڭ ئالدىدا سۇ يۈزىدىكى كۆپۈكتەك غايىب بوپتىكەن ئەمەسمۇ . شۇنداق تۇرۇپ تېخى مېنى ئېغىزىدا : «خوتۇن» دەپ ئاتاپ قويغان بىلەن ، بۇ ئايالغا ئىخلاسل بىلەن بېرىلىپ كېتىپتىكەن ئەمەسمۇ . بۇ ئايال ئۇنىڭ بېشىنى ئايلاندۇرۇپ كېتىپتۇ . ئۇلار تېخى بىر ئوغۇل ، بىر قىز بالا يۈزى كۆرۈپتۇ . دۇنيادا بۇنىڭدىن ئۆتسە ۋاپاسىزلىق بارمىدۇ ؟ ...» مەن ئەمدى بەرداشلىق بېرەلمىدىم - دە ، ئۇن سېلىپ يىغلىۋەتتىم . گۈلپىزە دېگەن ئۇ ئايال ھەيران بولۇپ :

— رەنا ، سىزگە نېمە بولدى ؟ — دەپ سوئال قويغىنىچە ھاڭ - تاڭ بولۇپ تۇرۇپلا قالدى .

— مەنمۇ ئۇنىڭ ئايالى ، — دېيەلىدىم ئۆزۈمنى ئارانلا توختىتىۋېلىپ .

گۈلپىزە سۆزۈمنى ئاڭلاپ كۆزلىرىنى چەكچەيتكىنىچە ماڭا قاراپ تۇرۇپلا قالدى ۋە ئارقىدىنلا يەرگە سىيرىلىپ يىقىلدى .

ئۇنىڭغا «خوتۇنى بار ئەر كىشى بىلەن توي قىلغاندىكىن خوپ بولدى» دېگەن ھېسسىياتتا سوغۇققىنە قاراپ قويدۇم - دە ، ئۇنىڭ ياتاق ئۆيىدىن قۇيۇندەك يۈگۈرۈپ چىقىپ كەتتىم . مەن پەشتاقتىن تۆۋەنلەپ ئىككى - ئۈچ يۈز مېتىردەك ماڭغاندىن كېيىن يول بويىدىكى بىر سېمونت ئورۇندۇققا كېلىپ ئولتۇردۇم . تاراملاپ چۈشۈۋاتقان كۆز ياشلىرىمنى سۈرتتۈم . بۇ يەردە قانچىلىك ئولتۇرغانلىقىمنى بىلمەيمەن ، بىر ۋاقىتتا قۇلد-قىمغا تونۇش بىر ئاۋاز ئاڭلاندى .

— نىۋىيە ... نىۋىيە !!!

مەن بېشىمنى كۆتۈرۈپ قارىسام ، رۇستەم ئالدىمدا ھودۇق-قىنىچە ماڭا قاراپ تۇراتتى .

— قاچان كەلدىڭىز ؟ بۇ يەردە ئولتۇرۇپسىزغۇ ؟

ئۇنىڭ سۆزلىرى قۇلقىمغا شۇنچە يېقىمىسىز ئاڭلاندىكى ، تېنىم شۈركۈنۈپ كەتتى . غەزەپتىن ئۆزۈمنى ئاران بېسىپ : — ھۇ نومۇسىسىز ! سەن مېنى ئەخمەق قىلىپ يۈرۈپ-سەنغۇ !؟ — دەپ ۋارقىرىدىم ئۇنىڭغا قاراپ ئاچچىقىمدا . ئۇنىڭ چىرايى تامدەك ئاقاردى .

— نىۋىيە ، سىز ساراڭ بولدىڭىزمۇ ؟ ئەلپازىڭىز بۆلەكچىلا تۇرىدىغۇ ؟ — دېدى ئۇ .

— سەن مېنىڭ ئۈستۈمگە خوتۇن ئېلىپ يەنە تېخى بالىلىق بوپسەنغۇ ، — دېدىم ئاچچىقتىن بوغۇلۇپ .

ئەمما ئۇ چىرايىنى ئۆزگەرتەي تۇرۇپ :

— يا سىزدىن بالىلىق بولالمىدىم . شۇڭا باشقا ئاياللاردىن بالىلىق بولۇش يامان ئىشلىككەن ؟ — دېدى . ئۇنىڭ بۇ نومۇسلىق گېپىنى ئاڭلاپ ئازاب بىلەن يىغلىۋەتتىم . ئۇ ماڭا بىر ھازا تەسەللى بەرگەندىن كېيىن :

— نىۋىيە ، كۆڭلىڭىزگە ئازار بېرىپ قويماي دەپ ئۇنىڭ بىلەن توي قىلغانلىقىمنى سىزگە سىر تۇتۇپ كەلگەندىم . قارىد-

غاندا سىز ھەممىنى بىلىپ بوپسىز . ئۈستىڭىزگە خوتۇن ئېلىش خىيالىم يوق ئىدى . سىز تۇغمىغاچقا ئاشۇنداق قىلىشقا مەجبۇر بولدۇم ، — دېدى ئۇ ئوچۇق گېپىنى قىلىپ .

— ماڭا «كۆيدۈم ، پىشتىم» دەپ يازغان خەتلىرىڭ ئېسىڭ-
دىمۇ؟ — دەپ سورىدىم ئۇنىڭدىن نەپرەتلىنىپ ، — شۇ چاغدا مەن ساڭا «مەن دېگەن قاتلىنىڭ قىزى» دەپ كۆڭلۈڭنى سىناپ كۆرگەنىدىم . سەن «ئائىلە نەسەبىڭىز توي قىلىش قىزغىنلىقىمغا توسقۇنلۇق قىلالمايدۇ» دېگىنىڭدە سەندىن چەكسىز سۆيۈنۈپ ، ئۆمۈرۋايەت ۋاپا قىلىدىغانلىقىڭغا ئىشىنىپ توي قىلىشقا ماقۇل بولغانىدىم . مانا ئەمدى تۇغماسلىقنى باھانە قىلىپ مەندىن يۈز ئۆرۈپسەن . ساڭا بولغان مۇھەببىتىمنى يەر بىلەن يەكسان قىپ-
سەن . سەن بەك ئۆزگىرىپ كېتىپسەن . نومۇس قىلساڭ بولمام-
دۇ؟ — دېدىم ۋارقىراپ .

— راست ، مەن ئۆزگىرىپ كەتتىم . بۇرۇن نادان ئىكەن-
مەن . ھەتتا ساڭا خەت يازغىنىمغا پۇشايمان قىلىۋاتتىمەن ، —
دېدى ئۇ پەرۋاسىزلا . بۇ گەپنى ئاڭلاپ غەزەپتىن ئورنۇمدىن
چاچراپ تۇرۇپ كەتتىم ۋە :

— چۈشەندىم ، سەندەك رەزىل ئادەمنى ئۆزگەرتىۋەتكىنى
پۇل ، شۇنداقمۇ؟ — دەپ ۋارقىرىدىم .

— راست دەيسەن ، مېنى پۇل ئۆزگەرتىۋەتتى ، — ئۇنىڭ
دېگەنلىرىنى ئاڭلاپ كۆزلىرىمدىكى ياش سەلدەك ئۇلغىيىپ كەت-
تى . مەن ئۇنىڭدىن قاتتىق يىرگەندىم — دە ، ئۇنىڭ ئالدىدىن
يۈگۈرگىنىمچە كېتىپ قالدىم .

ئۆزۈم تۇرۇشلۇق شەھەرگە يېتىپ كەلدىم . ياتقىمغا كىر-
دىم — دە ، ئۇزاققىچە دۈم يېتىپ يىغلىدىم ... كۆڭلۈم بەكلا غەش
ئىدى . شۇنىڭدىن باشلاپ ئىشتىھايىم تۈتۈلدى ، ئورۇقلاپ يىغىند-
دەك بولۇپ قالدىم . ئاخىر دەرد — ئەلەم ئىچىدە يۇرتۇمغا قايت-
تىم ..

يۇرتۇمغا كېلىپ ئۇزاق ئۆتمەي ، رۇستەمنىڭ ئاق سېتىپ
قولغا ئېلىنغانلىقىنى ، كېيىنچە ئۇنىڭغا ئۇلۇم جازاسى بېرىلگەن-
لىكىنى ئاڭلىدىم . قېيناتاممۇ ئوغلنىڭ ھەسرەتدە قان يۇتۇپ
ئالەمدىن ئۆتتى .

بوۋام تۈگەپ كەتكەچكە ئىنىم بىلەن بىر ئۆيدە تۇردۇم . بىر
ئۆيدىن تۈتۈن چىقارماق تەس ئىكەن . بىر پۇڭنىڭ بېشىدا ئوت
كۆيگەچكە موھتاجلىق ، يوقسۇزلۇق دەستىدىن پاختا تېرىپ پۇلغا
ئىشلەي دەپ كەلگەنىدىم . تەلىپىمگە يارىشا مانا سىلەرگە دەردىم-
نى تۆكۈپ بېشىمدىن ئۆتكەنلەرنى ھېكايە قىلىپ بېرىپ تۇرۇپتە-
مەن .

* * *

نۆۋبەنىڭ ھېكايىسى ئاخىرلاشتى .
ھېنىمبانۇ نۆۋبەنىڭ ھېكايىسىنى ئاڭلاپ باش كۆتۈرمەي
پاختا تېرىۋاتقان ئاياللارغا قاراپ :
— ھەممە ! — دەپ چاقىرىۋىدى ، ھەممە ئىسىملىك چو-
كان بېشىنى كۆتۈردى ۋە ئۇنىڭ ئۆزىنى نېمىشقا چاقىرغانلىقىنى
بىلگەنلىكىنى باش ئىشارىسى بىلەن بىلدۈردى . شۇنداق قىلىپ
ھەممە ھېكايىسىنى باشلىدى .

25

مەن 1970 - يىل تۇغۇلغان . دادام تاماكا تىجارىتى بىلەن
شۇغۇللىنىدىغان چار بازارچى ئىدى . بىزنىڭ بېغىمىز سوقما تام
بىلەن قورشالغان بولۇپ ، مېۋە - چېۋە ، كۆكتات قاتارلىق نەر-
سىلەر ئۇ يىلدىن بۇ يىلغا ئېشىپ تۇراتتى . باغنىڭ دەل ئوتتۇر-
سىغا ئەللىك كۋادرات مېتىر كېلىدىغان ئىككى ئېغىزلىق ئۆي

مەن تۇغۇلۇشتىن ئىلگىرىمۇ بار ئىكەن . ئۇ ئۆينىڭ سېلىنغىنىغا قانچە يىل بولغانلىقىنى ئېنىق بىلمەيتتىم . قىزىق يېرى شۇكى ، دادام ئۇ ئۆينىڭ ئاچقۇچىنى ھەرگىز يېنىدىن ئايرىمايتتى . تاكى خېلى ياشقا كىرگۈچە ئۇ ئۆيگە پۈتۈمنى بېسىپ باققىنىمنى بىل-جەيمەن . ياز كۈنلىرى ئانام بىلەن دادام ئۇ ئۆيگە «غىپىدە» كىرىۋېلىپ ئىشكىنى ئىچىدىن دۈملەيتتى - دە ، نەچچە سائەتلەر-دىن كېيىن چىقىشاتتى . دادام ئىشكىنى قۇلۇپلاپ بولغاندىلا ئا-دىن كۆڭلى تىنىپ يېنىك دەم ئالاتتى . مەن ئۇلارنىڭ ئىشلىرىغا باردەملىشىپ قولىغا قول ، پۇتىغا پۇت بولاتتىم . ئۇ ئۆينىڭ ئىچىدە قانداق نەرسىنىڭ بارلىقىنى سورىغۇدەك بولسام ئانام كايىپ :

— سەن كىچىك بالا بولغاندىكىن ، ئارتۇق ئىشقا ئارىلاشما ، ھازىرچە ئاش يەپ قاچا بىكارلاشنى بىل ، — دەيتتى . شۇڭا مەن ئۈچۈن شۇ ئۆينىڭ ئىچى ناھايىتىمۇ سىرلىق بىر دۇنيا ئىدى . ئېھتىمال ، ئائىلىمىزنىڭ قىممەتلىك بۇيۇملىرى شۇ ئۆيدە ئوخشايدۇ ، دەپلا ئويلايتتىم . ئائىلىمىزگە تاماكا سوراپ كەلگەن-لەرنىڭ ئايىغى ئۈزۈلۈپ قالمايتتى . ھەر ئاخشىمى بىر - ئىككى ئادەم يىراقتىن كەلدۇق ، دەپ مېھمان بولۇپ كېتەتتى . دادام نۇرغۇن سودىلىرىنى ئاشۇنداق مېھمانلار بىلەن پۈتتۈرەتتى . ئۇلار مەزىلىك تاماقتىن كېيىن قىزىق - قىزىق پاراڭلارنى قىلىشات-تى ، چىلىم تارتىشاتتى . دۇتار چېلىپ ، ناخشا ئېيتىپ مەشرەپ قىزىتاتتى . ھاراق ئىچىپ مەست بولۇپ ، ھەريان يېتىشىپ قالات-تى . بولۇپمۇ كۈزنىڭ مول - ھوسۇللۇق ئايلىرىدا بەڭگىلەر ئۆيىمىزگە يېغىپ كېتەتتى .

شۇنداق كۈنلەرنىڭ بىر كەچقۇرۇنلۇقى ئۈچ بەڭگى ئۆز ھالىنى بىر - بىرىگە سۆزلەپ كېتىشتى . ئورۇق ، ئېگىز بىر بەڭگى چىلىمنى قولىغا ئېلىپ تۇرۇپ :

— مەنغۇ پېشقەدەم چېكەرمەن ، دەردىم كۆپ . شۇڭا چېكە-

مەن . سەن نۇر ، كىچىك تۇرۇپ نېمە ھالىڭغا ، نېمە دەردىڭگە چېكىدىغانسەن - ھە ؟ — دەدى ئېچىرقاپ كەتكەن خۇمارىنى بېسىپ ، كۆزلىرى خۇمارلىشىپ تۇرغان نۇر ئىسىملىك يىگىتكە قاراپ .

— ئابۇك ئاكا ، ھالىمنى ، دەردىمنى سورىساڭ سېنىڭ دەردىم - ئەلەملىرىڭ دەردىمگە ياماقلىق بولالمايدۇ . مەن بىر ئاشىق ، بۇ نەشنى ئىشقى ئوتىنىڭ دەردىدە چېكىۋاتىمەن ، — دەدى ئۇ ھەسرەتلىك ئېغىر بىر تىنىپ .

— ئو ... ھوي ... مۇنداق دېگىن . ئاشىق بولغان قىز بۇ دۇنيادا ھاياتتۇ ؟ ھەرقانچە بولسىمۇ ئۇيان ئۆتكەچ ، بۇيان ئۆتكەچ يىراقتىن بولسىمۇ كۆرۈپ تۇرىدىغانسەن ؟ ئەمما مېنىڭ لايىقىم يېقىندا ئۆلۈپ كەتتى . بۇ دەردكە مەن نېمە دەيمەن ؟ سەن تېخى ماڭا قارىغاندا شۈكرى دېسەڭ بولىدۇ ، — دەدى يەنە سېمىز بىرى كۆزلىرىدىن ياشلىرىنى تاراملاپ ئاققۇزۇپ تۇرۇپ .

— بۇنچە چوڭ سۆزلىمىگەنە سامۇت ، تازا ياقا يىرتىپ يىغلاشقا تېگىشلىكى مەن ، — دەدى ئابۇك ئىسىملىكى چېلىمنى قېنىپ بىر تارتقاندىن كېيىن سۆزىنى داۋام قىلىپ ، — ئاتا - ئانامدىن ، ئىككى قېرىندىشىمدىن ، ئىككى بالامدىن ، يەنە يېقىندا ئايالىمدىن ئايرىلدىم . ئۇلار كەلمەسكە كەتتى . دەردمەن دېسە ، ھەقىقىي دەردمەن دېگەن مەن .

— ئابۇك ئاكا ، دۇنيادا پەقەت دەردى يوق ، باغرى پۈتۈن ئادەممۇ بارمىدۇر - ھە ؟ — دەپ سورىدى سامۇت ئىسىملىك يىگىت ۋە ئابۇك دېگەن ئادەمنىڭ قولىدىكى چېلىمنى قولغا ئېلىپ ئاچ كۆزلەرچە شوراشقا باشلىدى . شۇ چاغدا دادام ئۇلار - نىڭ پارىڭغا ئاۋاز قوشۇپ :

— ھەي ئۆكۈلەر ، بۇ دۇنياغا تۆرەلگەن جىمى ئادەمنىڭ ئۆزىگە تۇشلۇق دەرد - ئەلىمى بار جۇمۇ . شۇڭا نۇرغۇنلىرى سىلەرگە ئوخشاش نەشىگە گىرىپتار ئەمەسمۇ ، — دەدى .

— ئۆزىمىزنى بۇنچە خار قىلىپ ، كۆز يېشى قىلىپ كەتمەي-
لى . «ئۆلۈمدىن باشقىسى تاماشا» دەپتىكەن كۈنلەر . بىز ئۆلدى-
دىغانلارنىڭ ئەۋلادى ئىكەنمىز . شۇڭا ئۆلۈپ كېتىدىغان بۇ دۇن-
يادا بىردەم بولسىمۇ خۇشال ياشايلى . نۇر دۇتار چېلىپ ، ناخشا
ئوقۇپ بەرسۇن ، قانداق دېدىم ئاكا ، — دېدى ئابۇلك دېگەن ئادەم
دادامغا قاراپ .

— توغرا دېدىڭ ئۇكا ، دەرد تارتىپ نېمە كەپتۇ . كۈنلارمۇ
«نادانغا سۆزلىگەن ئىست سۆزۈم ، ئۆلۈككە يىغلىغان ئىست
كۆزۈم» دەپتىكەن . يىغىپەزلىكنى قويۇپ ، شوخ - شوخ ئولتۇ-
رايلى . يەپ - ئىچىڭلار ، چېكىڭلار ، ناخشا توۋلاپ ، ئۈسسۈل
ئويناپ كۆڭلۈڭلارنى شاد قىلىڭلار . مەن سىلەرگە دۇتارىمنى
ئەكىرىپ بېرەي ، — دادام شۇنداق دېگىنىچە سىرتقا چىقىپ
بىردەمدىلا دۇتارنى كۆتۈرۈپ كىردى . نۇر ئىسىملىك يىگىت
دادامنىڭ قولىدىن دۇتارنى ئېلىپ سالىغاندىن كېيىن ، شوخ
بىر پەدىگە چېلىشقا باشلىدى :

بىر - ئىككى يارىم ، بىر - ئىككى - ئۈچ ،
بىر - ئىككى يارىم ، بىر - ئىككى - ئۈچ .
قىز بالغا ئامراق ،
سېكىلەككە ئۈچ .

ئابۇلك ، سامۇت ، ئارقىدىن دادام ئورنىدىن تۇرۇپ ، بىر -
بىرىگە بېقىشىپ ئۈسسۈل ئويناپ كېتىشتى . يەنە بىردەمدىن
كېيىن ، دۇتارنىڭ پەدىسىدە ئۆزگىرىش بولدى :

دۇتار پەدىسى پەدە ،
باش پەدە يامان يەردە .
ئوينىغىلى قويمامسەن ،
كۆڭلۈم خالىغان يەردە .

دۇتارنى چالمەن ئۆزۈم ،
يىغلايدۇ قارا كۆزۈم .
كىشىنىڭ يۇرتىغا بارسام ،
ئۆتمەيدۇ مېنىڭ سۆزۈم .

.....

ئۇلار چېپ - چېپ تەرلىگىنىچە ئۇسسۇل ئويناپ ئاخىر
ھارغاندا توختاشتى ۋە ئالەم ئېغىر ئەلىياتقۇ بولغاندا ، ئولتۇرغان
يېرىدىلا ئۇيقۇغا كېتىشتى .

ئۆرۈك چېچەكلىگەن چاغ ئىدى . مېنىڭ ئون ئىككى ياشقا
قەدەم قويغان ۋاقتىم ئىدى . ئابۇك قاتارلىق بىر نەچچە كىشى
ئۆيىمىزگە يىغىلىشتى . ئۆيدە يەنە بىر ئاخشام بەزمە قىزدى .
بۇ كۈنى ئانام يىراق بىر يېزىدىكى تۇغقىنىنىڭ ئۆيىگە كەتكەچكە
قازان بېشى ماڭا قالغانىدى . ئۇلارغا غىزا تەييارلايمەن دەپ خېلى
چارچاپ قالغانىدىم . ئابۇك قاتارلىقلار قانداقتۇر ئۆزرە ئېيتىد-
شىپ ، ئۆپلىرىگە تارقاپ كېتىشكەندىلا ئاندىن قولۇم بوشىدى .
دادامغا ياتىقىم يېنىغا جاي راسلاپ قويۇپ يېتىپ قالدىم .

ئۇ كۆپ ئىچكەن ، چەككەن ئوخشايدۇ . خېلىلا مەست ئىدى .
بىر چاغلاردا نېمىدىندۇر سەسكىنىپ ئويغىنىپ كەتتىم . كۆزۈم-
نى «لەپپىدە» ئېچىپ قارىسام ، ئۇ سېسىق پۇراقلىق ئېغىزىدا
لېۋىمگە سۆيگىلى تۇرۇپتۇ . دادامنىڭ ئېغىزى ھەقىقەتەنمۇ غەلىتە
پۇرايتتى . مەن دەسلەپتە ئۇنى ئاتىلىق مېھرىنى يەتكۈزۈۋاتىدۇ
دەپ ئويلاپ ، سۆيۈشلىرىگە پەرۋا قىلماپتىمەن . كېيىن ئۇنىڭ
قىلىقلىرى دادا مېھرىگە ئوخشىمايلا قالدى . ئۇ مېنى ئاندىن
تۇغما يالىڭاچ قىلىۋېتىپ ئۈستۈمگە لىككىدە چىقىۋالدى ... «مەن
سېنىڭ داداڭ ئەمەس ، بىز سېنى بېقىۋالغان» دەيتتى ئۇ
ماڭا ... مەن قارشىلىق كۆرسەتتىم . بىراق ، ئامال بولمىدى .
خورلۇق ۋە خىجىللىقتىن كۆزلىرىمدىن مارجاندەك ياشلار تۆكۈل-

دى . شۇ كېچىسى ئورنۇمدىن بەكلا بالدۇر تۇردۇم - دە ، ئالدى - كەينىمگە قارىمايلا ئۆيدىن چىقىپ كەتتىم . «نېمىشقا ... نېمىشقا بۇنداق بولىدۇ ؟» ياش كۆزلىرىمدىن يامغۇردەك تۆكۈلەتتى . مەن شۇ چاغدا ئۇلۇۋېلىشنى ئويلىدىم . ئەمما ، ياش جېنىمغا ئىچىم ئاغرىپ قالدى . ھاياتقا قىيالىمدىم . مەن نۇرغۇن خىياللار بىلەن توختىماي ماڭاتتىم . بىر يەرلەرگە بارغاندا تاڭ ئاتتى . قۇياش ئاستا - ئاستا كۆتۈرۈلدى ، ئالتۇن نۇرلىرى زېمىننى يوپۇرۇق يورۇتتى . ئەتىيازنىڭ سوغۇق شامىلى دۆڭلەرنىڭ باغرىدىكى توپىلارنى تىنىمسىز ئۇچۇرۇشقا باشلىدى . ئېرىق - ئۆستەڭ بويىدىكى قاتار - قاتار ئورمانلارنىڭ غازاڭلىرى توختىماي ئىرغاڭ - لايتتى . مەن يول يۈرمەكتە ئىدىم . قۇشلار ناگان - ناگاندا ئۈستۈمدىن ئۇچۇپ ئۆتۈشەتتى .

مەن مېڭىپ - مېڭىپ دېڭىزدەك ياپىيېشىل بۇغدايلىققا ئۇلاشتىم . شەبنەمدە يۇيۇلغان ھۆل مايسىلار قۇياش نۇرىدا كۆپ - كۆك جۇلالىناتتى . مەن تۆت - بەش سانتىمېتىر ئۇزۇنلۇقتىكى ئۇ يۇمران مايسىلارنى بوشقىنە سىلىدىم . سوغۇق ، يۇمران ماي - سىلار كىچىك چاغلىرىمنى ئەسلەتتى . «مېنىڭمۇ سىلەرگە ئوخشاش يالڭاچ ياشىغان ، خۇشال ، غەمسىز ، پاك ، يۇمران ۋاقتىدىمىز بولغان . ئادەممۇ شەبنەمدە يۇيۇلغاندەك بىر ئۆمۈر پاك - پاكىز ياشاپ ئۆتەلىسە نېمىدېگەن ياخشى بولغان بولاتتى - ھە ! ... ئەمما ، ئادەم دېگەن خام سۈت ئەمگەك نەرسىكەن ، ئۆزىگە - ئۆزى بۇرغۇنچىلىق قىلىدىكەن ، دەرد - ئەلەم پەيدا قىلىدىكەن . شۇ تاپتا سىلەرنىڭ قېتىڭلارغا قوشۇلغۇم ، بىر تۈپ مايسا بولۇپ ، بۇ پاك شەبنەمدە يۇيۇلغۇم ، مەڭگۈ كۆكرىپ تۇرغۇم ، زېمىنگە يېشىللىقىم بىلەن زىننەت بولغۇم ، سىلەردەك شاد ، غەمسىز ياشىغۇم بار . ئاھ ، مايسىلار ... ئاھ شەبنەم تامچىلىرى ! ...» مەن سوغۇق شەبنەمگە يۈزۈمنى يېقىپ شۇنداق پىچىرلاپ چىقتىم . شەبنەملەر بىلەن ئالقىنىمنى ھۆللەپ يۈزۈم -

گە سۈرتتۈم . شۇ چاغدا بارچە گۇناھتىن ، بۇلغىنىشتىن ، ناپاك-
لىقتىن خالاس تاپقاندەك ، روھىي جەھەتتىن يېنىكلىگەندەك بو-
لۇپ ، ئەرەكەن نەپەس ئالدىم . ئۈستۈمدىن چوڭ بىر تاغ غۇلاپ
چۈشكەندەك ، ئۆزۈمنى يېنىك ھېس قىلدىم . ھايانغا بولغان ئۇ-
مىدىم ، ئىشەنچىم باشقىدىن پەيدا بولۇپ كۈچىيىشكە ، دولقۇنلاش-
قا باشلىدى .

مەن بىر ئاچال يولغا كەلگەندە يىراقتىن ئوتۇن بېسىلغان
بىر ھارۋا كۆرۈندى . ھارۋىنى ھەيدەپ كەلگۈچى ناخشا ئېيتىپ
كېلىۋاتاتتى .

تېرەك پوتلا چىقىرىپ ،
چوكانلىدى سۆگەتمۇ .
ئاخشام بالا ئىدۇق بىز ،
باستى بۈگۈن ساقالمۇ .

مەن ئۇنىڭ جاراڭلىق ناخشىسىنى ئاڭلاپ قاراپلا قالغانىدىم .
ئۇ قازاقلاردەك كىگىز قالپاق كىيىۋالغان ، مەڭزىدىن قان تېمىپ
تۇرىدىغان يىگىرمە ياشلارنىڭ قارىسىنى ئالغان ئورا كۆز ، ئاق
پىشماق ، ئېگىز بويلۇق يىگىت ئىدى . ئۇ يېنىمدىلا ھارۋىنى
توختاتتى .

— قىزچاق ، ئۆزىڭىز يالغۇز قەيەرگە ماڭدىڭىز ؟ — دەپ
سورىدى تەڭجەچۈپ نەزىرىدە مەندىن . مەن نېمىدەپ جاۋاب بېرىش-
نى بىلمەي بىردەم تۇرغاندىن كېيىن :

— شەھەرگە ، — دېدىم بىر ئېغىزلا . يىگىت ماڭا ھەيران-
لىق بىلەن باشتىن - ئاياغ قاراپ قويۇپ :

— ئۆيىڭىز شەھەردىمۇ ؟ — دەپ سورىدى .

— ياق ، — دېدىم مەن يەرگە قاراپ .

— ئەمەس ، نېمە ئىش بىلەن ماڭدىڭىز ؟

— مەن ئۆيدىن چىقىپ كەتكەن .
ئۇ ھارۋىسىنىڭ يېنىدىن ئالدىغا كېلىپ :
— ۋاي بىچارە ، سىز ئۆيدە ئاتا - ئانىڭىزدىن بىرەر سىگە
ئۆگەيمىدىڭىز ؟ — دەپ سورىدى ماڭا ئىچ ئاغرىتىپ تۇرۇپ .
مەن ئۇ يىگىتكە لەپىپدە بىر قاراپ قويۇپ :
— دادامغا ئۆگەي ئىدىم ، — دېدىم .
— شەھەردە تۇغقىنىڭىز بارمۇ ؟
— يوق .

— ۋاي ئىسىت ! ئۇ شەھەردە نېمىمۇ قىلارسىز ؟ ھە ، بۇمۇ
بىر ھېسابتا بوپتۇ . ئارتۇقچە سوراپ قالدىم ، مېنى كەچۈرۈڭ .
قېنى ھارۋىغا چىقىڭ ، شەھەرگىچە ئالغاچ باراي .
بېشىم نازا قېتىپ تۇرغاچقىمۇ يىگىتنىڭ سۆزىگە ئارتۇق بىر
نەرسە دېمەيلا ھارۋىغا چىقتىم . يىگىت ئۆزى ھارۋىنى پىيادە
ھەيدەپ ماڭدى . بىز يول بويى مۇڭدۇشۇپ ماڭدۇق . يىگىتنىڭ
ئىسمى سەمەر بولۇپ ، شەھەردىن يىگىرمە كىلومېتىر يىراقلىق .
تىكى بىر يېزىدا ئانىسى بىلەن بىر ئۆيدە تۇرىدىكەن . تېخىچە
ئۆيلەنمەپتۇ . مەنمۇ ئىسمىمنى ئېيتىپ بەردىم . ئۇ مېنى ئۆگەي
دادىسىنىڭ قولىدا خورلىنىپ چوڭ بولغان قىز دەپ ئويلىغاچقىمۇ
يول بويى بەك كۆيۈندى .

دەم ئالغاچ ، نان يەۋىلىش ئۈچۈن يول بويىدىلا ئولتۇردۇق .
مەن ئۆستەڭگە بېرىپ سۇ ئىكەلدىم . ئۇ نان يەۋىتىپ :
— ھەممىدە ، شەھەرگە بارسىڭىزمۇ ئېنىق بىرەر بارار جايدە .
ئىز يوق ئىكەن ، مەن بىلەن يېزامغا قايتىپ ، مەندىن ھۈنەر
ئۆگەنسېڭىز بولمامدۇ ؟ — دېدى . ئويلىسام ، يىگىتنىڭ سۆزى
توغرا ئىدى . شەھەرگە بارساممۇ ھېچقانداق تونۇش - بىلىشىم
يوق . شۇڭا ئۇنىڭ بۇ تەكلىپى ماڭا بەكلا ياقتى . شۇنداقتىمۇ
دەرھال ماقۇللۇق بىلدۈرمەي :

— سىز قانداق ھۈنەر بىلىسىز ؟ — دەپ سورىدىم كۈلۈپ
قويۇپ .

— مېنىڭ ھۈنېرىم جىق . گىلەم ، ئەتلەس ، شايى ، ماتا دېگەندەكلەرنى توقۇيالايمەن ، — دېدى .
— ئۇنداقتا ، سىزگە شاگىرت بولاي ، — دېدىم ئۇنىڭ ئېيتقانلىرىنى ئاڭلاپ .

— راستمۇ ؟ — ئۇنىڭ چىرايىغا كۈلكە يۈگۈردى .
مەن كۈلۈمسىرىگىنىمچە باش لىڭشىتتىم . بىز شۇ كۈنى كەچ كىرگۈچە سەمەرنىڭ ئۆيىگە يېتىپ كەلدۇق .
ئۇنىڭ ياشانغان ، دوڭغاقلاپ ماڭىدىغان ئانىسى مېنى كۆ-
رۈپ ھاڭۋېقىپ قاراپ قالدى ۋە :

— سەمەر ، بۇ بالانى تونۇمىدىمغۇ ؟ — دەپ سوراپ قالدى .
— ئىسمى ھەممىدە ، ياقا يۇرتلۇق قىز ، ئۇ ماڭا شاگىرت بولدى ، — دېدى سەمەر ئانىسىغا قاراپ كۈلگىنىچە .

موماي ئۇنىڭ گېپىنى ئاڭلاپ بېشىنى لىڭشىتتى . ئۇلارنىڭ ئۆيى توخۇ كاتىكىدەك كىچىكلا ئىككى ئېغىز ئۆي ئىكەن . موماي مېنى ئۆيگە باشلىدى . مەن تۆردىن ئورۇن ئېلىپ ئولتۇرغاندىن كېيىن :

— ئۆزلىرىنىڭ ئىسمى نېمىكىن ؟ — دەپ سورىدىم ئەدەپ بىلەن .

— سەمبەخان ، — دېدى موماي كوماك ئېغىزىنى كۆرسىتىپ كۈلگىنىچە .

مەن ئۆي ئىچىگە سەپسالدىم ، تورىسى ۋاسا تاق بولۇپ ، يىرتىق بورىلار ئۇ يەر ، بۇ يەردىن ساڭگىلىشىپ تۇراتتى . ئۆي ئىچى ناھايىتى ئاددىي سەرەمجانلاشتۇرۇلغان بولۇپ ، ئۆيىنىڭ ھەممە يېرىدىن نامراتلىق يېغىپ تۇراتتى .

سەمبەخان بىلەن بىر ئۆيدە يېتىپ - قوپۇپ ، كۈندۈزى سەمەردىن ھۈنەر ئۆگىنىشكە باشلىدىم . مەن بۇ يەرگە كېلىپ بىر ئاي ئۆتكەندىن كېيىن ، سەمبەخان ئوغلى توغرىسىدا ھال ئېيتىپ :

— كۆزۈمنىڭ ئوچۇق چېغىدا ئوغلۇمنىڭ بېشىنى ئوڭشاپ قويۇپ ئۇ ئالەمگە كەتسەم ھېچ ئارمىنىم قالمايتتى . بىراق ، تۈل خوتۇنغا ھېچكىم قىز بەرمەيدىكەن . نەچچە يىلدىن بېرى لايىق يوق تويىنى قىلىپ بېرەلمىدىم . مەن ئۇنىڭ بالدۇرراق ئۆي تۈتۈپ بالا يۈزى كۆرۈشىنى ئۈمىد قىلاتتىم ، — دەپ كۆز يېشى قىلدى . سەمبەخانغا قاراپ ئىچىم سىيرىلدى .

— قاينۇرمىنىڭ ، خۇدا ئارزۇلىرىغا يەتكۈزەر ، — دەپ تەسەللى بەردىم ئۇنىڭغا . ئارىدىن ئۈچ كۈن ئۆتكەندىن كېيىن سەمەر تۇيۇقسىز مېنى يېنىغا چاقىرىپ : —

— ئىكەن ، ئۇ سىزنى ھەرگىز كەتمەسۇن دەيدۇ ، — دېدى . راستتىنمۇ ئېيتسام ، مېنىڭمۇ بارار يېرىم يوق ، شۇڭا ئامالسىز بۇ يەرگە كەلگەن ، — دېدىم بىردەملىك سۈكۈتتىن كېيىن .

— شۇنداق بولغاندىن كېيىن ئەمەسە توي قىلايلى . ماڭا تېڭىڭ بولامدۇ ؟ — دېدى سەمەر كۆزۈمنىڭ ئىچىگە قاراپ .

— بىراق سەمەر ، مەن ئەمدىلا ئون ئۈچ ياشقا كىرگەن تۇرسام ، — دېدىم ئۇنىڭغا نېمە دەپ ئېغىز ئېچىشىمنى بىلمەي . — ھە ، مەن كىچىك دېمەكچىمۇ سىز ؟ — دەپ سورىدى ئۇ مەندىن .

— شۇنداق ، — دەپ بىر ئېغىزلا جاۋاب بەردىم . — ھەممە ، مېنى ئۇنداق قىيىن ئەھۋالدا قويماڭ . مۇھەممەد كەن . ئانامنىڭ كۆزى ئوچۇق چېغىدا ئىككىمىز توي قىلايلى .

— ئۇ بىزدىن خۇش بولسۇن ، ئارزۇسىغا يەتسۇن ، ماقۇل دەڭ ، — دېدى ئۇ . ماڭا يېلىنغان ئاھاڭدا . مەن بىردەم ئويلىنىپ ئولتۇرغاندىن كېيىن : — بوپتۇ ، سەمبەخان ئانامنىڭ خۇشاللىقى ، ئارزۇسى

ئۈچۈن توي قىلساق قىلايلى ، — دېۋىدىم ، سەمەر قاتتىق خۇشال بولۇپ كەتتى — دە :

— رەھمەت سىزگە ھەممىدە ، — دېگىنىچە يېنىمدىن ئۇچقازدەك يۈگۈرۈپ چىقىپ ئانىسىنىڭ يېنىغا چىقىپ كەتتى . « ئاند-سىغا خۇش خەۋەر يەتكۈزگىلى چىقىپ كەتتى ... » دېدىم ئۆز-ئۆزۈمگە پىچىرلاپ .

بىر ھەپتىدىن كېيىن سەمەر بىلەن توي قىلدىم . توي كېچىدە سىدىكى دەككە — دۈككىلىك چانمايلا ئۆتۈپ كەتتى .

26

سەمەر بىلەن ئىككىمىز توي قىلىپ بەختلىك بىر ئائىلە قۇردۇق . تويىدىن كېيىن ئىككىمىز ناھايىتى ئامراق ئەر - خوتۇنلاردىن بولۇپ قالدۇق . قېينانامنىڭ بىزگە ئىنتايىن مەستلىكى كەلدى . تويىدىن كېيىن ئۇ بىزگە قوزىسى بار ساغلىقتىن بىرنى تۇرمۇشىمىزنى ياخشىلىۋېلىشىمىز ئۈچۈن بېرىۋەتتى . ئىككىمىز مەسلىھەتلىشىپ ، كۆز ئالدىمىزدىكى قىيىنچىلىقنى يېڭىش مەقسىتىدە ئۇ قوينى سېتىۋەتمەكچى بولدۇق . بىر بازار كۈنى سەمەر ئۇنى بازارغا ئاپارماقچى بولۇپ تەييارلىنىۋېتىپ ، مېنىمۇ ئۆزى بىلەن بىللە بېرىشنى ئېيتتى . مەن خۇشال ھالدا ماقۇل بولدۇم .

بۇ ، كۆز ئايلىرىنىڭ بىرى بولۇپ ، دەرەخلەرنىڭ غازاڭلىرى توپىلىق يولغا تۆكۈلۈپ تۇراتتى . بىز سېتىۋەتمەكچى بولغان قوزىلىق قوي پات - پات تۇمشۇقنى يەرگە تىرىۋېلىپ يولدا تەستە ماڭاتتى . قوينىڭ بوز پاقلان قوزىسى كەپسىز بالىلارنى كۆرگەندە كۆزلىرىنى چەكچەيتىپ قاراپ قالاتتى . بازارغا ماڭغان كىشىلەر ناھايىتى كۆپ بولۇپ ، بەزىلىرى ھارۋىلىق ، بەزىلىرى پىيادە ، يەنە بەزىلىرى ۋېلىسىپىتلىك دېگۈدەك كېتىۋاتاتتى . بىز بولساق

قوزىلىق قوينى ھەيدىگىنىمىزچە پىيادە مېڭىۋاتاتتۇق . قوينىڭ مېڭىشى بەكلا ئاستا بولۇپ ، يول بويى بىزنى خېلىلا ئاۋارە قىلدى .

ھېلىمۇ ياخشى ، بىز ئۆيدىن ناھايىتى ئەتىگەن چىقىۋاپتىكەن . مىز ، بولمىسا يولدا ئەنە شۇنداق ئاۋارىچىلىكلەر بىلەن قاچانلاردا باراردۇكىن . كۈن چۈشتىن سەل ئاشقاندا بازارنىڭ تازا قىزىشىغا ئۈلگۈرۈپ كەپتۇق . بازار بەكلا قىزىغانىدى . كىشىلەر بۇ يېزا بازىرىدا بەكلا كۆپ ئىدى . ئېلىم - سېتىمچىلار ھەدەپ يۇقىرى ئاۋازدا خېرىدار چاقىرىۋاتاتتى . بازارنىڭ بىر بۇرجىكىدە بېشىغا كۈلاھ ، ئۈستىگە سەرگەز چاپان كىيىۋالغان ، ئوڭ قولىدا ساپايى چېلىۋاتقان چارساقال بوۋاي ھۆكەت ئوقۇپ ئولتۇرماقتا . يەنە بىر بۇلۇڭىدا بېشىغا يازلىق تەلپەك ، ئۇچىسىغا يوللۇق بۆز چەكمەن كىيىۋالغان يەنە بىر ساقاللىق كىشى بىر توپ كىشىنىڭ ئورنىۋېلىشىدا راۋاب چالغاچ كانىيى يىرتىلغۇدەك بولۇپ ۋائىزلىق قىلىۋاتاتتى .

بىز ئەنە شۇنداق ھەرخىل ئادەملەرنىڭ بەزىلىرىگە ھەيرانلىق ، بەزىلىرىگە پىسەنت قىلمىغان ھالدا قاراپ قويۇپ ئاخىر مال بازىرىغا كېلىپ توختىدۇق . مال بازىرىدا ھەرخىل مال - چارۋىلارنىڭ ئاۋازلىرى ئادەمنىڭ قۇلاق مېڭىسىنى يەيتتى . بىز قوزىلىق قوينى يېتىلەپ قوي بازىرى بولغان جايغا كېلىپ تۇرۇشۇمىزغا شاپ بۇرۇتلۇق بىر بېدىك ئالدىمىزغا كەلدى .

— قېنى دەپ باقە ، بۇ بىر يېرىم قويۇڭ قانچە پۇل يىگىت ؟ — دەپ سورىدى ئۇ سەمەردىن .

سەمەر دوپپىسىنى گەدىنىگىچە سوزۇپ قويۇپ :

— ئۆزلىرى چاغلاپ بەرسىلە ! — دېدى .

— چاغلىسام ... ، — دەپ سۆزىدىن توختاپ قالدى بېدىك

بۇرۇتىنى سىلىغىنىچە .

— قېنى ، ئۆزلىرى دەپ باقمىملا ، — دېدى سەمەر ئۇنىڭغا .

بېدىك قويىنىڭ كالپۇكىنى كۆتۈرۈپ چىشنى كۆرۈپ چىققاندىن كېيىن :

— قويۇڭ تۆت ياش ئىكەن ، پات ئارىدا بەش چىشلىق بولغۇدەك . شۇڭا ئاۋۋال ئۆزۈڭ بىر نېمە دەپ باھا قوي ، ئۇنىڭ-دىن كېيىن مەن پىچاي ، — دېدى .

— ئەمەس ، — دېدى سەمەر بىر توختىلىپ تۈكۈرۈكىنى يۇتقاندىن كېيىن ، — ئۈچ يۈز ئەللىك كوي بەرسىلە .
— بەك يۇقىرى دەۋەتتىڭمۇ ، قانداق ؟ — دېدى بېدىك سەمەرگە قاراپ .

— يۇقىرى ئەمەستۇ ؟

— قولۇڭغا تېگىدىغىنى ئىككى يۈز ئەللىك كوي بولسۇنمۇ ؟
— ياق .

— ئون كوي قوشتۇم .

— ياق .

دەل شۇ ۋاقىتتا سىرتتىن بىر ئاقساقال ئادەم سودىغا ئارىلى-شىپ قالدى .

— بېرىلى ئۇكام ، — دېدى ئۇ كىشى بېدىكنىڭ گېپىنى ياقىلاپ .

— كەم بولار ، — دېدى سەمەر ئۇ ئادەمگە قاراپ . بېدىك سەمەرگە ئوبدان بىر قاراپ قويۇپ كاللىسىنى قاشلىغىنىچە ئېيتتى :
تى :

— چىدىغانغا چىقارغان دەپتىكەن ، يەنە بەش كوي سالىدىم .
— بۇ ...

— نېمە بۇ ، پىت ئۈچەيلىك قىلما ئۇكا ، ئەمدى ئىنجىقلىدى-غۇچىلىكىمۇ قالمايدىغۇ ، — دېدى ئاقساقال ئادەم سەمەرگە .
— ئەمدى نان تەگسۇن — دە ، — بېدىك يەرگە ئېڭىشىپ قولىنى توپىغا بىر سۈرتۈۋەتكەندىن كېيىن ئۆرە بولۇپ قولىنى تەڭلەپ تۇرۇپ سۆزىنى داۋام قىلدى .

— ئەكەل قولۇڭنى ...

— يەنە بەش كوي سالىسلا ئاندىن بېرەي .

— ئا ... ! باشقىلاردىن ئالايا ، — بېدىك شۇنداق دېگەنچە

قېيىدىغاندەك قىلىپ مېڭىۋىدى ، ھېلىقى ئاقساقال ئادەم ئۇنىڭ
قولىدىن تۇتۇۋېلىپ ئېيتتى :

— توختىسلا ... توختىسلا ، پىشقان سودىنى تاشلاپ كەت .

مىسىلە ، ئاخىرقى قېتىم بىر چىدىۋەتسىلە .

بېدىك بىردەم ناز قىلىپ تۇرغاندىن كېيىن :

— ھە بوپتۇ ، پۈتۈشتۈق ئەمەسە ، — دەپ سەمەر بىلەن

قول باغلاشتى . سەمەر بېدىك بەرگەن ئىككى يۈز يەتمىش يۈەن

پۇلنى قايتا - قايتا سانىۋالغاندىن كېيىن ، قوينىڭ باشىيىغىنى

بېدىكنىڭ قولىغا تۇتقۇزدى .

«توۋا» دېدىم ئىچىمدە . مال سودىسىنى ئۆز كۆزۈم بىلەن

كۆرگەندىن كېيىن «بىرەر نەرسىنى ساتماق نېمىدېگەن قىيىن -

ھە ! ئەگەر سەمەر چىڭ تۇرمىغان بولسا ، ئۇ بېدىك قوزىلىق

قوينى دۇئا نەرقىدە ئېلىپ كېتەمدىكىن ؟ بېدىكمۇ شۇنچە يامان

كىشىكەن ، سەمەرمۇ شۇنچە بوش تۇرمىدى . سودا دېگەندە يۈز

يوق دەيدىكەن . ناۋادا ئۇ ئازراق يۈزى نېپىزلىك قىلغان بولسا ،

بۇ سودىنى پىشۇرالمىغان بولاتتىكەن . خۇداغا شۈكرى ، ھېلىمۇ

ھەقىقەتەن سودىسى ئاقىدىغان بىر يىگىتكە نېسىپ بوپتە -

مەن ... » سەمەرگە ئەگىشىپ ناۋايخانا ئالدىغا كەلگۈچە ئەنە

شۇنداق خىياللارنى سۈرۈپ مېڭىپتىمەن .

سەمەر بىلەن ناۋايخانغا كىرىپ گۆشگىردە بىلەن غىزالاد -

دۇق . قورساق تويغاندىن كېيىن ، سەمەر بىلەن رەستىلەرنى

ئايلاندىم . بىز ئاخىرىدا يىپ بازىرىدا توختىدۇق . يىپ بازىرىنى

يىپنىڭ چاڭ - توزانلىرى قاپلاپ كەتكەندى . بۇ يەردە پۈتۈنلەي

دېگۈدەك ئاياللار بولۇپ ، ئۇلار خېرىدارغا ئۆزلىرىنىڭ يىپلىرىنى

ماختاپ جاڭىلداپ سۆزلەپ تۇرۇشاتتى . مەن سودا دېگەننى تازا

بىلىپ كەتمەيتتىم .

سەمەر سېمىز بىر ئايال بىلەن سودىلاشتى . بىز ئىككى يۈز يۈەنگە يۇڭ يىپ سېتىۋالدۇق - دە ، بازاردىن ئۆيگە قاراپ ماڭ-
دۇق . قايناق بازاردىن چىقىپ ، يۈز مېتىرچە مېڭىپ دوقمۇش-
تىن قايرىلغاندا ، بايا بىز ساتقان قوزىلىق قوينى باشقا بىر ئادەم
يېتىلەپ كېتىۋاتاتتى . بىز ئۇ كىشىنىڭ ئارقىسىدىن يېتىشىپ
كەلگەندە ، سەمەر :

— ئاكا ، ئۇ قوزىلىق قوينى قانچىگە ئالدىلا ؟ — دەپ سوراپ
قالدى . ئۇ ئادەم سەمەرگە قاراپ كۈلۈپ قويۇپ :

— ئۈچ يۈز يىگىرمە يۈەنگە ئالدىم . ئەرزان ئېلىۋالدىم دەڭە
ئۇكا ! — دېۋىدى ھەر ئىككىلىمىزنىڭ چىرايى شۇ ھامان تاتار-
دى . «توۋا ، سودا دېگەن ئاجايىپ بولىدىكەن ، بايا شۇنچە بىئارام
بولۇپ ئاران - ئاران بەش كويىدىن پۇل قوشقان ئۇ ئادەم بىزدىن
سېتىۋالغان قويىدىن بىردەمنىڭ ئىچىدىلا ئەللىك يۈەن پايدا
ئالسا ... بۇ قانداق تەڭسىزلىك - ھە ! تېخى مەن سەمەرنىڭ
قىلغان سودىسىنى ئەڭ يۇقىرى باھادا بولدى دەپ قارايتىمەن .
توۋا ! سودا دېگەننىڭ راستتىنلا قېلىپى يوق ئوخشايدۇ » دېگەندە-
لەرنى ئويلاپ كەتتىم . بىز ئۇ ئادەم بىلەن پاراڭلىشىپ بىردەم
بىللە ماڭغاندىن كېيىن سەمەر يەنە ئېغىز ئاچتى .

— بايا مەن بۇ قوينى بىر بېدىككە ئىككى يۈز يەتمىش كويىغا
ساتقاندىم ، — دېۋىدى ، ئۇ ئادەم بۇ گەپنى ئاڭلاپ چۆچۈپ
كەتتى .

— ھۇ ، ئىنساپسىز ئوغرى ! قاراپ تۇرۇپ ماڭا دۈمبە
كۆرسىتىپ ، قۇيرۇق سېتىپ ئالدىغىنىنى ... ئەللىك كوي پايدا
ئالغىنىنى قارا !

ئۇ ئادەمنىڭ چىرايىدىكى خۇشاللىق قاياققىدۇر يوقالدى .
بىز ئىتسى دەستىگاھنى قۇردۇق . سەمەر ماڭا ئۇستا بو-
لۇپ ، گىلەم توقۇشنىڭ ئۇسۇللىرىنى ئۆگىتىشكە باشلىدى . بىز

ئەتىدىن كەچكىچە گىلەم توقۇشنى ئادەت قىلدۇق . تاماقنى قەينە - نام ئېتىپ بەردى .

بىر ئايدىن كېيىن گۈللۈك ھەم كۆركەمگىنە بىر كارىۋات گىلىمى پۈتتى . سەمەر گىلەمنى دەستىگاھتىن كېسىپ چىرايلىق قاتلىغاندىن كېيىن «ئۇھ» دەپ تىندى . ئۇ بۇ ئەمگىكىمىزدىن بەكمۇ خۇشال بولغانىدى .

يەكشەنبىنى كۈتۈپ ئىككىمىزنىڭ كۆزى تۆت بولدى . ئۈچ كۈندىن كېيىن خاسىيەتلىك يەكشەنبە كەلدى . بىز گىلەمنى ساتماقچى بولۇپ شەھەرگە قاراپ يولغا چىقتۇق . سوپەك تراكىتور - نىڭ كوزۇپىدا ئولتۇرۇپ شەھەرگە يېتىپ كىردۇق . ئاشپۇزۇل ، ناۋايخانلاردىن ئىس - تۈتەك ئۆرلەپ تۇراتتى . ئات قوشۇلغان مەپىلەر كىشىلەرنى ئۇياق - بۇياققا توشۇپ تۇراتتى . ئاندا - ساندا كۆزگە چېلىقىپ تۇرىدىغان ئاپتوبۇس ، ماشىنا ۋە تراكىتور دېگەندە - لەر گۈرۈلدەپ ئۆتۈپ تۇراتتى . بىز بىر مەپىگە ئولتۇردۇق . مەپىكەش ئېتىنى بازار نەرەپكە قامچىلىدى . مەپە ئۈستىدە سەمەر ماڭا بىر ئىمارەتنى كۆرسىتىپ تۇرۇپ :

— ھەممە قاراڭ ، مۇنۇ ئۈچ قەۋەت بىنا تۈرلۈك ماللار شىركىتى . بۇ ، شەھەر بويىچە ئەڭ ئېگىز بىنا . بۇ يەرگە كىرىم - كەنلەرنى شەھەرگە كەلگەن ھېسابلىمايدۇ . گىلەمنى سېتىپ بو - لۇپلا سىزنى ئۇ يەرگە ئەكىرىپ ، چىرايلىق بىر كۆڭلەكلىك ئېلىپ بېرى ، — دېۋىدى ، ئۇنىڭ بۇ سۆزىدىن شۇنچە خۇش بولدۇم .

قايناق بازارغا يېتىپ كەلدۇق ، ھەرخىل چوڭ - كىچىك گىلەملەر كۆزنى قاماشتۇراتتى . سەمەر گىلەمنى ئۈچ يۈز يەتمىش بەش يۈەنگە ساتتى . بىز بازاردىن يېنىپ بىر ئاشپۇزۇلدا غىزالاندۇق . ئاشخانىدىن يېنىپ تۆت - بەش قەدەم ئېلىشىمىزغا يېنىد - مىزغا ئىككى ئادەم پەيدا بولۇپ قالدى ، ئۇلار بىر نەرسە توغرى - لۇق باھا تالىشىۋاتاتتى . ئۇلارنىڭ ئىچىدىكى ئورۇقراق ئادەم خام

سېمىز ئادەمگە :

— بۇ دېگەن تەيپىنەم ۋاقتىدىكى تەڭگە ، ئايالىم ئاغرىپ قالغان بولسا ئۇنچىلىك ئەرزان باھا قويمايتتىم ، — دېدى قولىدىكى ئۇپراپ قارايدىغان بىر دانە قوڭۇر تەڭگىنى ئۇ كىشىگە كۆرسىتىپ تۇرۇپ :

بۇ چاغدا خام سېمىز ئادەم ئورۇق ئادەمگە :

— بايا دېگەندەك ئۈچ يۈز ئون بەش كويغا بەرسىلە مەيلى . ئەمدى بىر موچەن ئۆرلىمەيمەن ، — دېدى چىرايىنىمۇ ئاچماس-تىن .

— ئەكېلىڭە مەن كۆرۈپ باقاي ، — دېدى سەمەر ئۈشتۈم-تۇت ئورۇق ئادەمگە يېقىنلىشىپ . مەن ئۇنى توۋلاپ توختىتىم-شىمغا ئۇ كۈلۈپ قويۇپ :

— كۆرگەنگە نېمە بولىدۇ ؟ — دېدى - دە ، تەڭگىنى ئورۇق ئادەمنىڭ قولىدىن ئېلىپ ئۆرۈپ - چۆرۈپ قاراپ كەتتى . خام سېمىز ئادەم بىلەن ئورۇق ئادەم ئۇنىڭ ھەرىكىتىگە قاراپ تۇراتتى . خام سېمىز ئادەم سەمەرنىڭ يېنىغا كېلىپ :

— يىگىت ، سىزگە يارىسا ئېلىپ قېلىڭ . مەن ئالاي دېسەم-مۇ ئالالمىغۇدەكمەن . نېمىشقا دېسىڭىز ، يانچۇقۇمدا بار پۇل ئۈچ يۈز ئون بەش يۈەن ئىكەن . ھەممىنى بېرىپ ئالاي دېسەممۇ ئۇ سېتىپ بەرمىدى . جىڭ تەڭگە ئىكەن بولمىسا . ھەي ! ... ، — دەپ قويدى - دە ، يولىنى داۋام قىلىپ كېتىپ قالدى . ئورۇق ئادەم ئۇنىڭ كەينىدىن ئىچ ئاغرىتقاندەك قىلىپ :

— يانچۇقىدا پۇلى بولمىغاندىكىن ئالالمىدى - دە ، — دېدى . شۇ تاپنىڭ ئۆزىدە مەن بەكمۇ تىت - تىت بولۇۋاتاتتىم . سەمەر بولسا ھېچبىر غېمىدە يوقلا تەڭگىنى ئۆرۈپ - چۆرۈپ دېگۈدەك كۆرۈۋاتاتتى . سەمەر تەڭگىنى ئەنە شۇنداق كۆرۈپ تۇر-غاندا ئورۇق ئادەم سەمەرنىڭ قولىدىن تەڭگىنى ئېلىپ :

— قارالڭ ئۇكام ، تەڭگىنىڭ ماۋۇ ئوڭ يۈزىدىكى خەنزۇچە

خەت بىلەن شىرنىڭ سۈرىتىنى كۆردىڭىزمۇ؟ — دەپ سورىدى .
— ھە ، كۆردۈم ، — دەپ جاۋاب بەردى سەمەر .

— ئۇنىڭ قىممىتى ئەنە شۇ خەت بىلەن شىرنىڭ سۈرىتىدە .
ئاۋۇ كالامپاي بەندىگە قارالغ ، يانچۇقىغا ئازراق پۇلنى ئارتۇق
سېلىۋالغان بولسا بۇ جىڭ مالغا ئېرىشەتتى ئەمەسمۇ ؟
— ئاكا ، — سەمەر تەڭگىنى ئورۇق ئادەمنىڭ قولىدىن
ئېلىپ سورىدى ، — راست گەپنى دەڭە ، بۇ تەڭگىنى زادى
قانچىگە ساتىسىز ؟

ئۇنىڭ سوئالىغا «غۇزئىدە» ئاچچىقىم كەلدى . ئورۇق ئادەم
ئاسمانغا قاراپ بىردەم تۇرۇپ ئويلىنىۋالدى . «بىزنىڭ سودا
ئىشىمىز باشقا تۇرسا ، سەمەر ئەجەب ئۇنى ئۇنتۇپ باشقا بىر
سودىغا قىزىقىپ قالدىغۇ ، بۇ تەڭگىنىڭ باھاسىنى سوراپ قانداق
قىلار ؟ ... » دېگەنلەرنى ئويلاۋاتسام ، ئورۇق ئادەمنىڭ سۆزى
خىيالىمنى بۆلدى .

— سىز مېنىڭ ئىنىمگە قۇيۇپ قويغاندەك ئوخشايدىكەن .
سىز ، شۇنىڭ يۈز خاتىرىسى ئۈچۈن ھېلىقى يالاڭتۇش قويغان
باھاغا بەش يۈەن قېتىپ بېرىڭ بولامدۇ ؟
— ياق ... ياق ! ... بىز تەڭگە ئالمايمىز . ئېيتىڭە ، سەمەر
ئۇنى ئېلىپ نېمە قىلىسىز ؟ — ئۇلارنىڭ پارىڭىنى مەن ئوتتۇرىغا
چۈشۈپ يىردىم .

ئۇلار ماڭا تەڭلا قاراشتى . ئورۇق ئادەم كۈلۈپ قويۇپ :
— ئايالىڭىزمۇ ؟ — دەپ سورىدى . سەمەر :
— ھە ، — دەپ باش لىڭشىتتى ئۇ كىشىگە . ئورۇق ئادەم
ماڭا قاراپ :

— خېنىم چوكان ! سىز تېخى جىق ئىش كۆرمىگەن ئوخ .
شايسىز . مەن سىلەرگە ئۇ ئەڭگۈشتەرنى ئەڭ ئەرزان بەرگىلىۋا .
تىمەن . بولمىسا زەرگەرگە كۆرسىتىپ باقسىلا ، بىكاردىن بىكار
ئىككى يۈز يۈەن پايدا بەرمىسە ئاخىرەتتە سورىقىمنى قىلسۇن .

— ئەمەسە بۇ تەڭگىلىرىنى بىزگە كۆرسىتىپ داڭلىغۇچە زەرگەرگە ئۆزىڭىز كۆرسىتىپ بىراقلا پايدا ئالسىڭىز بولمايدۇ؟ — دېگەندىم ، ئورۇق ئادەم ماڭا بۇرۇلۇپ :
— ھەي خېنىم ، نېمىلەرنى دەۋاتىسىز ؟ قېنى ئېرىڭىز بىر نېمە دېسۇن . تەڭگىنى ئۇنىڭ قولىغا مەن تۇتقۇزۇپ قويدۇممۇ . يا ، ئۆزى ئالدىمغا كېلىپ قولۇمدىن ئالدىمۇ ؟ پايدا مەسلىسىگە كەلسەك ، مېنىڭ كۆزۈم پۇلغا تويغان ، ئېرىڭىز ماڭا تۇغقان چىراي كۆرۈنگەچكە ئاندىن مەندىن ئۇنىڭغا مەنپەئەت تەگسۇن دېدىم . سىز ئەلدىن ئەلگە نەپ دېگەن گەپنى ئاڭلاپ باقمىغان ئوخشايسىز . مەن ئەلنىڭ مەنپەئىتىنى ئەلا بىلىدىغان ئادەم . شۇ سەۋەبتىنمىكەن ، مېنى شەھەردە تونۇمايدىغان ئادەم يوق . چۈنكى ، مەن پۇل تېپىشنى ئەمەس ، يۈز تېپىشنى ئادەت قىلىپ كېلىۋاتىمەن . بولدىلا ، خېنىمنىڭ كۆزى كۆرگەن . خېنىم ئېيتقانداك بۇ تەڭگىنى مال تونۇيدىغان زەرگەرگە ئاپىرىپ سېتىپ كېلەي ، — دېدى — دە ، سەمەرنىڭ قولىدىكى تەڭگىنى يۇلۇپلا ئېلىپ قەدەم ئېلىشقا تەمىشلىشىگە سەمەرنىڭ قولىغا ئېسىلدى .

— بولدى ، خاپا بولمىڭ ، ئايال خەقنىڭ چېچى ئۇزۇن ، ئەقلى قىسقا دەيدىغان گەپ بار ئەمەسمۇ ؟ سىز ئالدىغان پايدىنى ماڭا ئۆتۈنۈڭ ، بىز چۆپقەت بولۇپ قالايلى .
سەمەرنىڭ ئېغىزىدىن چىققان بۇ گەپكە ھەيران بولۇپ جىمىمىدە تۇرۇپ قالدىم . ئورۇق ئادەم يۇمشىغاندەك قىلىپ تەڭگىنى سەمەرگە قايتۇرۇپ بەردى . سەمەر تەڭگىنى قولىغا ئېلىپ تەڭگەنىنىڭ ھەر ئىككى تەرىپىگە يەنە بىر قېتىم تەپسىلىي قاراپ چىققاندىن كېيىن ، ئورۇق ئادەمگە ئۈچ يۈز يىگىرمە يۈەننى ساناپ بەرگەندە يۈرىكىم «پىژزىدە» ئېچىشىپ ، پۇت — قولۇمدا جان قالدى . ئورۇق ئادەم پۇلنى قولىغا ئېلىپ قايتا — قايتا ساندىغاندىن كېيىن :

— خۇدايىمغا ئامانەت ، سىلىگە نان تەگسۇن ئۇكام ، نان تەگسۇن ، كۆرۈشۈپ تۇرايلى ... ، — دەپلا ئالدىراپ كېتىپ قالدى . سەمەر بىر تەڭگىگە ، بىر ماڭا قاراپ :

— بۇنچە دومسايمىسىڭىزمۇ بولىدىغۇ ؟ سودا قىلىپ پايدا تاپسام يامانمۇ ؟ يۈرۈڭ ، زەرگەرنىڭ يېنىغا ئاپىرايلى ، — دېدى . سەمەر يۈگۈرگەندەك تېز ماڭدى . مەن ئۇنىڭ ئارقىسىدىن ئەگىشىپ ماڭدىم . سەمەر بىلەن خېلى ماڭغاندىن كېيىن ، بىر زەرگەرنى تاپتۇق .

ياشانغان ، كۆزەينەكلىك زەرگەر سەمەر بەرگەن تەڭگىنى ئۆرۈپ - چۆرۈپ كۆرگەندىن كېيىن :

— بۇ ، بالىلار ئوينىدىغان ئادەتتىكى تەڭگە ئىكەن . تازا ئالسا ئىككى موچەنگە ئالار ، — دېۋىدى ، سەمەر بىلەن ئىككىمىز جايىمىزدا قاققان قوزۇقتەك تۇرۇپلا قالدۇق . سەمەر ماڭا ئېسىد-لىپ :

— ۋاي ئىسىت ! ... ئالدىنىپتىمىز ... ، — دېگىنىچە سەد-تۈرۈلۈپ يىقىلدى ...

بىز شۇ كۈنى كەچتە ئەلەم ۋە ھەسرەت ئىچىدە ئۆيگە پىيادە قايتىپ كەلدۇق .

27

ھەش - پەش دېگۈچە ئارىدىن بىر قانچە يىل ئۆتۈپ كەتتى . ئارىلىقتا سەمبەخان قېنىنانام تۈگەپ كەتتى . تۇرمۇشىمىز كۈندىن-كۈنگە ئارقىغا يېنىپ ، بارغانسېرى خاپىلىق تارتىپ قال-دۇق . سەمەر بەكلا ھۇرۇن ئىدى . «يولدىن تۇيۇقسىز بىر باغلام پۇل تېپىۋالسام» دېگەن خىيالنى تولا قىلاتتى . ئۇ خام خىيال سۈرگەنسېرى شۇنچە نامراتچىلىققا يېتىپ كەتتۇق . تەشكىل بەر-گەن تەمىناتلىق يەرنى ئۆزۈم تېرىپ باشقۇرۇش بىلەن كۈنلەرنى

ئاران - ئاران بىر - بىرىگە ئۇلاپ ئۆتكۈزۈۋەردۇق .
بىر كۈنى ئانامنى چۈشەپ ئويغىنىپ كەتتىم . شۇ ھامان
ئانام قايتىدىن كۆز ئالدىمغا كېلىۋالدى . «شۇ ئادىمى ھايۋان
دادام كىچىكلىكىمدە ماڭا چېقىلمىغان بولسا ، ئۆيدىن چىقىپ
كەتمىگەن ، ئۇلاردىن ئادا - جۇدا بولمىغان بولاتتىم . ئاھ ،
خۇدا ! ئەمدى ئالدىمدا تاغدەك توساق بار ... قانداق قىلاي ، ئانام
مېنى كۆرگۈسى كېلىپ قان - ياش يىغلىغاندۇ ، نەگە كەتكەندۇ
دەپ كۆز ياشلىرى سەلدەك ئاققاندى ؟ ھايات دېگەن كۆپۈككە
ئوخشايدىكەن ئەمەسمۇ ؟ كىم بار ، كىم يوق بىر بېرىپ كېلەيىم -
كىن - يا ؟ ! ... » ئەنە شۇنداق خىياللارنى نۇرغۇن قېتىم قىل -
دىم . سەمەرمۇ «نېمىشقا ئۆيىڭىزگە بېرىپ ئاتا - ئانىڭىز بىلەن
كۆرۈشۈپ كەلمەيسىز ؟» دەپ نەچچە قېتىم سورىدى . مەن
ئەتە - ئۆگۈن بارىمەن ، دەپ بۇ ئىشنى ئارقىغا تارتىپ كەلدىم .
ئېھتىمال ، سەمەر بۇ قىلىقىمغا قاراپ گۇمانسىراپ قالدىمىكىن
دەپ ئەنسىرىدىم .

بىر كۈنى ، ئۆيۈمگە بېرىپ كېلىش ئويۇمنى سەمەرگە ئېيى -
تىۋېدىم ، ئۇ ھاڭ - تاڭ قىلىپ :
— نېمە بولدى ؟ تويۇقسىزلا باراي دەپ قاپسىزغۇ ؟ — دەپ
سورىدى .

— ئانام چۈشۈمگە كىرىپ قاپتۇ ، — دېدىم مەن ئۇنىڭغا .
— ھازىرغۇ قاتناش ياخشى ، بارسىڭىز بېرىپ ھەپتە تۇرۇپ
كېلىڭ ئەمىسە ، — دېدى ئۇ رازىلىق بىلدۈرۈپ .
— كېلەر قېتىمدا سىزمۇ بارارسىز ؟ — دېدىم ئۇنىڭغا .
— ھەئە ، — دەيلا قويدى ئۇ كۈلۈمسىرەپ .

ئەتىسى تەييارلىق قىلىپ يولغا چىقتىم . ئاپتوبۇس بىلەن
ئۈچ سائەتكە يېقىن يول يۈرۈپ يۇرتۇمغا كەلدىم . يۇرتۇمدىكى
ئۆزگىرىش خېلى كۆپ ئىدى . بۇرۇنقى يول ياقىسىدىكى ئاق
تېرەكلەر بۇلۇتقا تاقاشقان ، توپىلىق يولغا ماي ياتقۇزۇلغان بو -

لۇپ ، قاتناش بەكلا راۋان بولۇپ كەتكەنىدى . مەن يۈزۈمنى
يۆگىۋالغانىدىم . قارىسام ، مەن تونۇيدىغان كەپسىز بالىلار بوي
تارتىپ قاپتۇ .

مەن ئېسىمدە قالغىنى بويىچە ئۆيىمىزنىڭ ئالدىغا يېتىپ
كەلدىم . بۇرۇنقى كونا ئۆيلەر يېڭىلانغان ، ھويلا ئالدىغا يېڭى
دەرۋازا ئورنىتىلغانىدى . دەرۋازا ئالدىغا كېلىپ ھويلا ئىچىگە
يوچۇقتىن سەپسالىدىم ، ھويلا بۇرۇنقىدىن كەڭرەك بولۇپ پاك -
پاكىز سۈپۈرۈلگەنىدى .

— كىمنى ئىزدەيلا ؟ — بۇ ئاۋازنى ئاڭلاپ كەينىمگە بۇرۇ-
لۇپ ئارقامغا قارىدىم - يۇ ، خۇشال بولۇپ كەتتىم . چاچلىرى
ئۈچتەك ئاقارغان ، بېلى خېلىلا مۈكچەيگەن بىچارە ئانام ماڭا
ياتىراش نەزىرىدە قاراپ تۇراتتى . مەن يۈزۈمنى شۇنداق ئېچىۋې-
دىم ، ئانامنىڭ كۆزلىرى نۇرلىنىپ كەتتى .

— ۋاي ، سەن ھەمدە ئەمەسمۇ ؟ — دەپ سورىدى ئانام ماڭا
قاراپ ھەيرانلىقتا .

— ھەئە ، مەن شۇ ، — دېدىم ئانامغا قاراپ كۆزۈمگە ياش
ئېلىپ .

— ئاھ ، قىزىم ! بارمۇ سەن بۇ جاھاندا ! — ئانام شۇنداق
دېگىنىچە ماڭا قۇچىقىنى ئاچتى .

بىز چىڭ قۇچاقلاشتۇق ، ھەر ئىككىمىزنىڭ كۆز يېشى
تارام-تارام ئاقتى . بىر ھازادىن كېيىن ئانام مەڭزىمگە سۆيۈپ :
— نېمىشقا ئۇشتۇمتۇت يوقاپ كېتىسەن ؟ — دەپ سورىدى
ئۇ مېنى ئۆيگە باشلىغاچ .

— مەن بىر يىگىتكە ئۇچراپ قېلىپ توي قىلغانىدىم .
ئاخىرىدا خېلى ئۇزۇن كېسەل تارتىپ بىرنەچچە يىل ئورۇن
تۇتۇپ يېتىپ قالدىم . شۇڭا يوقلاپ كېلەلمىدىم ، — دېدىم يالغان-
دىن .

— توۋا ! ئىگە - چاقىسىز ئادەمدەك ئۆزۈڭ يالغۇز توي

قىلىۋالدىڭمۇ؟ تويدىن كېيىن نېمىشقا ئېرىك بىلەن سالامغا كەل-
مىدىك؟ — دەپ سورىغانىدى ئانام، مەن:

— ئانا، تويىمىز بەك تېز بولدى، ھەپتىدىن كېيىن مەن
ئاغرىپ قېلىپ شۇ ياتقانچە بىرنەچچە يىل ئۆتتى. شۇڭا سالامغا
كېلەلمىدۇق، — دېدىم يەنە يالغان سۆزلەپ.

— ئەمەسە نېمىشقا ئېرىك بولسىمۇ سالامغا كەلمىدى؟ —
دەپ سورىدى ئانام. مەن يەنە يالغاندىن:

— ئۇ پۇل تاپمەن، مېنى داۋالىتىمەن، دەپ ۋاقىت چىقىد-
رالامدى، — دېدىم.

— ئېرىك بىللە كەلمەپتىغۇ؟ — دەپ سورىدى ئانام ئارقى-
دىنلا.

— يەنە بىر قېتىمدا بىللە كەلمەكچى، ھازىر زۆرۈر بىر
ئىشى چىقىپ قېلىپ كېلەلمىدى، — دەپ جاۋاب بەردىم.
ئانام مېنىڭ قايسى يۇرتلۇق يىگىتكە ياتلىق بولغانلىقىمنى
سورىۋىدى:

— ئارىلىقى بۇ يەردىن خېلى نېرى، — دەپلا جاۋاب بەردىم.
ئۇ بىر ئازدىن كېيىن:

— داداڭنى ھېچ سورىمايسەنغۇ؟ — دەپ سورىۋىدى، مەن
شۇ چاغدا ئاندىن جىددىلىك بىلەن:

— ھە راست، دادام ئامان - ئېسەنمۇ؟ — دەپ سورىدىم.
ئەمما ئانام بېشىنى چايقاپ تۇرۇپ:

— ئۇ ھازىر تۈرمىدە، — دەپ جاۋاب بەردى. مەن تېخىمۇ
جىددىيلەشكەندەك بولۇپ:

— تۈرمىدە؟ ئۇ قانداق جىنايەت ئۆتكۈزۈپ تۈرمىگە كىرىپ
قالدى؟ — دەپ سورىدىم ئىچىمدە ئۇنىڭ يوقلۇقىدىن خۇشال
بولساممۇ، بۇنى بىلىندۈرمىي.

— ھەممە، سەنمۇ بىلەتتىڭ قىزىم، بىزنىڭ باغ ئىچىدە
ئىككى ئېغىز ئۆيىمىز بار ئەمەسمىدى، — دېۋىدى ئانام، كۆز

ئالدىغا دەرھال ئۇ سىرلىق ئۆي ئېسىمگە كەلدى .
— ھە ، ئېسىمدە بار ئىدى ، — دېدىم ئانامغا تىكىلىپ قارىغىنىمچە .

— قىزىم ، — دەپ سۆزىنى باشلىدى ئانام ، — سەن بىلەمەيتتىڭ ، باغدىكى ئىككى ئېغىز ئۆيىنىڭ ئۈستى ئوچۇق ئىدى . ئۆيىنىڭ ئىچىگە قۇياش نۇرى بىر ئوبدان چۈشەتتى . بىز تۆت ئەتراپى تام بىلەن قورشالغان ئاشۇ ئىككى ئېغىزلىق ئورۇندىكى ئۆيگە كۆكنار تېرىتتۇق . ئۇ زەھەرلىك ئۆسۈملۈكنى تېرىپ كېلىۋاتقانلىقىمىزنى ھېچكىم بىلمەيتتى . بىز ئاشۇ كۆكنارلىق تىن قولىغا كەلگەن ئەپيۇننى سېتىپ تۇرمۇشىمىزنى بىر مەزگىل باياشات ئۆتكۈزدۈك . تۆت يىلنىڭ ئالدىدا بىرسى بۇ ئىشىمىزنى بىلىپ قېلىپ ھۆكۈمەتكە چىقىپ قويۇپتۇ . ئۇ دەل مەن سىرتقا چىقىپ كەتكەن كۈنلەر ئىدى . داداڭ ئاشۇ يوشۇرۇن ئەپيۇنزارلىقتا ئىشلەپ تۇرغاندا ئۈچ ساقچى ئىشىكنى تېپىپ ئېچىپلا ئۇنى نەق مەيداندا قولىغا ئېلىپ كېتىپتۇ . ئۇ مېنى سوتتا ئاپاپ ھەممە مەسئۇلىيەتنى ئۆز ئۈستىگە ئالدى . شۇنىڭ بىلەن ئون تۆت يىللىق قاماق جازاسىغا ھۆكۈم قىلدى ، — ئانام سۆزىنى ئاخىرلاشتۇرۇپ مېچىلداپ يىغلاپ كەتتى . ئانامغا قاراپ مېنىڭ كۆڭلۈممۇ يېرىم بولدى .

— ئانا ، قايغۇرماڭ . ئەمدى سىزنى پات - پات يوقلاپ تۇرىمەن ، — دېدىم ئۇنىڭ كۆڭلىگە تەسەللى بېرىپ ، بۇ گېپىمنى ئاڭلاپلا ئانام بوينۇمغا ئېسىلىپ خېلى ئۇزاق يىغلىدى .
ئانامنىڭ يېنىدا ساقمۇ ساق ئون كۈن تۇرغاندىن كېيىن ئۆيىگە يانماقچى بولدۇم . ئۇ ماڭار چېغىمدا :

— قىزىم ، ئېغىلدىكى ئاۋۇ سېرىق موزايىنى ساڭا بېرەي دەيمەن . ھازىر ئېلىپ كېتەلەرسەنمۇ ؟ — دەپ سوراپ قالدى .
— سەمەر بىلەن يەنە بىر قېتىم كەلگەندە ئېلىپ كېتەي ، ھازىر يول بويى ئۆزۈم يالغۇز باشقۇرالماسەن ، — دېدىم ئانامغا .

ئانام بېشىنى لىڭشىتىپ ماقۇللۇق بىلدۈرگەندىن كېيىن مېنى ئۆزىتىپ قويدى .

مەن ئۆز ئۆيۈمگە يېتىپ كەلگەندە سەمەر ئىشىك ئالدىدا تۇرغانىكەن .

— توۋا ، سىزدىن بۇنچە ئايرىلىپ باقماپتىكەنمەن ، كۆزۈم-دىن ئۇچتىڭىز . سىزنى بەكمۇ سېغىندىم ، — دېگىنىچە قۇچاقتاپ كەتتى . مەنمۇ شوغلۇق بىلەن :

— مېنىڭمۇ سىزنى بەك كۆرگۈم كەلدى ، — دېدىم ئۇنىڭغا ناز بىلەن كۈلۈپ .

— ھە شۇنداقمۇ ؟ — ئۇ شۇنداق دېگىنىچە مېنى دەس كۆتۈرۈپ ئۆيگە ئېلىپ كىردى . دە ، كارىۋاتقا ياتقۇزۇپ لەۋلەتمەي تەشەنلىق بىلەن سۆيۈشكە باشلىدى ...

ئارىدىن ئىككى ھەپتە ئۆتكەندىن كېيىن ، سەمەر بىلەن ئانامنىڭ ئۆيىگە كەلدۇق . ئانام بىلەن سەمەر ناھايىتى قىزغىن كۆرۈشۈپ پاراڭلاشتى . سەمەر بىردەمدىن كېيىن :

— بىرنەچچە يىلدىن بېرى ئالدىلىرىغا سالامغا كېلەلمىدىم . مېنى ئەپۇ قىلسىلا ئانا ، — دېگەندى ، ئانام كۆزىگە لىق ياش ئېلىپ :

— ھەممىدە ئۆتكەندە كەلگەندە ھەممە ئەھۋالنى سۆزلەپ بەرگەندى . ھېلىمۇ خۇداغا شۈكرى ، كېچىكىپ بولسىمۇ خۇدادەدارلىشىشقا ئېسىپ قىلدى ، — دېدى .

— ئانا ، قانداق ئېغىر ئىشلىرى باركىن ؟ بىز قىلىشىپ بېرىمىز ، — دېدى سەمەر ئانامغا .

ئانام كۈلۈپ تۇرۇپ :

— سىلەرنى ئاران بىر كەلگەندە ئىشقا سالسام بولماس ، سىلەر دېگەن مېھمان ، مەن سىلەرنى ئوبدانراق كۈتۈۋالاي ، — دېدى . سەمەر ئانامنىڭ گېپىگە :

— بىز بالىلىق بۇرچىمىزنى ياخشى ئادا قىلالىمىدۇق ، كې-

چىككەن بولساقمۇ ئىش - كۈشلەر بولسا قىلىپ تۈگەتمىگىچە
بۇ ئۆيىدىن كەتمەيمىز ، — دەپ جاۋاب بەردى .

— رەھمەت بالام ، ئۇنداقتا ئېغىلدىكى قىغلارنى ئېتىزلىققا
يۆتكەپ بېرىڭلار ، بېغىمنىڭ پاسىلىغا سوقما تام سېلىپ بېرىڭ-
لار ، — دېگەندى ، سەمەر شۇ ھامان يېڭىنى تۈرۈپ ، يالاڭباش
بولۇۋېلىپ قولغا كەتمەننى ئالغىنىچە ئىشقا چۈشۈپ كەتتى .
مەنمۇ سەمەرگە ياردەملەشتىم . سەمەر بىلەن ئون كۈندەك ئىش-
لەپ ئانامنىڭ بارلىق ئىشلىرىنى تۈگىتىۋەتتۇق .

بىز يانماقچى بولدۇق . ئانام باشتا دېگىنى بويىچە سەمەرنىڭ
ئۈنىمىغىنىغا قارىماي ، ئېغىلدىكى ھېلىقى سېرىق موزايىنى يېتى-
لىتىپ قويدى . بىز ئۇ موزايىنى بىر تراكتورنىڭ كوزۇپىغا سې-
لىپ ، مىڭ بىر جاپادا ئۆيگە ئېلىپ كەلدۇق . ئۇ موزايى ئىشتىھا-
سىز ئىكەن . شۇنچە ياخشى ھەلەپ بەرسەكمۇ يېمەي تۇرۇۋالدى
ۋە كۈندىن - كۈنگە ئورۇقلاپ جىنازىدەك بولۇپ قالدى .

بىر كۈنى سەمەر ناھايىتى ئەتىگەن ئورنىدىن تۇرۇپ ئېغىلغا
قارىغۇدەك بولسا ، ئۇ موزايى پۇتىنى ئۇزۇن سوزۇپ ياتقۇدەك .
ئۇ لام - جىم دېمەيلا يېنىپ چىقىپ خەنجەرنى ئېلىپ كىرىپ
موزايىنى بوغۇزلىۋېتىپتۇ . سەمەر مېنى توۋلاپ ئويغاتقاندا ئۇ
موزايىنى سويۇۋاتقانىكەن . مەن ئۇ ھالەتنى كۆرۈپ يىغلاپ تاشلى-
دىم . ئەسلىدە ئۇ جاراھەتلەنگەنىكەن . ئۇنىڭ گۆشىنى قولۇم -
قوشنىلارغا تارقىتىپ بەردۇق .

كېلىشمەسلىك كېلىۋەردى ، كۈنلىرىمىز بىر پۇڭغا زار بو-
لۇپ داۋاملىشىۋەردى . بىز : «بۇنىڭدا نېمە سەۋەب باردۇ ؟ كىرد-
مىمىز نېمىشقا ئاشمايدىغاندۇ ؟» دېگەنلەرنى دائىم دېگۈدەك ئوي-
لايدىغان بولدۇق .

سەمەر بىر كۈنى ئۆيگە باشقىچە ئەلپازدا كىردى . ئۇ تولىمۇ
خىيالچان كۆرۈنەتتى .

— نېمە بولدى ؟ — دەپ سورىدىم ھەيران بولۇپ . ئۇ

بېشىنى قاشلاپ تۇرۇپ :

— ھەي ! ... ، — دەپلا قويدى . شۇ چاغدا ئۇنىڭ بىر مۈشكۈلچىلىككە يولۇققانلىقىنى پەملىگەندەك بولدۇم .

— سىز يەنە بىرەر پېشكەللىككە يولۇقمىغانسىز ؟ — دەپ دەككە - دۈككە ئىچىدە سورىسام ، ئۇ ئەكسىچە كۈلۈپ قويۇپ :
— باي دېگەن پۇلنى ئەجەب كەڭتاشا خەجلەيدىكەن ، — دەپ جاۋاب بەردى . مەن ئۇنىڭ كۆزىگە قادىلىپ :

— نېمە ؟ سىزگە قايسى باي پۇل خەجلەپ بەردى ؟ — دەپ سورىدىم . ئۇ ماڭا لەپىدە بىر قاراپ قويۇپ :

— تېخى خەجلەپ بەرگىنى يوق ، ئەمما چوقۇم تاپان ھەققى بېرىمەن دەپ لەۋزى قىلدى ، — دېدى .

— سىز ئۇ بايغا نېمە قىلىپ بېرىدىكەنسىز ؟ — دەپ سورىدىم . ئۇنىڭ گېپىگە قىزىقىپ .

— بۇ ناھايتى ئاددىي ئىش ، — دېدى ئۇ كۈلۈپ قويۇپ ، — ئۇ باينىڭ بۈگۈن بىر كېچىلىككە ئۆزى پاكىز چوكاندىن بىرنى تېپىپ بەرسەم ماڭا بەش يۈز يۈەن بېرىدىغان بولدى . تېخى ئۇ چوكاننىڭ بىر كېچىلىككە ئۈچ مىڭ يۈەن بېرىمەن ، دەيدۇ . مەنمۇ ئاشۇنىڭدەك باي بولغان بولسام نېمىدې - گەن ياخشى بولاتتى - ھە !

— ئۇ چاغدا سىزمۇ ئاشۇ باي قىلغاننى قىلماقچىمىدە - ئىز ؟ — دەپ سورىدىم ئۇنىڭ چىرايىغا سوغۇق نەزەردە قاراپ .
— نېمىلەرنى دەيدىغانسىز ؟ ھەممە ئادەم ياخشى يەپ ، ياخشى كىيىشنى ئارمان قىلىدۇ ئەمەسمۇ . بۇنىڭ نەرى پامان ؟ — دېدى ئۇ مېنىڭ قاتتىق مۇئامىلەگە پىسەنتىمۇ قىلماي .

— لېكىن ، بۇ ياخشى ئىش ئەمەس - دە ، — دېدىم ئۇنىڭغا .
— ئارتۇق گەپنى قويۇپ نەق گەپنىڭ ئۆزىگە كېلەيلى ، خوتۇن ، بايا مەن ئاددىيلا ئىش دېگىنىم . ئېسىڭىزمۇ ؟ بۇ ئىش مەن ئۈچۈن مۈشكۈل ، ئەمما سەن ئۈچۈن ئاددىيلا ئىش . شۇڭا

سەن بۇ ئىشتا ماڭا ياردەم قىلساڭمىكىن دەيمەن !
ئۇنىڭ تۈلۈمىدىن توقماق چىققاندا كىلا ئېيتقان سۆزىدىن چۆ-
چۈپ كەتتىم . «توۋا ، ئۇ مېنى ھېلىقى باي بىلەن بىللە يېتىش-
نى ، ئۈچ مىڭ بەش يۈز يۈەنگە ئىگە بولۇشنى ئويلايدىغاندۇ-
يا...» مەن شۇلارنى جىددىي ئويلاپ ، گەپنى يىراقتىن ئەگىتىپ
تۇرۇپ سورىدىم :

— سىز مېنى ئۆزىڭىزگە ياردەملەشتۈرۈپ ، ئۇ بايغا بىرەر
چوكان تېپىپ بېرىشنى دېمەكچىمۇسىز ؟ — دەپ سورىدىم .
ئۇ دېگەنلىرىمنى ئاڭلاپ ، سىرلىق بىر كۈلۈپ قويدى ۋە
ئوڭايىسىزلا نغان ھالدا :

— ياقەي ! ... شۇنىمۇ چۈشەنمىدىڭىزمۇ ؟ — دېدى . مەن
ئۇنىڭ گېپىدىن چۆچۈپ :

— نېمە ؟ مەن ... ، — دەپ تۇرۇپلا قالدىم .
— ھەئە ، سىز .

— توۋا دەڭ . شۇ ئۈچ مىڭ يۈەننى دەپمۇ ؟
— مېنى خىجىل قىلماڭ ، ئۈچ مىڭ يۈەن دېگەننى بىز بىر
ئۆمۈر يىغىپ تېجەپمۇ تاپالمايمىز .

— ماڭا بۇ ئىشنى قىل دېگۈچە ، تىلەمچىلىك قىل دېسىڭىز
بولمامدۇ ؟ — مەن غەزەپتىن ۋارقىرىدىم . ئەمما ئۇ يەنىلا ھېچ
ئىش بولمىغاندەك ئوڭايىسىز قىياپەتتە :

— مېنى كەچۈرۈڭ ، بىزگە يۈز بىلەن تەڭ پۇلۇمۇ كېرەك
ئەمەسمۇ ؟ بىر كېچە دېگەن كۆزنى يۇمۇپ - ئاچقۇچە ئۆتۈپ
كېتىدۇ ئەمەسمۇ .

ئۇنىڭ ئېغىزىدىن پەسكەشلەرچە چىققان بۇ سۆزدىن بىردىنلا
سەسكىنىپ كەتتىم ۋە كۆزلىرىمدىن تارام - تارام ياشلار تۆكۈ-
لۈشكە باشلىدى . سەمەرنىڭ چىرايىغا قارىغانسېرى ، ئۇ كۆزۈمگە
بەكلا بىچارە كۆرۈنۈپ كەتتى . مەن ئۇنىڭ بىلەن ئارتۇقچە تالال-
لىشىشنى خالىمىدىم . ئۇ بېشىمغا كۈن چۈشكەندە يولۇققان ،

مەندەك بىر خارنى قەدىرلەپ نېرى - يېقىننى سۈرۈشتۈرمەي
ئەمرىگە ئالغان ئېرىم ، شۇنداقلا شەپقەتچىم بولغاچقا ، ئۇنىڭ
تەلەپلىرىنى ئورۇندىشىمنى ئورۇنلۇق دەپ قارىدىم .

سەمەر مېنى كۆز باغلانغاندا ئارقىسىغا ئەگەشتۈرۈپ ناتونۇش
بىر ئۆيگە باشلاپ باردى . بىز ئۆيگە كىرگەندە ، ئۇ ئۆيدە چىرايى
قارامتۇل ، بىر كۆزىنىڭ بۇرۇندىلا جاراھەتلىگەنلىكى ئېنىق
بىلىنىپ تۇرىدىغان ، يېشى ئەللىكلەردىن ئاشقان ، پۇزۇر كىيىن-
ىگەن بىر ئادەم بار ئىكەن . ئۇ بىزنى كۆرۈپ ئورنىدىن كۈلۈمسە-
رەپ تۇردى . سەمەر ئۇ كىشى بىلەن قول ئېلىشىپ كۆرۈشكەن-
دىن كېيىن ، قىلچىلىكمۇ خىجىل بولماستىن :

— مۇنۇ چوكاننى تېپىپ كەلدىم . ئەمەسە دېگىنىڭىز بويىچە
ھەق بېرەرسىز ، — دېۋىدى ، ئۇ ئادەمنىڭ خۇشاللىقتىن ئاغزى
قۇلىقىغا يەتتى . ئەمما مېنىڭ تېنىم جىغىلداپ كەتتى . سەمەر
ماڭا ئارتۇقچە بىرەر ئېغىز گەپمۇ قىلماي ، ئۇ كىشىدىن بەش
يۈز يۈەن پۇلنى ئېلىپلا ئالدى - كەينىگە قاراپمۇ قويماستىن
مېنى تاشلاپ قويۇپ چىقىپ كەتتى . ھېلىقى ئادەم ئۆزىنىڭ
ئەسلىدىكى ئورنىدا ئولتۇرغىنىچە :

— كېلىڭ خېنىم سېكىلەك ، — دېۋىدى . مەن ئۇنىڭ
چىرايىغا ئۆچلۈك نەزەردە قاراپ جىممىدە تۇردۇم ، — سەمەر جان
بەلكىم دېگەندۇ ، مەن سىزگە يۇقىرى ھەق بېرىمەن ، —
دېگىنىچە يېنىمغا سۇۋىنىپ كەلدى . كەينىدىنلا چىڭ قۇچاقلۇپ-
لىپ لەۋلىرىمگە ئەسەپىلەشكەن ھالدا ئاچ كۆزلەرچە چۈكۈلد-
تىپ سۆيۈپ كەتتى ...

شۇ بىر كېچىنى ئىنتايىن خورلۇق ئىچىدە تەستە تاڭ ئاتقۇز-
دۇم . ئەتىگەندە ئۆيۈمگە قايتىشقا تەمىشلىپ تۇرۇۋاتقىنىمدا ، ئۇ
ئادەم يۈز كويلۇق پۇلدىن ئوتتۇز تالنى قولۇمغا تۇتقۇزۇپ قوي-
دى . مەن ئۆيگە قايتىپ كېلىپ ھېلىقى پۇلنى سەمەرنىڭ ئالدىغا
«پاقتىدە» تاشلىدىم .

ئادەمنى يوقسۇزلۇق ۋە موھتاجلىق ھەرقانداق بالاغا تەقدىر كەن ، ھەر تۈرلۈك پەس ئىشلارنى قىلىشقا مەجبۇر قىلىدىكەن . ئەلۋەتتە ، سەمەرنىڭ ئۇ ساختىپەز بايغا نورمال بىر ئەر كىشى ئۈچۈن نومۇسلۇق بولغان ئەنە شۇنداق ئىشلارنى ئۆز ئىختىيارى بىلەن قىلغۇسى ، مېنىڭمۇ ئۇ پەسكەش قېرىنىڭ قوينىدا بىر كېچىنى ئۆتكۈزگۈم يوق ئىدى . بىراق ، ئۈچ مىڭ بەش يۈز يۈەن بىزدەك نامرات ئۈچۈن تاغدەك كۆرۈنگەنىدى . بىراق ، ئاقىۋىتى قانداق بولدى ؟ سەمەر بەش يۈز يۈەننى خىراجەت قىلايلى ، ئۈچ مىڭ يۈەن بانكىدە تۇرۇپ تۇرسۇن دەپ مېنى ئەگەشتۈرۈپ بانكىغا بارغانىدى ، بانكا خادىمى پۇلنى قوللىغا ئېلىپ بىردە بىزگە ، يەنە بىردە پۇلغا قارىغاندىن كېيىن :

— بۇ پۇل ساختا ئىكەن ، سىلەر پۇلنى قەيەردىن ئالغانىدىڭلار ؟ — دەپ سورىدى .

— ياغاچ ساققاندىق ... ، — دېيىشىمىز گىلا بانكىنىڭ ئۇ خادىمى كۆزەينىكىنى ئۈستىگە كۆتۈرۈپ قويۇپ ، — ئالدىنقىسىلەر ، ساختا پۇلنى مۇسادىرە قىلىمىز ، — دېگەنىدى . ئەر - خوتۇن ئىككىمىز شۇ يەرگىلا يىقىلىپ ھوشىمىزدىن كېتىپتەمىز . كۆزۈمنى ئېچىپ قارىغۇدەك بولسام دوختۇرخانىدا يېتىپتەمەن ، سەمەرنى كۆرمىدىم . بىردەمدىن كېيىن بىر سېستىرا كىرىپ :

— ھە ، ھوشىڭىزغا كەپسىز - دە ، ئېرىڭىز بايا چىقىپ كەتتى . ئۇ ئايالىمنى داۋالاشقا پۇل تېپىپ كېلىمەن دەيدۇ ، — دېگەنىدى ، كۆزۈمگە شۇ ھامان ياش كەلدى . — ئۇ پۇل تاپقىلى قەيەرگە بارىدىكەن ، بۇنى دېدىمۇ ؟ — دەپ سورىدىم .

— مەدىكار بازىرىغا بارىمەن دېگەندەك قىلدى ، — دېۋىدى ،

كېيىنلىرىمنى كىيىپ دەرھال كارىۋاتتىن چۈشتۈم ۋە ، — مېنى كەچۈرۈڭ ، بۇ پەلتويۇم گۆرۈگە تۇرۇپ تۇرسۇن ، مەن مەدىكار بازىرىغا بېرىپ ئۇنى تاپاي . ئۇ يەنە بىرەر پېشكەللىككە يولۇقۇپ قالمىسۇن ، — دېدىم — دە ، يۈگۈرگىنىمچە ئىشكىتىن چىقىپ كەتتىم . سېسترا قىز كەينىمدە ھاڭۋېقىپ قاراپلا قالدى . مەن شۇ يۈگۈرگىنىمچە چوڭ يولغا چىقتىم . يولدا ئادەملەر كۆپ بولۇپ ، دوقمۇش — دوقمۇشتا قاتناش قىستاڭچىلىقى ئىدى . مەن كىشىلەردىن مەدىكار بازىرىنىڭ قەيەردىلىكىنى سوراپ يۈرۈپ ئاران تەستە تېپىپ كەلدىم . مەدىكار بازىرى شەھەرنىڭ ياقا بىر بۇرجىكىدە ئىكەن . ئۇ يەردە يۈزگە يېقىن ئادەم يىغىلىپ تۇرۇ- شاتتى ، ئەمما بىرەر مۇ ئايال كۆرۈنمەيتتى . ناۋادا ئۆزلىرىنى ياللاشقا بىرەر خېرىدار كەلگۈدەك بولسا ، ئون نەچچىسى تەڭ يۈگۈرۈپ بېرىشاتتى ۋە ھەممىسى ئاللىقنى ئېچىپ :

— باي ئاكا قارىسىلا ، قولىم ئىشتا پىشقان مېنىڭ ، ھەر قانداق قارا ئىشتىن قورقمايمەن ، — دېسە ، يەنە بىرى ، — مېنىڭ قولىم تاشتەك ، مېنى ياللىسىڭىز بەرگەن ھەققىڭىزگە رازى بولىسىز ، — دەيتتى . مەن مەدىكارلارنىڭ ئاشۇنداق يېلى- نىشلىرىنى كۆرگەچ ، سەمەرنى ئىزدەپ ھەر تەرەپكە قاراپ ماڭ- دىم . ئۇنى ئاخىر تاپتىم . سەمەر بىر چەتتە مۇڭلىنىپ ئولتۇرات- تى . مەن ئۇنى كۆرۈپلا :

— سەمەر ! — دەپ چاقىرىۋىدىم ، ئۇ ماڭا بۇرۇلۇپ ، — سىز بۇ يەرگە نېمىدەپ كەلدىڭىز ؟ — دەپلا چىرايى تۇتۇلدى . مەن ئۇنىڭ ئالدىغا بېرىپ :

— سىز قەيەرگە بارسىڭىز شۇ يەرگە بارىمەن دەپ كەلدىم شۇ ، — دېدىم ئۇنىڭ بىچارىلىكىگە ئىچىم ئاغرىپ ، ئۇ كۆزۈم- نىڭ ئىچىگە قاراپ :

— مەن سىزگە يۈز كېلەلمەيمەن ، مەدىكارچىلىق قىلىش- ڭىزغىمۇ يول قويايلىمەن ، — دېدى ئۇ كۆزلىرىگە لىق ياش ئېلىپ .

— سەمەر ، بۇ جاپالىق كۈنلىرىمىزمۇ ئۆتۈپ كېتەر ، راھەت كۆرىدىغان كۈنلىرىمىزمۇ كېلەر ، — دېدىم ئۇنىڭغا تەسەللى بېرىپ . ئۇ بۇقۇلداپ يىغلاپ كەتتى ، مەن يېنىدا ئولتۇردۇم . كىشىلەر مەدىكارلارنى تاللاپ ، بىرنەچچە كىشىلا قالغانىدى . بىر چاغدا قىزىل ساقال بىر ئادەم ئالدىمىزغا كەلدى . ئۇ ئادەمنى كۆرۈپ ئورنىمىزدىن تۇردۇق .

— ئەر - خوتۇنمۇ ؟ — دەپ سورىدى ئۇ كىشى بىزگە تەكشى نەزەر بىلەن قاراپ .

— ھەئە ، بىز ئەر - خوتۇنلار ، — سەمەر ئۇ ئادەمگە شۇنداق جاۋاب بەردى .

— قولۇڭلارنى چىقىرىڭلار ! — دېدى ئۇ كىشى بىزگە بۇيى-رۇق ئاھاڭىدا . بىز ئالدىنقىمىزنى ئۇ ئادەمگە كۆرسەتتۇق ، ئۇ ئادەم ئالدىنقىمىزنى كۆرگەندىن كېيىن :

— ئىككىڭلار ئاققانچىمۇ نېمە ؟ قولۇڭلار پاختىدەك تۇردۇ . دۇ . ھۇرۇن ئادەمنىڭ قولى مۇشۇنداق بولاتتى . ھەي ، كېچىد-كىپ قاپتىمەن - دە ، قاتمال ، كۈچتۈڭگۈر مەدىكارلارنى خەق مەندىن بالدۇر ئېلىپ كېتىپتۇ ئەمەسمۇ ، — دېدى ئۇ ئادەم ئەپ-سۇسلىنىپ .

— نېمە ئىشلىرى بار ئىدى ؟ — سەمەر ئۇ قىزىل ساقال ئادەمگە قاراپ سورىدى . ئۇ كىشى ئىككىمىزگە يەنە بىر قاراپ چىققاندىن كېيىن :

— ئورما ئورۇيدىغان ئىش ئىدى . سىلەر ئورما ئورۇپ باققانمۇ ؟ — دەپ سورىدى .

— بىز دېگەن دېھقان . ئورما دېگەننى نەچچە قېتىم ئورۇپ باققان بىز ، — سەمەر ئۇ كىشىگە شۇنداق جاۋاب بېرىۋىدى ، قىزىل ساقال ئادەمنىڭ چىرايىغا كۈلكە يۈگۈردى .

— ھە ، دېھقان بولساڭلار بوپتۇ ، سىلەرنى ئالدىنقىڭلارغا قاراپ ھېچ ئىش كۆرمىگەنلەرمىكىن دەپ ئويلىغانىدىم . ئۇنداقتا

پۈتۈشەيلى ، تۆت مەھەل بۇغداينى قانچە پۇلغا ئورۇپ بېرىسە .
لەر ؟ — دەپ سورىدى ئۇ كىشى . سەمەر بىردەم جىم تۇرغاندىن
كېيىن :

— بىر يۈز ئەللىك يۈەن بەرسىلە ، — دېدى . بۇ گەپنى
ئاڭلاپ قىزىل ساقال ئادەمنىڭ چىرايى تۈرۈلدى .

— نېمانچە قىممەت ؟ مەۋۋاپىقراق بىر باھا قويمايمىز
ئۇكا ؟ — دېدى نارازى بولغان قىياپەتتە . سەمەر ئۇنىڭغا قاراپ
بېشىنى قاشلاپ تۇرۇپ :

— ئەمىسە ئۆزلىرى بىر نېمە دەپ باقماملا ، — دېگەندى ،
ئۇ قىزىل ساقال ئادەم :

— توقسان يۈەن بېرەي ، تاماقنى بىزنىڭ ئۆيدە يەڭلار ،
بولامدۇ ؟ — دەپ سورىدى .

— مەيلى ، يۈز يۈەن بەرسىلە ، ئورۇپ بېرەيلى ، — دېدى
سەمەرمۇ باھا تالىشىپ . قىزىل ساقال ئادەم بىردەم غۇدۇرغاندا
دەك قىلىپ :

— ھە بوپتۇ ، ئەمما ئورمىنى بەك پاكىز ئورۇڭلار جۇمۇ .
قېنى ئارقامدىن مېڭىڭلار ، — دېدى . بىز ئۇ ئادەمنىڭ كەينىدىن
ئەگىشىپ ماڭدۇق . ئۇنىڭ ئۆيى شەھەر سىرتىدىكى بىر يېزىدا
ئىكەن . بىز قارا چاپى بىلەن غىزالىنىۋالغاندىن كېيىن ، ئۇ
كىشىنىڭ بالىسى بىزگە ئېتىزلىقنى كۆرسىتىپ قويۇپ قايتىپ
كەتتى .

ئورما ئورۇش نېمىدېگەن تەس — ھە ! ئورغاق تۇتقان قولۇم
پىز — پىز قىلىپ ئېچىشىپ تۇراتتى . بەدەنلىرىم چېپ — چېپ
تەرلەپ كەتتى . سەمەرگە قارىسام ، يېرىم يالىڭاچ بولۇۋېلىپ
ئورما ئورۇۋاتاتتى . ماڭلاپلىرىدىن تەرلەر چېپىلداپ ئېقىپ تۈ-
راتتى . ئاپتاپنىڭ تەپتى ئادەمنى تالچىقتۇراتتى . سوغۇق سۈمۈ
ئۈسسۈزلۈقمىزنى باسالمايتتى . شۇ كۈنى كەچكەچە مىڭ بىر
مۇشەققەتتە بۇغداي ئورىدۇق . ئەتىسى ناشتىدىن كېيىن يەنە

ئېتىزغا كەلدۇق . ئالدىنقىمىز تۈنۈگۈنكىدىنمۇ بەك ئېچىشاتتى . قاپارغان يەرلەر ئۈزۈمدەك چوڭىيىپ ، ۋىل - ۋىل قىلىپ پارقىدى . راپ تۇراتتى . ئالدىنقىمىزدا ئورغاق تۇتالمىدىم . سەمەر بىر تال شوخا تېپىپ كېلىپ ئالدىنقىمىزدىكى قاپار تېغۇلارنى تېشىۋەتكەندى . ئىچىدىن سۈزۈك سۇيۇقلۇق ئېقىپ چىقتى ۋە قاتتىق ئېچىدى . شىپ ، بىردەمدىن كېيىن ئاندىن سەللا ئاراملىق بەردى . سەمەر . نىڭ قولىغا قارىسام ، ئۇنىڭ ئالدىنقىمىزنىڭ ساق يېرى قالماپتۇ . ئىشنىڭ سۈرئىتى ئاستىلىشىپ كەتتى .

پېشىن مەزگىل بولغاندا ، قىزىل ساقاللىق ئادەم ئېتىز بېشىدا پەيدا بولدى - دە ، بىزگە تاپا قىلغىلى تۇردى :

— قانداق ئورمان بۇغداي بۇ ؟ باشاقلار ئوڭتەي - توڭتەي تۇرىدىغۇ ؟ ئورمان دېگەننى رەت تەرتىپى بىلەن ئورمانمۇ ؟ مەن سىلەرگە ئىشىمنى پاكىز قىلىپ بېرىڭلار دېمىگەنمىدىم . دېگەن گېپىمنى قۇلىقىڭلاردا تۇتماپسىلەر ، بۇغداي ئورۇشنى توختىتىپ چالا - بۇلا ئىشىڭلارنى تۈزەڭلار .

سەمەر ئۇ كىشىنىڭ ئالدىدا گويا جىنايەتچىدەكلا بېشىنى سېلىپ :

— ماقۇل ، چېچىلمىسىلا ، ئورماننى ئۆزلىرىنىڭ كۆڭلىدىن كىلدەك ئورۇيلى ، — دېدى .

بىز بۇغداي ئورۇشنى توختىتىپ ، ئورۇپ بولغان چەشلەرنى رەتلەش ۋە باش تېرىش دېگەندەك ئىشلار بىلەن يەنە بىر كۈننى كەچ قىلدۇق . ئەتىسى يەنە ئېتىزغا بېرىپ قالغان بۇغدايلارنى ئورۇشقا باشلىدۇق . بۇغداي چىڭقى چۈشكە ئورۇلىپ بولدى . قىزىل ساقاللىق ئادەم ئورۇپ بولۇنغان بۇغدايلارنى كۆزدىن كەچۈرۈپ بولغاندىن كېيىن :

— بۈگۈن ئورمان بۇغداي بىر ئاز چاچراندى بوپتۇ ، مەيلى جان - جانىۋارلار تېرىپ يەۋالار . يۈرۈڭلار ، كېتەيلى ، — دېدى بىزگە . ئىچى ئاغرىغاندەك بىر نەزەردە قاراپ . پوكۇلداپ تۇرغان

يۈرىكىمىز جايىغا چۈشكەندەك بولدى - دە ، ئۇ ئادەمگە ئەگىشىپ
ئۆيىگە كەلدۇق . ئۇنىڭ كەينىدىن ئىشىكتىن كىرىشىمىزگىلا
قىزى ئالدىمىزغا كېلىپ :

— دادا ، ئالتۇن ئۈزۈكۈم يوق تۇرىدۇ . مېنىڭچە چوقۇم
ئاۋۇ ئايال ئوغرىلىۋالدى ، — دەپ دادىسىغا ئىشارەت قىلىۋېدى ،
ئىككىمىز تەڭلا جىددىيلىشىپ كەتتۇق . بېشىمىدىن سوغۇق سۇ
قۇيۇلغاندەك بولدى .

— قاچان يوقاپ كەتتى ؟ — دەپ سورىدى قىزىل ساقاللىق
ئادەم قىزىنىڭ چىرايىغا قاراپ ، چىرايمۇ ئاچماستىن .
— كېچىدە ئوغرىلىۋاپتۇ ئۇ ، — دېگەندى ، ئاچچىقتىن
چىرايىم تاتىرىپ ، مېنى يىغا باستى .

— خېنىم ، مەن ئۇنداق قولى ئەگرى ئادەملەردىن ئەمەس ،
ماڭا بۇنداق بۆھتان چاپلىماڭ ، — دېدىم يىغىدىن ئۈزۈمنى
ئاران-ئاران بېسىۋېلىپ .

— كىم بىلىدۇ تېخى سەن دېگەن كەسپىي ئوغرىمۇ ؟ ! —
دېدى ئۇ قىز ماڭا ئاللىبىپ قاراپ . سەمەر بۇ گەپنى ئاڭلاپ
ئوتتۇرىغا سەكرەپ چۈشتى :

— مەن ئوغرىنى خوتۇنلۇققا ئېلىپ نېمە قىلارمەن ؟ ئەگەر
بىز ئوغرى بولغان بولساق بۇ يەردە ئىشىڭلارنى قىلغۇچە ئوغرىد-
لىق قىلماستىدۇق ؟ بىزگە بۇنداق ئۇۋال قىلماڭلار !

— نېمە ، بىز ئۇۋال قىپتۇقما ؟ ئۈزۈمىزنى يەپ تۈزلۈقنى
چېقىشتىڭ تۈزكۈرلار ! تېزدىن ئۈزۈكۈمنى بېرىش !... ، — قىز
بىزگە ئېغىزىنى بۇزدى .

— خېنىم ، بىز ئۈزۈكۈڭىزنى ئالمىغان تۇرساق ، ئۇنى
نەدىن تېپىپ بېرەلەيمىز ؟ — دېدى سەمەر غەزەپتىن تىترەپ .
— ھەرقايسىڭ ئالمىساڭ كىم ئالىدۇ ؟ ئەمىسە مەن ئالام-
دىم ! ؟ — دەپ ھۈرىيىدى قىزىل ساقاللىق ئادەم ئۈزۈمىزغا بولۇ-

شۇپ ، — تېز كۆزۈمدىن يوقىلىش ، بولمىسا ساقچىغا ئاپىرىپ

كۆرگۈلۈكۈڭنى كۆرسىتىمەن .

ھەر ئىككىمىز يىغلىغان ، ھارغان - ئاچقان ھالدا ئۇ كىشە -
نىڭ كۆز ئالدىدىن كېتىشكە مەجبۇر بولدۇق . بىز ئېغىر ئەلەم
ۋە كۈچلۈك ئازاب ئىچىدە ھارغىنلىق دەستىدىن كىشەندەك ئې -
غىرلاشقان قەدىمىمىزنى ئاران - ئاران يۆتكىگىنىمىزچە شەھەرگە
پىيادە كىردۇق . قورساقلىرىمىز ئېچىپ كەتتى . سەمەر بىر
چاغدا بىر تونۇردىن ناننىڭ ئۇۋىقىنى تېرىپ كەپتۇ . خۇددى
ئالتۇن تېپىۋالغاندەك خۇشال بولدۇم . ناننىڭ ئۇۋىقى قورسىقى -
مىزنىڭ بىر بۇرجىكىگە بېرىپ توختىدى ۋە نەپسىمىز بىر ئاز
ئارام تاپقانداك بولدى . كېچىسى ئوچۇقچىلىقتا تاڭ ئاتقۇزدۇق .
— تىرىكچىلىكىمىز ئۈچۈن بىزگە مۇقىم بىر ئىش بولسا
ياخشى بولاتتى ، — دېدى ئۇ يولدا كېتىۋېتىپ .

— ھەي ، بىرەر خۇسۇسىي گىلەم كارخانىسىغا بېرىپ ئىش -
لىسەك بولمامدۇ ؟ — دېيىشىمگە ئۇ قەدىمىنى توختاتتى .
— توۋا ، نېمىشقا بۇرۇنراق ئېسىمىزگە كەلمىگەندۇ بۇ
ئامال ، يۈرۈڭ ، شۇنداق قىلايلى ، — دېدى ئۇ دەرھاللا بىر
بىلىكىنى بىلىكىمدىن ئۆتكۈزۈپ مېنى يېتىلىۋالدى .

بىز شەھەرنىڭ بىر چېتىدىكى سۈمەرخان ئىسىملىك بىر
ئايال كارخانىچىنىڭ ئۆيىنى ئىزدەپ سوراپ ئاران تاپتۇق . ئۇنىڭ
ھويلىسىغا كىرسەك ، چوڭ زالدا يىگىرمىچە دەستىگاھ ئالدىدا
نۇرغۇن ياش - ئۆسمۈر گىلەم توقۇپ ئولتۇرۇشاتتى . سەمەر
ئۇلارنىڭ يېنىغا بېرىپ بىر بالغا :

— بۇ كارخانىنىڭ خوجايىنى بىلەن كۆرۈشەتتۇق . چاقىرىپ
قويغان بولسىڭىز ، — دېدى ، ئۇ بالا زالىنىڭ ئاياغ تەرىپىگە
قاراپ :

— خوجايىن ، سىزنى بىر ئادەم چاقىرىدۇ ، — دەپ تۈۋلىغا -
ندى ، قورساق سالغان ، پاكار بىر ئايال ئالدىمىزدا پەيدا بولدى .
ئۇ باشقىلار بىزگە تونۇشتۇرغان سۈمەرخان ئىسىملىك ئايال
ئىدى .

— نېمە ئىشىڭلار بار؟ — دەپ سورىدى ئۇ بىزگە باشتىن-
ئاياغ سەپسىلىپ .
— كارخانىلىرىدا ئىشلەيمىكەن دېگەن ، — دېدى سەمەر
ئۇنىڭغا .

— مەن ئىشچى قوبۇل قىلمايمەن . ئەگەر شاگىرت بولۇپ
ئىشلەيلى دېسەڭلار مەيلى ، — دېدى ئايال . بىز بىر - بىرىمىزگە
قارشى بىردەم تۇرغاندىن كېيىن سەمەر سۈمەرخانغا :
— بىزنىڭ ئۆيىمىز يېزىدا ئىدى . ياتاق بىلەن تاماقنى ھەل
قىلىپ بەرگەن بولسىلا بىز كارخانىلىرىدا ۋاقىتنىچە ئىشلەپ باق-
ساق بوپتىكەن ، بىز ئېغىر كۈندە قالدۇق ، — دېدى سەمەر
كۆزىدىن تارام - تارام ياش ئاققۇزۇپ . سۈمەرخان بىردىنلا
يۈمشىدى :

— مۇساپىر ئىكەنسىلەر ، بوپتۇ دېگىنىڭىز بويىچە ياتاق -
تاماقلىرىڭلارنى ئورۇنلاشتۇرۇپ بېرەي . مۇقىم ئىش تېپىۋالغۇ-
چە بىرنەچچە كۈن ئىشلەپ تۇرۇڭلار .
بۇ گەپنى ئاڭلاپ ناھايىتى خۇشال بولۇپ كەتتۇق ۋە شۇ
كۈنلا ئىشقا چۈشتۇق .

سەمەر ئەتىسىلا : «نېمانداق ئېغىر ئىش بۇ» دەپ قاقشاشقا
باشلىدى . ئىشقا چۈشۈپ بىر ھەپتىدىن كېيىن سەمەر ياتاقتىن
بىر كېچىدىنلا تۇيۇقسىز يوقاپ كەتتى . مەن ئۇنى ھاجەتكە چىقىپ
كەتتى ، دەپ ئويلايتىمەن ، ئەمما ئۇ قايتىپ كىرمىدى . شۇ بىر
كېچىنى ناھايىتى تەستە تاڭ ئاتقۇزدۇم . كەچ كىرگۈچە ئۇنىڭ
ئىز - دېرىكى بولمىدى . مەن بۇ يەردىن ئايرىلىپ ئۇنى ئىزدەي
دېسەممۇ ، قەيەرگە كەتكەنلىكى ماڭا قاراڭغۇ ئىدى . مەن خاتىر-
جەم ياتاققا يېتىش ۋە قورساق تويغۇزۇش ئۈچۈنلا بۇ يەردە ئىش-
لەپ قالدىم . ئۇ مېنى چوقۇم ئالغىلى كېلىدۇ ، دېگەن ئىشەنچتە
كۆڭلۈمنى توختاتتىم . سۈمەرخان ئۇنى سورىغانىدى ، «سىز
ئىشلەپ تۇرۇڭ ، مەن باشقا ئىش ئىزدەپ باقاي دەپ كېتىپ

قالدى» دەپ قويدۇم . ئۇ باشقا گەپ - سۆز قىلمىدى . كۆڭلۈمدە جاپاغا چىدىمايدىغان ، ئاقناپى ، ھەتتا ۋىجدانسىزلىقتىنمۇ قاچ-مايدىغان بىر ئەرگە خوتۇن بولغانلىقىمنى ئويلاپ خۇرسىندىم . ئارىدىن بىرەر يىل ئۆتۈپ كەتتى . سەمەر كۆزۈمدىن ئۆچ-تى . بۇ ، ھاۋا سوۋۇپ ، جاھان قارغا چۈمكەلگەن ۋاقىت ئىدى . سىرتتا قار لەپىلدەپ يېغىپ تۇراتتى . «ئۇ مېنى مۇشۇنداق تاشلاپ قاچارمۇ؟» دېگەن خىياللار كاللامنى چىرىمىۋالدى . بىر ئەتىگىنى ياتىقىمدا ناشتا قىلىپ ئولتۇرسام ، ئىشىك چېكىلدى . بېرىپ ئىشىكنى ئېچىشىمغا سەمىرىپ كەتكەن ، پۇزۇر كىيىنگەن ، زاڭاقلىرىدا تۈك دىدارى يوق ، پاكىز چىراي سەمەر كىرىپ كەلمەسمۇ؟ ئۇنى كۆرۈپلا ئېتىلدىم . ئۇمۇ مېنى ئىسسىق قويىنغا ئالدى . خۇشاللىقىمنى باسالماي ئۈزۈنغىچە يىغلىغاندىن كېيىن :

— مېنى نېمىشقا تاشلاپ قاچىسىز؟ — دەپ سورىدىم ئۇنىڭ-دىن . ئۇ يانچۇقىدىن ئۈچ كالىدەك پۇلنى چىقىرىپ :
— قارالڭ ، پۇل تېپىپ كەپتىمەنمۇ؟ — دېدى .
مەن ھاڭ - تالڭ بولۇپ :
— نېمە؟ شۇنچە جىق پۇلنى قانداق تاپتىڭىز؟ — دەپ سورىدىم .

— ئۈزۈمنى يەپ ، ساپىقىنى سورىمالڭ ، دېگەن گەپ بار ئەمەسمۇ؟ كېيىنچە بىلىسىز ، ھازىرچە بۇ پۇللارنى كەڭتاشا خەجلەشنى بىلىڭ ، بولامدۇ؟ — دېدى ئۇ كۆزۈمنىڭ ئىچىگە قاراپ كۈلۈپ تۇرۇپ .

— ھە راست ، ئانام تولا چۈشۈمگە كىرىۋاتىدۇ . ئۇنى يوقلاپ كەلسەك بولاتتى ، — دېدىم ئۇنىڭ بويىنىدىن قۇچاقلاپ تۇرۇپ . ئۇ خۇش ياقىمىغاندەك بىر خىل ھېسسىياتتا قولۇمنى بويىنىدىن چۈشۈرۈۋېتىپ :

— مېڭىڭ ئەمىسە ، شەھەرگە كىرىپ تاماق يەۋېلىپلا يولغا

چىقايلى ، — دېدى .

مەن چاقماق تېزلىكىدە نەرسە — كېرەكلىرىمنى يىغىشتۇر-
دۇم . سۈمەرخان بىلەن خوشلاشقاندىن كېيىن ، سەمەر كۈتۈپ
تۇرغان دەرۋازا ئالدىغا كەلدىم . ئۇ قىزىل رەڭلىك سانتاناغا
يۆلەنگىنىچە تۇراتتى .

— ماڭايلى ، — دېدىم ئۇنىڭ ئالدىغا كېلىپ . ئەمما ئۇ
مىدىر — سىدىرمۇ قىلماي تۇرۇپ :

— قېنى ، ماشىنىغا چىقىڭ ، — دېگەندى ، چۆچۈپ كەت-

تىم .

— بۇ ... بۇ ماشىنا سىزنىڭمۇ ؟ — دەپ سورىدىم ھەيران

بولۇپ .

— ياق ، بىزنىڭ ، — دېدى ئۇ كۈلۈپ تۇرۇپ .

مەن پىكاپىنىڭ ئالدى ئورۇندۇقىدا ئولتۇردۇم . توۋا ، ئۇ
تېخى ماشىنا ھەيدەشنىمۇ ئۆگىنىۋالغانىكەن . پىكاپنى ھېچ كۈ-
چىمىيلا ئوت ئالغۇزۇپ قوزغىدى . مەن تۇغۇلۇپ تاشۇ كەلگىچە
پىكاپتا ئولتۇرۇپ باقمىغاچقا ھاياجىنىمنى باسالماي قالدىم .

بىز ئاۋات بىر ئاشخانىدا بىر قاچىدىن پۇلۇپ يەپ قورساقنى
تويغۇزغاندىن كېيىن ، يەنە پىكاپقا ئولتۇرۇپ ئانامنىڭ ئۆيىگە
قاراپ ماڭدۇق . يولدا كېتىۋېتىپ ئۇنىڭدىن :

— سەمەر ، كوسا ئادەمدەك بولۇپ قاپسىز . بىر چىرايلىق
بۇرۇتتىڭىزمۇ يوق تۇرىدۇ ، نېمىشقا ئەمدى ؟ — دەپ سورىدىم
ئۇنىڭ پارقىراپ تۇرغان چىرايىغا سەپسىلىپ .

مېنىڭ بۇ گېپىمنى ئاڭلاپ ، ئۇنىڭ چىرايى سەل ئۆڭگەندەك
بولدى ، شۇنداقتىمۇ چىرايىغا تەبەسسۇم ياغدۇرۇپ :

— تۈك چۈشۈرۈش دورىسى سۈركىگەندىم . ئەمدى بۇ-
رۇت- ساقال چىقمايدۇ ، — دېدى . بۇ گەپنى ئاڭلاپ «غۇژىدە»
ئاچچىقىم كەلدى .

— ساقال — بۇرۇت دېگەن ئەرلىكنىڭ زىننىتى ئىدى . ئۇنى

نېمىشقا يوقىتىۋەتكەنسز؟ — دەپ سورىدىم ئاغرىغان ھالدا .
— ساقال — بۇرۇتنىڭ ئۆسۈپ تۇرۇشىمۇ ئادەمگە بەكلا
ئاۋارچىلىك ئىكەن . مۇشۇنداق سىلىق ۋە ئاپئاق تۇرسا ئادەم
بالىلىققا قايتقاندەك تۇيغۇغا كېلىپ ، كىشىلەرگە ياشارغاندەك
كۆرۈنىدىكەن . ھازىر ساقال — بۇرۇتنى يوق قىلىۋېتىش ياشلار
ئارىسىدا مودىغا ئايلىنىپتۇ ، — دېدى ئۇ . مەن ھەيران قېلىپ :
— توۋا ، سىز بىر قىسىم چاكنى كىشىلەرنى دوراپسىز —
ھە ! — دېدىم ئۇنىڭ گېپىنى ئاڭلاپ .

— مەنمۇ زامانغا باقاي دەپ ، — دېدى ئۇ .
— توۋا ، سىز شۇنچە تېز ئۆزگىرىپسىز ، — دېدىم ئۇنىڭ
ئۈستۈشىغا تولۇق بىر نۆۋەت كۆز يۈگۈرتۈپ . ئۇ گېپىمگە
كۈلدى ۋە :

— چوڭ شەھەرگە بارسىڭىز ، سىزمۇ ئۆزگىرىسىز ، —
دېدى ئۇ يېڭى بىر ئىشنى بايقىغاندەك . ئۇنىڭغا كۆزۈمنىڭ قۇي-
رۇقىدا قاراپ قويۇپ :
— خۇدايىم ماڭا ئۇنداق يەرلەرنى كۆرسەتمىسۇن ! —
دېدىم .

بىز يول بويى يەنە نۇرغۇن پاراڭلارنى قىلىشىپ ، ئانامنىڭ
ئۆيىگە يورۇق پېشىنىگە يېقىن يېتىپ كەلدۇق . ئۆيىگە كىرسەك ،
ئانام مۇزدەك ئۆيىنىڭ بىر بۇرجىكىدە يوتقانغا يۆگىنىپ يېتىپتۇ .
يېنىدىكى بىر كونا قاچىدا ئازراق تۈكۈرۈك تۇراتتى .
ئۇ ئاياغ تىۋىشىمىزدىن كۆزىنى ئاچتى :

— توۋا ، ئاناڭنى شۇنچىمۇ تاشلىۋېتەمسەن ؟ سەن كەتكىلى
بىرنەچچە ئاي بولىدىغۇ ، — دېدى ئانام ئاران — ئاران گەپ
قىلىپ . مەن ئانامنىڭ يېنىغا باردىم ۋە ئۇنى قۇچاقلاپ تۇرۇپ
پېشانىسىگە سۆيۈپ قويدۇم ، سەمەرمۇ ئانام بىلەن تىنچلىق سو-
راشتى . مەن بازاردىن ئېلىۋالغان تاتلىق — تۇرۇملەر قاچىلانغان
سومكىنى ئانامنىڭ ئالدىغا قويۇپ ئېغىزىنى ئاچتىم ۋە :

— بىۋاپا قىزىڭنى كەچۈرگىن ئانا! كۈتكەن يېرىڭدىن چىدە-
قالمىغىنىمغا خىجىلمەن. مەن بىر گىلەم كارخانىسىدا ئىشلىگە-
ندىم. خوجايىنىدىن رۇخسەت ئالالمىدىم، — دېدىم.

— ئوبدان قېپسەن. بىكار يۈرگۈچە ئىش تېپىپ ئىشلىگە-
نىڭ ئوبدان بوپتۇ، — دېدى بىچارە ئانام مېنى ئەپۇ قىلىپ.
ئانام بېشىنى كۆتۈرۈپ، سەمەرنىڭ چىرايىغا ئوبدان بىر
سەپىلىپ قاراپ چىققاندىن كېيىن:

— ئۆزىڭىز نېمە ئىش قىلىۋاتىسىز بالام؟ — دەپ سورىدى.
ئانامنىڭ بۇ گېپى بىلەن سەمەرنىڭ يۈزىدىكى قىزىللىق تېزلا
يوقالدى ۋە ئېغىز ئاچتى:

— مەن چوڭ شەھەرگە بېرىپ كەلدىم، — دېدى. ئانام:
— ئۇ قانداق يەر بالام؟ — دەپ سوراپ قالدى. سەمەر
ئۇنىڭغا:

— يىراق، ئۇ بەك ئاۋات ھەم ئۆز جاي، — دەپ چۈشەندۈر-
دى.

ئانام ئۇنىڭ سۆزىنى ئاڭلاپ قايتا گەپ - سۆز قىلمىدى.
مەن ئانامنىڭ سولغۇن چىرايىغا قاراپ:

— ئانا، چىرايىڭىز بۆلەكچىلا تۇرىدۇ. قەيىرىڭىز ئاغرىي-
دۇ؟ — دەپ سورىشىمغا ئانامنىڭ كۆزىدىن ياش سرغىدى.

— قېنى، ئېيتىڭ ئانا، بىز كەلدۇق. كېسىلىڭىز بولسا
تارتىنماي دەڭ، دوختۇرخانىغا ئاپىرىمىز، — دېدىم ئۇنىڭ
ئورۇقلاپ كەتكەن چىرايىغا قاراپ.

— كېچىسى تولا يۆتىلىپ ئىچ ئەزايم بەك ئاغرىيدۇ. بالام،
قېرىلىقىمدىن ئوخشايدۇ، — دەپ كېسىلىنى يوشۇرغاندەك قىل-
ۋېدى، يۈرىكىم ئېچىشىپ كەتكەندەك بولدى - دە، ئۆزۈمنى
توختىتىۋالالماي يىغلاپ سالىدىم.

— تۇرۇڭ ئانا، دوختۇرخانىغا بارايلى، — دېدى سەمەرمۇ.
ئىككىمىز ئانامنىڭ يېنىغا كېلىپ قولتۇقىدىن يۆلدۈق. ئانام

شۇنى كۈتكەن بولسا كېرەك ، ئۇ ئۇن - تىنسىزلا ئاستا ئورنىدىن تۇردى . ئانامنى يۈلەشتۈرۈپ بەگاھقا چۈشۈزدۇق . مەن ئۇنىڭ كىيىملىرىنى يۆتكىشىگە ياردەملەشتىم . ئانام يېڭى كىيىملىرىنى ئالماشتۇرۇۋالدى . بىز ئوبدان تەييارلىنىپ ، دەرۋازىدىن چىقتىق . تۇق . ئانامنى پىكاپ بىلەن دوختۇرخانىغا ئېلىپ كەلدۇق . دوختۇرخانلار ئانامنى تەكشۈرۈپ : «ئۆپكە كاردىن چىقىپتۇ ، قان يېيىشەپتۇ ، ماغدۇرسىزلىنىپ كېتىپتۇ» دەپ دىئاگنوز قويۇپ ياتاققا ئالدى . سەمەر ئانامنى داۋالاش ئۈچۈن يېنىدىن بەش مىڭ يۈەن پۇل چىقىرىۋېدى ، ئانا - بالا ئىككىمىز بەكلا خۇش بولدۇق . ئۇ مېنى ئانامنىڭ ھالىدىن خەۋەر ئېلىشقا قالدۇرۇپ قويۇپ ، بىز بىلەن خوشلىشىپ كېتىپ قالدى .

ئانام دوختۇرخانىدا يىگىرمە كۈندەك داۋالىنىپ خېلىلا سا-قايدى . ئۇنىڭ دورا پۇلىغا ئۈچ مىڭ يۈەن كەتتى . ئېشىپ قالغان بىر مىڭ بەش يۈز يۈەن پۇلنى ئانامنىڭ قۇۋۋەتلىك يېيىشى ئۈچۈن يانچۇقىغا سېلىپ قويدۇم . ئانام دوختۇرخانىدىن چىقىپ ئۈچ كۈن ئۆتكەندە ، ئانام بىلەن خوشلىشىپ شەھەرگە قايتىپ بىر مېھمانخانىدا قوندۇق .

مەن بەكلا رازىقىپ كۈتكەن كېچە ئاخىر كەلگەندى . مەن جاي تەييارلاپ سەمەرنى كۈتۈپ ياتتىم . ئەمما ، نېمىشقىدۇر ئۇ مەندىن ئۈرۈكۈگەندەك قىلىپ تېلېۋىزورغا قاراپ ئولتۇراتتى . مەن تاقەتسىزلىنىپ :

— سەمەر ، تېلېۋىزور مەندىنمۇ مۇھىممۇ ؟ مېنى سېغىنىمىدىڭىزمۇ ؟ يېنىمغا كەلمەيسىز ، مەن سىزگە تەشنا بولۇپ تۇرۇپ-تىمەن ، — دېيىشىمگە ئۇنىڭ چىرايى تاتىرىپلا كەتتى .

مەن ئورنۇمدىن تۇرۇپ ئۇنىڭ ئالدىغا كەلدىم ۋە پۈتۈن ھېسسىياتىم بىلەن ئۇنى چىڭ قۇچاقلدىم . لېكىن ئۇ مېنى بۇرۇنقىدەك قىزغىن قۇچاقلاپ باغرىغا باسمىدى . مەن ئاچچىقتىن يېرىلغۇدەك بولۇپ ئۇنى قويۇۋەتتىم ۋە چىرايىمنى تۈرۈپ :

— سەمەر ، سىز نېمانچە ئۆزگىرىپ كەتتىڭىز ؟ ئېيتىڭىز ،
سىزگە زادى نېمە بولدى ؟ — دەپ سورىدىم . ئۇنىڭ كۆز چاناقلىرى
رى لىققىدە ياشقا تولدى . دە ، بوش ئاۋازدا ئېيتتى :
— كەچۈرۈڭ ، تاش بۇرىكىمنى سېتىۋەتتىم . ئەزىزلىكىم ئا-
مامەن يوقالدى ، — دېگەندى ، بېشىمدا خۇددى چاقماق چېقىلغان-
دەك بولدۇم ۋە ھوشۇمدىن كەتتىم .

30

سەمەردىن ئاجرىشىپ كېتىشنى ئويلىدىم ، ئەمما يۈز -
تۇرانە دېيىشكە ئۇيالىدىم . ئۇ ئالدىمدا بەكلا بىچارە بولۇپ كەتكەند-
دى . ئەمما ، ئۇ ماڭا بۇرۇنقىدىنمۇ بەك كۆيۈنەتتى . ئارىدىن
ھەپتە ئۆتكەندىن كېيىنكى بىر شەنبە كەچلىكتە ماڭا :
— رېستورانغا بېرىپ ئويناپ كېلەيلىچۇ ، — دېدى . مەن
تېخى رېستوران دېگەن يەرگە بېرىپ باقمىغاچقا ، بۇ دىمىق ئۆيدە
ئولتۇرغۇچە مەيلى ئەمەسمۇ ، دېگەننى ئويلاپ ماقۇل بولدۇم . بىز
پىكاپ بىلەن شەھەرگە قاراپ يۈرۈپ كەتتۇق .
مېڭىپ بىر يەرگە كەلگەندە ، سەمەر يولنىڭ ياقىسىدا تاماكا
چېكىپ تۇرغان ئېگىز بويلۇق ، كۆزلىرى چوڭ ، قاشلىق ، پاناق
بۇرۇن بىر يىگىتنىڭ يېنىغا كەلگەندە ماشىنىنى توختاتتى .
— خېلىل ، ئۇزاق ساقلىمىغانسەن ؟ — دەپ سورىدى سەمەر
ئۇنىڭ بىلەن كۆرۈشۈۋېتىپ .
— ئانچە ئۇزاق ساقلىمىدىم ، كەلگىنىمگە ئون مىنۇتتەك
بولدى ، — دېدى ئۇ خىر - خىر ئاۋازدا .
— قېنى ، ماشىنىغا چىقە ، — دېدى سەمەر ئۇنى پىكاپقا
تەكلىپ قىلىپ .
ئۇ يىگىت پىكاپنىڭ ئارقا ئورۇندۇقىغا چىقىپ ئولتۇردى -
دە ، سەمەردىن .

— بۈگۈن رەڭلىك ئولتۇرامدۇق ياكى رەڭسىزمۇ؟ — دەپ سورىدى .

— رەڭلىك ، — دېدى سەمەر كۈلۈپ تۇرۇپ .
مەن ئۇلارنىڭ سۆزىنى تازا ئاڭقىرالماي ئولتۇردۇم . رەڭ-
لىك دېگەننى ماڭا ئېيتقان «رېستوران» دېگەننى بولسا كېرەك
دەپ ئويلىدىم .

بىز شەھەر مەركىزىدىكى ئاۋات بىر رېستورانغا كەلدۇق .
رېستوراننىڭ رەڭگارەڭ چىراغلىرى كۆزنى قاماشتۇراتتى . ناخشا
ئاۋازى توختىمايتتى . پۈزۈر كىيىنگەن كىشىلەر يۇمىلاق ئۈس-
تەللەرنى چۆرىدىشىپ قىزغىن پاراڭلىشىپ ئولتۇرۇشاتتى . بىز
سەمەر زاكاز قىلدۇرغان كىچىك بىر ئۈستەلگە كېلىپ ئولتۇ-
رۇشتۇق . تاماق ۋە قورۇما ئارقا - ئارقىدىن چىقتى . بىز تاماق
يېگەچ پاراڭلىشىپ ئولتۇردۇق . بىردەمدىن كېيىن مۇزىكا توخ-
تىدى ۋە چىرايلىق كىيىنگەن رىياسەتچى قىز مېھمانلارغا سالام
بېرىپ كەچلىك بەزمىنىڭ باشلانغانلىقىنى جاكارلىغاندا چاۋاكىلار
چېلىندى .

ئالدىمىزغا چاپىدىن باشقا ئۆمرۈمدە كۆرۈپ باقمىغان بىرخىل
ئىچىملىك قېپى بىلەن كەلتۈرۈلگەندە ، سەمەر ئاغزىنى ئېچىپ
بىر جۈپ كىچىك قاچىغا ئاق سۇيۇقلۇقنى تولدۇرۇپ قويغاندىن
كېيىن ، بىر قاچىنى قولغا ئېلىپ تۇرۇپ :

— ھەممە ، بۇياق مېنىڭ يېقىن دوستۇم . ئۇنىڭ ئىسمى
خېلىل . بالىلار ئۇنى تولىراق خېلىل خىر - خىر دەپ
ئاتايدۇ ، — دېگەندە مەن «پىسىڭىدە» كۈلۈۋەتتىم . سەمەر ئۇ
يىگىت بىلەن ئۆزلىرىگە قويغان ئىچىملىكنى ئىچىۋەتكەندىن كې-
يىن ، چىرايىغا قىزىللىق يۈگۈردى .

— قېنى ، ھەممەمۇ بىر رومكا ئىچىپ قويسۇن ، — دېدى
خېلىل خىر - خىر ماڭا قاراپ كۈلۈمسىرەپ .
— ئىچىدۇ ، ئىچمىسە بولمايدۇ . مانا نۆۋەت ئۇنىڭغا كەل-

دى ، — دېدى سەمەر ماڭا رومكىنى ئۆزىتىپ . مەن ئۇ ئاچچىق سۆيۈقلۈكنى ناھايىتى قىيىنلىپ دېگۈدەك ئىچىۋەتتىم ۋە بارا - بارا قىزىشقا باشلىدىم . تازا ئەركىن يەپ - ئىچتۇق . رومكىلار ئارقا - ئارقىدىن قۇرۇقىلىپ تۇردى . بىز مەيدانغا چۈشۈپ ئولتۇرۇپ تەتۈر دەسسەپ ئۈسۈل ئوينىدۇق . ئۆزۈمچە كۆزلىرىم كىچىكلەپ كەتكەندەك تۇيۇلاتتى . بىر چاغلاردا كۆڭلۈم ناھايىتى خۇش بولۇپ خۇدۇمنى يوقىتىشقا باشلىدىم .

رېستوراندىن قانداق چىققىنىم ئېسىمدە يوق . بىر چاغدا كۈچلۈك يورۇقلۇققا چىدىماي كۆزۈمنى ئاران ئاچسام ، يات بىر ئۆيدە ، يات بىر كارىۋاتتا يېتىپتىمەن . دەرھال ئەتراپىمغا قارىدىم . يېنىمدا خېلىل خىر - خىر كىيىملىرىنى سېلىۋاتقانكەن . — بۇ قەيەر ؟ — دەپ سورىدىم بوش ئاۋازدا خۇدۇمنى سەل يىغىپ . ئۇ ئاۋازىمنى ئاڭلاپ ماڭا دەرھال قارىدى - دە :

— بۇ ، مېنىڭ ئۆيۈم ، — دېگەندى ، مەن شۇ ھامان جىددىيلەشتىم ۋە بېشىمنى كۆتۈردۈم .

— مېنىڭ ئۆيۈم ؟ مەن نېمىشقا سىزنىڭ ئۆيىڭىزگە كىرىپ قالدىم ؟ سەمەر قېنى ؟ — دەپ ئۇنىڭدىن سورىدىم . ئۇ ماڭا قاراپ ھىجىيىپ قۇيۇپ :

— بەلكىم سىزگە بىلدۈرمىگەندۇ ، ئۇ ئاللىبۇرۇن ناكار بولغان ، ئۆزى سىزنى ماڭا تاپشۇردى . ئەمدى سىز مەندەك پۈتۈن - سۈرۈك ئەركەككە موھتاج ، — دېدى - دە ، مېنى قۇچاقلاپ سۆيۈشكە باشلىدى .

ئۇنىڭ كۈچلۈك قۇچاقلاشلىرى ۋە سۆيۈشلىرى بىلەن بەددى - نىمنى شېرىن بىر خىل ھېسسىيات چىرىمدى . مەن بۇنداق ھېسسىياتقا ئۇزۇن مەزگىل تەشنا بولغاچقىمۇ ئۇنىڭ چوغدەك لەۋلىرى مېنى تېخىمۇ بەك بىھوش قىلىشقا باشلىدى ... شۇ كېچىسى ئۇنىڭ قۇچىقىدا ياتتىم . ئەتىسى ئورنۇمدىن تۇرغاندا مېنى خىجىلچىلىق بېسىۋالدى . شۇنداقتىمۇ ئىلاجىسىز -

لىق ئىچىدە قايتىشقا تەمشەلگىنىمدە ، ئۇ قولۇمنى تۇتۇۋېلىپ :
— ھەممىدە ، نەگە بارسىز ؟ بولدى كەتمەڭ . مەن سىز بىلەن
توي قىلاي دەيمەن ، — دېدى ئۇ كۈلۈپ تۇرۇپ .

— مەن ئەمدى توي قىلمايمەن . يالغۇز قالغان ئانام بار ،
شۇنىڭ يېنىغا كېتىمەن ، — دېدىم ئۇنىڭغا . بۇ گەپنى ئاڭلاپ
ئۇنىڭ چىرايى دەرھال ئۆڭدى .

— ھەممىدە ، قىز - يىگىتلەر بىر كېچە بىرگە بولسا بىر -
بىرىدە يۈز كۈنلۈك مېھرى قالدۇ دەپتىكەن . مەن سىزنى ياخشى
كۆرۈپ قالدىم . كەتمەڭ ! — دېدى ئۇ قولۇمنى قويۇپ بەرمەي .
— ئالدى بىلەن سەمەردىن سۆزۈمنى ئېلىپ ئاجرىشاي ، توي
قىلساقمۇ ئۇنىڭدىن كېيىن توي قىلايلى ، — دېدىم ئۇنىڭغا .
راستىنى ئېيتسام ، ئۇنىڭغا مېھرىم چۈشۈپ قالغانىدى .

— سەمەر بۈگۈن سەھەردە ئىچكىرىگە ماڭىمەن دېگەن .
بولدى ئۇنى كۆڭلىڭىزدىن چىقىرىۋېتىڭ ، بۇ ئۆيدە مەن بىلەن
تۈرۈۋەرسىڭىزمۇ ھېچقانداق چاتاق چىقمايدۇ ، — دېدى ئۇ ناھايىدە
تى مۇلايىملىق بىلەن .

ئۇنىڭ ئاغزىغا قاراپ قالدىم . ئىچىمدە بولسا سەمەرنى راسا
تىلىدىم . شۇنداق قىلىپ ئىلاجسىز خېلىل خىر - خىرنىڭ
ئۆيىدە تۇرۇپ قېلىشقا مەجبۇر بولدۇم .

بىر ئەتىگىنى خېلىل خىر - خىر ئاشتىدىن كېيىن :
— ئۆيدىن تالاغا چىقمىغىلىمۇ خېلى بوپتۇ . زېرىكىپ كەت -
تىڭىز ، مەنمۇ ھەم شۇنداق . يېقىنلا جايدا بىر ھامما ئاچام بار ،
بېرىپ ئولتۇرۇپ كېلەيلىمىكىن ، — دېۋىدى ، ئۇنىڭ بۇ سۆزى
ماڭا تازا خۇشياقتى :

— شۇنداق قىلايلى ، — دېدىم ئۇنىڭغا .
بىز ئىشىكنى تاقاپ يولغا چىقتۇق . موتسىكلت بىلەن ئالا -
ھازەل يېرىم سائەتكىچە يول يۈرگەندىن كېيىن ، خېلىل خىر -
خىر كوچىنىڭ بىر بېشىدىكى بىر ئۆيىنىڭ دەرۋازىسىنىڭ ئالدىغا

كېلىپ توختىدى . ئۇ موتسىكىلىنى يان تەرەپكە قويغاندىن كېيىن ئىشىك قوغغۇرىقىنى باستى . بىردەمدىن كېيىن ئاياغ تۈشى ئاڭلاندى ۋە ئىشىكنىڭ زەنجىرى شاراقشىپ ، دەرۋازا ئېچىلدى ۋە سېمىزلىكىدىن ئەمچەكلىرى لىغىرلاپ تۇرغان ، ئېگىز بوي ، سىدام قاپاق بىر ئايال ئالدىمىزدا كۈلۈمسىرەپ تۇرغان ھالەتتە پەيدا بولدى .

— ھەممە ، بۇ ئاچمىزنىڭ ئىسمى پەيزىگۈل . بىز ئۇنى پەيزەم دەپمۇ چاقىرىمىز ، — دەپ تونۇشتۇردى .

— تىنچ - ئامان تۇردىڭىزمۇ ؟ — دەپ ئەھۋال سورىدىم ئۇنىڭدىن ، ئۇ سېمىز يۈزىگە كۈلكە يۈگۈرتۈپ :

— قېنى ، ئىچكىرىگە كىرىڭلار ، — دېدى بىزنى ھويلىغا تەكلىپ قىلىپ . بىز ھويلىغا كىرگەندە ، ئۇ ئايال دەرۋازىنىڭ ئىچىدىن زەنجىرلىدى .

مەن بۇ ھويلىدىكى يەتتە - سەككىز ئۆيدە بىرنەچچە ئايالنىڭ پاراڭلىشىپ كۈلۈۋاتقان ئاۋازىدىن مەڭدەپ قالىدىم . پەيزەم خې - لىل خىر - خىر ئېيتقاندا ئۇنىڭ ھامما ئاچىسىغا ئوخشايدىغان - دەك قىلمايتتى .

— بۇ قېتىم مالنىڭ چىرايلىقىنى تېپىپ كەپسەن . ئۆز كۆزۈمگە ئىشەنمەيلا قالدىم . چىرايلىقكەن ، راستتىنلا چىرايلىق - كەن .

پەيزەم ئىسىملىك بۇ ئايالنىڭ ئېغىزىدىن چىقىۋاتقان گەپلەر - رىدىن قورقۇپ كەتتىم . خېلىل خىر - خىرغا قارىسام ، ئۇ ماڭا قاراپ مۇغەمبەرلىك بىلەن كۈلۈپ قويغاندىن كېيىن ، پەيزەمگە بۇرۇلۇپ :

— بۇ تۈمۈچۈك بىلەن تازا خۇماردىن چىققۇچە ئوينىۋالدىم . شۇڭا ئانچە يۇقىرى ھەق ئالمايمەن ، — دېگەندى ، غەزەپتىن پارتلاپ كەتتىم .

— ھۇ ، پەسكەش ! ... ئالدامچى ! ... ، — دەپ ۋارقىرىدىم -

دە ، ئۇنىڭ ياقىسىغا چاڭگال سالدىم . پەيزەم دەرھال كېلىپ مېنى ئاجرىتىۋەتتى .

— ھاي ... ھاي ! ... ئۇ سېنىڭ كۆڭۈل خۇشۇڭ ئۈچۈن ساۋابلىق ئىشتىن بىرنى قىلدى . ئۇنىڭدىن نەپرەتلەنمەي ، بەلكى ئۇنىڭغا ھەشقاللا دېسەڭ بولىدۇ . ناۋادا توي قىلساڭ بىر ئەرگە قۇل بولاتتىڭ ، بۇ يەردە مېڭ ئەرگە گۈل بولسەن ، — دېۋىدى ، ئۆزۈمنى تۇتۇۋالالماي ھۆڭرەپ يىغلىۋەتتىم .

بىر چاغدا قارىسام ، ھەرقايسى ئۆيلەردىن چىققان چىرايى سولغۇن ئون نەچچىدەك ئايال ماڭا قاراپ تۇرۇشۇپتۇ . خېلىل خىر - خىر كۆزۈمگە كۆرسىتىپ تۇرۇپ ئاياللار ئىچىدىن چىراي - لىقراق بىرنى ئۆزىگە تارتىپ سۆيۈشكە باشلىدى . شۇ چاغدا يەنە تۆت - بەشى ئۇنىڭ ئەتراپىدا پەرۋانە بولۇپ :

— بىزنىمۇ سۆيۈپ قويۇڭ ! — دەپ نازلىنىشقا باشلىدى . مەن بۇ ئەھۋالنى كۆرۈپ خىجىل بولغىنىمدىن ئۆزۈمنى تاشلاپ دۈم يېتىۋالدىم . ئەمما تەقدىرنىڭ بۇنداق چاقچىقىغا بويسۇنماي بولمىدى .

خېلىل باشلاپ كەلگەن بۇ يەر بۇزۇقچىلىق ئورنى ئىكەن . پەيزەم بۇ قورۇنىڭ ئىگىسى ، شۇنداقلا خوجايىنى ئىكەن . ھەر كۈنى كەچ كىرىشى بىلەن بۇ ھويلىغا ئەرلەر يېغىپ كېتەتتى . ئىپلاسلىق قاپلىغان بۇ جايدا قانچىلىك ياشىغانلىقىمنى بىل - مەيمەن . بىر كۈنى كېچىدە ئون نەچچە ساقچى بۇ ھويلىغا باستۇ - رۇپ كىردى . ھەممىمىز دېگۈدەك قىپپاللىغاچ ئىدۇق . ئۇلار بىزنى ئۆي - ئۆيدىن ھەيدەپ چىقىشتى . ھويلىغا چىقىپ قارىسام پەيزەمنىڭ قولىغا كويىزا سېلىنىپتۇ ، ئەمما ساقچىلار بىزنىڭ قولىمىزغا كويىزا سالمىدى . كىيىملىرىمىزنى كىيىشنى بۇيرۇ - دى . كىيىملىرىمىزنى كىيىپ بولغاندىن كېيىن ھەممىمىزنى يالاپ ماشىنىغا چىقاردى ۋە ساقچىخانغا ئاپاردى . ھەممىمىز نۆۋەت بويىچە سوراق قىلىندۇق . مېنى سوراق قىلغان ساقچى

ئىسمىمنى ۋە يۇرتۇمنى سورىغاندىن كېيىن :
 — نېمىشقا بۇزۇقچىلىق قىلىدىڭ ؟ — دەپ سورىغانىدى ،
 كۆزلىرىمگە لىققىدە ياش ئېلىپ :
 — مېنىڭ بۇزۇقچىلىق قىلغۇم يوق ئىدى . خېلىل خىر-
 خىر دېگەن دەللال ئالداپ ئەكېلىپ پەيزەمگە تۇتۇپ بەردى . مەن
 بۇ يەردىن قۇتۇلاي دەيمۇ قۇتۇلالىمغانىدىم . تەلىيمىگە يارىشا
 سىلەر مېنى قۇتۇلدۇرۇۋالدىڭلار ، — دەپ ھەممە ئىشنى تەپسىد-
 لىي سۆزلەپ بەرگەندىم . ساقچى يىگىت ماڭا ئىچ ئاغرىتىپ :
 — يۇرتىڭىزغا ئاپىرىپ قويساق خۇشال بولامسىز ؟ — دەپ
 سورىدى .

— ئەلۋەتتە ، ناھايىتى خۇشال بولىمەن ، — دەپ ئۆكسۈپ
 يىغلاپ كەتتىم . ساقچى يىگىت كۆڭلۈمگە تەسەللى بەردى . ئەتە-
 سى ساقچىلار ماشىنا بىلەن مېنى مەھەللىگە ئاپىرىپ قويدى .
 بىچارە ئانام مېنى كۆرۈپ ئىنتايىن خۇشال بولدى . مەن ئانامنىڭ
 ھالىدىن ئوبدان خەۋەر ئالدىم . بىر ئۆي دېگەننىڭ چىقىمى ھەر
 تەرەپتىن بولغاچقا ، ئاز - پاز پۇل تېپىپ ئانامنىڭ رەھمىتىنى
 ئالاي دېگەن نىيەتتە پاختا تېرىشكە كەلگەندىم . مانا ئەمدى سىلەر
 بىلەن تونۇشۇپ سۆھبەتلىشىپ تۇرۇپتىمەن .

* * * *

ھەمدەنىڭ ھېكايىسى ئاخىرلاشتى .
 ئۇلارنىڭ پاختا تېرىش ئىشلىرى دەل ئوتتۇز كۈندە قولىدىن
 چىقتى . پاختىكارلارنىڭ چىرايى كۆيۈپ قارىدىغان ، قوللىرى
 چاڭ - چاڭ يېرىلىپ ئېتىلغانىدى . ئۇلار ھەر كۈنى دېگۈدەك
 ئىككى ۋاخ قۇرۇق ناننى يېگەچكىمۇ ئىشتىھالىرى تارتىلىپ كەت-
 كەن ، كىيىملىرى كىرلەشكەن ، بەتىنىكىلىرىنىڭ رەختى مايسىد-
 راپ ئاقارغان ، پاشنىلىرى يېرىلغانىدى . ئۇلارنىڭ ئىچىدە بەزىلەر

رىنىڭ باشلىرىنىڭ ناگان - ناگاندا قېيىشلىرىنى ھېسابقا ئالدىغاندا ، ھېچكىممۇ ئورۇن تۇتۇپ ياتقۇدەك كېسەل بولمىدى . ئۇلار خېلىلا تېتىك كۆرۈنەتتى .
خاسىيەت پاختىزارلىقنى ئارىلاپ تەكشۈرۈپ كەلگەندىن كېيىن :

— بىرەر چىش پاختىمۇ قالماپتۇ . پاكىز تېرىپىسىلەر . مەن سىلەردىن كۆپ مىننەتدار ، — دېدى ناھايىتى خۇشال ھالدا .
— ئەمەسە قايتايلىمۇ ؟ — دەپ سورىدى نىۋىيە خاسىيەتكە قاراپ كۈلۈمسىرەپ .

— ۋاي قايتىمامدىغان ، ئەمدى سىلەرنى بۇ يەردە بىر مىنۇتمۇ تۇرغۇزمايمەن ، — دېدى خاسىيەت كۈلۈپ .

ئاياللار خاسىيەتكە ئەگىشىپ ئۇنىڭ ئۆيىگە قاراپ ماڭدى . ئۆيگە كەلگەندە خاسىيەتنىڭ قىزى قازانغا چۆچۈرە سېلىۋاتاتتى . ئاياللار ھېرىپ كەتكەنىدى . ئۇلار خاسىيەت سۇنۇپ بەرگەن مۇز - دەك سوغۇق سۇنى ئىچىشىپ ئۇسۇلۇقلىرىنى قاندۇرۇشقاندىن كېيىن ، تۆرگە چىقىپ ئولتۇرۇشتى .

— مەن ئىش ھەققىڭلارنى ھېسابلاپ چىقاي ، پۇلنى قولۇڭ - لارغا بېرىپ كۆڭلۇڭلارنى تىندۇراي . سىلەرچە قانداق ، — دەپ سورىدى خاسىيەت ئۇلارغا قاراپ . ھېنىمبانۇ :

— بولسا شۇنداق قىلسىلا ، بىز ئەتە سەھەردىرەك يولغا چىقىمىساق بولماس ، — دېدى ئۇنىڭغا .

باشقىلارمۇ ئۇن - تىنىسىز كۈلۈمسىرەپ ئولتۇرۇشتى . خاسىيەت ھېنىمبانۇنى چاقىرىپ تاشقىرىقى ئۆيگە چىقىپ كەتتى . باشقا ئاياللار پىننە سېلىنغان مەزىلىك چۆچۈرىنى بىر چىنىدىن ئىچىشىپ ئورۇنلىرىدا يانپاشلىنىپ يېتىشتى . ئۇلارنى ھاردۇق لايىدەك ئېزىۋەتكەنىدى . ئۇلار ياتقان يەرلىرىدىلا ئۇخلاپ قالغانىدى . ھايال ئۆتمەي خاسىيەت بىلەن ھېنىمبانۇ قايتىپ كىرىپ ئۇلارنى ئويغاتتى . ئاياللار كۆزلىرىنى ئۇۋىلاشقىنىچە ئۆرە بولۇپ

ئولتۇرۇشتى . خاسىيەت ئۇلارنىڭ ئىش ھەققىنى تارقىتىشقا باشلىدى .

— نۆۋىيە ، بۇ سىزنىڭ ئىش ھەققىڭىز ، — خاسىيەت ئۇنىڭغا بىر تۇتام يۈز كويلۇق پۇلنى سۇنۇپ بەردى . نۆۋىيە ناھايىتى خۇشال بولۇپ پۇلنى قولغا ئېلىپ سانغاندىن كېيىن :
— ئوتتۇز كۈنلۈك ئىش ھەققىم ئىككى مىڭ ئەللىك كوي بوپتۇمۇ ؟ — دەپ سورىدى ئۇ بىر پۇلغا ، بىر خاسىيەتكە قاراپ .
— قانداق ، رازى بولىدىغىزمۇ ؟ — دەپ سورىدى خاسىيەت كۈلۈپ .

— رازى بولدۇم . بۇ پۇل بىرنەچچە ئاي خەجلىشىمگە يېتىدىغۇ ، — دېدى ئۇمۇ كۈلۈپ . خاسىيەت ئارقىدىنلا زۇپتۇمىگە بۇرۇلۇپ ، ئۇنىڭ ئىش ھەققىنى بەرگەندە ، ئۇمۇ ساناپ كۆرۈپ خۇشال بولدى ۋە پۇلنى بىر يانچۇقىغا سېلىپ جايلاشتۇردى .
خاسىيەت ئاياللارنىڭ ئىش ھەققىنى تارقىتىپ بولغاندىن كېيىن :
— ئالدىڭلاردا تولمۇ خىجىلمەن . سىلەرنى ياخشى كۈتەلمەيدىم ، — دېگەندى ، ھېنىمبانۇ :

— ئۇنداق دېمەڭ . سىزگە ئېغىرچىلىقىمىزنى سالدۇق . بىزنى ئۇن ، گۆش ، ماي قاتارلىقلار بىلەن ھەقسىز تەمىنلىدىڭىز . تېخى بىز خىجىل بولۇۋاتىمىز ، — دېيىشىگە ، زۇپتۇمە :
— ھېنىمبانۇ راست دەيدۇ . ئۇنداق دېمىسىلە ، بىز بەك خىجىل بولىدىكەنمىز ، — دېدى ئۇلارنىڭ پارىڭىغا قوشۇمچە قىلىپ . خاسىيەتنىڭ كۆزلىرىگە ياش يۈگۈردى .

— سىلەردەك مىجەزى ئېسىل ئاياللارنى كۆرمەپتىكەنمەن . كېلەر يىلى يەنە پاختا تېرىشكە كەلسەڭلار ئالدىمغا ئۇدۇللا كېلىڭلار . مەن سىلەرنى تېخىمۇ ياخشى كۈتۈپ ، ئىش ھەققىڭلارنى يۇقىرى بېرىمەن ، — دېدى ئۇ رەھىمىتىنى بىلدۈرۈپ . ئاياللارمۇ خاسىيەتنىڭ بۇنداق ياخشى كۆڭلىگە رەھمەت ئېيتىپ يىغلاپ كېتىشتى . ئۇلار يەنە ئازراق ئاش سۈيى ئىچىشىپ ئۈسسۈزلۈقلە .

رىنى بېسىقتۇرغاندىن كېيىن بالدۇرراق ئۇخلاپ سەھەر تۇرۇپ يولغا چىقىش ئۈچۈن ياتاقلىرىغا چىقىپ كېتىشتى .

ھېنىمبانۇ توخۇلار بەس - بەستە چېلاشقاندا ھەمراھلىرىنى بىر - بىرلەپ ئويغاتتى . ئۇلارنىڭ ئېسىگە يۇرتى ۋە ئائىلىسى كېلىپلا ئورۇنلىرىدىن چاچراپ تۇرۇشتى ھەمدە يۈك - تاقلىرىنى يىغىشتۇردى . ئۇلار ئىشىك ئالدىغا چىققاندا ، خاسىيەت ئۇلارنىڭ ئالدىغا كېلىپ :

— ئۆيگە كىرىڭلار ، ناشتا قىلىۋېلىپ ئاندىن مېڭىڭلار ، — دېدى . ئاياللار يۈك - تاقلىرىنى يەردە قويۇشقاندىن كېيىن :
— ناشتا قىلساق قىلىۋالايلى ، — دېيىشىپ خاسىيەتنىڭ ئۆيگە كىرىشتى . خاسىيەت ئۇلارغا داستىخان سالدى ۋە قېنىق چاي قۇيغاچ :

— سىلەر ناشتا قىلىپ تۇرۇڭلار ، قوشنىمىزنىڭ مىنىبۇسى بار ئىدى . قوشنام سىلەرنى يۇرتۇڭلارغا ئاپىرىپ قويىدىغان بولغان . شوپۇر بالا ئورنىدىن تۇردىمۇ ، يوق ، قاراپ با-قاي ، — دېدى .

زېۋىدە قولىدىكى چايىنى داستىخانغا قويۇپ :
— بەك ياخشى بولدى . مۇمكىن بولسا ئاشۇ ماشىنىدا كېتەي-لىچۇ ، — دېدى كۈلۈپ تۇرۇپ . بۇ گەپ باشقىلارغىمۇ خۇشياق-تى .

خاسىيەت چىقىپ كەتتى . ئاياللار لەۋلىرىنى كۆيدۈرگۈدەك قىزىق چايىنى ئوتلىشىپ ئولتۇرغاندا ماشىنا سىگنالى ئاڭلاندى . ئۇلار ئورۇنلىرىدىن تۇرۇشۇپ ئىشىكتىن چىقتى ۋە يۈك - تاقلىرىنى قوللىرىغا ئېلىشتى - دە ، دەرۋازا ئالدىغا چىقتى . ھاۋا رەڭ مىنىبۇس دەرۋازا ئالدىدا توختىغانىدى . خاسىيەت ئۇلارغا :
— ئاق يول بولسۇن ، ئامان بولۇڭلار ، كۆڭلۈڭلارنى ئا-رتىقۇدەك گەپ - سۆز قىلىپ سالغان بولسام مېنى كەچۈ-رۈڭلار ، — دېدى كۆزلىرىگە ياش ئېلىپ .

— ھەرگىز ئۇنداق دېمىسە ، ئامان بولسىلا ، پات - پات تېلېفون ئېلىپ تۇرسىلا ، — دېدى ھېنىمبانۇ .

— مېنىمۇ ئۇنتۇپ قالماڭلار ، تېلېفون ئېلىپ تۇرۇڭلار ، — دېدى خاسىيەت ئۇلارغا قاراپ .

— شۇنداق قىلىمىز ، خوش ! ... ، — دېيىشتى ئۇلار ئور - تاق ئاۋازدا .

خاسىيەت ئۇلار مىنىبۇسقا چىقىپ ئورۇن ئېلىپ ئولتۇرغاندا -

لارغا قاراپ :

— خوش ! ... ، — دېدى ئۇنلۇك ئاۋازدا .

مىنىبۇس قوزغالدى . خاسىيەت ئۇلارغا قول پۇلاڭلىتىپ قالدى . ئاياللار ئۇنىڭ ئۆيى ئالدىدىن بارا - بارا يىراقلىشىپ كۆزدىن غايىب بولدى .

مىنىبۇس تاشلىق يولدا كېتىپ بارماقتا ئىدى ... كۈزنىڭ سوغۇق شامىلى دېرىزە كۆزنىكىدىن كىرىپ تۇراتتى ... مىنىبۇس شۇ ماڭغانچە بىر كېچە - كۈندۈز يول يۈردى . قۇياش نۇرى كۈز پەسلىنىڭ ھۆسنىگە ھۆسن قوشۇپ تۇراتتى . ھېنىمبانۇ دوستلىرىغا تەكشى بىر نەزەر سېلىپ :

— ئۇدۇل بېكەتكە بارامدۇق ياكى شەھەر ئىچىدە قىلامدۇق ؟ — دەپ سورىدى . زۇپتۇمە :

— ئالدى بىلەن شەھەرگە كىرەيلى . مەن سىلەرنى مېھمان قىلاي ، — دېدى . ھەمدە :

— گەپلىرى راستمۇ ؟ — دەپ سورىدى كۈلۈپ .

— راست ، — دېدى ئۇمۇ كۈلۈپ .

— ئۈستام ، ئۇنداقتا بىزنى شەھەر ئىچىدىكى بېكەتتە چۈشۈرۈپ قويۇڭ ، — دېدى زېۋىدە شوپۇرغا .

ئۇلار شەھەر ئىچىدىكى بېكەتكە يېتىپ كېلىپ ماشىنىدىن چۈشتى . زۇپتۇمە ئۇلارنى ئاۋات ئاشخانىغا باشلاپ كىردى . ئۇلار پولۇ بىلەن تويغۇچە غىزالاندى . ئۇلار ئېغىزلىرىنى سۈرتۈپ

بولغاندىن كېيىن ، ھېنىمبانۇ بىردىنلا جىددىيلىشىپ :
— ھە راست ، تاس قاپتىمەن ئۇنتۇپ قالغىلى . يۇرتۇڭلاردا
ئۆيىڭلارغا يېقىن يەردىكى ئاممىۋى تېلېفون نومۇرلىرىنى يېزىۋا-
لاي . ئۆزئارا ئالاقىلىشىپ تۇرايلى ، بولامدۇ ؟ — دېۋىدى ، ئايال-
لارنىڭ ھەممىسى خۇشال بولۇشۇپ ، ھېنىمبانۇغا ئۆزلىرى بىلە-
دىغان ئاممىۋى تېلېفونلارنىڭ نومۇرلىرىنى دەپ بېرىشتى . ھې-
نىمبانۇمۇ دەپ بەردى . شۇنىڭ بىلەن ئۇلار ئۆزئارا تېلېفون
نومۇرلىرىنى يېزىۋېلىشتى — دە ، ئاشخانا ئالدىغا چىقىپ بىر -
بىرىگە قىيالىمىغان ھالدا ئايرىلىشتى .

ھېنىمبانۇ ئەمدى ئۆزى يالغۇز قالغانىدى . ئۇ يۈك - تاقلى-
رىنى بىر مېھمانخانىغا جايلاشتۇرۇپ قويغاندىن كېيىن ، ئۆزىگە -
ئۆزى بىر قۇر يېڭى كىيىم سېتىۋېلىشنى ئويلاپ قالدى . ئۇ
كوچىلارنى ، رەستىلەرنى ئارىلىدى . بىر چاغدا ئۇنىڭ كۆزى
ئېگىز بىر ئىمارەتكە چۈشتى . ئىمارەتنىڭ ئۈستۈنكى قەۋىتىگە
«يېڭى دەۋر مودا كىيىم - كېچەك مەسئۇلىيەت چەكلىك
شىركىتى» دەپ ئېسىلغان ۋېنۇسكىدىكى چوڭ خەت ئۇنى قىزىق-
تۇردى . ئۇ قەدىمىنى تېزلىتىپ شىركەت بىناسىنىڭ ئىچىگە
كىردى . بىنا ئىچىدە خېرىدارلار ناھايىتى كۆپ بولۇپ ، بەس -
بەستە مال سېتىۋالماقتا ئىدى . ھېنىمبانۇ بىنانىڭ ھەممە قەۋىتى-
نى ئارىلاپ چىقتى . بىنانىڭ ھەربىر قەۋىتىگە باشقا - باشقا
تۈردىكى ماللار سېلىنغانىدى . «توۋا ، — دەپ ئويلاپ قالدى
ھېنىمبانۇ ، — بۇ شىركەتنىڭ ئىگىسى تازا باي ئوخشايدۇ جۈمۈ .
يەتتە قەۋەتنى مالغالىق تولدۇرۇپتۇ . خېرىدارلىرىمۇ شۇنچە بەك
كۆپكەن . ماللىرىمۇ كۆپكەن» دېگەنلەرنى ئويلىدى .

ئۇنىڭ كۆزىگە خورما رەڭ بىر پەلتو ئىنتايىن چىرايلىق
كۆرۈندى — دە ، ئۇ پەلتونى تەپسىلىي كۆرۈشكە باشلىدى .
— كىيىپ باقماسىز ؟ — دەپ سورىدى مال ساتقۇچى ئونىڭ .
دىن . ھېنىمبانۇ ناھايىتى خۇشال ھالدا ماقۇللۇق بىلدۈرگەندىن

كېيىن ، مال ساتقۇچى پەلتونى ئۇنىڭغا ئېلىپ بەردى . ھېنىمبانۇ پەلتونى كىيىپ ئەينەككە قارىۋىدى ، ئۆزىنى تونۇيالمىغىلى تاس قالدى . مال ساتقۇچى ئۇنىڭغا :

— توۋا ، سىزگە قۇيۇپ قويغاندەك ئوبدان كەلدى . بەك ياراشتى ، — دېدى كۈلۈپ تۇرۇپ ، ھېنىمبانۇ ئۇنىڭغا قاراپ :
— قانچە پۇل بېرەي ؟ — دەپ سورىغانىدى ، مال ساتقۇچى :
— بىر مىڭ سەككىز يۈز يۈەن ، — دېدى . ھېنىمبانۇ بۇ باھانى ئاڭلاپ ئۆز قۇلىقىغا ئىشەنمەي قالدى .

— نەچچە دېدىڭىز ؟ — دەپ سورىدى مال ساتقۇچى خاتا دەپ قويغان ئوخشايدۇ دەپ ھېنىمبانۇ . مال ساتقۇچى يەنىلا باياتىنى باھانى تەكرارلىدى . ھېنىمبانۇ مال ساتقۇچىغا خىجالەتچىلىك بىلەن :

— كەچۈرۈڭ ، مەن بۇ پەلتونى ئالالمىغۇدەكمەن ، — دەپ پەلتونى سېلىپ تۇرۇشىغا ، ئۇنىڭ يېنىدا بىر ئەرنىڭ :
— سىز ئۇ پەلتونى ئالالايسىز ، پۇل بەرمىسىڭىزمۇ ھەقسىز كىيەلەيسىز ، — دېگەن ئاۋازىدىن بېشىنى كۆتۈرۈپ ھەيران قال-
دى .

— دانىيال ! ... ، — دەپ تۈۋلۈۋەتتى ئۇ . دانىيال ئۇنىڭغا قاراپ :

— ھېنىمبانۇ ! — دېگىنىچە كۆزلىرىگە ياش ئالدى . ھېنىمبانۇمۇ ئۆزىنى تۇتالماي ، بۇلدۇقلاپ يىغلاپ كەتتى .
— ھېنىمبانۇ ، بۇ شىركەتنىڭ ئىش باشلىغىنىغا بىر ئايىدەك ۋاقىت بولدى . يۈرۈڭ ، ئىشخانىمغا چىقايلى . ئىشخانىم ئۈستۈنكى قەۋەتتە ، — دېدى دانىيال ھېنىمبانۇنىڭ ئوتۇندەك يىرىك قولىنى پاختىدەك ئىسسىق ئالقىنىغا ئېلىپ چىڭ سىقىپ تۇرۇپ .

ھېنىمبانۇ بەكلا ھاياجانلىنىپ كەتكەنىدى . ئۇ كۆزلىرىنى چوڭ ئېچىپ دانىيالغا باشتىن - ئاياغ كۈچلۈك مېھىر بىلەن نەزەر تاشلىدى . ئۇنىڭ سارغۇچ چاپلىرى ئارقىغا تارالغان ، قارامتۇل چىرايى سەمرىپ تولىغان ، قاشلىرى ئۇ بىللە ئولتۇرغان

چاغدىكىدەك قارا ھەم ئەگىم بولۇپ ، چوڭ كۆزلىرى نۇرلىنىپ تۇراتتى . ئۇ قىزغۇچ شىم - كاستۇم ، كاستۇم ئىچىگە كۈل رەڭ يىپەك كۆڭلەك كىيگەن ، چېپار گالىستۇك تاقىغانىدى . ئۈستۈپ-شىدىن ئەتىرىنىڭ خۇش ھىدى تارقاپ تۇراتتى . ئۇلار بىر-بىرىگە تويماي قاراشتى ، كۆزلىرىدىن سەمىمىي مېھىر تارقىدى . بۇنداق ھالەت ناھايىتى قىسقىلا داۋام قىلدى . دانيال ئۇنى ئۈستىگە باشلاپ ماڭدى .

— قېنى كىرىڭ ، بۇ مېنىڭ ئىشخانام ، — دېدى دانيال ئۇنى ئىشخانىسىغا باشلاپ كىرىۋېتىپ ناھايىتى قىزغىن ھالدا . ھېنىمبانۇ ئازادە ، يورۇق ۋە كۆركەم جابدۇلغان ئىشخانا ئىچىگە كىرىپ دانيالنىڭ تەكلىپى بىلەن ساپاغا كېلىپ ئولتۇردى ، ئاندىن ئۆزىنىڭ يېنىغا كېلىپ ئولتۇرغان دانيالغا قاراپ :
— دانيال ، بىز بىللە ئوقۇغان ئاشۇ چاغلارنى ئەس-لەمسىز ؟ — دەپ سورىدى دانيالنىڭ ئۆزىگە بەكلا تونۇش بولغان خۇش چىرايىغا قاراپ ئولتۇرۇپ .

— ئوقۇغان چاغلارنىلا ئەمەس ، سىزگە كۆيۈپ - پىشىپ يۈرگەن چاغلارنىمۇ ھەرقاچان ئەسلەۋاتىمەن ، — دېدى دانيال ئۇنىڭغا جاۋابەن . بۇ گەپنى ئاڭلاپ ھېنىمبانۇ قۇلىقىغىچە قىزدى-رىپ كەتتى .

— كەچۈرۈڭ ، ئۇ چاغدا مەن ئامالسىز قالدىم ، — دېدى ھېنىمبانۇ بېشىنى تۆۋەن سېلىپ .

— ھېنىمبانۇ ، — دېدى دانيال ئۇنىڭ خىجىل بولۇۋاتقاندا-لىقىنى كۆرۈپ ، — مەن سىزنىڭ ئىز - دېرىكىڭىزنى سۈرۈش-تۈرەي دەپ تۇراتتىم . بۈگۈن قارىسام ئاسماندىن چۈشكەندەكلا ئۇچرىشىپ قالغىنىمىزنى قارىمامدىغان . مەن سىزنى كۆرۈپ بەك خۇشال بولدۇم . ھازىر قانداقراق تۇرۇۋاتىسىز ؟

— بولىدۇ ئىشقىلىپ ، ھەر ھالدا يامان ئەمەس تۇر-دۇم ، — دېدى ھېنىمبانۇ بېشىنى كۆتۈرۈپ ئۇنىڭغا قاراپ .

دانيالنىڭ چىرايى بىردىنلا جىددىي تۈس ئالدى .
— ھەر ھالدا يامان ئەمەس تۇردۇم دەيسىزغۇ؟ — دەپ
سورىدى ئۇ ھېنىمبانۇدىن . ھېنىمبانۇ ئۇلۇغ - كىچىك بىر
تىنىدى - دە :

— مېنىڭ بەختسىزلىك بىلەن باشلانغان كۈنلىرىم ھازىرغىچە
داۋاملىشىۋاتىدۇ . مەن ھازىر يېرىم يولدا نېمە قىلارنى
بىلىمەي قالغان بىر ئايال .

— نېمە؟ ھازىر ئېرىڭىز يوقمۇ؟ ئاجرىشىپ كەتتىڭىز .
مۇ؟ — ئالدىراپ سورىدى دانيال . ھېنىمبانۇ ئۇنىڭ سوئالىغا
جاۋابمۇ بەرمەي ، ئون - تىنسىزلا ئولتۇردى . دانيال ئۇنىڭغا
قاراپ بىردەم جىم ئولتۇرغاندىن كېيىن ئېغىر ئۇھ تارتىپ
قويۇپ :

— مەنمۇ ئۈچ بالا بىلەن يالغۇز قالدىم ، — دېدى بوش
ئاۋازدا . ھېنىمبانۇ كۆزىنى يەردىن يۆتكەپ دانيالغا قارىدى .
— نېمە؟ سىزمۇ بەختسىزمۇ؟ ئايالىڭىزدىن ئاجرىشىپ كەت-
تىڭىزمۇ؟ — ھېنىمبانۇ ئۇنىڭدىن سورىدى . دانيال :

— ئايالىمدىن ئاجرىشىپ كەتتىم . قازا قىلىپ كەتكىنىگە
ئىككى يىلدىن ئاشتى ، — دەپ جاۋاب بەردى . ھېنىمبانۇ :
— ئۈچ بالىڭىز مېنىڭ بالىلىرىمدەك يېتىم بوپتۇ ، —
دېگەندى ، دانيال ئۇنىڭدىن :

— سىزنىڭ قانچە بالىڭىز بار؟ — دەپ سورىدى . ھېنىمبانۇ :
نۇ :

— ئىككى قىزىم بار . چوڭى ياپونىيەدە ئوقۇيدۇ ، — دەپ
جاۋاب بەردى . دانيال ئارقىدىنلا سورىدى .

— بەك ياخشى بوپتۇ . سىز بىر ئايال تۇرۇپ قىزىڭىزنى
چەت ئەلدە قانداق ئوقۇتالىدىڭىز؟ — دەپ سورىدى ھەيران بو-
لۇپ . ھېنىمبانۇ ئۇنىڭغا ئىللىق تەبەسسۇم بىلەن قارىغاندىن
كېيىن :

— بەك ھەيران قالدىڭىزغۇ دەيمەن؟ — دېدى . دانىيال
كۈلۈپ تۇرۇپ :

— راستتىنلا ھەيران قالدىم . ھازىر دېگەن بىر بالىنى ئالىي
مەكتەپتە ئوقۇتۇشقا نۇرغۇن پۇل كەتكەن يەردە ، چەت ئەلدە
ئوقۇتۇشقا ئەلۋەتتە كۆپ پۇل كېتىدۇ - دە . بۇنىڭ ئۈچۈن
ئىقتىسادتا بەكلا قىيىنالغانسىز - ھە؟ — دەپ سورىدى .
— بىز ئانا - باللا تەڭلا كۈچىدۇق . ئۇ ئوقۇغاچ تەتقىقات
بىلەن شۇغۇللىنىپ پۇل تاپتى . مەن باشقىلارغا ئىشلەپ بېرىپ ،
پاختا تېرىپ پۇل تاپتىم .

— نېمە دېدىڭىز؟ — دانىيال ھەم ھەيران بولۇپ ، ھەم
چىرايى جىددىي تۈس ئېلىپ سورىدى ، — سىز قەيەردە پاختا
تېرىمەن دەپ يۈرگەنسىز؟

— نەدە پاختا تېرىش ئەمگىكى بولسا شۇ يەرگە بېرىپ
تەردىم . قىزىمنىڭ ئوقۇۋېلىشى ئۈچۈن بىر پۇل پۇلىنىمۇ تېجىم .
دىم . ئىشقىلىپ ، ھالال ئەمگەك ئارقىلىق پۇل تېپىشقا بولىدۇ .
خانلىكى ئىش بولسا ھەممىنى قىلدىم ، — دېدى .

— بەك كۆپ جاپا چېكىپسىز ، ھېنىمبانۇ . بولدى ، قىزدۇ .
ئىزنىڭ بۇنىڭدىن كېيىنكى ئوقۇش چىقىمىنى مەن ئۆز ئۈستۈم .
گە ئالىمەن . ئەمدى بۇنىڭدىن كېيىن بۇنداق جاپالارغا ئۆزىڭىزنى
ئۇرماڭ ، — دېدى دانىيال ئۇنىڭغا ھۆرمەت بىلەن تىكىلىپ
تۇرۇپ .

— بۇ ... بۇنداق قىلىسىڭىز ... ، — ھېنىمبانۇ نېمە دېيىشىدۇ .
نى بىلمەيلا قالدى . ئۇ گېپىنىڭ داۋامىنى قىلاي دەپ تۇرۇشىغا ،
دانىيال ئۇنىڭ سۆزىنى بۆلۈۋەتتى .

— ئۇنداق قىلسام نېمىشقا بولمىغۇدەك؟ مەن سىزنى ئىش -
خاناغا نېمىشقا باشلاپ كىردىم؟ سىز بۇنى بىلمەيسىز . مەن
سىزنى ئىزدەپ تاپقاندىن كېيىنلا بۇ شىركەتكە ئورۇنلاشتۇرۇشنى
ئويلاپ قويغانىدىم . تەقدىر بۈگۈن سىزنى مەن بىلەن دەل ۋاقتىدا

ئۇچراشتۇردى . ئەمدى مۇشۇ يەردە ئىشلەپ قېلىڭ . سىز بۇ شىركەتنىڭ مەسئۇلى بولۇپ ئىشلەيسىز . مەن ئۈرۈمچىدىكى باش شىركەتتە ئىشلەيمەن . ئەگەر سىز بۇ يەردە ئىشلەيمەن دەپ تەكلىپىمنى رەت قىلىشىڭىز كۆڭلۈم يېرىم بولىدۇ . نېمىشقا دەيسىڭىز مەن سىزگە قەرزدار ... چۈشەندىڭىزمۇ ؟ مەن سىزگە قەرزدار . مېنىڭ بۇ قەرزىمنى قايتۇرۇۋېلىشىمغا ئىمكانىيەت بېرىڭ . شۇڭا تەلىپىمنى شەرتسىز قوبۇل قىلىمىسىڭىز بولماي . دۇ ، — دەدى دانيال ئىشخانىسىدا ئۇيان — بۇيانغا ماڭغاچ . ھېنىمبانۇ ئۇنىڭ ئېيتقانلىرىغا ھەيران بولۇپلا قالدى . چۈنكى ئۇنىڭ ئۈچۈن بۇ چۈشتە كلا بىر ئىش بولۇۋاتاتتى . ئۇ دانيالغا قاراپ :

— دانيال ئېيتىڭە . سىز بۇ سودا ساھەسىگە قانداق كىرىپ قالىدىڭىز ؟ — دەپ سورىدى . دانيال ئۇنىڭ يېنىغا كېلىپ ئولتۇرغاندىن كېيىن :

— ھېنىمبانۇ ، دادىڭىز ئىككىمىزنىڭ توي ئىشىغا قوشۇلماي ، سىزنى مەجبۇرىي ياتلىق قىلغاندىن كېيىن ، مەن بۇ ئەلەمگە چىدىماي ئوقۇشتىن پۈتۈنلەي ۋاز كەچتىم . دادام ئازراق دەسمايە سېلىپ بەرگەندى ، شۇنىڭ بىلەن ئەڭ دەسلەپ گازىرچىلىق قىلدىم . دەسمايەم كۆپەيگەنسېرى يېڭى — يېڭى تىجارەتلەرگە يۈزلەندىم . شۇ مەزگىللەردە ئاممىنى ئىسىملىك بىر قىز بىلەن توي قىلىپ ، ئۇزۇن مەزگىل ئۈرۈمچى بىلەن تۈركىيەنىڭ ئارىلىقىدا يۈرۈپ تىجارەت قىلدىم . ئۈرۈمچىدە بىر دۇكانىم بار ئىدى . ئۇنى ئاممىنى باشقۇردى . ئۇ ئىككى ئوغۇل ، بىر قىز تۇغدى . ئوزاقى يىلى ئۇ رەھمەتلىك يۈرەك كېسىلى بىلەن تويۇق . سىز تۈگەپ كەتتى . چوڭ ئوغۇلۇم تۈركىيە نوپۇسىغا ئۆتۈپ شۇ يەردە ئولتۇراقلىشىپ قالدى . يەنە بىر ئوغۇلۇم ئۈرۈمچىدە بىر بانكىدا خىزمەت قىلىدۇ . قىزىم بولسا تېبابەتچىلىك كەسپىدە ئوقۇيدۇ . مەن ئۈرۈمچىدىكى باش شىركەت بىلەن بۇ يەردىكى

تارماق شىركەت ئارىلىقىدا چېپىپ يۈرۈيمەن ، — دېدى ئۇ ئۆزى .
نىڭ ئەھۋالىنى قىسقىچە تونۇشتۇرۇپ .

ھېنىمبانۇ بىردەم گەپ — سۆزسىز ئولتۇرغاندىن كېيىن :
— دانيال ، سىز بۇ شىركىتىڭىزگە خىزمەتچى خادىم قو-
بۇل قىلامسىز ؟ — دەپ سورىدى . دانيال ئۇنىڭغا مېھىر بىلەن
ئۇزۇن تىكىلىپ تۇرغاندىن كېيىن :

— نېمە ؟ ئىشىسىز قالغان بىرەر ئادىمىڭىز بارمىدى ؟ —
دەپ سورىدى . ھېنىمبانۇ ئۇنىڭغا يېلىنغاندەك نەزەردە قاراپ :
— دانيال ، مېنىڭ ئىشىسىز قالغان تۆت دوستۇم بار ئىدى .
ئۇلار ماڭا ئوخشاشلا دەرد — ئەلەم ۋە ئازاب — ئوقۇبەت تارتقانلار .
ناۋادا مۇمكىن بولسا ئۇلار بىلەن بۇ يەردە بىللە ئىشلىسەم ،
ئۇلارمۇ مۇقىم ئىش ئورنىغا ئىگە بولغان بولاتتى . ئۇلارنىڭ
كۈنلىرىمۇ غۇربەتچىلىكتە ئۆتمىگەن بولاتتى ، — دېدى .
دانيال شۇ ھامانلا :

— ئۇلار سىزنىڭ بىر يۇرتلۇق دوستلىرىڭىزمۇ ؟ — دەپ
سورىدى . ھېنىمبانۇ ئۇنىڭغا ئەنسىز نەزەردە قاراپ :
— بىر يۇرتلۇق ئەمەس . مەن ئۇلار بىلەن بىر ئۆيدە يې-
تىپ- قوپۇپ بىرگە پاختا تەرگەن . ماڭا ئىشنىڭ ، ئۇ ئاياللار-
نىڭ بېشىدىن نۇرغۇن ئىسسىق — سوغۇقلار ئۆتكەن ، ئۇلارمۇ
ئاجايىپ قىسمەتلەرگە دۇچار بولغان ئاق كۆڭۈل ئاياللار . مۇم-
كىن بولسا سىز ئۇلارغا ياردەم قىلىپ ، ئۇلارنى شىركىتىڭىزگە
قوبۇل قىلغان بولسىڭىز بەكلا ئوبدان بولاتتى .

دانيال ھېنىمبانۇگە قاراپ قويغاندىن كېيىن :
— بۇ شىركەتنىڭ خوجايىنلىق ھوقۇقىنى سىزگە بەردىم .
ئۇلارنى ئۆزىڭىز خالىغانچە بىرەر ئىشقا قويسىڭىز بولىدۇ ، —
دېدى .

ھېنىمبانۇ بۇ گەپنى ئاڭلاپ بەكلا خۇشال بولۇپ كەتتى ۋە :
— دانيال بۇ راستمۇ ؟ بۇ چۈشۈمۈ ياكى ئوڭۇمۇ ؟ سىز

راستىنىلا قوشۇلدىڭىزمۇ؟ — دەپ سورىدى . دانيال كۆزلىرىنى ئوينىتىپ تۇرۇپ :

— مەن دېدىمغۇ ، بۇ شرەتنىڭ خوجايىنى بۇنىڭدىن كې-
يىن سىز تۇرسىڭىز ، مېنىڭ قوشۇلماسلىققا ھەددىمۇ؟ — دېدى
چاقچاق ئاھاڭدا .

شۇ تاپتا ھېنىمبانۇ ناھايىتى خۇشال ئىدى . ئۇ دانيالنىڭ
ئاق كۆڭۈللۈكىنىڭ ، مېھرىبانلىقىنىڭ ۋە خۇش چاقچاق مىجەزى-
نىڭ پەقەت ئۆزىگەرمىگەنلىكىنى ھېس قىلدى . ئۇلارنىڭ كۆزلىرى
رى يەنە بىر نۇقتىدا ئۇچراشتى .

شۇ بىر نەچچە كۈن ئىچىدە دانيال راست دېگەندەك ، شرە-
كەتنىڭ بارلىق ھېسابىنى ۋە ئالاقىدار رەسمىيەتلىرىنى ھېنىمبا-
نۇغا تاپشۇرۇپ بېرىپ ، ئۈرۈمچىگە بېرىپ كېلىش ئۈچۈن بىر
ئەتىگىنى ھېنىمبانۇ بىلەن خوشلىشىپ چىقىپ كەتتى .
شۇنداق قىلىپ ھېنىمبانۇ شرەتنىڭ تۈرلۈك ئىشلىرى
بىلەن ئالدىراش بولۇپ كەتتى . ئۇنىڭ ھاياتىدىكى يېڭى بىر
مۇساپە ئەنە شۇنداق باشلاندى .

ئۇ بىر كۈنى ئەتىگەندە زۇپتۇمە ، زېۋىدە ، نىۋىيە ، ھەممىدە
قاتارلىق ھەمراھلىرى بىلەن تېلېفوندا ئايرىم - ئايرىم كۆرۈشتى
ۋە بىرگە كۆرۈشىدىغان جايىنى دېيىشۋېلىشتى . ھېنىمبانۇ ئىك-
كى كۈندىن كېيىن ۋەدىلەشكىنى بويىچە ئۇلار بىلەن كۆرۈشۈشكە
تەييارلاندى . شوپۇرىنى چاقىرىپ ئۇلار بىلەن كۆرۈشۈشكە دې-
يىشكەن ئورۇنغا قاراپ ماڭدى .

بۇ كۈنى ھاۋا خېلىلا تۇتۇق ئىدى . سوغۇق بەدەنگە نەشتەر-
دەك سانجىلاتتى . ھېنىمبانۇ ئۈستىگە ھال رەڭ قاما پەلتو كىيى-
ۋالغانىدى . ئۇ ھەمراھلىرى بىلەن دېيىشكەن ئاشخانىغا كىردى
ۋە ئايرىمخانىدىكى بىر يۇمىلاق شىرەنىڭ ئالدىغا كېلىپ ئولتۇر-
دى ۋە چاي ئىچكەچ ھەمراھلىرىنى كۈتتى .

ئالاھىزەل يېرىم سائەتتەك ۋاقىت ئۆتكەندىن كېيىن خانىنىڭ

ئىشكى ئېچىلىپ ، نىۋىيە كىرىپ كەلدى .

— ھېنىمبانۇ !!!

— نىۋىيە !!!

ئۇلار قىزغىن قۇچاقلىشىپ كۆرۈشتى . ھايال ئۆتمەي باش-
قىلارمۇ ئارقا - ئارقىدىن يېتىپ كېلىشتى . ھەممەيلەن قىزغىن
قۇچاقلىشىپ ۋە بىر - بىرىنىڭ يۈزلىرىگە يۈزلىرىنى يېقىشىپ
كۆرۈشتى . ئايرىلىشقاندىن كېيىنكى كۈنلىرىدە بولغان ئىشلارنى
سۆزلەشتى .

ئۇلارنىڭ ھەممىسى ھېنىمبانۇگە ھەيران ئىدى . زۇپتۇمە :
— ھېنىمبانۇ ، ساڭا خىزىر يولۇقتىمۇ ، نېمە ؟ كىيىملىرىڭ
بەكلا ئېسىل ھەم چىرايلىق ، ئۆزۈڭ باشقىچە چىرايلىق بولۇپ
كېتىپسەن ، — دېدى ئۇنىڭغا مەستلىكى كېلىپ ، ھېنىمبانۇ
ھەممەيلەنگە قاراپ كۈلۈمسىرىگىنىچە :

— راست ئېيتتىڭ زۇپتۇمە . ماڭا راستتىنلا خىزىر يولۇق-
تى ، — دېيىشىگە ئۇلارنىڭ ھەممىسى ھاڭ - تاڭ بولۇشتى .
نىۋىيە ئۇنىڭغا :

— دېگىنە ، ئاڭلاپ باقايلى . ساڭا قانداق خىزىر
يولۇقتى ؟ — دەپ سورىدى .

ھېنىمبانۇ كۈتكۈچىگە دەپ ئاۋۋال تاماق كەلتۈردى ، ئاندىن
كۆپچىلىكنى تاماققا تەكلىپ قىلىۋېتىپ ، ئۇلارغا مېھرىبانلىق
بىلەن قاراپ چىققاندىن كېيىن :

— جېنىم دوستلىرىم ، مەن سىلەرگە دانىيال ئىسىملىك
بىر يىگىتنى ياخشى كۆرۈپ قالغانلىقىمنى ، ئەمما ئاتا - ئانىم
ئۇنىڭ بىلەن توي قىلىشىمغا قارشى تۇرغانلىقىنى سۆزلەپ بەر-
گىنىم ئېسىڭلاردىدۇر . مانا ئەمدى خۇدا ئۇنى ماڭا قايتىدىن
ئۇچراشتۇردى . بۇرۇن ئۇنىڭغا قىلغان بەزى ياخشىلىقىم ئۇ-
چۇن ، ئۇ مەن سىزگە قەرزدارمەن ، سىزگە ئاشۇ قەرزنى قايتۇر-
مىسام بولمايدۇ . شۇڭا بۇ يەردىن كەتمەڭ دەپ مېنى بۇ شەھەردە-

كى كىيىم - كېچەك شىركىتىگە دېرىكتور قىلىپ تەيىنلەپ قويدى . بۈگۈن شۇڭا سىلەرنى مەن بىلەن بىللە ئىشلىسىكەن ، دېگەن ئۈمىد تە چاقىرتتىم . سىلەر مۇمكىن بولسا مېنىڭ بۇ تەكلىپىمنى رەت قىلماي مەن بىلەن ئىشلىسەڭلار . ئايلىق مائا - شىڭلارغا ھازىرچە ھەر بىرىڭلارغا بىر مىڭ ئىككى يۈز يۈەن بېرىمەن ، — دېدى .

ئۇلار بۇ گەپنى ئاڭلاپ ھاڭ - تاڭ بولغىنىچە ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى . ئۇلار خۇشاللىقىدىن ھاياجىنىنى باسالماي قېلىش - قاندى . نۆۋبە :

— جېنىم دوستۇم ، ساڭا مۇبارەك بولسۇن ! تېخىمۇ پەيزى ياشاپ كەت ! — دەپ ئۇنى مەھكەم قۇچاقلدى . باشقىلارمۇ : — ياشاپ كەت دوستۇم ! ... ، — دەپ تەڭلا چۇرقىراشتى ھەمدە ئۇنى ئوربۇلىشتى . ھەممەيلەننىڭ كۆزىگە ئىسسىق ياش كەلدى .

ھېنىمبانۇ ئۇلار بىلەن قانغۇچە مۇڭداشتى ، ئۇلارنى تازا مول ، تازا ئوبدان مېھمان قىلدى .

ئۇلار شىركەتكە كەلگەندىن كېيىن ، ھېنىمبانۇ ئۇلارنىڭ كونكرېت ئەھۋالىغا ئاساسەن ئىشقا ئورۇنلاشتۇردى . ناھايىتى قىسقا ۋاقىتنىڭ ئىچىدىلا شىركەتتىن پۇل چىقىرىپ ھەربىرىگە بىر يۈرۈشتىن ئۆي تەييارلاپ بەردى . ھېنىمبانۇنىڭ بۇ ياخشىلىق - قىدىن قاتتىق تەسرلەنگەن ئاياللار ئۇزاققىچە ھاياجىنىنى باسال - مىدى . ھەممەيلەننىڭ تۇرمۇشىدا ۋە ھاياتىدا يېڭى بىر بۇرۇلۇش ئەنە شۇنداق باشلاندى .

ياخشى كۈنلەر ئەنە شۇنداق داۋاملىشىۋاتقان كۈنلەرنىڭ بىرىدە ، دانىيال ھېنىمبانۇنىڭ ئىشخانىسىغا يەردىن ئۈنگەندە كلا پەيدا بولدى . ھېنىمبانۇ ئۇنى ھەم ھەيرانلىق ، ھەم خۇشاللىق ئىچىدە قىزغىن قارشى ئالدى .

دانىيال ئۇنىڭ ئىش ئۈستىلىنىڭ ئالدىغا كېلىپ :

— ئۆزىڭىز ياخشى تۇرۇۋاتامسىز؟ ئىشلىرىڭىز كۆڭۈلدىكىدەك داۋاملىشىۋاتامدۇ؟ — دەپ سورىدى. ھېنىمبانۇ:
— ناھايىتى ياخشى، — دېدى ئۇنىڭغا ھۆرمەتتە.
— جايىڭىزدا ئولتۇرۇڭ، — دېدى دانىيال كۈلۈپ تۇرۇپ ئۇنىڭغا. ئۆزى بېرىپ ساپادا ئولتۇردى.
دانىيال ئاۋۋال ئېغىز ئاچتى:
— قانداق، ھەممە ئىشلار ياخشى يۈرۈشۈۋاتامدۇ؟ — ھېنىمبانۇ ئۇنىڭغا قاراپ:

— ياخشى، — دېدى كۈلۈمسىرەپ ۋە سۆزىنى داۋام قىلدى، — سىزگە گېپىنى قىلغان ھېلىقى ھەمراھلىرىمۇ شىركەتكە كېلىپ ئىشقا چۈشۈپ بولدى. ئۇلار ھازىر بەكلا خۇشال، — دېدى شىركەتنىڭ ئەھۋالىنى بىر قۇر تونۇشتۇرۇپ بولغاندىن كېيىن.

— شۇنداقمۇ؟ ئاخىر ئارزۇيىڭىزغا يېتىپسىز — ھە! — دېدى دانىيال ئۇنىڭ تەبەسسۇم يېغىپ تۇرغان بىر جۈپ كۆزىگە ھۆرمەت بىلەن قاراپ.

— سىز بولمىغان بولسىڭىز، مېنىڭمۇ ھەم ئۇلارنىڭمۇ بۇنداق زور بەختكە ئېرىشىشى مۇمكىن ئەمەس ئىدى، — دېدى ھېنىمبانۇ ئۇنىڭغا ھۆرمەتتە. دانىيال ھېنىمبانۇگە مۇلايىملىق بىلەن قاراپ:

— ھېنىمبانۇ، مېنىڭمۇ بىر تىلەك — ئارزۇيۇم بار ئىدى. بۇ قېتىم سىزنىڭ مېنىڭ ئاشۇ ئارزۇيۇمنىمۇ ئىشقا ئاشۇرۇش. ئىڭىزنى ئۈمىد قىلىپ كەلدىم، — دېدى دانىيال ئۇنىڭغا. ھېنىمبانۇ ئۇنىڭغا سۈرەتتەكلا قاراپ قالدى ۋە دەرھاللا ئەسلىگە كېلىپ سورىدى:

— ئېيتىڭىز، ئاڭلاپ باقاي، بۇ گوبيا ئاتا — ئانا كىچىك بوۋاقتىن ماڭا قانداق مېڭىشنى ئۆگىتىپ قويسىڭىز دېگەندەك بىر ئىش بولىدىغۇ، — دېدى ھېنىمبانۇ ئۇنىڭغا قاراپ ھەييارلىق

بىلەن كۈلۈپ تۇرۇپ . دانىيال ئورنىدىن تۇرۇپ ئۇنىڭ ئۈستىلىدە .
نىڭ ئالدىغا كەلدى ۋە ئېيتتى :

— ھېنىمبانۇ ، قەلبىمنى ئۆتمۈشتىكى ئاشۇ ئوت بىر ھا-
زىرغىچە كۆيدۈرۈپ تۇرۇپتۇ ... ئىشىنىمەن ، بۇ ئوتنىڭ يەنە بىر
ئۇچقۇنى سىزدە . ئاشۇ ئۇچقۇن يالقۇنغا ئايلىنىسا بەلكىم سىزدە-
مۇ ھەم مېنىمۇ بىر ئۆمۈر قىيناپ چىقىشى مۇمكىن ... بىز ئۆز
ۋاقتىدا بىر - بىرىمىزنى ئەڭ سەممىي ۋە پاك سۆيگۈ بىلەن
ياخشى كۆرۈشكەن . ئەمما توي قىلىش بىزگە نېسىپ بولمىغان .
ئۇ ئۆتمۈشكە ئايلاندى . ئەمما ئۇ ئوتنىڭ سىز بىلەن قايتا كۆرۈش-
كەندىن كېيىن يۈرىكىمدە كۈندىن - كۈنگە يېلىنجاپ ، يېڭىلىنىدۇ .
ۋاقتىنى تۇيۇپ تۇرۇۋاتىمەن . تەقدىر بىزنى قايتىدىن ئۇچراش-
تۇردى . ئەمدى بىزگە توسقۇنلۇق قىلىدىغان ھېچقانداق بىر كۈچ
يوق . توي قىلىش شارائىتىمىز ھازىر تامامەن پېشىپ يېتىلدى .
بىز تۇرمۇشنىڭ ھەرخىل ئوچاقلارىدا ياخشى تاولاندۇق . ئەمدى
ئىككىلىنىشىمىزنىڭ ھاجىتى يوق . مەن شۇنىڭغا ئىشىنىمەن ،
بىز ئۈچۈن بۇنىڭدىن كېيىنكى يول تېخىمۇ داغدام . ئىككىمىز
ئەمدى توي قىلايلى . ئاتىسىز ھەم ئانىسىز يېتىم بالىلارغا ئاتا
ھەم ئانا بولايلى .

ھېنىمبانۇنىڭ چىرايىدىكى بىر قىزىللىق ئىككى بولدى .
دانىيال ئۇنىڭ ئالدىغا بېرىپ ، ئۇنىڭ ئوڭ قولىنى تۇتتى ۋە چىڭ
سىقتى . ھېنىمبانۇ ئۇنىڭ مۇھەببەتكە تولغان مېھرىبان چىرايىغا
قاراپ ئىچىدە : « دانىيال ، سىز مېنىڭ قەلبىمدە ھەقىقىي بىر
ئەركەكسىز ... » دەپ پىچىرلىدى ۋە دانىيالىنىڭ ئىسسىق ئالىقىدە-
نىنى بارلىق مېھرى بىلەن قىستى . دانىيالىنىڭ قوللىرىدىن بىر
خىل ئوتلۇق ھاياجان تارقىلىۋاتقانداك ئىدى . ھېنىمبانۇ بېشىنى
ئۇنىڭ كۆكسىگە قويدى . دانىيال ئۇنى باغرىغا مەھكەم باسقۇنچە
چاچلىرىنى مۇلايىملىق بىلەن سىلىدى .

ئۇلار ئىككى ھەپتىدىن كېيىن ئۈرۈمچىدە توي قىلدى .

ھېنىمبانۇ رېستوران زالىدا ئۇچىغا ئەتلەستىن تىكىلگەن توي كۆڭلىكى كىيگەن بولۇپ ، بېشىغا ئارتقان قىزىل رومالى ئۇنىڭغا بەكلا ياراشقاندى . ئۇنىڭ يېنىدا چىرايلىق كىيىنگەن زۇپتۇمە ، زىۋىدە ، نىۋىيە ھەمدە خاسىيەت قاتارلىقلارمۇ بار ئىدى . ئۇلار ھېنىمبانۇنىڭ بەختلىك مىنۇتلىرىغا تەڭ شېرىك بولۇپ ، ئۇنىڭ ئۈچۈن تەنتەنە قىلىشتى .

ئۇلارنى ئۇزۇندىن بېرى تەلمۈرتكەن ئوتلۇق سۆيگۈ ۋىسالى ، ئويغا قلىقتىكى شېرىن چۈش ، قايتا تۇغۇلغاندەك چەكسىز بەخت ھېسلىرى ... ئۆز قوينىغا ئالغاندى . «كىشى ھاياتتىن ئۈمىد ئۈزمىسە ھامان ياخشى كۈنلەر نېسىپ بولىدىكەن ...» ھېنىمبانۇ دەشت - چۆللەرنى ئاخىر تاماملاپ ، گۈزەل بوستانلىققا قۇچاق ئاچقان كارۋاندەك چەكسىز سۆيۈنۈش ئىلكىدە كۈلۈمسىرىمەكتە ئىدى ...

图书在版编目(CIP)数据

彩色生活:维吾尔文/图尔逊·霍加阿卜拉著;—乌鲁木齐:新疆青少年出版社,2009.3
ISBN978—7—5371—6126—8

I.彩… II.图… III.长篇小说—中国—当代
IV.I247.5

中国版本图书馆 CIP 数据核字(2008)第 162035 号

责任编辑：阿布里克木·艾山
阿米娜·买合苏提
责任校对：依巴达提·亚森
封面设计：阿力甫·夏

彩色生活 (维吾尔文)
(长篇小说)

图尔逊·霍加阿卜拉 著

新疆青少年出版社出版
(乌鲁木齐市胜利路二巷1号 邮编：830049)
新疆新华书店发行 新疆新华印刷厂印刷
850×1168毫米 32开本 8.625印张
2009年3月第1版 2009年3月第1次印刷
印数：1—4000

ISBN978-7-5371-6126-8 定价：18.00 元
如有印刷装订问题请直接同出版社调换